

Kesk-Eesti matka- ja rattarajad Põhja-Viljandimaal

**Central Estonia cycle rides and walks
in North Viljandi County**

Siiri Merila ja Nigel Kelly

Sissejuhatus

Käesolevas kogumikus on kümme matka- ja jalgrattarada Eesti keskel Viljandimaal. Kõik rajad, välja arvatud üks, on Põhja-Sakala vallas. Geograafiliselt asub vald Sakala kõrgustiku põhjaosas, valla piir on Tallinnast linnulennult 110 kilomeetrit kagus. Sakala kõrgustiku keskmiselt 70-100 meetri kõrgused laugjad mäed on formeerunud liivakivist. Lääne suunas taanduvad mäed liivasteks oosideks ja sulanduvad Soomaa rahvuspargi soo- ja rabamassiividega. Põhja-Sakala on vald kodu ligikaudu 7 850 inimesele, keskmise asustustihedus 6,8 inimest ruutkilomeetril.

Valla keskus on Suure-Jaanis. Linna muudavad atraktiivseks kaks järve, ajaloolised hooned, põhikool ja gümnaasium, mitmed kauplused, uus ruumikas tervisekoda, paar toredat söögikohta ja eraettevõtluse pakutavad majutuskohad. Linn on olnud loomeinimeste kodu, siin on vilgas seltsi- ja kogukonnaelu. Iga aasta juunis toimub Suure-Jaani muusikafestival.

Enamus siinolevaid ratta- ja matkaradasid algab Suure-Jaanist, kuid pole unustatud ka teisi kohti. Matku saab alustada ka Kõpust, Olustverest, Vastemõisast, Viljandist ja Võhmast. Matk annab võimaluse uurida lähemalt piirkonna looduslikku mitmekesisust ja ajaloolist pärandit. Kohalikud elanikud Siiri ja Nigel on aastate jooksul valinud väljaanded pakutud rajad ja viivad matkaja oma lemmikkohtadesse.

Enamasti kulgevad rajad mööda suuremaid teid, tähistatud radu või teisi üldkasutatavaid marsruute. Eramaa juurdepääs on teatud piirangutega, täpsemalt vaata www.loodusegakoos.ee. Paljud vähemkasutatavad kõrvalteed on kruusakattega ja pole sobilikud sportjalgratlastega sõitmiseks. Suurtel teedel ja asulates liikudes tuleb kindlasti tähele panna liiklust.

Marsruudikaartidel on läbitav teekond on märgitud punasega. Katkendlik joon märgib alternatiivset teekonda. Sageli puuduvad kõrvateedel viidad, kuid see-eest on teede ääres teisi orientiire. Iga punkti juures on antud vahemaa järgmise rajaloleva orientiirini. Koostajad loodavad, et kaandid ja rajajuhised aitavad leida õige tee.

Valla lääneosas võib kohata mõnd suuremat metslooma: põtra, ilvest, metssiga, harvem karu. Metsas liikudes võib teele sattuda mürgine rästik. Suurim risk on puugi hammustus, mis - teadagi - võib põhjustada tõsise haiguse. Viimase ärahoidmiseks väldi kõrget rohtu, kata käed-jalad ja kanna heledaid rõivaid. Paljusid maakodusid valvavad koerad. Enamasti on koerad ketis, kuid siiski peaks olema valmis kohtuma ka vabalt ringijooksva peniga. Hädaabitefon on 112.

Jalgratast saab Suure-Jaani transportida rongiga. Tallinn - Viljandi rongid väljuvad Tallinnas Balti jaamast. Raudteejaam on Võhmas, kuid lähim jaam Suure-Jaanile on 5 kilomeetri kaugusel asuv Olustvere. Järgmisest, Sürgavere jaamast, on Suure-Jaani 8 kilomeetrit, selles jaamas on lühike platvorm ning väljuda tuleb rongi keskelt. Suvekuudel võib ratta transport olla limiteeritud ja rattaveo eest tuleb tasuda, enne teeleasemist vaata elron.ee.

Need rattaretked, mida saab alustada raudteejaamast, on tekstis märgitud oranži värviga ja **R**. Teadmiseks jalgsimatkajale: mõne bussiga saab Olustvere raudteejaamast Suure-Jaani (vaata peatus.ee). Majutuskoha pakuja võib eelneval kokkuleppel tulla

jaama vastu. Bussiliiklus ühendab Suure-Jaanit Pärnu, Tartu, Viljandi, Võhma ja kohalike küladega. Viljandist väljuvad bussid ka Kõppu.

Kui saabud autoga, on parkimisvõimalused kõikide matkade alguspunktide juures. Eri aegadel on avatud söögikohad Kõos, Kõpus, Olustveres, Pilstveres (suvel), Võhmas ja Viljandis, toidupoed asuvad suuremates matkateede äärde jäädvates külades - Kabalas, Kõpus, Kõos, Olustveres, Sürgaveres, Vastemõisas, Suure-Jaanis, Võhmas, Viljandis, kuid alati on mõttelikas ka ise midagi söödavat-joodavat kaasas kanda.

Avalikud tualetid on Suure-Jaanis Paul Kondase majas Ilmatari tänaval ja linna keskel tervisekojas. Teistes kohtades antud marsruudi kirjelduses **WC**.

Kui on vaja abi ratta remontimisel ja tagavaraosadega:

- Suure-Jaanis Pärnu tänav 10 autoosade kauplus Lehola Varahaldus Fixus OÜ. Teel hädasolijad saavad kutsuda abi, saadaval tagavaraosad, tehakse remonti - kontakt Indrek Ojaste (Fixus OÜ) - 437 2222 / 53 466 136.
- Suure-Jaanis Aivar Paas -50 49 159 hädaabi.
- Suure-Jaanis Rain Kuresoo -55 20 126 jalgrattaparandus.
- Viljandis on mitmed rattapoed.
- Võhmas -vaata J9.

Kuigi jalgrattaga sõitmine ja matkamine on maapiirkondades suhteliselt ohutu harrastus, soovitavad väljaande koostajad olla ettevaatlik.

Introduction

These ten cycle rides and ten walks are located in central Estonia. All but one are based in the North Sakala local government district, which covers the northern end of the Sakala Uplands, 110 kilometres south-east of Estonia's capital, Tallinn. These rolling hills are formed of sandstone, averaging around 70 - 100m in height, and gently slope in the west to sandy esker ridges and the bogs of the Soomaa National Park. North Sakala is rural and in parts quite wild. It is home to around 7,850 people, with just 6.8 inhabitants per square kilometre (Estonia 31).

The main town in Põhja Sakala, Suure-Jaani, has an attractive location centred on two lakes, with a variety of historic buildings, a primary and secondary school, a large health, fitness and leisure centre, a selection of shops, a couple of eating places, and several accommodation providers. It has been home to various creative figures, runs an imaginative music festival every June, and has a lively community life.

The rides and walks are mainly centred on Suure-Jaani, but also start in Kõpu, Olustvere, Vastemõisa, Viljandi and Võhma, allowing you to explore the variety and beauty of the area. Local residents Siiri and Nigel have developed them over many years to cover our favourite routes and features.

The rides and walks mostly follow public roads and paths, or other well-used routes. Although there is a legal right of land access, there are exceptions -details are at www.loodusegakoos.ee. In a country where countryside leisure walking has been limited until recently, caution should be taken if you see Eramaa (private land), Eravaldus

(private area) or Eratee (private road) signs. Many smaller roads are lightly used, but are gravel-surfaced and therefore unsuitable for sports bicycles. More care has to be taken on two-lane surfaced roads away from built-up areas.

Maps show the routes in red at appropriate scales. A broken line is an alternative route. To help you know where the next point on your route is, the distance to it is given in kilometres from your present point. Many country roads are unsignposted and can have few distinguishing features. We hope that combining the maps and the route information will ensure you find your way.

It is unlikely you will come across larger animals such as elk, bear, lynx and boar, or poisonous adders, but they can be encountered, particularly in the wilder west of the area. The most serious risk is from tick bites, which can cause unpleasant and lasting illness. Long grass should be avoided, and feet and legs covered to inhibit ticks. Many rural homes are defended by a dog. Usually they are tethered, but be prepared for the occasional free-running hound. The emergency services can be contacted on 112.

Trains which carry bicycles run from Tallinn to Võhma, Olustvere (five kilometres from Suure-Jaani), Sürgavere (where the short platform necessitates exiting from the centre of the train), and to Viljandi. There are limits on the number of bicycles carried on some trains, and charges for them in the warmer months; check at elron.ee. Where train links are possible to rides and walks, they are shown in orange in the text and highlighted by R. For walkers, a few buses connect with trains at Olustvere for Suure-Jaani (peatus.ee), or your local accommodation provider may pick you up from the station. Buses link Suure-Jaani with Pärnu, Tartu, Viljandi, Võhma and local villages, and Viljandi with Kõpu.

If coming by car, parking is available at the beginning of all the walks and rides. There are eating places open at some times in Kõo, Kõpu, Olustvere, Pilstvere (summer), Viljandi and Võhma. There are shops on the rides and walks in Kabala, Kõo, Kõpu, Olustvere, Sürgavere, Vastemõisa, Viljandi and Võhma, but for flexibility we recommend you carry your own food.

Toilets are available in Suure-Jaani at the Health Centre pools, and Paul Kondas House in Ilmatari. Toilets elsewhere are given in the route information, highlighted by WC.

If you need help with bicycle parts or repair:

- Suure-Jaani: the garage in Pärnu street, Lehola Vanavaladus ÖÜ Fixus Pood. It also operates a pick-up service if you have problems on the road, contact Indrek Ojaste -437 2222 / 53 466 136.
- Suure-Jaani: Aivar Paas -504 9159 rescue.
- Suure-Jaani: Rein Kuresoo -552 0126 repairs.
- Viljandi: there are several cycle shops.
- Võhma - see J9.

Whilst cycling and walking in a mainly rural area are relatively safe pursuits, reasonable care should be taken when using the routes in this guide.

A few useful words and expressions for the non-Estonian speaker:

Hello

Tere

Which is the way to?	Mis sunnas asub?
Right	Parem
Left	Vasak
Straight on	Otse edasi
Road	Tee
Surfaced road	Musttega tee
Unsurfaced road	Kruusatee
Farm	Talu
Forest	Mets
Graveyard	Kalmistu
Lake	Järv
Manor	Mõis
Shop	Pood

Autorid tänavad Merike Saaremetsa Heliloojate Kappide Muuseumist abi eest tekstide korriigeerimisel; Heli Grosbergi Viljandi Muuseumist info eest ja Viivika Leppa abi ja toetuse eest. Tänusõnad kuuluvad ka paljudele kohalikele inimestele, kes on jaganud teavet ja julgustanud.

Our especial thanks go to Merike Saaremetts of the Kapp Family Home Museum and Heli Grosberg of Viljandi Museum for their help with the text and local information, and for the support of Viivika Lepp. Thanks also to the many other local people who supplied information and encouragement.

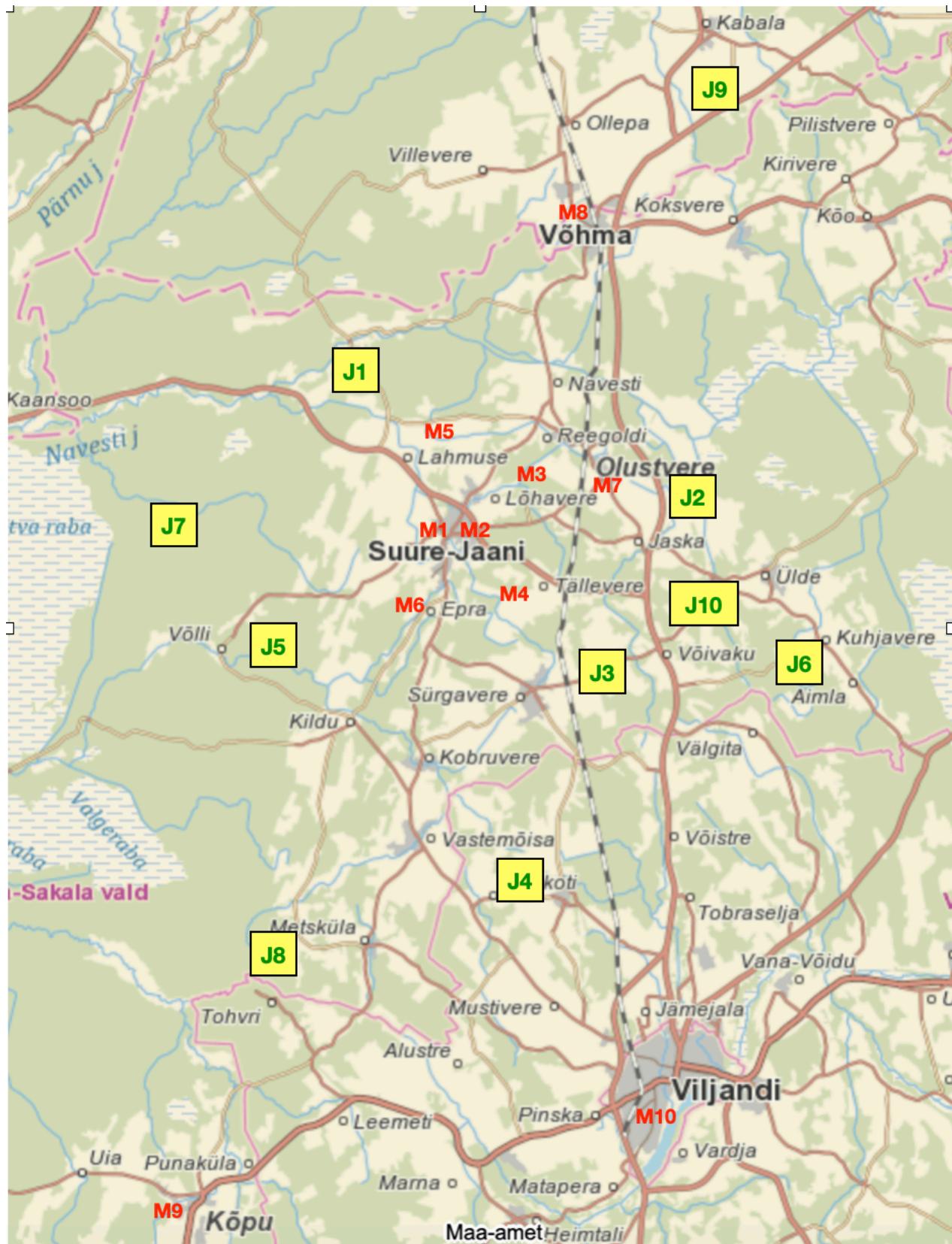
R Matka algus raudteejaamast / Rail link.

WC Tualetid raja läheosal / Toilet information.

© Siiri Merila-Hubbard ja Nigel Kelly 2023

Rajad: Kokkuvõte / Route summary

J Jalgrattad / Cycle routes   M Matkarad / Walking routes

Sisu / Contents

Jalgrattarajad / Cycle rides

J1 Navesti Suure-Jaani linna keskväljakult 36,0 km lk. 10

J1 Navesti from Suure-Jaani Town Square 36.0 km page 10

Mõisahoone, veski ja järv, ravimtaimetalu, rändrahn ja pikkuselt Eesti kümnes jõgi.
Manor house, mill and lake, herb farm, erratic boulder and Estonia's tenth longest river.

J2 Olustvere ja Tääksi Suure-Jaani linna keskväljakult 35,7 km lk. 17

J2 Olustvere and Tääksi from Suure-Jaani Town Square 35.7 km page 17

Inglise stiilis mõisahoone ja park, Sakala Šveits, Lembitu linnus ja mõisahoone.
English-style manor, park and estate, Sakala's Switzerland, Lembitu's stronghold and another manor.

R Alustades Olustvere raudteejaamast: tule jaamast suurele maanteele ja pööra paremale. Mine 1,2 kilomeetrit Olustvere mõisa sissekäiguni (punkt 12 marsruudi kirjelduses).

R Railway link from Olustvere station: turn right from the station road. Continue 1.2 kms. to the entrance to Olustvere Manor at 12 on the ride.

J3 Sürgavere Suure-Jaani linna keskväljakult 25,8 km lk. 26

J3 Sürgavere from Suure-Jaani Town Square 25.8 km page 26

Õunapuuaiad, mõisahoone ja kaks kalmistut.

Apple orchards, manor and two cemeteries.

R Alustades Sürgavere raudteejaamast: kirjelduses möödub punkt 10 raudteejaamast.

R Railway link from Sürgavere station: ride passes the station at 10 on the ride.

J4 Pärsti Suure-Jaani linna keskväljakult 35,0 km lk. 33

J4 Pärsti from Suure-Jaani Town Square 35.0 km page 33

Keskaegne kabel, püha mägi, Šveitsi stiilis mõisahoone ja kohalik kõrgeim küla.

Mediaeval chapel, sacred hill, Swiss-style manor and a high village.

R Alustades Sürgavere raudteejaamast: jaamast tulles pööra vasakule. Sõida 1,2 kilomeetrit, kuni jõuad ristteele küla keskel. Mine edasi väiksemale ristmikule -punkt 17 matka kirjelduses.

R Railway link from Sürgavere station: turn left from the station track. Continue 1.2 kms. to the cross roads in the village centre. Go straight on a short distance to a minor cross roads, which is at 17 on the ride.

J5 Võlli Suure-Jaani linna keskväljakult 28,9 km lk. 40

J5 Võlli from Suure-Jaani Town Square 28.9 km page 40

Talud, pöllud ja metsad.

Farms, fields and forest.

J6 Südamekujuline järv (Väikejärv) Suure-Jaani linna keskväljakult 45,6 km (lühem variant 42,9 km) lk. 44

J6 The heart lake from Suure-Jaani Town Square 45,6 km (shorter option 42.9 km)
page 44

Vaiksed teerajad südamekujulise järv ümber ja ohvrikivi.

Quiet lanes, a walk around a heart-shaped lake, and a sacred stone.

R Alustades Olustvere raudteejaamast: tule jaamast suurele teele ja pööra vasakule. Sõida 1,3 kilomeetrit Kärevere ristmikuni -punkt 26 marsruudi kirjelduses.

R Railway link from Olustvere station: turn left from the station road. Continue 1.3 kms. to the junction in Kärevere at 26 on the ride.

J7 Hüpassaare Suure-Jaani linna keskväljakult 36,0 km lk. 50

J7 Hüpassaare from Suure-Jaani Town Square 36.0 km page 50

Kõrgraba, helilooja kodu ja muuseum, metsarajad, rändrahn ja liivaoosid.

Raised bog, composer's retreat, forest, giant erratic stone and sand eskers.

J8 Vastemõisa, Tohvri ja Metsküla Vastemõisa rahvamaja juurest 30,4 km lk. 57

J8 Vastemõisa, Tohvri and Metsküla from Vastemõisa Rahvamaja 30.4 km page 57

Soomaa Rahvuspargi ääreala, kunstniku muuseum, kunagine telliste tootmise küla.

A remote corner of the Soomaa National Park, the family home of a great artist, and a brick village.

Matka võib alustada Viljandist (13 km Vastemõisasse), Suure-Jaanist (11 km Vastemõisasse) või R Sürgavere raudteejaamast (9 km Vastemõisasse).

This ride can be started at Viljandi (13km to Vastemõisa), Suure-Jaani (11km) or R Sürgavere station (9km)

J9 Pilstvere ja Kabala Võhma raudteejaamast R 45,7 km lk. 65

J9 Pilstvere and Kabala from Võhma station R 45.7 km page 65

Matk Keskk-Eesti tasasel maastikul. Teele jäavad kaks mõisat ja kõrge torniga kirik ja rahvuslik monument.

A level ride in the central Estonian plain, visiting two manor houses, a tall church and a national monument.

J10 Olustvere - Tääksi - Ülde - Sürgavere: mõnus matkatee Suure-Jaani linna keskväljakult 37,9 km lk. 81

J10 Olustvere - Tääksi - Ülde - Sürgavere: a smooth run from Suure-Jaani Town Square 37.9 km page 81

See marsruut on peaaegu kogu ulatuses kattega teedel ja sobib hästi neile, kellele ei meeldi sõita kruusateel.

For cyclists who have less rugged bikes or who prefer a gentler ride, this route is almost entirely on surfaced roads.

R Alustades Olustvere raudteejaamast: tule jaamast suurele teele (Jaamaküla tee) ja pööra paremale. Sõida 1,2 kilomeetrit Olustvere mõisani -punkt 5 marsruudi kirjelduses.

R Sürgavere raudteejaamast: rattarada möödub jaamast -punkt 17 marsruudi kirjelduses.

R Railway link from Olustvere station: turn right from the station road. Continue 1.2 kms. to the junction at Olustvere Manor at 5 on the ride.

R Railway link from Sürgavere station: ride passes the station at 17 on the ride.

Matkarajad / Walks

M1 Suure-Jaani kesklinn Suure-Jaani linna keskväljakult 2,7 km lk. 88

M1 Suure-Jaani centre from Suure-Jaani Town Square 2.7 km page 88

M2 Suure-Jaani äärelinn Suure-Jaani linna keskväljakult 7,8 km lk. 96

M2 Suure-Jaani suburbs from Suure-Jaani Town Square 7.8 km page 96

M3 Lõhavere mõis ja linnamägi Suure-Jaani linna keskväljakult 8,7 km lk. 104

M3 Lõhavere Manor and Stronghold from Suure-Jaani Town Square 8.7 km page 104

M4 Tällevere Suure-Jaani linna keskväljakult 11,0 km lk. 110

M4 Tällevere from Suure-Jaani Town Square 11.0 km page 110

Põllud ja metsad.

Quiet fields and woods.

M5 Lahmuse Suure-Jaani linna keskväljakult 11,7 km lk. 114

M5 Lahmuse from Suure-Jaani Town Square 11.7 km page 114

Põllud, mõisahoone, veski ja järv.

Big fields, manor house, lake and mill.

M6 Epra Suure-Jaani linna keskväljakult 10,7 km lk. 121

M6 Epra from Suure-Jaani Town Square 10.7 km page 121

M7 Olustvere ja Reegoldi Olustvere mõisa autoparklast 9,5 km lk. 125

M7 Olustvere and Reegoldi from Olustvere Manor car park 9.5 km page 125

Mõisahoone ja park, vana kirikuase ja külad.

Manor house, park and estate, lost church, and villages.

R Olustvere raudteejaamast: punkt 30 matka kirjelduses.

R Railway link from Olustvere station: walk visits the station at 30 on the walk.

M8 Võhma Võhma raudteejaamast **R** 5,5 km, võimalik pikendada 3 kilomeetri võrra, Lubjaahju raba ja järved -punkt 20. lk. 135

M8 Võhma from Võhma station **R** 5.5 km, with an optional 3 kilometre extension to the Lubjaahju bog and lakes at 20. page 135

Nõukogude ajal õitsenud, kuid hiljem keerulised ajal üle elanud linn, kus praegu toodetakse küünlaid, mahlasid ja puitmaju ning toimib taaskasutus.

Soviet-created town that has survived and thrived, with the help of fruit drinks, timber-frame buildings, candles and recycling.

M9 Kõpu Apteegi kõrvalt autoparklast 10,6 km, lühem variant 5,3 km lk. 144

M9 Kõpu from the car park next to the Appeek. 10.6 km, with an option to shorten to 5.3 km page 144

Kõpu küla, mõis ja ümbruskond.

Kõpu village, manor and nearby countryside.

M10 Tundmatu Viljandi Vabaduse Väljakult 13,5 km lk. 156

M10 Unfamiliar Viljandi from Vabaduse Väljak (Freedom Square) 13.5 km page 156

Viljandil ajalooline kesklinn. Jalutuskäik viib äärelinna ja vähemtuntud kohtadesse.

Viljandi has a fine, historic centre, and a dramatic setting above the long Viljandi lake.

This walk takes you to some of the lesser-known, suburban places in this delightfully varied town.

R Viljandi raudteejaamast: punkt 46 matka kirjelduses.

R Railway link from Viljandi station: walk visits the station at 46 on the walk.

Kirjandust piirkonna kohta lk. 175

More information about the area page 175

Jalgrattarajad / Cycle rides

J1 Navesti Suure-Jaani linna keskväljakult 36,0 km

J1 Navesti from Suure-Jaani Town Square 36.0 km

Lahmuse veski / Lahmuse Mill

Suure-Jaani - Lahmuse - Turpsi - Jälevere - Vihiküla - Lepakose - Põhjaka - Taevere - Suure-Jaani

1 Mine linnast välja mööda Pärnu tänavat.

Take Pärnu.

674m > vahemaa järgmise orientiirini (kohani) / to next distance point.

2 Kolmandast tänavast pööra vasakule Rimmi teele (kruusatee).

Take the third turning on the left, an unsurfaced road, Rimmi.

724m >

3 Ristmikul pööra vasakule.

At a junction, turn left.

835m >

4 Järgmisel ristteel pööra paremale, tee viib Lahmusele.

At a cross roads, turn right for Lahmuse.

1,15km >

5 Mine üle suure maantee ja otse edasi Lahmuse mõisa juurde (paremal). Go straight ahead and to the front of Lahmuse Manor, on the right.
265m >

Lahmuse mõis pärineb Poola ajast, 16. sajandi lõpust. Mõisa asutaja oli Alexander Trojanowski, kuid varsti sai valduse teine Poola perekond - von Bock, kes omas ka teisi valdusi Viljandimaa lõunaosas. Mõisa praegune peahoone ja park rajati 19. sajandi keskel. Lahmuse mõis oli suhteliselt väike: ametis oli 37 teenijat. Mõisa toodangust oli tuntuim Šveitsi juust, mida eksportiti Peterburgi ja Moskvasse. Mõisal oli kaks juustuhoidlat (keldrit). Legendi järgi viis Lahmuse mõisast maa-alune käik Suure-Jaani, kuid käigu uuristamise eesmärk pole pärüs selge.

1919. aasta maareformiga mõisad võõrandati. Mõisamaa jagati kohalikele

talupoegadele ja peahoones avati kool. 1943 evakueeriti Lahmuse mõisasse Tallinna Konservatoorium. Nõukogude aja alguses töötas Lahmuse mõisas tavakool, hiljem asutati abikool õpiraskustega lastele. Praegu on mõisakompleks suures osas restaureeritud Norra finantsabiga. Mõisas asuv kool koolitab toimetulekut ja lihtsustatud õppekava vajavaid lapsi. Avatud on töötoad ja tervisekeskus.

Mõisahoone tagant voolab läbi Lõhavere oja, maaliline paisjärv puhastati 2008. Järves on külmad allikad, ettevaatust ujumisel!

Lahmuse Manor originated in the Polish period in the late 16th-century. It was established by Alexander Trojanowski, but soon transferred to another Polish family, the Bocks, who already owned several estates in the south of Viljandi county. The present main building and its park date from the mid 19th-century. Lahmuse Manor was relatively small in employing 37 servants. It was particularly known for its Swiss-style cheese, which was exported to St. Petersburg and Moscow. Among the manor's many

cellars, two were devoted to storing cheese. A legend tells that a passageway led underground to Suure-Jaani, although the purpose seems unclear!

The Estonian Government sequestered the manor as part of national land reform in 1919. The land was given to local farmers, and in 1926 a village school was opened in the manor. During the Second World War Tallinn Conservatoire was evacuated there. Later, in Soviet times it continued its educational role as a school for children with learning disabilities. Now restored, partly with Norwegian funding, it still functions as a vocational school for young people with special needs from all over the country.

Behind the main building the Lõhavere stream forms a picturesque lake, restored in 2008. The lake-bed contains cold water springs, so caution should be taken if swimming there.

6 Mine edasi mööda tuldud teed, möödud sammastega abihoonetest. Tee pöörab paremale ja peagi jõuad Lahmuse veski juurde.

Continue back to the same road and turn right down past some of the manor's outbuildings, fronted by some fine pillars. The road swings round to the right and comes down to Lahmuse Mill.

560m >

Veski töötas algsest lina- ja villaveskina. Teise maailmasõja alguses küüditati veski omanik Siberisse ja veskis hakati jahvatama jahu. Jahu osutus sõjapäevil nii vajalikuks, et möldreid ei võetud isegi sõjaväkke. Jätkus villatöötlemine. Ka kasutatud ja kulunud villased riided kraasiti ja kedrati rasketel aegadel uuesti lõngaks.

Pärast Teist Maailmasõda ja perede Siberisse küüditamist 1949. aastal olid paljud kohalikud talud tühjad. Allesjää nud majapidamistest moodustati 1950 Lahmuse sovhoos. Riigimajand orienteerus aiandusele, mesindusele ja seemnekasvatusele. Väiksemate ümberkaudsete majanditega liitumisel lisandusid teravilja- ja karjakasvatus. Veski jahvatas endiselt jahu sovhoosi ja sovhoosnike viljast.

Sovhooside-kolhooside lagunedes 1990ndate algul jätkus Lahmuse veskis töö. Veski jäi seisma alles 2003, kuna kohalik nõudlus jahu järele oli praktiliselt lõppenud.

Sisseseade jahuveski hoones on alles ja töökorras. Juunis 2013 Suure-Jaani muusikafestivali ajal kanti veskis ette Fr. Schuberti vokaaltsükkel 'Ilus möldrineiu', hoone oli kuulajatest tulvil. Restaureeritud veskihoone on suvekuudel avatud muuseumina. Vaata ka vesiveski.ee.

Lahmuse Mill was originally a flax, linen and woollen mill. During the Second World War the owner was deported to Siberia, and the mill turned to producing flour, which was so essential to the war effort that the millers were excluded from military service. The mill continued to produce yarn for clothing, even processing old clothes into low-quality yarn.

After the war and the deportations to Siberia, farms were left abandoned. In 1950 the Lahmuse state-owned and run collective farm was organised around the remaining population. It specialised in beekeeping, garden produce and growing seeds. The mill was turned over completely to flour production through the Soviet era and into privatisation, finally closing in 2003, when local demand had dwindled. The old equipment remains in place and in working condition, and the building is now renovated. It made an unusual but appropriate venue for a performance of Schubert's

Die schöne Müllerin (*the beautiful miller girl*) during the 2013 Suure-Jaani Music Festival. The mill is restored and during the summer months opened as a museum. See vesiveski.ee.

7 Liigu edasi samal teel, varsti pööra vasakule ja peagi möödud endisest kupliga sovhoosihoonest (paremal).

Continue a short distance and turn left past a domed collective farm (sovhoos) building.

1,35km >

8 Ristteel pööra paremale.

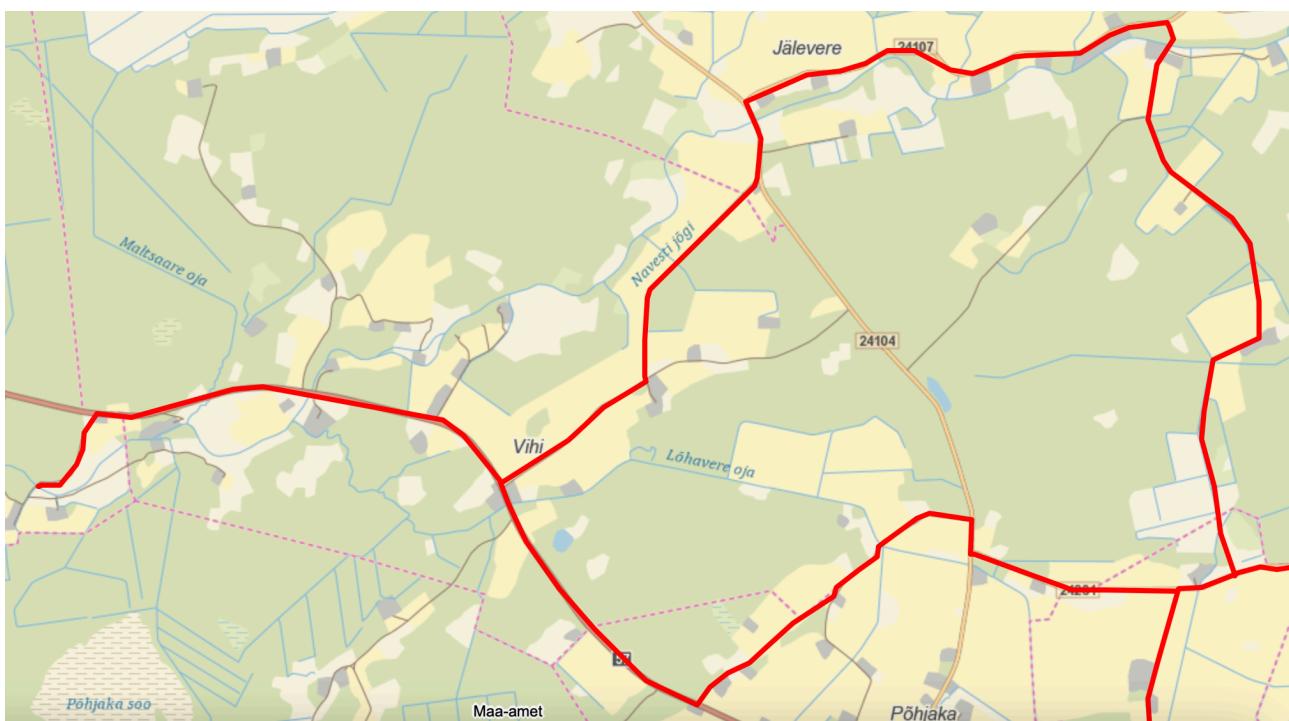
At a junction, turn right.

367m >

9 Varsti pööra vasakule, tee viib Turpsi külla.

Shortly afterwards turn left for Turpsi.

3,25km >

10 Teede hargnemiskohas hoidu paremale, põldude vahelle.

At a junction fork right through fields.

609m >

11 Mine üle Navesti jõe väikese sillaga ja pööra vasakule, Jälevere küla suunas.

Continue on a small bridge over the Navesti river, and turn left for Jälevere.

2,76km >

12 Jäleveres pööra vasakule ja mine uuesti üle Navesti jõe (betoonsild).

At Jälevere, turn left and cross back over the Navesti on a concrete bridge.

506m >

13 Teede hargnemiskohas hoidu paremale, Vihi küla suunas.

Fork right for Vihi.

1,46km >

14 Ristmikul pööra paremale Vihi külla.

At a junction, turn right for Vihi.

1,10km >

15 Suurel Viljandi - Vändra maanteel pööra paremale, möödud Vanaõue puhkekeskusest.

Turn right on to the main Viljandi to Vändra road. Continue along it past the Vanaõue Holiday Centre.

2,70km >

Suunanäitaja osutab paremal Energia talule. Lisaks ravimtaimedele kasvatusele pakendatakse toodangut, pakutakse majutust ning ruume kontsertide, konverentside ja ürituste korraldamiseks. Talu tutvustatakse varem aja broneerinud gruppidele, kuid ka üksikkülastajad on teretulnud. Väikese tasu eest võib ringi vaadata talu ravimtaimepöldudel.

Vihi on väike küla Viljandi-Vändra maantee ääres. Nõukogude ajal olid siin Lahmuse sovhoosi karjalaudad. Suured, tühjad ja tasapisi kokkukukkuvad karjalaudad, kus kunagi töötasid sajad inimesed, "ilmestavad" siin-seal veel tänastki maaistikupilti.

Vanaõue Puhkekeskus. Kanuu- ja matkakeskus asutati 1990. aastatel. Keskus pakub kanuumatku, kalapüüki, ruume ürituste korraldamiseks, on loodud matkarajad, on majutuse ja toitlustamise võimalus.

You may wish to visit the Energia Talu herb farm, which is signposted on the right. The farm is growing herbs, packing and producing teas, and offering accommodation and venues for concerts and conferences. Guided tours are for pre-booked groups, but individuals are welcome to visit the farm for a small charge.

Vihi is a small village alongside the Viljandi to Vändra road. During Soviet times it was notable for its cattle and dairying. Now the collective farm cowsheds, where once hundreds of people worked long, hard hours, are slowly collapsing into ruins.

The Vanaõue Holiday Centre opened in the 1990s and offers canoe trips, fishing, hiking, swimming, accommodation and food, as well as a venue for events.

16 Puhkekeskusest möödunud, pööra vasakule, katteta teele. Tee ääres on viit Lepakose rändrahn. Sõida suure kivini (vasakul), oled Lepakose rändrahnu juures.

Take the next turn left on to an unsurfaced road signposted Lepakose Rändrahn, glacial erratic stone. Descend to the Lepakose Stone on your left.

506m >

Navesti jõe ääres on jälgid kiviaegsest asustusest (Jälevere, Lepakose, Maltsaare külad). Lepakose rändrahn: kivi liikus siia Soomest koos jääga. Ümarakontuuriline lapik rahn on järsu, otse vesisele lammisoodile laskuva lõunaküljega. Nähtavad on mõned kinnislöhed, mis annavad rahnule subhorisontaalse eralduskuju. Rahn on sammaldunud. Tegemist on jämedakristallilise graniidiga, suurte 2-3 cm K-päevakivi ja kuni 1 cm ulatuvate piimja kvartsi kristallidega, mis annavad kivile hallikas-roosakirju värvuse. Kivimtüüp meenutab mõneti rabakivi, kuid sel pole viimase struktuuri. Selle kivimi variante on Viljandimaal palju.

The road passes through the site of a Stone Age settlement, one of three in the immediate area, all close to the Navesti river. The Lepakose Stone is a glacial erratic carried down in an ice sheet from Finland. It is formed of granite that contains crystals, which glisten in sunlight. Erratic boulders of this type are quite common in Viljandi County.

17 Liigu edasi mööda sama teed, varsti jõuad Navesti sillani.

Continue a short distance to a bridge across the Navesti.

132m >

Navesti jõgi on 105,9 kilomeetrit pikk, alamjoooksul ühineb Eesti pikima, Pärnu jõega. Jões elavad ja koevad luts, haug, särg, mitmed lõhelised. Ümbruskonna metsades on seene- ja marjakohad: kasvavad riisikad ja puravikud, mätastel valmivad mustikad, sinikad, pohlad.

The Navesti River is 105.9 kilometres long and joins downstream to Estonia's longest river, the Pärnu. The river is popular for fishing for salmon, turbot, pike and roach. From July to September, the forests around here are full of mushrooms and wild berries.

18 Pööra ümber, mine tagasi suurele teele ja pööra paremale. Sõida üle Navesti silla ja läbi Vihi küla.

Return to the main road and turn right. After crossing the Navesti river, continue through Vihi.

6,56km >

19 Kui pärast lühikest tõusu oled jõudnud kõrgemale kohale Liivalohu talu juures, pööra vasakule viivale rajale (vasakul on rida postkaste).

As you reach the top of a short climb, turn left on to a track by a row of postboxes opposite Liivalohu farm.

912m >

20 Mine mööda liivast rada, ära pööra kõrvale.

Follow the sandy track, and keep to this main track, ignoring side turnings.

1,1km >

21 Kohas, kus paremalt tuleb sisse tee, mine otse edasi.

When a road comes in on your right, go straight on.

940m >

Kui oled ületanud Lõhavere oja, möödud endistest sovhoosi karjalautadest. Kunagi peeti nendes tohutu suurtes hoonetes pikkades ridades lüpsilehmi. Sovhoosi lüpsjad olid kohal varahommikul, et teha esimene lehmalüps, pealelõunal ootas teine lüpsmine.

After crossing the Lõhavere oja (stream), you pass former collective farm milking sheds. The massive building houses long rows of stalls, once a busy scene at a milking time. The milking staff had to be here early every morning for the first arduous milking, and back in the late afternoon for the second milking.

22 Ristmikul pööra paremale.

At a junction, turn right.

190m >

23 Pööra vasakule Reegoldi suunas. Mõne aja pärast kordad lühikest osa lõigust, mida tegid matka alguses (punktid 8 - 9).

Turn left, signposted Reegoldi. After a while, you will pass along a short stretch of road on the outward route at points 8 - 9.

2,79km >

24 Ristteel pööra paremale mustkattega teele.

At a cross roads, turn right on to a surfaced road.

3,04km >

25 Kui jõuad suurele teele, pööra paremale.

When you reach the main road, turn right.

310m >

26 Mine üle suure maantee, peagi jõuad Tallinna tänavale. Sõida kuni jõuad linna keskväljakule (36,01km).

Cross over the main road into Tallinna and continue to the Town Square (36.01km).

1.22km >

J2 Olustvere ja Tääksi Suure-Jaani linna keskväljakult 35,7 km
J2 Olustvere and Tääksi from Suure-Jaani Town Square 35.7 km

Navesti

Suure-Jaani - Taevere - Navesti - Olustvere - Kurnuvere - Tääksi - Jaska - Kärevere - Lõhavere - Suure-Jaani

1 Mine linnast välja mööda Tallinna tänavat, jõuad Viljandi - Vändra maantee ristini.
Take Tallinna to a cross roads with the Viljandi to Vändra main road.

1,22km >

2 Mine üle ristmiku ja liigu otse edasi.
Go straight across.

310m >

3 Pööra peateelt vasakule Taevere teele.
Take the next left turn, Taevere tee.

3,04km >

4 Sõida otse. Jõuad ristteeni, sõida otse edasi järsust mäest alla.
At a cross roads, go straight on, down a steep hill.

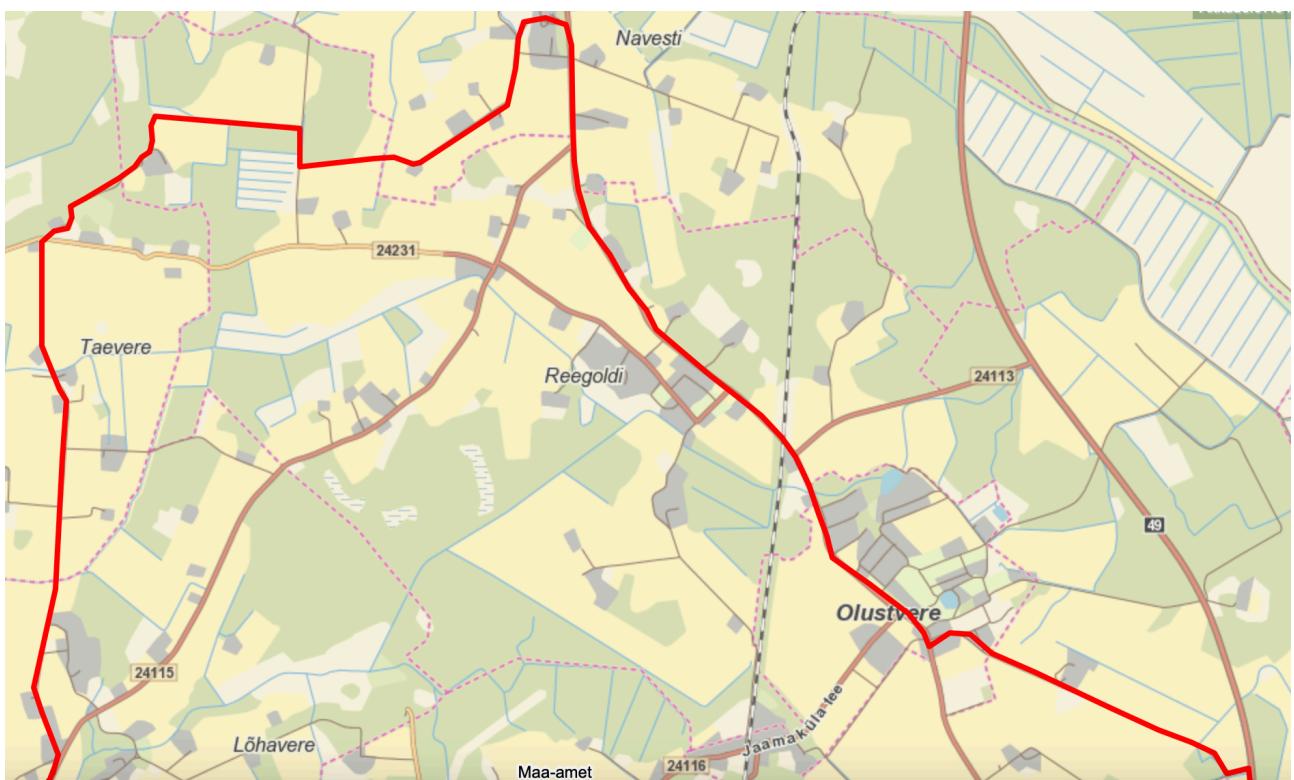
1,86km >

Ristteel paremal on Kivisaare. Kivisaare asub Sakala kõrgustiku põhjaservas, siit avaneb võrratu vaade põhja suunas, Kesk-Eesti lagendikele.

Mäe otsas vasakul on laguneva Rehe talu hooned. Kahjuks on Eestis palju selliseid mahajäetud maju. Põhja-Sakala kaotas kümne aasta jooksul (2008-2018) 15% oma elanikkonnast. Samal ajal kasvas vanuses 55+ elanike osa 30%lt 37%le. 2021.aastal hakkas elanike arv stabiliseeruma, oli isegi mõningane kasv. Maal elamine ja kodus töötamine või Viljandise tööle käimine on jarjest levinum noorte elanike hulgas. Suure-Jaani linna ja selle ümbrusesse on kerkinud uued majad.

Just up to the right of the cross roads is a house called Kivisaare, finely situated at the northernmost edge of the Sakala Uplands with a view across the northern plains of Estonia.

However, on your left at the top of the steep hill, the remains of a house called Rehe is turning into a ruin. There are many such abandoned homes in rural Estonia. The area now covered by Põhja Sakala vald lost 15% of its inhabitants in the ten years up to 2018. In the same period, the 55+ age population grew from 30% to 37%, with a corresponding fall in the proportion of young people. By 2021 there were signs of stabilisation and even growth, as rural living and commuting to Viljandi, or working from home, were becoming more popular among younger age groups. Around Suure-Jaani even a few new homes are being built.

5 Ristmikul pööra paremale.

At a junction, turn right.

227m >

6 Pööra vasakule Navesti suunas.

Turn left for Navesti.

1,59km >

7 Kui oled sõitnud läbi Ulpe ja jõudnud Navesti külla, mine ristmikul otse edasi. Rada kaardub paremale ja kulgeb läbi varemete.

After passing through Ulpe and entering Navesti, at a junction go straight on, following the track round to the right between the ruined buildings.

434m >

Navesti mõis kuulus Pärsti mõisa juurde. 1622 kinkis Rootsiga kuningas Carl Gustav mõlemad mõisad oma vendadele Casperile, Fabianile ja Michaelile. 20. sajandi keskpaiku Navesti mõis lammutati ja saadud materjalist ehitati maja Suure-Jaanis. Vasakule jääb kunagine vaatetorniga mõisahoone. Mõisahoonest järgmine hoone on endise Paala kolhoosi kaalukoda. Hoonete vastas paremal oli mõisaõu, tallid ja tõllakuur. Nääeme endisi kolhoosihoooneid, kus kunagi töötas palju inimesi, mõned hoonetest on siiani kasutuses.

Navesti had a manor, which belonged to Pärsti Manor near Viljandi. In 1622 the Swedish King Carl Gustav gifted both of the manors to his brothers Casper, Fabian and Michael. Navesti Manor was demolished in the mid-twentieth century, and the material was used to build a house in Suure-Jaani. The ruins of the Manor estate office are on your left, once a large building with a watch tower. Next to it is the one-time Paala Collective Farm weighbridge. Opposite them, on your right is the former estate yard, with stables and a carriage shed, still in use. All around are the collective farm buildings that once employed so many people, and some are still in use.

8 Jõuad suurele Võhma - Olustvere maateelee. Pööra paremale.

Turn right on to the main Võhma to Olustvere road.

690m >

9 Mine Olustvere suunas, möödud Suure-Jaani teeotsast.

Keep straight on for Olustvere at the junction with the Suure-Jaani road.

1,70km >

Paremal mäe otsas on metsatukk. Siin on ortodoksi surnuaed, kuhu maeti ajavahemikus 1850-1915, hiljem hakati matma Suure-Jaani väikesele kalmistule. Lahkunuid toodi siia suurest piirkonnast. Kunagine surnuaed on kurb ja unustatud koht, haudadest annavad tunnistust ristid puude vahel. Mõnel haual siiski käiakse, kuid ilmselt on siia maetute järel tulijad piirkonnast ammu lahkinud. Surnuaeda pääseb läbi kivimüüris oleva ava.

At the top of the hill on the right is an area of woodland. This is an Orthodox graveyard, which received burials from a wide area between 1850 and 1915, when it was replaced by a graveyard in Suure-Jaani. It is now a sad and neglected place, with memorial crosses scattered among the trees. A few graves are still tended, but the relatives of most people buried here, have long gone from the area. You can enter the graveyard through a gap in the middle of a former stone wall.

10 Kui möödud Reegoldi külast paremal, viib kergliiklusteele läbi Olustvere asula. As you pass Reegoldi on the right, a cycle track takes you through to Olustvere village. 1,50km >

Paala koolis õppis kirjanik Albert Kivikas (1898 - 1978). Praegu on Navesti ja Reegoldi tuntud kui endised kolhoosikülad. Enamiku elumaju ehitas endine Paala kolhoos 1970.-80. aastatel. Paala kolhoos oli Viljandimaa üks edukamaid, majand oli spetsialiseerunud piimakarjale. Reegoldi külas olid pood, bensiinijaam ja Paala 8-klassiline kool, nüüdseks on kõik suletud. Endise kolhoosi baasil tegutseb paarkümne töötajaga piimakarjale spetsialiseerunud põllumajandusühistu. Endises koolihoones on raamatukogu ja rahvamaja.

Nowadays Navesti and Reegoldi are better known as former collective farm villages. Most of the housing was built in the 1970s and 80s by the Paala Collective Farm, which specialised in cattle and dairying. Reegoldi village had a shop, petrol station and a school, all now closed. The Estonian writer Albert Kivikas (1898 - 1978), writer of novels and short stories with historical settings, was a pupil at the school. Based on the former collective farm, an agricultural co-operative is now mainly producing milk and employs around twenty people. The former school is a library and village centre.

11 Kui kergliiklustee lõpeb, pööra esmalt vasakule Müüri tänavale ja siis paremale, jõuad mõisa parki.
When the cycle track ends, turn left into Müüri, and then right into the Manor grounds. 185m >

200 meetri järel vasakul Müüri tänaval on Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskooli mõistlike hindadega söökla ja kohvik. Söökla on avatud lõuna ajal, kohvik kauem. Mõlemad on töötavad kooli õppeperioodil.

Olustvere on Põhja-Viljandimaa elujõulisemaid asulaid. Arvatavalt rajati Olustvere mõis 15. sajandil, kuid inimasustuse jälgid viivad kiviaega. Väljakaevamistel 1978 leiti Olustveres suur kogus 9.-11. ja 14. sajandi hõbemünite. Algne mõis asus praegusesest paar kilomeetrit põhja pool Papiorus. Praeguses kohas on mõis olnud 16. sajandist ja kuulunud mitmele aristokraadiperele. Väljapaistvamad mõisaomanikud olid isa ja poeg Pontus ja Jacob De La Gardie. Mõlemad tegid seikluslikku sõjaväelist karjääri 16.-17. sajandil kõrgetel kohtadel Vene ja Rootsiga riigiteenistuses. Mõisakompleksi vanim hoone on 17. sajandist.

Hiljem, umbes 150 aasta jooksul kuulus Olustvere teisele väljapaistvale perekonnale - von Fersenitele. Von Fersenid olid teinud karjääri Vene tsaari õukonnas ja armees. Kõrge korstnaga mõisa viinaköök lisati kompleksile 1850, samal ajal rajati ka mõisapark. Inglise stiilis maamaja sai lõplikult valmis 1903. Pärast 1919. aasta maareformi asutati mõisas põllumajanduskool. 1990. aastatest on siin koolitatud ka kodumajanduse ja maaturismi spetsialiste. Mõisa peahoones asub muuseum ja turismiinfokeskus.

Mõisakompleksi restaureerimine pole veel lõppenud, töid rahastatakse mitmete Euroopa projektide baasil ja Norra finantsabiga.

Mööduja võib jalutada mõisapargis, mõned hooned on väikese tasu eest aastaringselt külastajatele avatud. On avatud töö- ja õpikojad. Endises tallis on eksponeeritud suurepärane kollektsioon endise kohaliku elaniku Voldemar Luhti puitskulptuure. Kui on avatud, siis Viljandi maantee ääres tasub külastada leivakoda. Siin küpsetatakse värsket leiba, on näitus leivategemise ajaloost ja toimuvad kontserdid. Teavet mõisa töökodade asukoha ja tegevuse kohta saab lossist.

200 metres down Müüri on the left is the Olustvere College canteen open at lunch times, and coffee shop open all day. They are available to all during College terms, at very reasonable prices.

Olustvere is one of the best situated and most prosperous villages in Northern Viljandi County, helped by good rail and road links. Human habitation here reaches back to the Stone Age. Olustvere Manor is thought to have been founded as early as the 15th century, but located a few kilometres north from the present location. The manor has been here since the 16th century, belonging to several aristocratic families. The most prominent owners have been Pontus de la Gardie and his son Jacob. Both the father and the son had adventurous military careers, holding high positions in Estonia during the 16th- and 17th-century Swedish occupation. The oldest extant buildings date back to the 17th century.

In the 150 years up to 1919 the manor belonged to the von Fersen family, who had made a career in the Russian Imperial Army. The distillery (the building with the chimney) was added in 1850, at the same time as the park was created. The manor house is in the English style and completed as late as 1903. From 1920 the estate buildings housed a vocational agricultural college. Since the 1990s it has trained specialists for rural tourism and countryside management, and become a centre for arts and crafts. The whole complex has been partly restored with finance from European and Norwegian funding.

You are welcome to explore the park, and some of the buildings are open all year for a small fee. When they are open, it is especially worth visiting the Bakery, with its bread museum where the produce is usually on sale, and also the unique and impressive exhibition of wooden models carved by Voldemar Luht in the former stables. Ask for more information and directions at the manor house. During excavations in 1978 a large number of 9th-11th and 14th-century silver coins were found near Olustvere Manor.

R Seda rada saab alustada ka Olustvere raudteejaamast. Kui saabud rongiga, pööra jaamast väljatuleval teel paremale, mõisani on 1,2 km.

R If you come by train, this ride can be started at Olustvere station. Turn right from the station road on to a cycle track, which comes to Olustvere Manor after 1.2 kms.

12 Vaadanud ringi mõisas ja pargis, mine läbi värvavate peahoone ees suurele teele ja pööra vasakule.

After looking around the manor and its grounds, go to the entrance gates in front of the manor and turn left.

300m >

13 Pööra vahetult enne hobusetallisisid vasakult teisele teele.
Take the second turning on the left just before the horse stables.
200m >

14 Hoidu paremale, jõuad kruusateele, mis läheb põldude vahel sujuvalt allamäge.
Bear round to the right, on to an unsurfaced road which descends gently through fields.
1,88km >

15 Mine, kuni jõuad suurele Tallinn - Viljandi maanteele. Pööra paremale.
Continue to the Tallinn to Viljandi main road. Turn right.
439m >

16 Pööra vasakule (esimene tee). Mustkattega tee muutub auklikuks, möödud talukompleksist ja algab kruusatee, mis viib Kurnuveresse.
Take the next turning left for Kurnuvere. The surfaced road is breaking up, and you pass through a farm complex before the road becomes fully unsurfaced.
2,39km >

17 Ristteel elektrialajaama juures pööra paremale.
At a cross roads beside an electrical sub-station, turn right.
2,60km >

18 Ristteel pööra vasakule. Mustkattega tee viib ülesmäge.
At a cross roads, turn left on to a surfaced road and up a hill.
767m >

19 Pööra kruusateele (esimene tee paremale). Tee viib allamäge Tääksi külasse.
Take the first right turn on to an unsurfaced road, which descends into Tääksi.
671m >

20 Ristmikul pööra paremale.
At a junction, turn right.
519m >

Tääksis elab praegu 108 inimest (2020). Külas on leitud hilispronksiaegne matmiskoht. Esimesed kirjalikud allikad külast ulatuvad 16. sajandisse. Tänu maalilisele loodusele, mägedele ja järvedele kutsutakse Tääksit Sakalamaa Šveitsiks. Külas on spordikeskus, väike raamatukogu ja algkool.

Tääksi is home to 108 people (2020). A late Bronze Age burial site has been found here. The first written records of it go back to the end of the 16th- century. Its picturesque landscape of lakes and rolling but sometimes surprisingly steep hills has earned the village the name of Sakalamaa (historic name of Viljandi county) Switzerland. The village has a primary school, library and sports centre.

21 Ristteel pööra vasakule, tee läheb järsult ülesmäge (10%).
At the cross roads, turn left up a steep hill (10%).
2,38km >

Kui lähened Jaska bussipeatusele, näed paremal väikest kõrvalteed. Tee ääres on neljast Kuiavere kultusekivist suurim. Ülejäänud kolm kivi on vasakul pöllul. Kõikidel kividel on lohud. Teeäärsel kõige suuremal kivil on 33 lohku. Seda peetakse

ohvrikiviks, kuid puuduvad täpsemad andmed. On teada, et veel 19. sajandil tehti kivi peal tuld ja ümber selle tantsiti.

When you approach the bus stops marked Jaska, you will see a side road on the right, beside which is the largest of the four Kuiavere cult stones. The other three are in the fields opposite but rather smaller. All of them have indentations or cup-marks, thirty-three on this large stone. It is thought to have been a sacrificial stone, where offerings were made, but there is no certain evidence. As late as the 19th century, local people were recorded as lighting fires on the stone as they danced around it.

22 Pööra vasakule Viljandi maanteele.

Turn left on to the Viljandi main road.

282m >

23 Varsti pööra paremale Olustverre viivale teele.

Shortly after, turn right on to the Olustvere road.

434m >

24 Kui jõuad teise ristteeni (munakivisillutisega), pööra vasakule.

Take the second turning left on to a cobbled road.

61m >

25 Kohe varsti pööra paremale, ära munakivisillutiselt ja sõida läbi Jaska küla.

Almost immediately, turn right off the cobbles and follow the road through Jaska village.

1,28km >

Paremal on hea näide mõisa-aegsest maa- ja telliskivihoonest. Jaska mõisa ostis 50 000 rubla eest 1859 Olustvere mõisnik Paul Fersen. Hoonele on Nõukogude ajal lisatud kolhoosiehitustele omased tunnused nagu piksemaandaja ja laineline katus. Mõisa-aegset veskit kasutati veel nõukogude ajal, kuid see põles 1970. aastatel.

On the right is a good example of a stone and brick manorial farm building, with later Soviet-period collective farm features such as lightning conductors and corrugated roofing. The owner of Olustvere Manor, Paul Fersen, bought Jaska Manor estate in 1859 for 50,000 roubles. The manor mill was still working during Soviet times, but was destroyed by fire in the 1970s.

26 Pöldudevahelisel ristmikul pööra paremale, tee viib metsa.

At a junction with fields in front of you, turn right, back into woodland.

988m >

27 Pööra vasakule mustkattega teele.

Turn left on to a surfaced road.

2,08km >

28 Sõida läbi Kärevere küla ja kui jõuad suurele maanteele, pööra vasakule.

Pass through Kärevere and at a junction, turn left.

878m >

29 Pööra paremale (esimene tee), teeviit osutab Lõhavere linnamäele. Sõida tee lõpuni.

Take the next right turn, signposted Lõhavere Linnamägi. Continue until the road ends.
1,12km >

Lembitu oli 13. sajandi alguse muinaseestlaste maleva juht ja võitleja ning esimene eestlane, keda on mainitud ajaloolistes kirjalikes ürikutes. On teada, et Lõhavere linnus asutati 12. sajandi lõpul ja seda asustasid Lembitule ustavad mehed umbes 20 aasta jooksul. Nüüd on kunagine eestlaste kants ümbratsetud metsaga, kuid arvatakse, et Lembitu ajal avanesid avarad vaated ümbruskonnale ja kindlustus avaldas muljet oma suurusega.

1215 piiras linnust Liivi Mõõgavendade Ordu. Orduväed põletasid linnuse maha ja eestlased olid sunnitud alistuma. Pealik Lembitu pääses vabadusse, kuid kaotas elu kaks aastat hiljem Vastemõisa lächedal peetud Madisepäeva lahingus, kui juhtis 6000-mehelist eestlaste armeed võitluses Mõõgavendade Ordu vägedega.

Lembitust sai Eesti rahvuskangelane, kes kehastas lootust eestlaste vabadusele ja iseseisvusele. Linnusest vasakul on kivirahnud, mis sümboliseerivad Lembitut ja tema võitlejaid. Muistse vabadusvõtluse monument avati 21. septembril 1969, skulptor on Renaldo Keeber ja arhitekt Ülo Stöör. Nõukogude ajal istutasid vastabiellunud siia puu, mille juure alla pandi šampusepuidelis sedel pruudi neiupõlvenimega. Linnuse juurde istutas Lennart Meri oma esimesel ametiajal seedermänni.

Linnuse juures on varjugalune pikniku pidamiseks, kuivkäimla ja infotahvel WC.

Lembitu (depicted in a carving at the entrance to the site) was an early 13th-century warrior chief, the first Estonian to be mentioned by name in historical records.

Lõhavere Stronghold was founded at the end of the previous century and occupied by Lembitu's forces for around twenty years. Now enveloped by forest, it once would have commanded extensive views and impressed by its sheer scale.

In 1215 it was besieged by the crusading German Livonian Brothers of the Sword. They eventually set fire to the stronghold's wooden palisades and the Estonians had to surrender. Lembitu was freed but lost his life two years later when he led 6,000 Estonians against the Sword Brethren at the Battle of St. Matthews Day near Vastemõisa.

Lembitu is an Estonian national hero, the man who gave hope for a free, independent country. To the west of the fortress is a monument opened in 1969 to Lembitu and his supporters. The large stones represent his warriors, perhaps waiting to fight for Estonia again. During Soviet times newly-weds would plant a tree here. A champagne bottle with the bride's maiden name inside was buried under the tree roots.

There are shelters and picnic facilities at the site, and earth toilets, plus information boards at the Stronghold entrance WC.

30 Vaadanud ringi linnusel, mine mööda rohtunud rada, mis algab linnuse sissekäigu vastast, siin on ka kuivkäimla. Ratast tuleb paarsada meetrit käekõrval lükata.
After looking around the Stronghold, take the grassy forest track past the toilets. You may prefer to push your bike for this short stretch of rough track.

311m >

31 Kui jõuad suurema rajani, pööra paremale.

At a junction with a more used track, turn right.

1,08km >

32 Põldudevahelisel ristteel pööra paremale.

At a cross roads in open fields, turn right.

292m >

33 Järgmisel ristmikul pööra vasakule, jõuad Lõhavere mõisa juurde.

At a junction, turn left up to Lõhavere Manor.

626m >

Lõhavere mõis asutati 17. sajandil. Arvatakse, et siin võis muinasajal asuda üks Lembitule kuulunud küladest. Mõis kuulus von Strykide aadliperekonnale. Mõisa pikk peahoone on ehitatud 19. sajandi esimesel poolel. Pärast 1919. aasta maareformi töötas hoones kodumajanduskool. Alates 1966 on majas olnud haigla, mis 1990. aastail muudeti hooldekoduks. Praegu elab majas umbes 70 - 80 eakat inimest. 2011 peahoone renoveeriti, lisati juurdeehitus ja korrastati võsastunud park.

Lõhavere Manor was founded in the 17th-century, possibly formed from what was once Lembitu's land, and was owned by the von Stryk family. The long main building was constructed in the first half of the 19th century. After the 1919 land reform the manor house was used as a school, mainly for girls learning domestic skills. From 1966 the manor house was a hospital, converted in more recent times into a residential home for 70 - 80 people. In 2011 the building was completely renovated with a modern extension, and the park was re-landscaped.

34 Mine mööda tammealleed, kuni jõuad suure maanteeni. Pööra paremale.

Continue along an allé to the main road and turn right.

66m >

35 Ristteel pööra vasakule ja liigu mööda Tallinna maanteed. Sõida linna keskväljakule (35,71 km).

Turn immediately left into Tallinna. Continue to the Town Square (35.71 km).

1,22km >

J3 Sürgavere Suure-Jaani linna keskväljakult 25,8 km

J3 Sürgavere from Suure-Jaani Town Square 25.8 km

Kerita viljalõikus / Kerita harvest

Suure-Jaani - Tallevere - Kerita - Sürgavere - Kabilia - Epra - väike kalmistu / Small Cemetery - Suure-Jaani

1 Söida linnast välja mööda Tallinna tänavat.

Take Tallinna.

170m >

2 Pööra Ilmatari tänavale (esimene tänav paremale).

Take the first turn on the right, Ilmatari.

330m >

Ilmatar on Soome rahvuseepose Kalevale müütiline tegelane, looduse neitsilik vaim. Ärkamisaja haridus- ja kultuurielu tuultes asutati Suure-Jaanis haridusselts Ilmatar (1878). Vanim kohalik segakoor (asut. 1890) kannab Ilmatari nime praegugi.

Ilmatar is a mythical figure in the Finnish Kalevala epic. She was the female spirit of air, impregnated by the sea and wind. During the Estonian National Awakening Movement a Suure-Jaani educational society, Ilmatar, was founded in 1878. The name was later adopted in 1890 by the local choir, which continues today.

3 Kui oled möödunud Kondase majast (paremal), pööra ristteel paremale. Sõida edasi, ära pööra kõrvale.

After passing the Paul Kondas House on the right, turn right at the cross roads. Continue along this road, ignoring turns.

1,19km >

4 Vahetult enne Kadaka talu (paremal) pöörab tee vasakule.

The road turns to the left just before a house on the right called Kadaka.

870m >

5 Kui jõuad suurele teele, pööra paremale. Sõida edasi, kuni jõuad raudteeülesõiduni. When you reach the main road, turn right. Follow this road until you reach the railway crossing.

3,14km >

Nõukogude ajal tegutses siin aiandussovhoos ja istutati õunapuud. Varguse vältimiseks piirati õunapuuaid taraga. Viljapuid on siin näha veel praegugi. Kui liigud edasi, näed vasakul Tõnneotsa talu värvilisi katuseplaate.

This area was planted with apple orchards during the collective farm era. The orchards were presumably fenced to prevent theft. Fortunately, some of the orchards are still being farmed. Further along the road on the left, look out for the multi-coloured roof tiles on Tõnneotsa farm buildings.

6 Vahetult pärast raudteeülesõitu pööra paremale väiksemale kruusateeile. Sõida, kuni oled peaaegu jõudnud suurele maanteele.

Immediately after the crossing, fork right on to a minor, unsurfaced road. Follow the road until just before the main road.

842m >

Paremal on Rulli Tõnu talu. Omanik on seinale pannud nõukogude-aegseid esemeid ja plakateid.

On your right you will see Rulli Tõnu Farm. The owner has a collection of Soviet memorabilia and vehicles on display.

7 Enne suurt maanteed pööra paremale, möödu talust (paremal).

Before reaching the main road, turn right past farm buildings on the right.

1,34km >

8 Sõida edasi, kuni jõuad ristmikuni. Pööra paremale.

Follow this road until a junction, and turn right.

487m >

9 Ristmikul pööra vasakule.

At the junction turn left.

1,31km >

10 Kui jõuad suurele mustkattega teele, oled Kerita külas. Pööra paremale. Sõida edasi ja mine üle raudtee, kuni jõuad ristteeni Sürgaveres.

When you finally reach the main, surfaced road, at Kerita turn right. Continue along this road, across the railway, until you reach the cross roads in Sürgavere.

2,72km >

R Matka võib alustada Sürgavere raudteejaamas. Jaamas on lühike platvorm ja rongist tuleb väljuda läbi C ala.

R The ride can be started here at Sürgavere station. Make sure you are in the correct coach C of the train to get off at the short platform.

Varem asus Sürgavere raudteejaam külast kolm kilomeetrit lõuna pool. Kui raudteel tehti remonti 2012/13, viidi Sürgavere jaam külale lähemale.

Kui lähened ristteele, jäääb vasakule Sürgavere koolimaja, praegu Suure-Jaani Kooli õppenkoht. Algselt rajati Sürgavere mõis 17. sajandil, kuid venelased põletasid selle 1703 maha. Järgmiste sajandite jooksul kuulus mõis von Wahli perekonnale ja hoone üldplaani muudeti mitmel korral. Teine korras lisati 1939, suuremad ümberehitused tehti 1997.

Aastal 2019 kaevati Sürgaveres välja viikingiaegne aare. Leiti 198 araabia, bütsantsi, iiri, inglise, saksa ja taani päritolu hõbemünti.

Kui tahad poodi minna, siis pööra ristteel vasakule ja paarisaja meetri pärast oled poe ees.

Sürgavere's station was located three kilometres south of the village until the railway was refurbished in 2012/3, and a new station was built much closer.

As you approach the cross roads, ahead on your left is Sürgavere School, housed in a much altered former manor house. The original Sürgavere Manor dated from the 17th century, but was burned down by the Russians in 1703. The manor was in the ownership of the von Wahl family and rebuilt several times over the following centuries. A second floor was added in 1939, when it was a school. A further renovation was carried out in 1997.

A hoard of 198 silver coins from the Viking period 991-1018AD were excavated in Sürgavere in 2019, coming from Arabia, Byzantium, Ireland, England, Germany and Denmark.

If you need the Sürgavere shop, turn left at the cross roads, and it is a short distance ahead on the right.

11 Ristteel mine otse edasi.

Continue straight on at the cross roads.

2,69km >

12 Sõida Kabilia külani, kus tee pöörab paremale ja varsti vasakule. Sõida edasi mööda kruusast kõrvalteed.

Continue until Kabilia, where the road swings to the right and a little after, to the left. At this point continue straight on to an unsurfaced side-road.

2,66km >

13 Sõida, kuni jõuad mustkattega teele. Pööra vasakule.

Follow this road until you reach a surfaced road, and then turn left.

944m >

Vasakul on maja nimega Hommiku. Maja juures on ilus väike järv.

On the left is a house called Hommiku (morning), with an attractive small lake.

14 Kui jõuad suurele teele, pööra vasakule (tee viib Vastemõisasse ja Viljandisse).

When you reach the main road, turn left (road for Vastemõisa and Viljandi).

381m >

15 Varsti pööra paremale väiksemale teele.

Soon after, turn right on to a minor, unsurfaced road.

1,11km >

See on meeldiv osaliselt mustkattega tee. Tee ääres olevad künkad on kohalikele tuntud kui Käspri mäed.

This is a particularly pleasant road. Local people call this area the Käspri Mountains.

16 Kui jõuad Kildu teeotsani, pööra paremale.

Reaching the Kildu road, turn right.

160m >

17 Varsti pööra vasakule väiksemale teele.

Shortly after turn left on to a minor road.

418m >

18 Tee viib metsasallu ja pöörab paremale.

The road enters a thicket and swings to the right.

3,14km >

19 Sõida, kuni jõuad Suure-Jaani väikesele kalmistule (vasakul). Peatu ja vaata ringi.

Continue straight on until you come to the Suure-Jaani Väike Kalmistu, small cemetery, on the left. Stop and have a look around.

142m >

Õigeusklike matmiseks asutati 1911 väike kalmistu.

Väike Kalmistu, the small cemetery, was created in 1911 for Orthodox burials.

20 Pööra paremale Ringpuiesteele.

Take next turn right into Ringpuiestee.

270m >

21 Mine üle J. Köleri tänav ja sõida edasi mööda Ringpuiesteed.

At the main road, cross over and continue along Ringpuiestee.

645m >

22 Pööra teisest tänavast paremale.

At the second road on the right turn right.

61m >

23 Pööra kohe vasakule Kingu tänavale.

Almost immediately, take the next left turn into Kingu.

291m >

24 Kingu tänav lõpus pööra paremale Liiva tänavale.

At the end of Kingu, turn right into Liiva.

98m >

25 Surnuaia värava juures hoidu vasakule Järve tänavale. Sõida, kuni jõuad linna keskväljakule (25,80 km).

By the cemetery gate, bear left into Järve. Continue until you reach the Town Square (25.80 km).

390m >

Vasakul on surnuaia kaev ja monument. Monument on pühendatud Lembitule, 13. sajandi eestlaste vabaduse eest võitlejale, ja neile, kes võitlesid Eesti vabaduse eest

700 aastat hiljem, 1918 - 1920 aasta Vabadussõjas. Monument oli algsest Amandus Adamsoni töö ja püstitati 1926. Teise maailmasõja ajal ja järel teisaldasid vene võimud monumendi kaks korda, see pandi tagasi saksa okupatsiooni ajal, kuigi Lembitu võitles sakslaste vastu. Praegune monument, mis on originaali koopia, taaspüstitati 1990. Originaalkuju, millel puudub käsi, säilis nõukogude võimu ajal ja asus 1950. aastate teisest pooltest Viljandi Muuseumis, praegu Suure-Jaani koolis. Pärast Suure-Jaani Lembitu monumendi taastamist ennistati Eestis massiliselt 1918-20. aasta Vabadussõja monumente.

Püha Johannese kiriku ehitust alustati tõenäoliselt 13. sajandi teisel poolel. Kirik rajati algsest kindluskirikuna. Nii lääneukse kohal kui idaseinas on roosaken. Kirikut on taastatud pärast Liivi sõda ja Põhjasõda, kaasnenuud ümberehituste käigus on keskaegset algkuju muudetud. Kirikus hoitakse paekivist ratasristi 1598. aastast (legendi järgi aitas Anne Rätsep kohalikke inimesi katku ja nälja ajal) ja Olustvere krahvipere Fersenite mälestisi, samuti J. Köleri matuselt (1899) pärit metallpärgi.

Paremal on endine tõllakuur ja vasakul väljastpoolt renoveeritud pastoraadihoone. Tõenäoliselt on see Suure-Jaani vanim elamu, arvatavalt ehitatud 18. sajandi lõpul. Majas on elanud mitmed Suure-Jaani pastorid, nõukogude ajal töötas hoones lasteaed. Tänavast kaugemal olid kirikumõisa tallid.

Kirikumõisa hoonetest pisut edasi on restoran-kohvik Arturi Juures, mis on renoveeritud 1990. aastate algul. Algsest oli hoone ehitatud loomajahu veskina 1830. Hiljem oli siin elektrijaam, mis varustas Suure-Jaani kesklinna elektriga. Kunagi oli kiriku juures järve ääres kõrts, kuid seda hoonet pole enam ammu.

On the left is the cemetery well and Lembitu monument. The monument is dedicated to Lembitu, the 13th-century Estonian freedom fighter, and to those who fought for independence from Russia in 1918 - 1920. It was created by Estonia's greatest sculptor, Amandus Adamson, and erected in 1926. During the Second World War it was successively removed twice by the Soviet regime and replaced by the German administration (even though Lembitu fought the Germans!). The present copy of the original was re-erected here in 1990, followed by many War of Independence memorials all over Estonia. The original was hidden from the Soviet authorities by Viljandi Museum. Minus part of the arm, it is now housed in Suure-Jaani School.

The Church of Saint John the Baptist was probably built in the second half of the 13th century as a fortress church. Notice the rose windows over the west door and east wall. Since the Livonian and Great Northern wars the church has been repeatedly restored over the centuries, leaving relatively little of the original mediaeval layout. The fine interior contains monuments to the von Fersen family of Olustvere Manor, and a 1598 wheel cross dedicated to Anne Ratecep who according to a legend washed and clothed the plague dead in the Livonian War. The Church holds the original metal wreath from the painter, Johann Köler's Suure-Jaani funeral in 1899.

On the right is the former carriage shed, and on the left is the externally restored parish building. This is possibly the oldest extant building in Suure-Jaani, perhaps dating from the early eighteenth century. It has housed many local parish priests. In the latter years before restoration it was a kindergarten. Behind the parish building were the church stables.

Beyond the church buildings, Arturi Juures on your left was built in 1830, and served as a mill for animal feeds, and later for generating electricity for the town centre area. Since the 1990s it has been a popular eating and socialising place for the community. Just across the road, towards the church, was once a lakeside pub, now demolished.

J4 Pärsti linna keskväljakult 35,0 km

J4 Pärsti from Town Square 35.0 km

Pärsti mõis / Pärsti Manor

Suure-Jaani - Kildu - Vaalamäe - Vanamõisa - Pärsti - Kookla - Sürgavere - Epra - Suure-Jaani

1 Mine linnast välja mööda J. Köleri tänavat.

Take J. Köleri.

2,20km >

2 Pööra paremale kruusateele Kildu suunas.

Turn right on to an unsurfaced road for Kildu.

5,20km >

3 Pööra vasakule, möödud Kildu ratsakeskusest.

Turn left, past Kildu Equestrian Centre (Ratsakeskus).

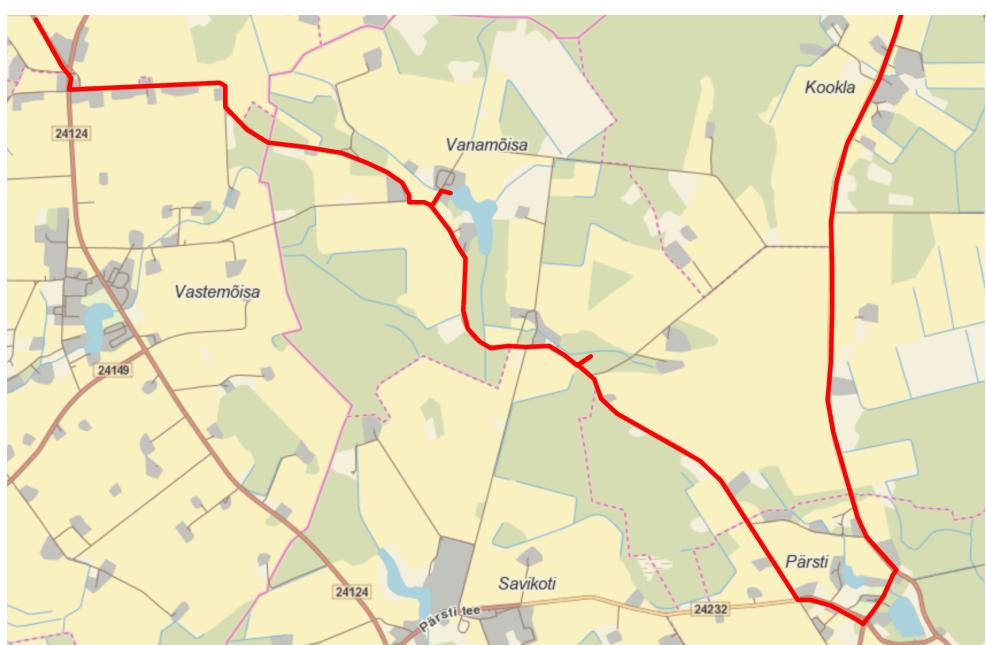
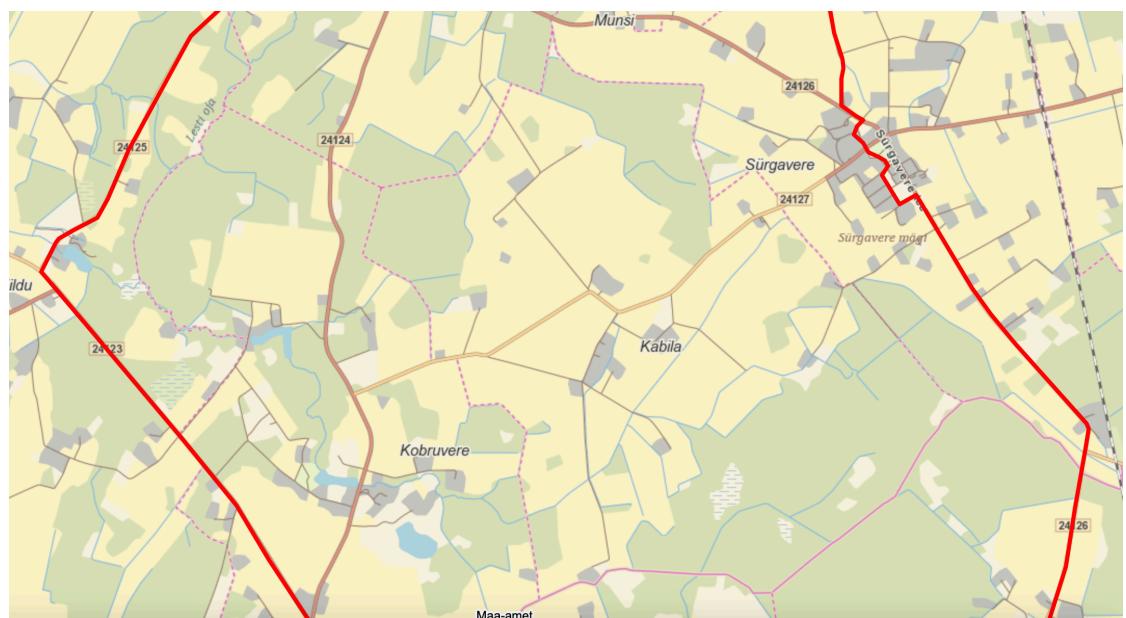
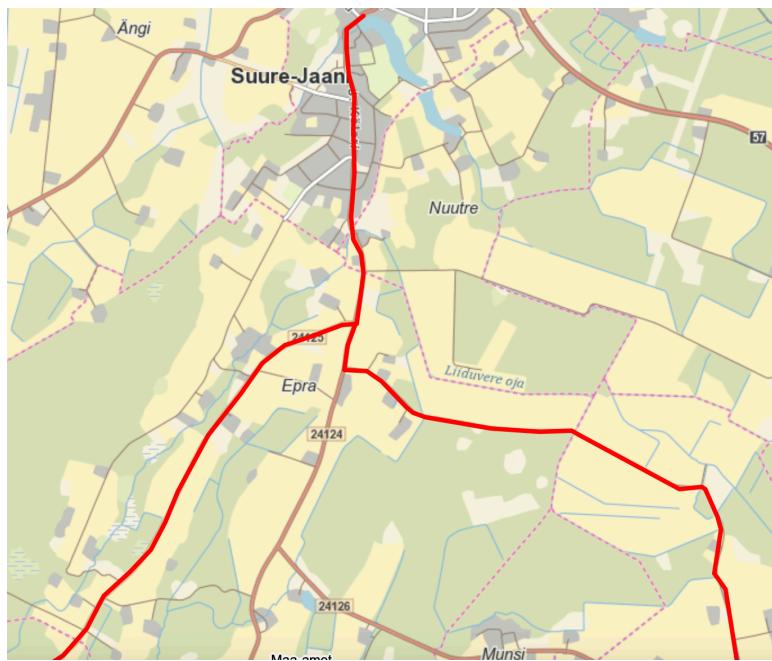
3,35km >

4 Pööra paremale suurele teele.

Turn right on to the main road.

140m >

5 Pööra vasakule (esimene mustkattega tee). Kohas, kus tee pöörab järsult paremale, lõpeb teekate. Jätka mööda kruusateed.

Take the first turning left on to a surfaced road. Shortly after a sharp right bend the surfaced road ends. Continue along it.

1,26km >

6 Pööra vasakule.

Turn left.

1,62km >

7 Pööra vasakule ja varsti peale maja (paremal) viib rohtukasvanud teerada Vanamõisa mõisahoone ja järve juurde.

Turn left, and shortly after a house on the right, a green track to the right leads across to Vanamõisa Manor lake.

170m >

Puude varjus olev Vanamõisa mõisahoone on eravalduses ja pole kergesti nähtav.

Järveäär sobib peatumiseks.

Vanamõisa Manor is private and hidden from view, but the lake provides a pleasant spot for a break.

8 Pööra ümber ja mine tagasi tuldud teele.

Turn round and return the way you came.

170m >

9 Pööra vasakule.

Turn left.

4,03km >

Tee pöörab vasakule. Vasakule jäab ka 13. sajandi Risti kabeli asukoht. Endise kabeli kõrval on 13. sajandi muinaseestlaste võitleja Lembitu kuju. Risti kabeli juures toimusid 2. mai ööl paganlikud kombetalitused. Last soovivad naised tantsisid alasti ümber kabeli. Ametlikult jäeti kabel maha 1777, kuigi mõnda aega jätkus tegevus. Arheoloogilistel kaevamistel on leitud münte, messingist valmistatud pandlaid ja värvilisi klaasitükke, viimased viitavad kabeli võimalikele vitraažakendele.

820 meetrit pärast kabelit vasakul tee ääres on silt Tammemäe hiis. Jäta jalgratas puude alla ja mine mööda teerada piknikukohani. Puude all väikese mäekünka jalamil on katusealune. Suure tõenäosusega asus siin varakeskaegne paganlike kombetalituste koht. Paganlus ja paganlikud traditsioonid kestsid Eestis kaua pärast ristiusu vastuvõtmist. Eelkristlikele kommetele viitavad teatud puud, hiied, kivid ja allikad.

Arvatakse, et siin toimus 21. septembril 1217 Madisepäeva lahing ja eestlaste pealik Lembitu sai saksa orduvägedelt otsustavalalt lüüa. Eeldatavalt mängis tollase lahingupaiga valikus olulist osa looduslik kõrgendik.

As you round a leftward bend, look out on the left for the site of the 13th-century Risti Chapel, and the adjacent statue of the 13th-century Estonian warrior-leader, Lembitu. During the night of 2nd May pagan rites were performed here. Young women who wished to have a child, danced naked around the chapel. The chapel was officially abandoned in 1777, although worship continued there for some time. Archaeological excavation has found coins, brass buckles and stained glass, suggesting the chapel had windows.

820 metres after the chapel, there is a sign on the left for Tammamäe Hiis (oak hill grove). Take the nearby path, leaving your bicycle in the trees, for a short walk to a picnic shelter below a low ridge. The site is believed to be a pagan ritual site, thought to date from the early medieval period. More than in most countries, pagan beliefs and rituals survived in Estonia alongside Christianity, and survives today in respect for certain trees, groves, rocks and springs.

The area is believed to be the site of the Battle of Madispäev (St. Matthews Day) on 21 September 1217, when Lembitu was defeated by the Germans. It is possible this distinct ridge played a role in the battle.

10 Sõida ristteeni ja pööra vasakule. Mustkattega tee viib Pärsti külasse.
Continue straight on until a cross roads. Turn left on to a surfaced road into Pärsti.
482m >

Paremal, lagendikul on tuuleveski varemed, maapinna kõrgus on 105 meetrit üle merepinna.

On the right are the remains of a windmill in an exposed position, 105m high at the base.

11 Sõida kolmanda teeni ja pööra vasakule mustkattega teele.
Take the third turning left on a surfaced road.
388m >

Muljetavalda ja Eestis küllalt ebaharilik Šveitsi stiilis Pärsti mõis ehitati 1872, kuigi samas kohas eksisteeris mõis juba enne Liivi sõda (1558 - 1583). 1918 mõisate võõrandamise järel töötas hoones kool. Praegu töötavad majas lasteaed ja raamatukogu. Pärsti järve ääres on tore koht puhkamiseks ja ujumiseks. Kui liigud edasi, pane tähele ornamentaalset kivimustrit vanal mõisahooneel (paremal).

The impressive and unusual Swiss-style Pärsti Manor was erected in 1872, although the manor existed from before the Livonian War of 1558 - 1583. Since 1918 it has had community use as a school, and now as a kindergarten and library. The homely library, entered by the side door, is open several days a week to all. The nearby lake is also a pleasant place for a rest and swim. As you move on, notice the ornamental stonework of the old manorial building on the right.

12 Pööra vasakule.
Turn left.
7,31km >

13 Kui oled jõudnud Sürgaverre, pööra vasakule kruusateelee. Jõuad torniga maja juurde.
After entering Sürgavere, turn left on to an unsurfaced road towards a ball-topped tower.
140m >

See on ilmavaatluspunkt, mis asub Sakala kõrgustiku põhjaosa kõrgeima koha lähedal - 129 meetrit üle merepinna.

This is a meteorological tower, close to the highest point in northern Sakala, 129 metres.

14 Mine paremale. Aia tänaval lõpus torni vastas möödu majadest (vasakul).
Go right, down the road, Aia (garden), opposite the tower, past some houses on the left.
281m >

15 Mine paremale ja pööra kohe vasakule Sürgavere kooli juurde. Mine edasi, möödu koolihoonest.
Go round to the right and immediately left into the grounds of Sürgavere School.
Continue along the road past the school.
313m >

Kui tahad minna Sürgavere poodi, siis see on natuke maad edasi paremal.

Paremal on palkidest aidahoone. Hoones asub väike, kohalikku ajalugu kajastav eramuuseum. Sürgavere mõis päris 17. sajandist, kuid 1703 põletasid venelased maja maha. Mõis kuulus von Wahli perekonnale ja on järgnevatel sajanditel mitmeid kordi ümber ehitatud. Nagu naabermõisas Pärstis, töötas ka Sürgavere mõisas kool. Hoonele lisati teine korras 1939 ja maja renoveeriti 1997.

Aastal 2019 kaevati Sürgaveres välja viikingiaegne aare. Leiti 198 araabia, bütsantsi, iiri, inglise, saksa ja taani päritolu hõbemünti.

After going round to the right, if you need the Sürgavere shop, it is a short distance ahead on the right.

Immediately on your right is on an old wooden warehouse building, which now houses a local museum, and has occasional open days. The original Sürgavere Manor dated from the 17th century, but was burned down by the Russians in 1703. The manor was in the ownership of the von Wahl family and rebuilt several times over the following centuries. As at Pärsti, the building became the local school. A second floor was added in 1939, and the building renovated in 1997.

A hoard of 198 silver coins from the Viking period 991-1018AD were excavated in Sürgavere in 2019, coming from Arabia, Byzantium, Ireland, England, Germany and Denmark.

16 Ristteel mine otse edasi.

At a cross roads with a surfaced road, go straight on.

154m >

R Alustades Sürgavere raudteejaamast: jaamast tulles pööra vasakule. Sõida 1,2 kilomeetrit, kuni jõuad ristteele küla keskel. Mine edasi väiksemale ristmikule ja pööra paremale -punkt 17 matka kirjelduses.

R Railway link from Sürgavere station: turn left from the station track. Continue 1.2 kms. to the cross roads in the village centre. Go straight on a short distance to the minor cross roads at 17, and turn right.

17 Pööra paremale.

Turn right.

86m >

Paremal olev suur mahajäetud hoone oli algsest Sürgavere mõisa kunagine viinavabrik. Viin oli Sakalamaa mõisnike peamine sissetulekuallikas. Hiljem töötas hoones meierei, valmistati vőid ja sinihallitusjuustu.

The sadly derelict large building on the right was originally the Sürgavere Manor Distillery, making vodka. Distilleries were one of the main sources of income for the Sakala manors. It later became a dairy and butter factory, and made Roquefort cheese.

18 Pööra vasakule mustkattega teele.

Turn left on to a surfaced road.

158m >

19 Hoidu paremale katteta teele.

Fork right on to an unsurfaced road.

4,62km >

Umbes kilomeetri pärast näed vasakul suurel kivirahnul tahvlit, mis märgib kunagise Sürgavere Paju kooli asukohta. Kool tegutses siin aastatel 1780-1919. Tollal asusid koolid sageli külakeskusest pisut eemal. Lapsed käisid koolis jalgsi ja arvati, et külast

eemal asuv kool teenindab piirkonda paremini. Kui algab mustkattega tee, pööra tähelepanu oskuslikult ehitatud kaarjale kaunile kiviaiale paremal.

After one kilometre on the left, is a plaque on a boulder which records the site of Sürgavere Paju School from 1780 until 1919. When children had to walk to school, rural schools like this were sometimes placed away from a village, in order to serve a wider area better. As you approach the end of this road and the surfaced road begins, notice the skillfully built, rounded stone wall on the right.

20 Kui jõuad suurele teele pööra paremale. Sõida kuni jõuad linna keskväljakule (35,03 km).

Turn right when you reach the main road, and continue until you reach the Town Square (35.03 km).

2,96km >

J5 Völli Suure-Jaani linna keskväljakult 28,9 km

J5 Völli from Suure-Jaani Town Square 28.9 km

Mähkküla

Suure-Jaani - Ördi - Jaburi - Kalme - Völli - Kildu - Lituvere - Arjadi - Ängi - Suure-Jaani

1 Mine linnast välja mööda Pärnu tänavat.

Take Pärnu.

674m >

2 Pööra vasakule kruusakattega Rimmi teele (kolmas tee).

Take the third turning on the left, an unsurfaced road, Rimmi.

724m >

3 Ristteel pööra vasakule.

At a junction, turn left.

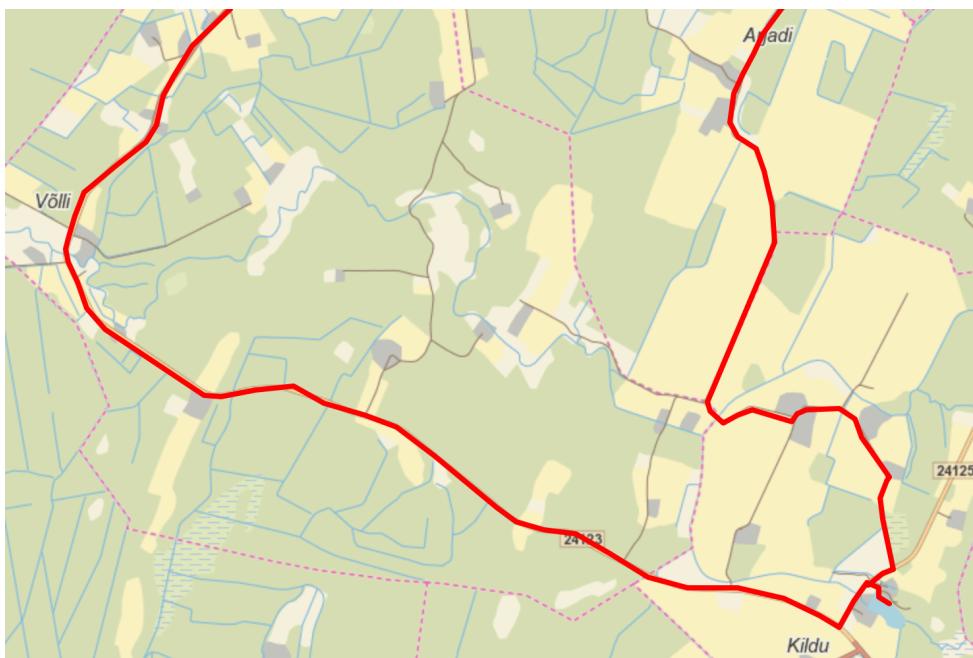
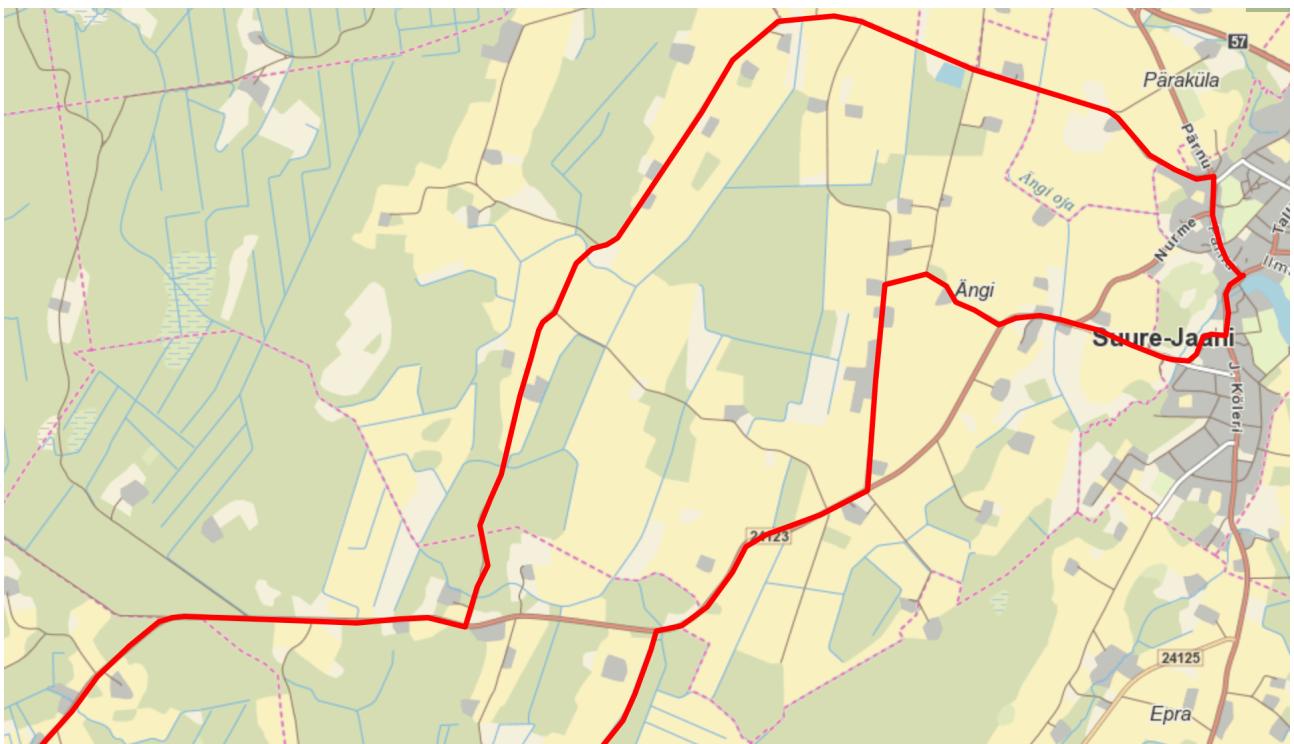
6,23km >

4 Jaburi ristmikul pööra paremale mustkattega teele.

At a junction with a surfaced road in Jaburi, turn right.

9,81km >

Völli küla lõpus paremal tee ääres on Völli-Kingu talu. Talu karjamaadel võib näha haruldasi veisetõuge. Küla lõpus Lemmjõe silla juures (paremal) on kunagise vesiveski

varemed. Teest vasakul on endine Völli järv, mis toitis kunagist veskit, nüüd on järv taastatud kalastuskohana. Edasi on tee ääres paremal Väike-Tooba talu. Talul on üsna haruldane kahekordne ait. Ülemisele korrusel, kus hoiti vilja, saadi väljapool hoonet oleva trepp-redeliga, alumisel korrusel hoiti talvel loomi. Sellised aidad olid Põhjamaades küllalt levinud.

Towards the end of Völli, on your right is Völli-Kingu Farm, where rarer breeds of cattle can usually be seen in the surrounding fields. As you leave the village on a bridge over the Lemmjögi river, the ruin of an old watermill lies on the right. A drive wheel from the mill is a memorial to the mill's long history. On the left of the road, the former Völli järv fed the mill-wheel, but it has now been rebuilt as a fishing lake.

Further along the road on the right is Väike-Tooba farm, which has a particularly good example of a two-storey barn. The upper storey can be accessed by an external ramp. These barns are quite common in Northern countries, allowing both crop storage and shelter for animals in winter.

5 Kui oled jõudnud **Kildule**, pööra vasakule Suure-Jaani suunas.

When you reach Kildu, turn left on to the Suure-Jaani road.

349m >

6 Pööra paremalt teisele teele, mine mööda rada, möödud väikesest autoparklast.

Take the second turning right and follow the track round to the right and a car park.

93m >

7 Mine edasi mööda kõrkjasse kasvanud järvekallast, kuni jõuad ujumissillani.

Walk along the lake shore behind some reeds until you get to a landing stage.

70m >

See on hea koht puhkuseks ja hea ilma korral ujumiseks.

This is a pleasant place for a break or swim.

8 Tule tagasi suurele teele.

Retrace your route back to the main road.

163m >

9 Pööra paremale.

Turn right.

162m >

10 Pööra vasakule.

Turn left.

1,35km >

11 Metsasalus pööra paremale.

In a small wood, turn right.

624m >

12 Ristmikul hoia paremale Arjadi külla.

At a junction, fork right for Arjadi.

3,21km >

Kahe kilomeetri pärast näed vasakul Arjadi Jüri talu, mis on kaasaegne teravilja tootev Eesti suurtalu.

After two kilometres, look out for Arjadi Jüri Farm on the left. It is a typical modern Estonian farm, specialising in commercial grain production.

13 Pööra paremale mustkattega teele.

Turn right on to a surfaced road.

1,54km >

14 Pööra vasakule (teine tee). Paremal on suur rändrahn.

Take the second turning left with a large boulder on the right.

1,24km >

15 Pööra paremale.

Turn right.

252m >

Vasakul pöllul laugel mäeharjal on kartograafiliste mõõtmiste keskpunkt. See on üks paljudest kõrgematest kohtadest, mida kasutati Eesti kaardi koostamisel triangulatsiooni meetodil. Koht on 72 meetrit üle Balti mere pinna ja seadistati Soome lahe Kroonlinna nullile 1833, kohandati 1977.

At the crest of the ridge, in the field on your left, is a cartographic survey point. This was one of many, mainly elevated points used to define the base map of Estonia by triangulation. It is 72 metres above the Baltic Sea datum point, set as the average water level at Kronstadt in the Gulf of Finland in 1833, and adjusted in 1977.

16 Mäe jalamil pööra paremale.

At the foot of the hill, turn right.

553m >

17 Pööra vasakule mustkattega teele. Tee viib läbi Ängi küla.

Turn left on to a surfaced road through Ängi.

438m >

Tänaseks kadunud Ängi mõis ehitati 1743. 1876 ostis mõisa eestlane Jaan lir Abjast. lir ja tema naine Reet olid ühed esimesed eestlastest mõisaomanikud. lire lesk Reet Kurrik pidas siin 20 aastat käsitöö- ja kangakudumiskooli. Õpetajad kutsuti Soomest. Proua Kurrik seadis puukoortest, samblast ja taimedest kokku 80 riidevärvit. Mitmed tollased kultuuri- ja ühiskonnategelased (Johann Köler, Joosep Kapp, Anna Haava, Lydia Koidula, Carl Robert Jakobson) olid 1880ndatel Ängi mõisas sagedased külalised.

A manor house was built in Ängi in 1743, but has long ago disappeared. In 1876 it was bought by Jaan lir from Abja in the south of Viljandi county. lir and his wife Reet, although both from humble backgrounds, were the first few Estonians to own a manor house. When Reet became a widow, she remarried and ran a handicraft and weaving school here, unique in Estonia at that time, with teachers from Finland. She mixed eighty different textile dyes from tree bark, moss and various plants. Prominent cultural and political figures were frequent visitors at Ängi from the 1880s.

18 Kohas kus tee kaardub vasakule, mine mööda paremat haru kruusatee -Aasa tänavale.

As the road swings to the left, fork right on to an unsurfaced road, Aasa.

732m >

19 Ristteel pööra vasakule Ringpuiesteele.

At a cross roads, turn left into Ringpuiestee.

290m >

20 Ristmikul pööra vasakule J. Köleri tänavale ja sõida linna keskväljakule (28,92 km).

At a cross roads, turn left into J. Köleri and continue to the Town Square (28.92 km).

420m >

J6 Südamekujuline järv (Väikejärv) Suure-Jaani linna keskväljakult 45,6 km (lühem variant 42,9 km)

J6 The heart lake from Suure-Jaani Town Square 45.6 km (shorter option 42.9 km)

Väikejärv / Small, heart-shaped lake

Suure-Jaani - Tällevere - Kerita - Mudiste - Mäeküla - Aimla - Parika - Aimla - Riiassaare - Õnniste - Tääksi - Kärevere - Koidama - Suure-Jaani

1 Mine linnast välja mööda Tallinna tänavat.

Take Tallinna.

200m >

2 Pööra paremale Jaama tänavale (teine tänav).

Take the second right turn, Jaama.

896m >

3 Kui jõuad ringristmikuni, pööra paremale (paremal on ka bensiinijaam).

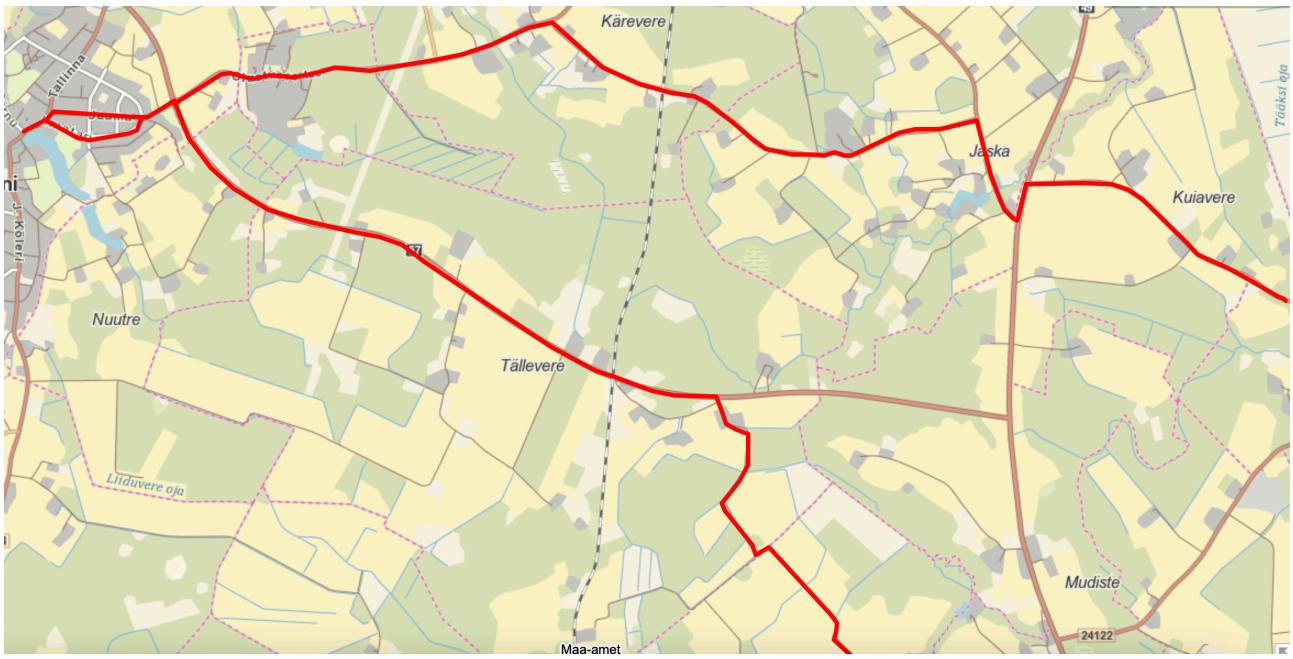
When you reach the main road by the service station, turn right at the roundabout.

4,60km >

4 Pärast raudtee ületamist pööra teisele teele paremale. Möödud taluhoonetest paremal.

Some distance after crossing the railway, turn right, past farm buildings on the right.

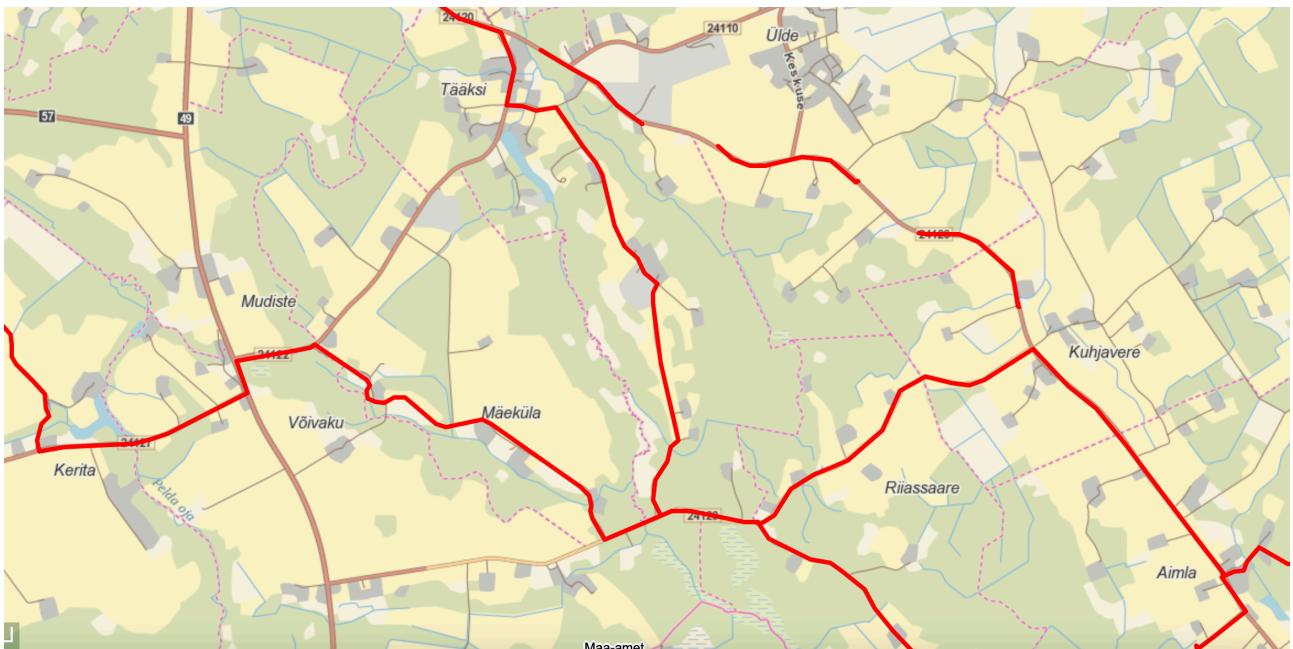
1,30km >

5 Söida edasi, kuni tee pöörab järsult paremale. Pööra vasakule väiksemale teele, tee viib järsult paremale. Paremale jääb suur kivi.

Follow this road until a junction. Turn left on to a minor road which then turns sharp right by a large boulder.

1,72km >

6 Pööra vasakule mustkattega teele.

Turn left on to a surfaced road.

1,57km >

Ristmikust vasakul on hea koht puhata või ujuda väikeses järves. Järverannast vasakul puude all künkal on väike lava ja kuivkäimla WC.

On the left by the road junction is a pleasant place to take a break, and for a swim in the small lake. There is an earth toilet to the left of the adjacent stage WC.

7 Pööra vasakule. Ettevaatust -oled suure liiklusega maanteel!

Turn left with care.

260m >

8 Pööra paremale Tääksisse.

Turn right on to the road to Tääksi.

310m >

9 Kohas, kus tee kaardub vasakule, pööra paremale (esimene tee). Möödu Oksa talust ja endistest kolhoosihoonetest.

As the road swings left, take the first turn right. Follow this road through the Oksa farm and around the former collective farm buildings.

2,78km >

Vahetult enne järgmist ristteed pööra tähelepanu Saluka talu restaureeritud vanadele kivihoonetele ja tiigiga aiale.

Look out for the restored old stone outbuilding and water garden at Saluka, just before the junction below.

10 Mine järgmise suurema ristteeni ja pööra vasakule.

Continue until a junction with a larger road. Turn left.

1,13km >

11 Kui oled möödunud Õnniste küla teeotsast (vasakul), pööra paremale (esimene tee).

After passing the Õnniste road on the left, take the first turn on the right.

1,93km >

12 Sõida kuni jõuad Killesaare tallu viiva tee ristile. Pööra paremale.

Follow this road until it reaches a junction with the road to Killesaare talu. Turn right.
393m >

13 Kui jõuad Kiimasaarele, hoidu vasakule, tee viib läbi metsa.
As you approach the entrance to Kiimasaare, bear left and on through woodland.
1,51km >

14 Järgmisel ristteel pööra vasakule.
At the next junction, turn left.
2,31km >

15 Sõida otse edasi, kuni jõuad suure maanteeni Aimla külas. Pööra vasakule.
Follow this road, ignoring side turns, until you reach the main road at Aimla. Turn left.
301m >

16 Pööra esimesel teel paremale. Teeviit osutab **Parika Looduskaitsealale**. Sõida, kuni jõuad parkimisplatsile ja Väikejärvele viivale rajale.
Take the first turn right, signposted to **Parika Looduskaitseala**. Follow the signed road until you reach the parking area and beginning of the trail to Väikejärv.
2,07km >

Tee lõpus on RMK kuivkäimla **WC**.

Jäta ratsas siia. Väikejärve juurde viib kilomeetrine rada. Rada algab tihedast ja madalast metsast ja pöördub vasakule männimetsa. Vahetult enne järve on piknikukoht. Järv on südamekujuline, kuid kahjuks pole siin vaatetorni, kust järve kuju oleks võimalik näha. Ümber järve kulgeb poolteise kilomeetri pikkune rada, mille haru viib ka peaaegu puudeta Parika eendrabasse. RMK on varustanud metsarajad infotahvlitega.

Järv on suure Parika looduskaitseala servas. Parika raba ja selle servas asuv Parika järv on tekkinud viimase jäätaja lõpus 9 000 aasta eest. Raba ja järv on nähtavad tornist ja laudteelt, millele pääseb juurde Viljandi - Kolga-Jaani maanteelt. Mine tagasi jalgratta juurde.

There is a RMK earth toilet at the end of the road **WC**.

You can leave your bicycle here. The path to the lake is one kilometre long, and starts through dense and waterlogged woodland, before bearing leftward into a wood of scattered Scots pine. A picnic shelter precedes the lake shore. There is no tower from which to prove the lake is heart-shaped, but aerial photo postcards are available in Viljandi. A 1.5 kilometre trail circles the lake, with an arm on to the edge of the almost treeless Parika Raba raised bog. RMK have provided the paths with helpful information on carved-wood pillars.

The lake is at the edge of the extensive Parika Nature Protection Area. Parika Raba and the adjacent sizeable Parika Lake were formed at the end of the last Ice Age, around 9,000 years ago. They can be seen from a tower and boardwalk accessed from the Viljandi to Kolga Jaani road. Return by the same route to your bicycle.

17 Sõida mööda endist teed tagasi Aimlassesse.
Take the reverse route back to Aimla.

2,07km >

18 Pööra paremale mustkattega teele.

Turn right on to the surfaced road.

2,10km >

19 Järgmisel ristteel pööra vasakule, tee viib Riiassaarde.

At the next cross roads, turn left on to an unsurfaced road for Riiassaare.

3,22km >

Marsruuti saad lühendada 2,65 kilomeetri võrra kui lähed otse edasi mööda mustkattega teed ja Tääksis järsust mäest alla -vaata allpool 23.

You can shorten the ride by 2.65 kilometres by going straight on, along the surfaced road, to the steep hill at Tääksi -see below at 23.

20 Mine läbi Riiassaare, pärast vasakpööret pööra paremale Õnniste külla.

Continue through Riiassaare, passing the left turn of your outward ride, and take the next turning right, for Õnniste.

3,27km >

Mäeotsa talu juures Õnniste külas on ohvrikivi, mida saab näha taluniku nõusolekul.

Legend räägib, et inimesed pääsesid katkust, vedades punase lõnga ümber Õnniste küla. Pahade vaimude eemalepeletamiseks kooti punast lõnga ka seelikutesse.

In Mäeotsa farmyard on the right in Õnniste is Ohvrikivi, a blessing or sacrificial stone, which can be viewed with the permission of the farm owners. Õnniste means blessed, and this was probably a sacred site. There is a tradition that the people of Tääksi were saved from the plague by a cordon of red yarn spun round the village. A lining of red was once placed on dresses to ward off evil spirits.

21 Pööra vasakule Tääksisse.

Turn left into Tääksi.

371m >

22 Pööra paremale mustkattega teele. Möödud endise külapoe hoonest ja spordikeskusest.

Turn right on to the surfaced road past the former village shop and sports centre.

520m >

23 Ristmikul pööra vasakule ja mine üles järsust mäest (tõus 10%).

At the junction turn left and up the steep hill (10%).

2,38km >

24 Tallinn-Viljandi maanteel pööra vasakule ja siis paremale Olustverre viivale teele. Ettevaatust - oled suurel maanteel!

At the junction with the Tallinn to Viljandi main road, turn left with care, and then right on the road to Olustvere.

1,08km >

25 Pööra vasakule esimesele mustkattega teele, viit osutab Suure-Jaanile.

Take the first surfaced road left signposted Suure-Jaani.

3,37km >

26 Kui jõuad ristmikule, pööra vasakule. Tee viib Suure-Jaani.

When you reach a junction, turn left for Suure-Jaani.

2,81km >

R *Kui tuled rongiga, saab matka alustada Olustvere raudteejaamas. Kui oled mööda jaamast tulevat teed jõudnud suurele maanteele pööra vasakule ja sõida mööda kergliikluseed 1,2 kilomeetrit. Jätka punkt 26 järgi.*

R *If you come by train, this ride can be started at Olustvere station. Turn left from the station road on to a cycle track, which comes to the junction at 26 after 1.2 kms..*

Sõidad läbi Kõidama küla, tee läheb laugelt ülesmäge. Paremale jäääb puudesalu. Rohu sees on kivi ja kiri kivil ütleb, et puud on siia istutanud Suure-Jaani Keskkooli õpilased 1962.

As you climb a short hill leaving Kõidama, there is a grove of trees on the right, where the former road has been straightened. A plaque records that the trees were planted by pupils from Suure-Jaani School in 1962.

27 Suurel ringristmikul (vasakule jäääb bensiinijaam) mine otse edasi mööda Jaama tänavat.

At the roundabout by the service station, go straight across into Jaama.

220m >

28 Mine vasakule Lembitu puiesteele.

Fork left into Lembitu puiestee.

433m >

Lembitu puiestee majad pärsinevad eri perioodidest - vanemad 1920., enamik aga 1950.-60., üksikud ka 1980. lõpust - 1990. aastate algusest. Tänased suured puud istutati 1930. aastate algul.

The houses in Lembitu Puiestee originate from different times: the oldest were erected in the 1920s, the majority in the 1950 - 1960s, and a few modern ones were added in the late 1980s and early 1990s. The avenue of trees was planted in the early 1930s.

29 Ristteel mine otse edasi Ilmatari tänavale.

At a cross roads, go straight on into Ilmatari.

330m >

30 Kui oled jõudnud Tallinna tänavu ristmikuni, pööra vasakule ja sõida linna keskväljakule (45,62 km).

At the junction with Tallinna, turn left and continue to the Main Square (45.62 km).

170m >

J7 Hüpassaare Suure-Jaani linna keskväljakult 36,0 km

J7 Hüpassaare from Suure-Jaani Town Square 36.0 km

Labidakivi

Suure-Jaani - Ängi - Sassi - Põhjaka - Rääka - Hüpassaare - Lehtsaare - Labida - Mähkküla - Suure-Jaani

1 Mine linnast välja mööda Pärnu tänavat.

Take Pärnu.

220m >

2 Pööra Sangari tänavale (esimene vasakule).

Take the first turn left, Sangari.

300m >

3 Pööra vasakule Nurme tänavale. Sõida läbi Ängi küla.

Turn left on to Nurme. Follow this road through Ängi.

1,24km >

4 Kohas, kus tee pöörab vasakule, pööra paremale, kruusateele.

As the road swings round to the left, turn right on to an unsurfaced road.

553m >

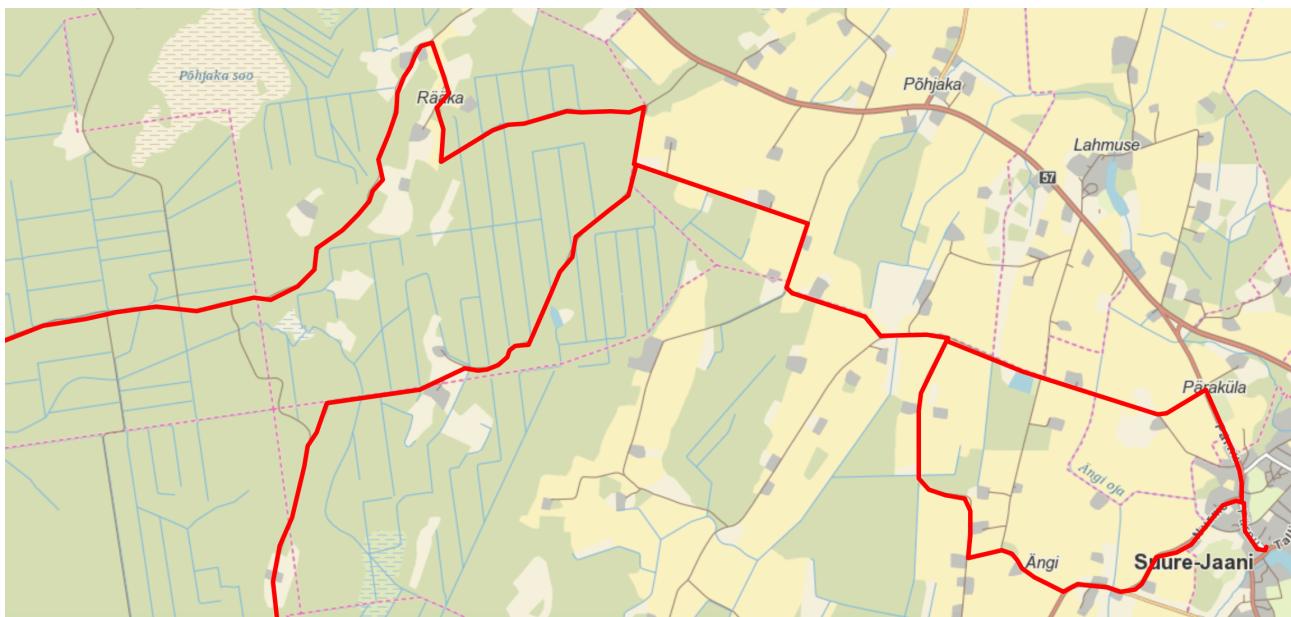
5 Ristmikul pööra vasakule ja mine mäest üles.

At a junction, turn left and uphill.

252m >

See on Sakala kõrgustiku üks ilusamaid kohti. Koht on lage, avaneb avar vaade ümberkaudsetele pöldudele. Aeglase vooluga kraavid ja ojad viivad vee ära ja hoiavad maapinna kuivana. Üks selline oja on oma nime saanud Ängi küla järgi. Väike Ängi oja suubub Suure-Jaani järve.

This is one of the most beautiful parts of the northern Sakala Uplands, largely devoid of trees and offering extended views of gently rolling arable fields. They are drained by slow-moving streams such as the Ängi oja, which have been channelled as part of land improvement. Although small in volume, the Ängi feeds the Suure-Jaani lakes.

6 Pööra paremale.

Turn right.

1,84km >

7 Ristmikul pööra vasakule.

At a junction, turn left.

466m >

8 Pööra teisel teel paremale.

Take the second turning right.

764m >

9 Ristmikul hoidu paremale.

At a junction, bear round to the right.

479m >

10 Järgmisel ristmikul pööra vasakule.

At the next junction turn left.

1,29km >

11 Lähened metsatukale ja järgmisel ristmikul pööra paremale.

At the next junction, as you approach woods, turn right.

304m >

12 Järgmisel ristmikul pööra vasakule metsa.

At the next junction, turn left down into the forest.

1,54km >

13 Metsaristmikul pööra järsult paremale. Sõida edasi Rääka küla suunas.

At the junction in the forest turn sharp right. Follow the track towards Rääka.

880m >

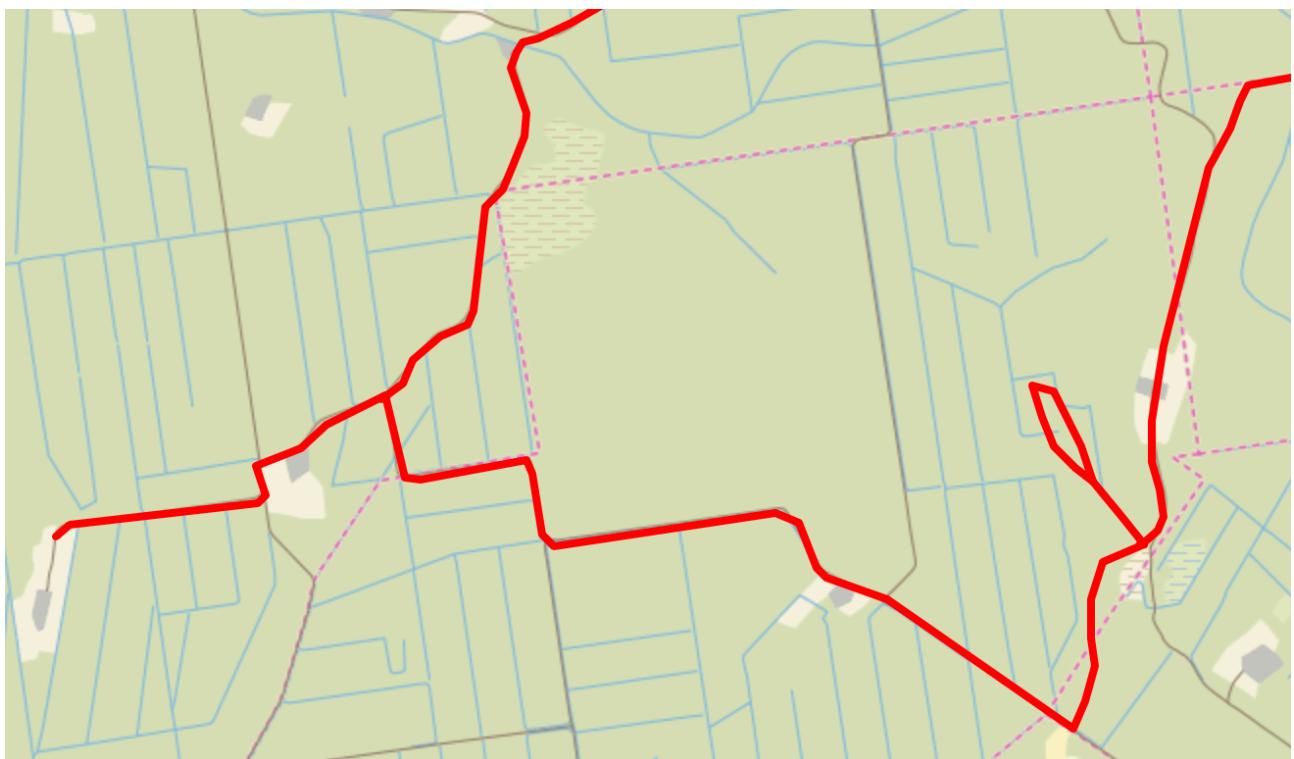
14 Kolmnurksel ristmikul postkastide juures keera vasakule.

At a triangular junction by some postboxes, turn left.

7,04km >

See tee võib pärast suuremat vihmasadu olla vee all. Siin on liivaoosid, pikad põhjalõunasuunalised liivaseljakud, mis on tekkinud jäätumisel viimasel jäääjal. Kuival pinnasel kasvab piirkonnale omane taimestik: suhtelist kuivust taluvad metsalilled, kanarbik ja mustikapõosad, mis vahelduvad männimetsaga. Võrreldes teiste Eesti metsadega on osid enam päikesepaistele avatud alad. Suve lõpul ja sügisel võib tulla siia seenele-marjule.

This road may be flooded after particularly wet weather. This is an area of eskers, long ridges of sand left by the retreating ice in the last Ice Age, and broadly aligned south-north. The well-drained ground produces a distinctive vegetation from drought-tolerant small flowers, through heather and blueberry bushes to scattered Scots pines. These are more open, sunnier places than the forests found across most of Estonia. In the late summer it is the place to go mushrooming.

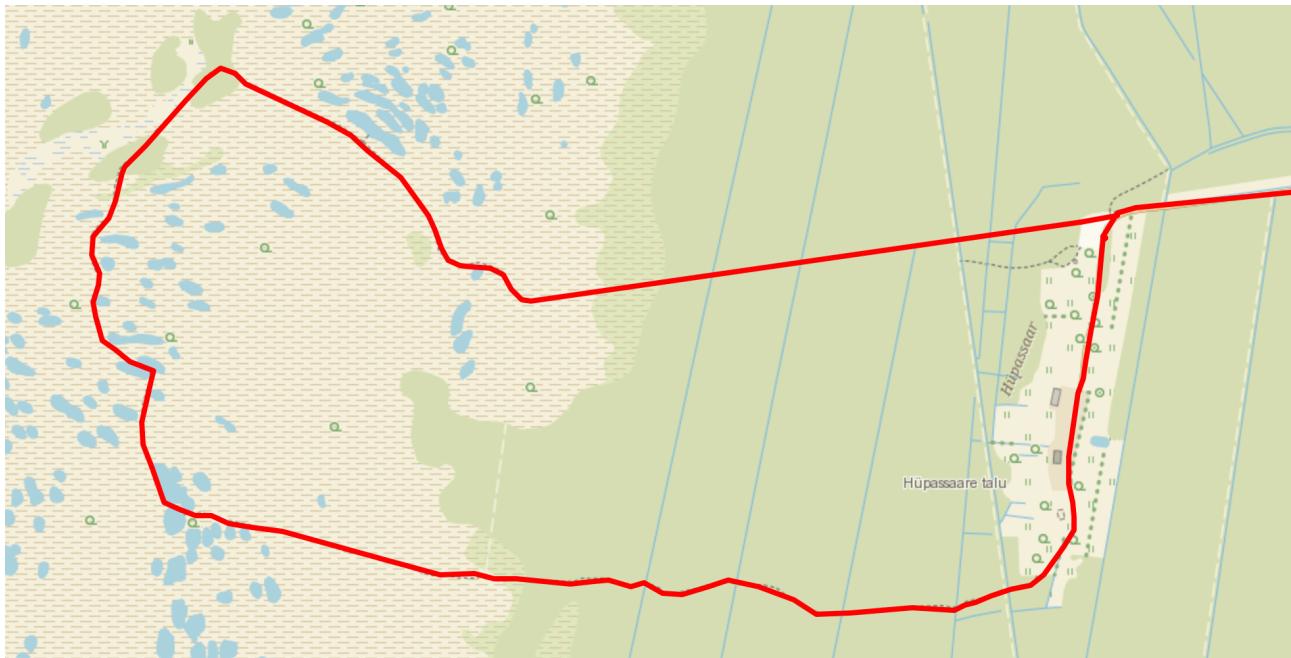
15 Sõida kõrvale pööramata läbi metsa, kuni jõuad sirgele põhja-lõuna suunas kulgevale teele. Pööra vasakule.

Continue along this road through the forest, ignoring turns, until you reach a straight road running north-south. Turn left.

122m >

16 Pööra paremale, teeviit näitab Hüpissaare. Sõida, kuni jõuad autoparkklasse. Turn immediately right, signposted Hüpissaare. Follow the road through to the car park.

860m >

Siin algab Eesti üks tuntumaid kõrgrabasid. Kuresoo rabasse viib 4,4 kilomeetri pikkune laudtee. Tuhandete aastate jooksul tekkinud kõrgraba on täis rabalaukaid. Vesisel ja pehmel pinnasel kasvavad väikesed ja kidurad puud. Puud kasvavad, kuni murduvad ja raba neelab nad endasse. Kuivemates kohtades kasvavad pisut suuremad puud. On moodustunud omapärane maastik, selle naudimiseks on parim aeg talv, samuti hilisõhtu või varahommik, mil rabasse tekib udu. Laudtee äärde jäääb männisalu, kuhu on ehitatud lava. Igal aastal toimuva Suure-Jaani muusikafestivali raames on siin 23.juuni varahommikul päikesetõusu ajal sookontsert.

Raba laudtee on ringikujuline, enne alguspunkti tagasijöudmist möödud Mart Saare (1882 - 1963) kodumajast. Mart Saare muusika on kui Eesti hinge peegel. Saare perekond oli siia tulnud 19. sajandi algul. Pinnas oli kehv, kuid Saare isa töötas metsavahina ja siin tundi ennast vabamana. Praegune maja ehitati 1911, muuseum avati 1964. Üksildus, vaikus ja looduslähedus toitsid Saart vaimselt. Helilooja töötas Tallinna Konservatooriumi õppejõuna aastatel 1932 - 1943, kuid veetis suved Hüpassaares. Tema parimad muusikateosed on loodud just siin. Muuseumi põnevamaid eksponaate on Mart Saarele kaheksandaks sünnipäevaks kingitud orel, mis on praegugi mängukorras. Muuseumimaja on muljetavalda valt renoveeritud. Täpsemalt vaata Mart Saare muuseumi kohta: muuseum.viljandimaa.ee/martsaar.

Autoparkla kõrval on piknikukoht ja kuivkäimlad **WC**.

This is the start of one of Estonia's finest raised bog trails. It takes a 4.4-kilometre journey on board-walks into Kuresoo. The raised bog, formed over thousands of years,

is permanently waterlogged, intersected with small ponds. Young trees try to take root in the spongy ground. They grow to the point where they topple over and are swallowed by the bog. Slightly drier areas sustain islands of more mature trees. This creates a strange landscape, best experienced in winter or the edges of the day, when mist envelopes the soot (raba). Along the trail you come to a grove of trees and a small stage, where the popular annual Sookontsert (bog concert) is held just before dawn on the longest day of the year as part of Suure-Jaani Music Festival.

The walk is circular, and brings you back past the home of Mart Saar (1882 - 1963), a composer whose music is imbued with the Estonian soul. His family had originally moved here in the early 19th century, where they had more freedom on state land, even though it was of poor quality. His Hüpassaare home was built in 1911 and opened as a museum in 1964. This lonely, natural, peaceful place nurtured Saar. He created much of his best work here in the period 1932 to 1943, when he moved to work in the Tallinn Conservatory. Thereafter, he spent his summers here. One of the museum's most surprising items is a still-playable organ presented to the young Mart on his eighth birthday. Details of the museum are at muuseum.viljandimaa.ee/martsaar.

There are dry toilets and picnic facilities adjacent to the car park WC.

17 Mine tagasi tuldud teele.

Return by the road you arrived on.

860m >

18 Pööra vasakule.

Turn left.

122m >

19 Pööra kohe paremale. Esialgu oled rajal, mida mööda tulid Hüpassaarele.

Turn immediately right, briefly to continue on your outward route.

589m >

20 Pööra esimesel teel paremale.

Take the first turning right.

3,60km >

21 Tee pöörab vasakule, siis paremale ja uesti vasakule. Tee muutub sirgemaks, sõida kuni jõuad pölluni paremal. Pööra suurelt teelt vasakule metsateele.

The road turns to the left, to the right and to the left again. It then straightens and you follow it until you reach an open field on your right. Turn left off the road on to a forest track.

825m >

Tee kulgeb läbi Lehtsaare looduskaitseala (379 ha). Siin loodi 1992 metsiste ja kanakullide kaitseala, võib kohata ka harulast musta toonekurge. Kaitseala eesmärk on rabametsakoosluste ja kaitsealuste liikide püsielupaikade kaitse. Rattatee viib läbi okaspuu- ja laialehise metsa, mis on enamasti riigimets, kuid osa maid on ka eravalduses. Ligikaudu 47% Eestist on kaetud metsaga, sama ka Viljandimaal.

Your route on the road passes through the 379 hectare Lehtsaare Nature Reserve, partly created to conserve the heathland habitat favoured by the capercaillie for its lekking, and the northern goshawk. A rare black stork has been spotted here, too. This ride

takes you through all kinds of broadleaf woodland and conifer forest, mostly state owned (Riigimets), but some privately owned and managed by adjacent farms. 47% of Viljandi County is forest, about the same as the whole of Estonia.

22 Kohas, kus enne kruusateed kohtuvad neli rada, pööra vasakule. Rada viib Labidakivi juurde.

When you come to where four tracks meet, just before a gravel road, turn left on to a track for the Labidakivi Stone.

350m >

Üsna varsti on rajast paremal suur kivi. Labidakivi on Viljandimaa 24 kaitsealusest rändrahnuist suurim. Kivi liikus siia koos jääga viimasel jäääjal Soome kandist. Kivi ümbermõõt on 24,1, kõrgus 3,2, pikkus 10,5 ja laius 6,6 meetrit, tekkinud migmatitgraniidist.

Umbes 100 meetrit Labidakivist leiad RMK varjunaluse ja kuivkäimla WC. Siit võib teha mõnusa jalutuskäigu mäekülgedele ja liivastele oosidele. On näha, et siinsetelt männipuudelt on kogutud vaiku: puutüvesse on lõigatud pikk kanal, mille alla pannakse kogumisnõu. Tagasi varjunaluse juurde võid minna mööda oosidealust metsarada.

The stone is a short distance down the track on the right. Labidakivi, Spade Rock, is the largest of the 24 protected erratic rocks in Viljandi county, moved south by the ice sheet from Finland during the last Ice Age. Its girth is 24.1m, height 3.2m, length 10.5m and width 6.6m. It is formed of migmatite granite.

Around 100m beyond Labidakivi is a RMK shelter and earth toilet WC, from which a pleasant walk can be taken along the crest of a series of sand eskers. The pine trees here show the evidence of past tapping of resin for industry. Their bark has been pulled away and v-shaped channels carved to feed the resin to a collecting bowl. You can return to the shelter by walking along the track at the foot of the eskers.

23 Mine tagasi Labidakivi juurde viivale teele, kohta kus neli rada ühinevad.
Return back along the Labidakivi track until the four tracks meet again.

350m >

24 Pööra vasakule.

Turn left.

54m >

25 Pööra vasakule kruusateele.

Turn left on to a gravel road.

1,66km >

26 Kolmnurksel ristmikul mine paremale väiksemale teele, mis viib läbi Mutiaru.
Fork right at a triangular junction, on to a minor road which passes through Mutiaru.
3,29km >

27 Kui lõpuks jõuad metsast välja, pööra paremale. Olid samal teel matka alguses.
When you finally come out of the forest, turn right. You followed the next stretch of road on your outward journey.

1,29km >

28 Pööra paremale.

Turn right.

479m >

29 Ristteel hoidu vasakule.

At a junction, bear round to the left.

764m >

30 Ristteel pööra vasakule.

At a junction, turn left.

2,03km >

31 Kui oled möödunud endistest kolhoosihoonetest, kaardub tee vasakule.

Just after the former collective farm buildings, follow the road round to the left.

360m >

32 Pööra paremale Pärnu tänavale ja sõida linna keskväljakule (36,01 km).

Turn right into Pärnu back to the Town Square (36.01 km).

1,24km >

J8 Vastemõisa, Tohvri ja Metsküla Vastemõisa rahvamaja juurest 30,4 km
J8 Vastemõisa, Tohvri and Metsküla from Vastemõisa Rahvamaja 30.4 km

Ivaski, Murru pärnад /
Muuru Lime tree, Ivaski

Vastemõisa - Lemmakõnnu - Ivaski - Ruunaraipe - Tohvri - Metsküla - Vastemõisa

Matka saab alustada Viljandist, Suure-Jaanist või R Sürgavere raudteejaamast - vastavalt 13, 11 ja 10 km Vastemõisasse.

This ride can be started at Viljandi (13km to Vastemõisa), Suure-Jaani (11km) or R Sürgavere station (10km).

1 Rahvamaja autoparklast pööra vasakule.

Turn left from the Rahvamaja car park.

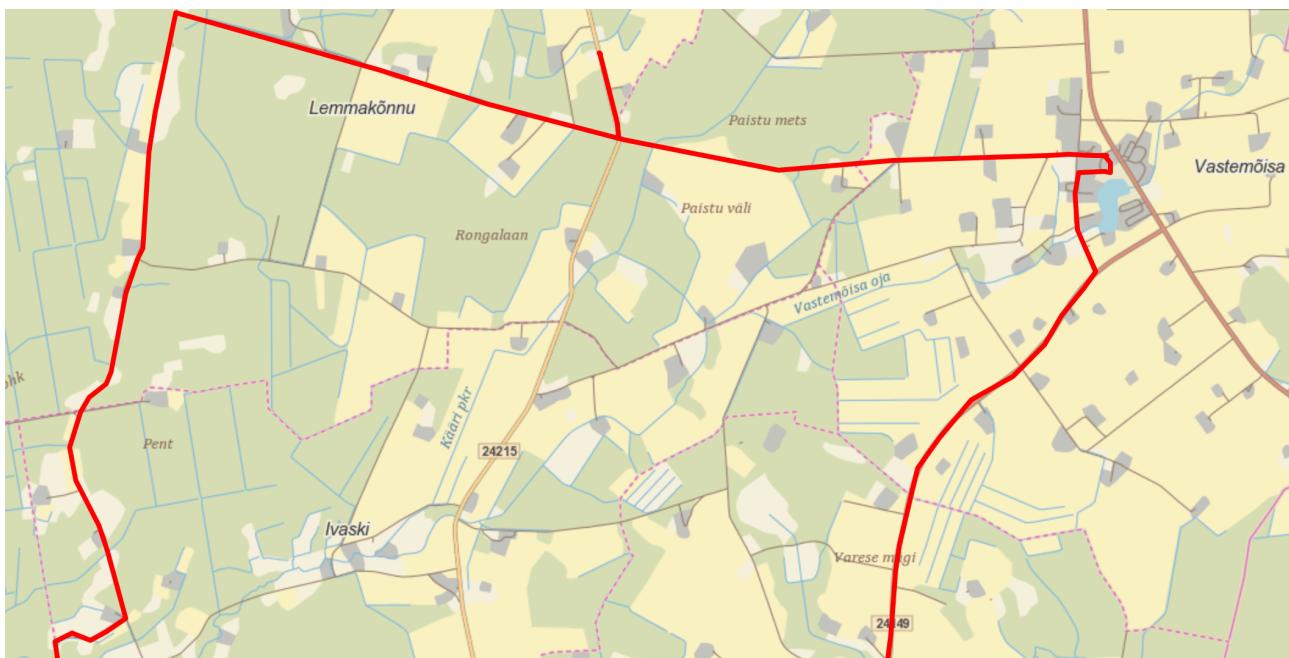
175m >

Arhitekt Urve Rukki projekteeritud Vastemõisa rahvamaja avati 1996. Majas töötavad lasteaed, raamatukogu, perearst, saun, harjutavad isetegevuslased, toimuvad seltskondlikud üritused. Majas on tualett WC.

Puude vahel teisel pool suurt maanteed on Vastemõisa mõisahoone. Mõisa lihtne ühekordne puidust hoone on ehitatud 18.sajandi lõpupoole. Tulevane maalikunstnik Johan Köler (1826-1899) töötas siin mõisavalitseja Faberi teenistuses. Faber märkas noormehe andekust ja saatis poisi Cēsisesse oma maalermeistrist venna juurde õpipoisiks. Cēsises möödusid Köleril seitse produktiivset aastat. (vaata punkt 7). Mõisahoone ei ole avatud.

The architect of the 1966 Rahvamaja (People's House) was Urve Rukki. It houses a kindergarten, library, medical surgery, a very active hobby centre, sauna and toilets WC.

Among trees across the main road is the basic one-storey Vastemõisa Manor. The building is from the last decades of the 18th century. The manager of the manor employed the future artist Johan Köler as a secretary and accountant -see 7 for more about Köler. Appreciating his academic and artistic potential, Faber sent the young man to Cēsis in Latvia as an apprentice to his brother, a painter and decorator. Young Köler spent seven productive years in Cēsis. The manor house is not open to the public.

2 Möödu kohalikust kauplusest (vasakul) ja sõida edasi mööda mustkattega teed. Passing the shop on the left, follow the surfaced road that goes straight ahead into the countryside.

3,1km >

Vastemõisa piimaühisus loodi 23. märtsil 1924. Poe kõrval olev hoone valmis 1925 ja alustati piima ümbertöötlemist. 1929 Tallinnas neljandal võivõistlusel sai Vastemõisa või esimese koha, 9. võivõistlusel 1933 tuli teisele kohale. Suur osa võist eksportiti Inglismaale. 1935 oli meiereil 187 kohalikku piimatoojat. Nõukogude ajal töötas Vastemõisas kolhoos "Kalju". Praegu on Vastemõisa lähedal mitmed suurtalud, kasvatatakse lilli ja seemneid, asulas töötab puitaluseid ja kaste valmistav väikeettevõte.

Vastemõisa Milk Society was founded in 1924. The building beside the shop was finished in 1925 and the Society started processing milk. By 1929 Vastemõisa butter received a

first prize in Tallinn, and even in 1933 it still ranked as the second best nationally. A large part of the butter production was exported to the United Kingdom. In 1935 there were 187 local milk producers around Vastemõisa. During Soviet times there was a collective farm in Vastemõisa called Kalju. Now here are several large farms which grow flowers and seeds. Also a small workshop producing pallets and boxes.

3 Ristteel lõpeb mustkattega tee, pööra paremale, Kildu suunas.
At a cross roads where the surfaced road ends, turn right, signposted Kildu.
600m >

4 7.kilomeetriposti juures vasakul on Ado Johanson sünnikoht.
At the 7 kilometre sign, stop for the Ado Johanson birthplace on your left.

Ado Johanson (1874 - 1932) oli esimene Eesti Vabariigi aegne poliitik, pöllutööinstruktor, ajakirjanik, mitmete perioodikaväljaannete, ajalehe 'Sakala' kaastöötaja. Johanson on maetud Suure-Jaani suurele kalmistule, siinolev kivi on pandud 1974. See on hea koht peatuda.

Ado Johanson (1874 - 1932) worked during the first Estonian Republic as an agronomist, journalist, and politician. His grave is in Suure-Jaani main cemetery. The memorial stone was placed here in 1974. The seats make this a good place for a refreshment break.

5 Mine tagasi risteele.
Return to the cross roads again.
600m >

6 Pööra paremale. Silt näitab Lemmakõnnu.
Turn right, signposted Lemmakõnnu.
3km >

7 Ristmikul pööra vasakule. Silt näitab Lubjassaare. Siit edasi läbi Tohvri küla juhatab üleriigiline rattamarsruut 5.
At a junction, turn left, signposted Lubjassaare. From here your route through to Tohvri is waymarked as National Cycle Route 5.
4,10km >

1.3 kilomeetri pärast paremal viitab silt Murru pärnadele. Pöllu servas on Viljandimaa üks võimsamaid puid, 13-haruline pärn, harude keskmise pikkus on 27 meetrit. Harude selline suur hulk on ilmselt varane vörsete lõikamise tulemus. Võimas puu on teelt hästi nähtav, kuid et haruldust paremini näha, tasub siiski minna üle pöllu.

1,9 km pärast osutab viit paremal Johann Köleri muuseumile Lubjassaares (200 meetrit). Muuseumikülastus tuleb broneerida 43 58 513 või 559 02964. Johann Köler (1826 - 1899) rahvusliku liikumise tegelane, esimene eestlastest kunstiharidusega maalikunstnik, pani aluse eesti portree- ja maastikumaalile, töötas Peterburis tsaari õukonnas. Tulevane kunstnik sündis siin lähedal, Ivaski külas, Kõõbral, isa sai Lubjassaarele peremeheks 1847. Köler Lubjassaarel ei elanud, kuid külastas talu korduvalt, kui peremeheks oli tema noorem vend Andres. Kunagisest talust on säilinud rehielamu ja mõned kõrvalhooned. Talus on muuseum ja kollektsioon vanu mootorsõidukeid.

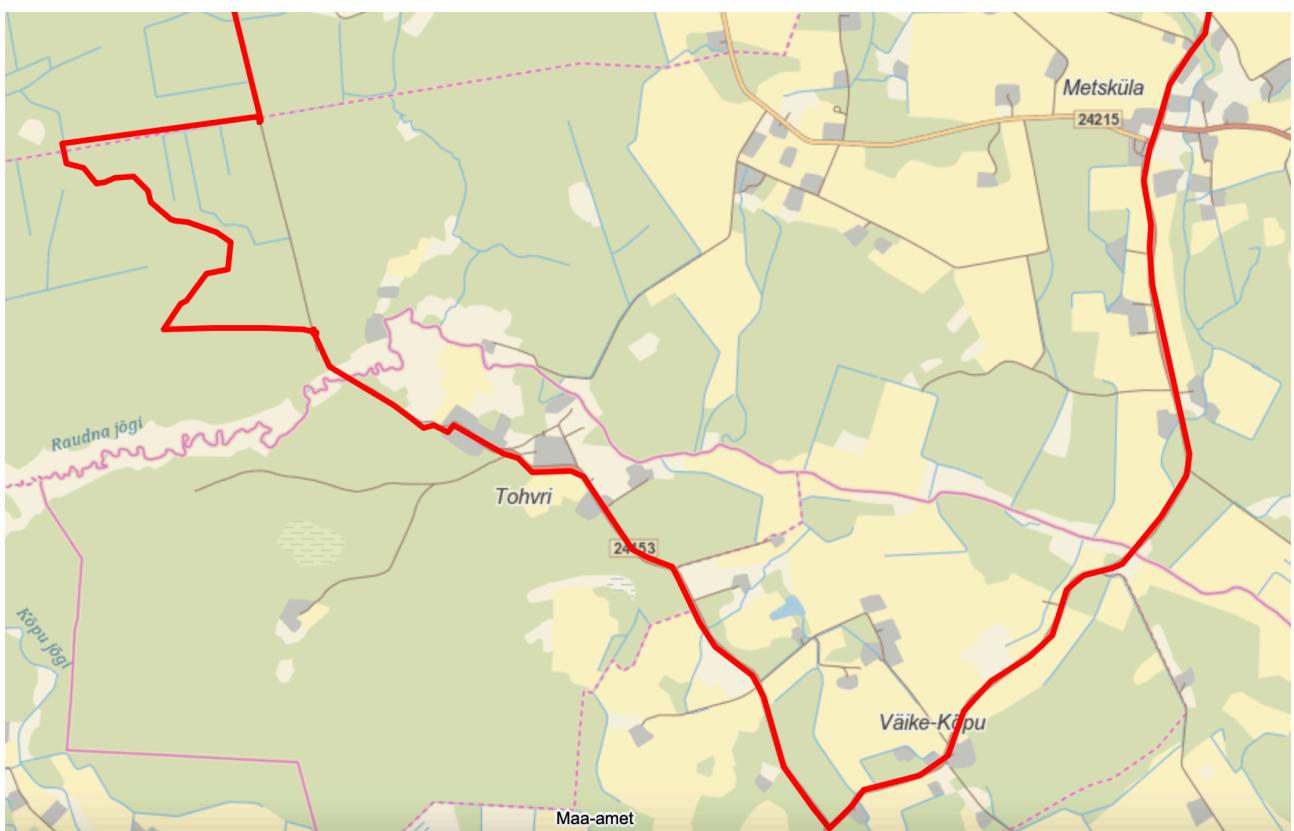
After 1.3km look out for a sign **Murru Pärnud** on your right. In the corner of the field is one of Viljandi County's 'primeval trees', a mature linden tree with thirteen trunks of average 27m length, possibly caused by coppicing when it was a sapling. It can be seen easily from the road, but it is worth walking across to the tree to appreciate how special it is.

After a further 1.9km you reach a sign for the **Lubjassaare Kõler Museum** on the right. Visits must be booked in advance on 435 8513 or 559 02964. The Museum is 200m along the drive. Johann Kõler (1826 - 1899) was a leader of the 19th-century Estonian national awakening and the country's first professional painter, working at the Tsar's Court in St. Petersburg. He is best known as a portrait and landscape painter. He was born at nearby Ivaski village in a smallholding called Kõobra, but his father became a farmer here at Lubjassaare in 1847. Kõler never lived at Lubjassaare, but when his younger brother Andres became the owner, he visited the farm on several occasions. The longhouse and some auxiliary buildings have survived from the old farm, which now houses a museum, and also includes a collection of veteran motor-bikes.

8 Ristmikul pööra paremale, suunanäitaja osutab Tohvriile. Rada on liivane, möödud Pähklimäe talust.

At a junction signposted Tohvri, turn right on to a sandy track, past a house called Pähklimäe.

1,18km >

9 Tee kaardub vasakule. Ristmikul pööra paremale, sirgele metsateeile.

The road curves round to the left. At a junction turn right on to a straight forest road.

1,07km >

Soomaa Rahvuspargi loodi 1993 Vahe-Eesti soode, lamminiitude ja metsade kaitseks. Rahvuspargi pindala on 398 ruutkilomeetrit. Soomaa territooriumil on viis raba:

Valgearba, Öördi, Riisa, Kikepera ja Kuresoo, tuntumaid vaatamisväärsusi on viies aastaaeg - suurvesi. Üleujutused tekivad lumesulamise ja suurte vihmade ajal, kui vesi valgub suuremate jõgede kaudu Soomaale, see ei mahu aga jõesängidesse ja ujutab üle madalad tasandikud. Rahvuspargi floora ja fauna on väga rikkad. Siin elavad hallhunt, pruunkaru, ilves, põder, punahirv, kobras. Lindudest on Soomaa koduks kotkale, väikekoovitajale, rüüdile, rislale, väikepistrikule, lumepüüle, kullidele. Parki läbivad migrantsiooniperioodil ka rändlinnud, mainigem siin vaid luike. Kaitsmaks haavatavat loodust ja linde nende pesitsemisajal, on mõned piirkonnad haudeajal suljetud.

Soomaa National Park covers 359 square kilometres, and was created in 1993 to protect the region's large raised bogs, flood plain grasslands, paludified forests and meandering rivers. The Park is largely covered with a variety of mires, separated from each other by the Pärnu, Navesti, Halliste, Raudna and Lemmjögi rivers. Soomaa embraces five wetlands: Valgeraba, Öördi, Riisa, Kikepera and Kuresoo. The most well-known attraction is the fifth season, flooding. The floods appear in early spring when rivers cannot cope with the surge of winter meltwater. The Park has a rich diversity of flora and fauna. Several hundred animal species have been found, including roe deer, elk, wild boar, beaver, lynx, grey wolf and brown bear. Bird life includes golden eagle, Eurasian whimbrel, European golden plover, dunlin, merlin, willow ptarmigan and Montagu's harrier. Migrating birds also pass through the Park, notably Bewick swans. To protect vulnerable wildlife, some areas of the Park are closed in the breeding season.

10 Risteel pööra vasakule.

At a cross roads, turn left.

166m >

11 Varsti hoidu vasakule, silt viitab Ruunaraipe mägedele. Käänuline rada viib läbi metsa ja RMK puhkekohta.

Shortly afterwards, fork left, signposted to Ruunaraipe mäed. The track winds through the forest until you reach the RMK rest place.

565m >

Legendi kohaselt on Ruunaraipe nime saanud kohaliku talupoja hobuse järgi, kes taliteelt tulles luidete vahel suri. Ruunaraipe luidet on Soomaa Rahvuspargi kõige kõrgem koht (45 m ümp), samuti on need Eesti kõrgeimad sisemaaluidet, moodustunud 10 000 aastat tagasi.

Puhkekohas on piknikulaud, lökkekoht ja kuivkäimla WC. Jäta jalgratas siia ja jaluta mööda tulduud rada natuke maad tagasi. Pööra paremale ja mine üles luidetele, jaluta mööda luiteharja puhkekohast mööda ja pöördu alla rajale.

Ruunaraipe means body of a dead horse. According to a legend a local farmer's horse died here returning from a long trip during a hard winter. Ruunaraipe has the highest inland eskers in Estonia, formed some 10,000 years ago.

The rest place has a picnic table, firewood and a dry toilet WC. It is worth leaving your bicycle here, and walking back a short distance along the track. Then turning right and up to the crest of the sand esker ridge. Walk along the ridge above and beyond the rest place, dropping down when you wish to the track on your right, which leads back to the rest place. This ridge is the highest point of the national park, but still only 45m above sea level.

12 Sõida rajal. Algul on rada käänuline, siis muutub sirgemaks.
Continue along the track. It winds for a while, then becomes straight.
1,44km >

13 Ristmikul pööra vasakule.
At a junction turn left.
665m >

14 Järgmisel ristmikul pöördub tee paremale, sõida üle Raudna jõe sillaga. See osa teest võib kevadeti olla vee all ja läbimatu.
At the next junction, follow the road round to the right, and down to a bridge over the Raudna river. This section of road can be flooded and impassable in the spring.
862m >

Raudna on 63 kilomeetrit pikk. Jõgi saab alguse Viljandi järvest ja suubub Halliste jõkke. Raudna jõgi oli osa muistsest oletatavast Pärnu-Viljandi-Tartu veeteest. Tohvrist edasi muutub jõgi soiseks ja loolevaks. Sageli ujutab jõgi kevadeti üle ja on osa Soomaa üleujutustest, "viiendast aastaajast". Ohustatud liikidest elab jões paksuseinaline jõekarp (unio crassus).

Pärast Raudna silla ületamist jäääb paremale 378-hektariline Leppoja looduskaitseala, mis loodi 2005 kaitsmaks siinset rikkalikku elukeskkonda.

The Raudna river is 63 kilometres long, flowing from the Viljandi lake down to the Halliste river. It was part of the ancient Pärnu - Viljandi - Tartu river navigation. The river becomes sluggish and meandering from here, and often floods in the spring, as part of Soomaa's 'fifth season'. The Raudna is home to the thick shelled river mussel (unio crassus), an endangered species.

After you cross the bridge over the Raudna, the 378-hectare Leppoja Nature Reserve is on your right. It was created in 2005 to protect a variety of habitats and wildlife. It can be entered and explored.

15 Jõuad kattega teele ja peagi Tohvri külla.
You come to the surfaced road and the village of Tohvri.
3,22km >

Tohvri töölisasulas on toodetud telliseid. Algul tehti telliseid kohapeal leiduvast looduslikust savist käsitsi ja hobutööjöul. Töölised olevat kandnud pehmeid jalanõusid, et telliseplonnid viga ei saaks. 1963 valmis uus tehjas, mis valmistas 6 miljonit tellist aastas. Asulas töötasid ka saeveski, metalli- ja puidutöökoda. Töölistele ehitati kuus elamut, töötasid sauna, kauplus, lasteaed ja klub. 1974 hakati telliste asemel tootma kerget soojusoleermaterjali fenoplasti.

Praegu on Tohvri vaikne küla, siin käib rändkauplus, nädalalõppudel töötab kohalik spa (saun), Viljandiga on hea bussiühendus.

Tohvri industrial village produced bricks. Initially they used local clay deposits, and were made by hand, supported by horse power. The workers wore soft footwear to avoid damaging the bricks. In 1963 a new factory was completed, and production reached six million bricks per year. A timber mill, and metal and wood factories also

operated in the village. To help house the workers six brick houses were erected, and a communal sauna, shop, kindergarten and club. From 1974 bricks were replaced by the production of wood-based building materials.

Tohvri is now a quiet village, a mobile shop visits, there is still a bus service to Viljandi, and at the weekends the local ‘spa’ sauna is open.

16 Jätka mööda mustkattega teed kuni jõuad Metsküla-Puiatu ristmikuni. Pööra vasakule.

Continue along the surfaced road to a junction with the Metsküla to Puiatu road. Turn left.

4,76km >

Pärast kruusateed tundub Metsküla kattega tee lausa lust! Ees ootab pikk laskumine Raudna jõe orus, avanevad kaunid vaated ümbruskonnale, enne Metsküla on aeglane tõus.

After the previous gravel roads, the surfaced road to Metsküla is a joy. There is a long descent to the Raudna river, with wide views of the surrounding country, followed by a gentle ascent to Metsküla.

17 Metskülas mine otse edasi.

At Metsküla continue straight on.

3,72km >

Kohalikud rahvuslikud värvid on küla uhkus, neid näeb kõikjal - postkastidel, bussipeatuses, külaplatsil. Metskülas on kaks vana kalmistut. Ivaski külla viiva tee ääres Kurika männikus olev puhkepaik on 14.-17. sajandist. Teine, varasem keskaegne kalmistu on Varese talu juures, Metskülast välja sõites vasakul pool teed vahetult enne Miku bussipeatust.

Post boxes, notice boards and even the bus shelter in Metsküla have a colour-stripe theme based on folk patterns, reflecting community pride. There are two graveyards in Metsküla. One is on the road to Ivaski at Kurika thicket, and dates from the 14th to 17th centuries. The other is at Varese on the left-hand side of the road as you leave Metsküla just before the Miku bus stop. This dates from medieval times.

18 Esimesel mustkattega teel pööra vasakule, Vastemõisa suunas.

Turn left on the first surfaced road on the left, into Vastemõisa.

676m >

19 Kohe pärast kortermaju (paremal) pööra paremale, rada viib kultuurimaja juurde. Immediately after the last block of flats on the right, turn right down a cycle track to the Rahvamaja.

193m >

Raja ääres paremal, on järv, rand ja pontoonsild ujumiseks.

Along a path on the right, there is a lake, beach and swimming pontoon.

20 Mine otse edasi, siis vasakule mööda laste mänguväljakу äärt, kuni jõuad autoparkklasse (30,43km).

Go straight on and then left around the children's play area, to the car park (30.43 km).
170m >

J9 Pilstvere ja Kabala Võhma raudteejaamast R 45,7km

J9 Pilstvere and Kabala from Võhma station R 45.7 km

Räpu jõgi, Koksvere / Räpu river, Koksvere

Võhma - Kõo - Pilstvere - Kabala - Ollepa - Villevere - Kahala - Võhma

Linna keskel, Jaama ja Tallinna tänaval on Ralfi pood. Kui on vaja, parandatakse siin jalgratast (telefon 566 572281). 200 meetrit jaamast, Spordi tänavalt hargneb Kauba tänav. Kauba tänaval on Võhma kohvik, küünlavabrik ja pood, miniloomaaed, suur teise ringi kaupade pood. Rohkem informatsiooni Võhma kohta -vaata M8.

If you need any bicycle spares or repairs, Ralf runs a hardware shop on the corner of Jaama and Tallinna in Võhma (566 572281). Võhma has a coffee shop serving food, a candle shop, a mini-zoo and a large second-hand goods shop, 200m from the railway station along Kauba, to the right off Spordi. There is more information about the town in M8.

1 Jaamast tulles pööra vasakule Spordi tänavale.

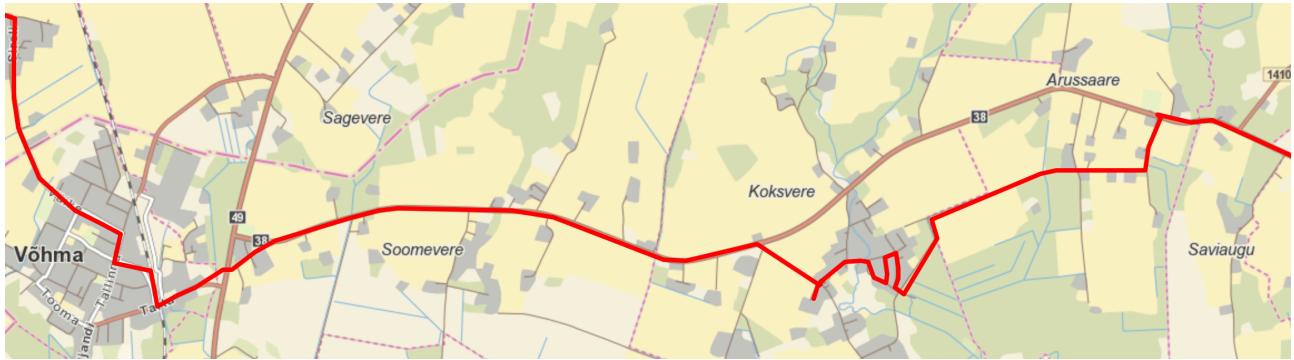
Turn left from the station along Spordi.

255m >

Enne raudtee tulekut 1900 oli Võhma hajaküla Tallinn-Viljandi maantee ääres. Pärast raudtee töölehakkamist kujunes Võhmast kohalik äri-, tööstus-, pöllumajandus- ja metsanduskeskus. Linna areng kulmineeris lihakombinaadi avamisega 1975, kus

kombinaadi sulgemiseni 1996 töötas kuni 800 inimest. Praegu on Võhmas mitmed ettevõtted, kus toodatakse küünlaid, pressitakse mahlasid, pannakse kokku puitamaju.

Võhma was a scattered village on the Tallinn to Viljandi road until the railway arrived in 1900. It then began to develop businesses centred on agriculture and forestry, culminating in a massive meat production factory employing 800 people between 1975 and 1996. Since then the town has survived by diversifying employment into juice manufacture, candle-making and producing parts for timber buildings.

2 Ületa raudtee ja pööra vasakule Tartu tänavale.

Turn left over the railway crossing and along Tartu.

345m >

3 Enne kui jõuad ristmikule suurel Imavere - Viljandi maanteel hoidu vasakule väiksemale teele.

Before you reach the junction with the Imavere to Viljandi main road, fork left on to a minor road.

212m >

4 Kui jõuad kohviku ja grillimaja (Toidutare) juurde, pööra vasakule ja mine märgitud kohas üle suure tee.

When you reach the cafe and smoke-house called Toidutare, turn left and use the crossing over the main road.

53m >

Kohvik on avatud hilise õhtuni, saab kasutada tuletti WC.

The cafe is open long hours, and has toilets for customers WC.

5 Sõida mööda kergliiklusteed.

Continue straight ahead on the cycle path.

4km >

Paremal on Võhma endine koolihoone, ehitatud 1936. Kool tegutses siin aastani 1975. Enne kui 1970ndatel ehitati Viljandi maantee jäi kool tollase väikese Võhma-Põltsamaa tee äärde.

The building on the right is the former Võhma School, built 1936. The school operated here until 1975. Before the main Viljandi road was built in the 1970s, the school was on the single-track road from Võhma to Põltsamaa.

6 Pööra paremale Koksveresse.

Turn right to Koksvere, ignoring side turns.

487m >

Koksvere lähedal on üks suuremaid piimatootjaid Mangeni talu. Farmi lähedal on biometaanijaam. Kokkusurutud biometaani tootmiseks annavad toorainet piimafarmi lemad.

Nearby is the Mangeni Farm, large-scale milk producers, and a compressed natural gas methane plant based on the farm's cows.

7 Ristteel pööra paremale.

At a cross roads, turn right.

120m >

Koksveres tasub pisut ringi vaadata: see on endine kolhoosiküla, kust elu pole siiski päriselt kadunud. Vasakul on küla rahvamaja, kus on ka väike raamatukogu.

Rahvamaja kõrval on üks vähesed uuemal ajal maapiirkondadesse ehitatud kortermaju. Koksvere Maja OÜ (valmis 2019) on 11 korteriga loomingulise lahendusega ökomaja, mis loodetavalalt aitab kaasa piirkonna ettevõtluse ja tööhõive arengule. Ökomaja ja rahvamaja vastas on Eesti 100 raames istutatud sada noort puud.

Koksvere is worth lingering over. It is a former collective farm village, but remains a lively place. Koksvere village hall appears on the left, housing a small library. Next to it is a rare example of a modern apartment block in the countryside. The eleven flats are eco-friendly, run by Koksvere Maja OÜ (built 2019). Hopefully this imaginative development will help promote rural enterprise and employment. Opposite the village hall there are one hundred young trees, planted as a part of the Estonia 100 project.

8 Pööra ümber ja mine tagasi ristteele.

Turn round and return to the cross roads.

120m >

Ristteel on väike aia- ja terrassimööbli töökoda (paremal). Koksvere on kaasaegne küla, kuid pisut on säilinud ka vana külamiljööd. Silt viitab vanale muinasaja asustusele. Siit on leitud põletatud kive, sütt, räbu, loomaluid.

At the cross roads, on the right is a small outdoor furniture workshop. Koksvere is modern, but has retained something of the traditional village atmosphere. A nearby sign states that there was an ancient settlement here. Research has revealed that the ground contains many burnt stones and clay, slag, pieces of coal and animal bones.

9 Mine otse edasi.

Go straight ahead.

268m >

10 Kui lähened rohelise aiaga veskile hoidu paremale ja mine üle sillta.

As you approach a grain mill with a green fence, fork to the right and over a bridge.

142m >

Koksvere Veski tulevad maheteraviljatooted. Enne silda ilmub nähtavale maaliline Räpu jõgi, üks Navesti lisajõgedest. Teisel pool jõge on ilus dekoratsioonidega restaureeritud kivihoone.

Koksvere Veski produces organic grain products. Just before the bridge is the attractive Räpu jõgi, a tributary of the Navesti jõgi. Notice the decorated end to a restored stone building on the other side of the river.

11 Pööra paremale.

Turn right.

230m >

12 Pööra vasakule.

Turn left.

176m >

Meie rada viib läbi endise tüüpilise kolhoosiasula. Majad on lähestikku, kujunduses paistavad silma hoolitsetud hooned ja aiad.

Our route through this typical Soviet collective farm settlement is designed to show its well-maintained houses and gardens.

13 Kui näed ühes aias suurt puust nikerdatud tulpi (vasakul), siis pööra paremale.

When you see a carved wooden tulip in a garden on your left, turn right.

90m >

14 Pööra paremale.

Turn right.

248m >

15 Pööra vasakule kruusateele ja kohe uuesti vasakule.

Turn left on to an unsurfaced road, and immediately left again.

1,76km >

16 Ristteel mine otse edasi.

At a cross roads, go straight on.

500m >

17 Ristmikul pööra vasakule.

At a junction, turn left.

365m >

18 Kergliikluseel pööra vasakule.

At the cycle track, turn left.

65m >

19 Pööra paremale ja mine üle tee ortodoksi kiriku ja surnuaija juurde.

Turn right and cross to the Orthodox church and cemetery.

43m >

Arussaare bütsantsi stiili jäljendav kirik ehitati 1873, projekteeris Riia arhitekt Scheel. Kirikukellad saadi kingituseks tsaar Aleksander II-lt. Kirikut on kasutanud EAÕK

Arussaare Issanda Taevaminemise kogudus. Kalmistu oli algsest möeldud õigeusklike matusepaigana, kuid praegu see on avatud kõigile. Kirikuvärava juures on ühel haual säilinud kunagine pärjakast, kuigi pärga pole selles enam ammu. Hauas puhkab Johanna Pügart, kes suri 1923 olles kõigest 25-aastane. Kalmistu kirdenurgas on pisut ebaharilik kivi veoautojuhile, millel kiri 'Head teed, kallis'.

Arussaare Byzantine-style Orthodox church was built in 1873 to the design of Heinrich Scheel from Riga. The bells were a gift from Czar Alexander II. The church is owned by the Church of the Ascension of the Lord. The cemetery is not confined to Orthodox adherents, but is open to all. A grave near the church gates still retains a circular wreath case, although the wreath has long gone. It is the last resting place of Johanna Pügart, who died in 1923 at the age of just 25. A more recent grave in the north-east of the cemetery is unusual in depicting a tanker-truck, with the message 'Head teed, kallis (Good roads, dear one).

20 Mine tagasi üle maantee kergliiklusteele. Pööra vasakule.

Re-cross the road to the cycle track and turn left.

2,61km >

Vasakult tuleb nähtavale Kirivere koolihuone. Külakool alustas 1837 Palukülas, praeguse Kirivere küla maadel. Praeguse koolihuone vanem osa on aastast 1904. Koolil

on suur teeninduspiirkond ja lisati juurdeehitus. 2021/22 õppeaastal õppis koolis 107 õpilast. Kooli embleem on õpetajakeppi hoidev sini-punane kukk.

Koolihoonest vasakul on muusiku, helilooja ja koorijuhi Roman Toi (1916 - 2018) sünnikoht. Roman Toi lahkus Eestist Teise Maailmasõja ajal, elas Saksamaal ja Kanadas. Toi juhatas Torontos eesti koore, oli muusikateooria ja koorijuhtimise õppejõud. Juhatas koore iseseisva Eesti laulupidudel, oli 2014. aasta laulupeo auküllaline.

Kirivere School appears on the left. It was established in 1837 in neighbouring Paluküla. The older part of the current building dates from 1904, and this has now been extended to serve pupils from a wide area. In 2021/22, the school had 107 pupils. The school's emblem is a blue and red chicken holding a teacher's pointing stick.

The house to the left of the main school building is the birthplace of the musician, composer and choral conductor, Roman Toi (1916 - 2018). Toi left Estonia after the Second World War and lived most of his life in Germany and Canada. He conducted Estonian choirs in Toronto, and worked as a lecturer in music theory and conducting. He conducted at song festivals in independent Estonia, and was an honoured guest at the 2014 national song festival.

21 Kui jõuad Kõosse, mine läbi autoparkla vasakule päevakeskuse juurde.
When you come to Kõo (ker-oo), pass through the car park and to the left of the day centre (päevakeskus).
102m >

22 Pööra paremale ja siis vasakule. Mine otse kaarja ehitise poole.
Turn right and then left toward the archway through the long building in front of you.
130m >

Paremal on Kõo raamatukogu, avatud esmaspäeval reedeni. Hoones on tualett **WC**.

On the right is Kõo Library (raamatukogu), open Monday to Friday, which has a toilet WC.

23 Tule rattalt maha, mine kangialusest läbi ja mööda munakiviteed Kõo mõisa juurde.
Dismount, walk through the archway and up the cobbled track towards Kõo Manor House.

174m >

Kõo mõis asutati 1670ndatel ja see kuulus Wolmar von Wrangelile. Peale Põhjasõda oli Kõo riigimõis, barokne kivist kahekorruseline peahoone valmis 1774, järgnesid kõrvalhooned. Mõisa peahoone on säilinud enam-vähem algsel kujul, kõrvalhooneid on alles vähe. Enne Teist Maailmasõda töötas hoones põllumajanduskool. Nõukogude ajal olid hoones kolhoosi kontor ja klubi, praegu on hoone eravaldisuses.

Kõo Manor was established in the 1670s, when it belonged to Wolmar von Wrangel. After the Great Northern War it served as a manor in state ownership. The two-storey Baroque main building was completed in 1774, followed by several outbuildings. The main building has survived, but the outbuildings have been mostly destroyed. During Estonia's first independence period the manor was home to an agricultural school. During the Soviet era it housed the collective farm offices and a club, and is now in private ownership.

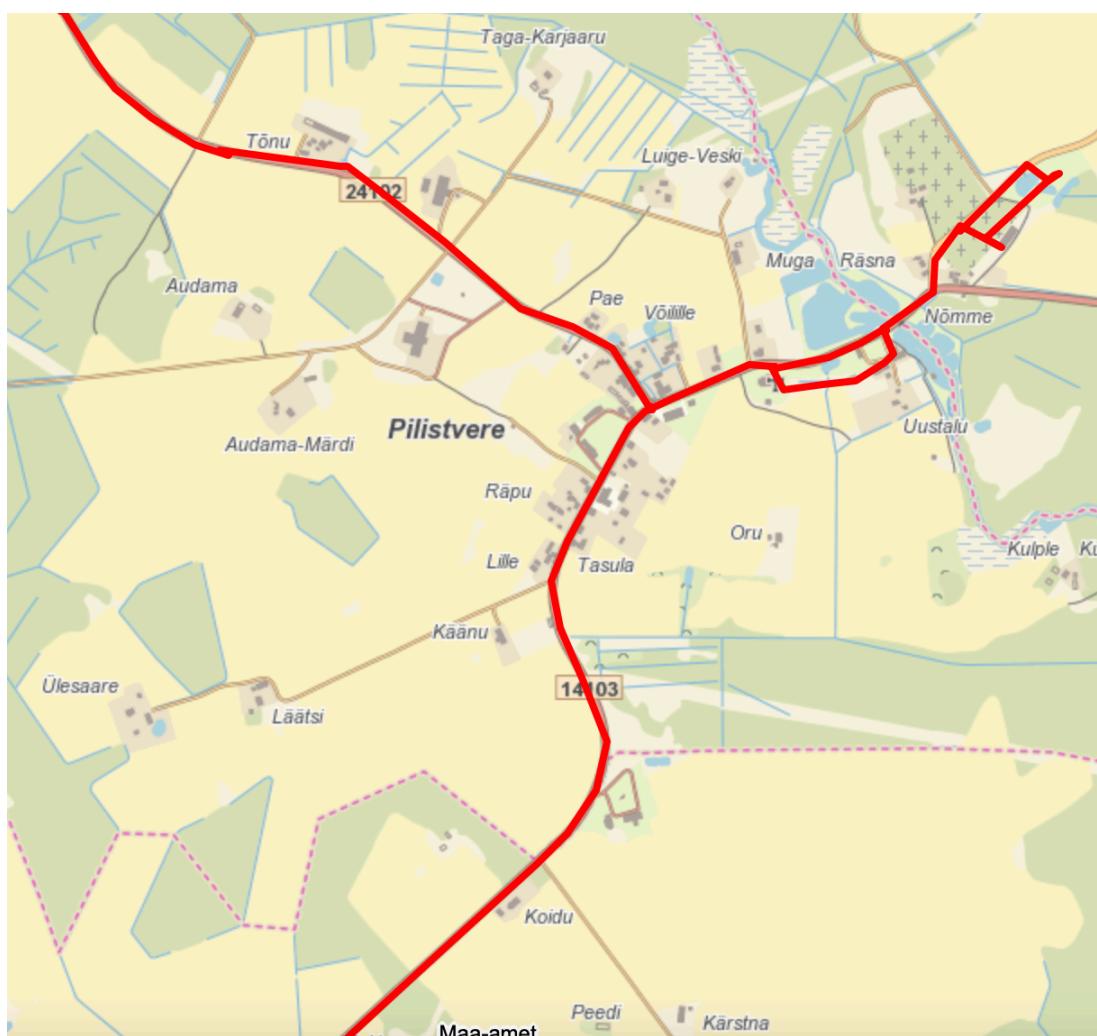
24 Mõisahoone juures pööra paremale ja mine mööda rohtunud rada suurele teele.
To the right of the manor building, turn right and down a grassy track to the main road.
96m >

25 Mine üle suure tee ja pööra paremale kergliiklusteele.
Cross over the main road and turn right on to the cycle track.
256m >

Tõenäoliselt imporditi alusel olev Fordsoni traktor esimeese Eesti Vabariigi päevil, mil riigi põllumajandus oli heal järjel. Traktor oli kapitalistliku maailma produkt, aga nõukogude ajal pani selle siia Võhma kolhoos. Praegu tegutsevad Kõos põllumajanduskooperatiivid, toodetakse ka metallseemeid.

250 meetri järel on küla keskuses kauplus.

The Fordson tractor was probably imported during Estonia's First Independence, a period of considerable agricultural improvement in Estonia. Although it was a product of capitalism, it was placed on the plinth by the Võhma Collective Farm. Kõo is now home to a sizeable agricultural co-operative, as well as providing and servicing agricultural equipment.

250m further along the cycle track there is a shop.

26 Mine märgistatud kohas üle peatee, hoidu vasakule Pilstvere teele.

Use the crossing over the main road, curve round to the left, and on to the Pilstvere road.

1,81km >

27 Pööra paremale.

Turn right.

3,05km >

28 Pilstveres Kabala teeristil mine otse edasi.

In Pilstvere, at the junction with the Kabala road go straight on.

683m >

Paremal on rahvamaja. Vasakul on endine kauplusehoone ja sellest natuke edasi mälestusmärk Vabadussõjas langenutele.

Pilstvere kirik on Eesti vanemaid maakirikuid, rajatud 13. sajandi teisel poolel. 17.-18. sajandil sai kirik korduvalt kannatada, pühakoda rekonstrueeriti põhjalikult 1782. 1856 ehitatud tornikiiver hävis 1905. aasta tormis ja taastati alles 1990. 70-meetrine sihvakas kirikutorn on kõrguselt kolmas Eestis. Kiriku ees on tahvel, mis teatab, et siin asutati 20.augustil 1988 esimene mittekomunistlik parti endises Nõukogude Liidus - Eesti Rahvusliku Sõltumatuse Partei (ERSP). Kirik on suvekuudel avatud (Teeliste kirikud projekti raames -teelistekirikud.ekn.ee.) Talvel tuleb ette teatada telefonil 43 78561.

Maanteel sõitmise asemel võid minna mööda kiriku idaküljel algavat rada pastoraadini ja edasi suvekohvikuni Ingeli. Kohvik Ingeli on Pilstvere koguduse noorte ettevõtmise ja on suvekuudel avatud iga päev. Noored töötavad vabatahtlikuna, omandades kogemusi. Suvel toimuvad kohvikuterrassil kontserdid.

On your right is the community house, and your left is the former shop, and further along the Independence War memorial.

Pilstvere Church was founded in the second half of the 13th century, and is one of the oldest country churches in Estonia. During the 17th-18th centuries the church suffered, being reconstructed in 1782. The steeple tower was added in 1856, but it was destroyed by a storm damage in 1905, only being restored in 1990. The slender spire is 70 metres high, making it Estonia's tallest country church, and the third tallest nationally. The plaque by the church gate records the establishment here on 20th August 1988, when Estonia was still part of the Soviet Union, of the first non-Communist party, the Nationalist Independence Party.

During summer Pilstvere Church is open -details in Teelistekirikud (church routes) project at teelistekirikud.ekn.ee. In winter, visits should be booked in advance on 43 78561.

As an alternative to cycling down the road, you can take the path which leads from the east end of the churchyard down to the parsonage and Ingli summer cafe. The cafe is open daily during the summer months. It is run by local young people who learn and gain some work experience. Sometimes it is used as a venue for concerts.

29 Mine üle Navesti jõe silla, kuni jõuad ristmikuni. Pööra vasakule.
Continue across the bridge over the Navesti river until you come to a junction, and turn left.

282m >

30 Kui oled möödunud surnuaias tellisvärvatest, tule rattalt maha. Mine esimest rada mööda paremale suure aidahoone suunas surnuaias lõpus.
After passing the brick cemetery gates, dismount. Go along the first path on the right of the road into the cemetery, towards a large barn.

68m >

Paremäl on Jüri Vilmsi hauamonument. Jüri Vilms (1889 - 1918) oli Eesti riigimees, Eesti esimene kohtuminister, Eesti Päästekomitee liige. Vilms sündis naabervallas Kabalas, õppis Pilistvere kihelkonnakoolis, jätkas haridusteed Pärnus ja Tartus. Samal rajal edasi liikudes jõuad legendaarse Pilistvere pastori Vello Salumi (1933 - 2015) tagasihoidliku viimse puhkepaigani. Tema eestvedamisel sai teoks kalmistust pisut eemal olev kommunismiohvrite mälestusmärk, kivikangur.

On the right of the path is a monument to Jüri Vilmsi (1898 - 1918), the first Deputy Prime Minister of Estonia, a member of the Salvation Committee. He was born in the neighbouring parish of Kabala, studied at Pilistvere parish school, and later continued his education in Pärnu and Tartu. Further along on the right is the modest burial place of Vello Salum (1933 - 2015), a legendary minister of Pilistvere Church, who was the driving force behind the nearby Monument to the Victims of Communism.

31 Pööra ümber ja mine mööda esimest rada paremale.
Turn round and take the first path to the right.

130m >

32 Mine otse edasi surnuaiast välja.
Continue straight ahead and out of the cemetery.

100m >

Kommunistliku genotsiidi ohvrite memoriaali rajamist alustati 2. novembril 1988. Memoriaali keskmes on kivikangur, kuhu toodi kive Eestist ja Siberist. Välismaal elavad eestlased töid kive ka kaugemalt. Siiani tuuakse kive juurde meenutamaks neid, kes hukkusid Siberis, pagulasteedel või läbi otseste hukkamiste. Maakondade mälestuskivid on püstitatud pisut hiljem ja jätk-järgult on pandud kivid metsavendadele, soomepoistele, vabadusvõitlejatele ja tööpataljonlastele.

You come to the Monument to the Victims of Communism, first formulated as long ago as 1988. In the centre of the memorial is a pile of stones bought from around Estonia and from Siberia, and exiled Estonians have placed stones from further afield. More stones are added to commemorate those who lost their lives in Siberia, on the way to exile, or were executed. Memorial stones from each Estonian county were erected later, with further stones for the Forest Brothers, Finnish Boys, freedom fighters, and Soviet forced-work battalions.

33 Pööra monumendile selg ja enne tiiki hoidu paremale. Mine mööda rohtunud rada ja pööra vasakule maanteele.

Turning your back on the monument, and just before a pond, fork right along a grass track, and turn left on to the road.

405m >

34 Pööra paremale.

Turn right.

683m >

Pärast Navesti jõe ületamist jäävad paremale järv, ujumiskoht ja puhkeala.

After crossing the Navesti river again you pass a recreation area on the right, with a sandy beach and swimming facilities.

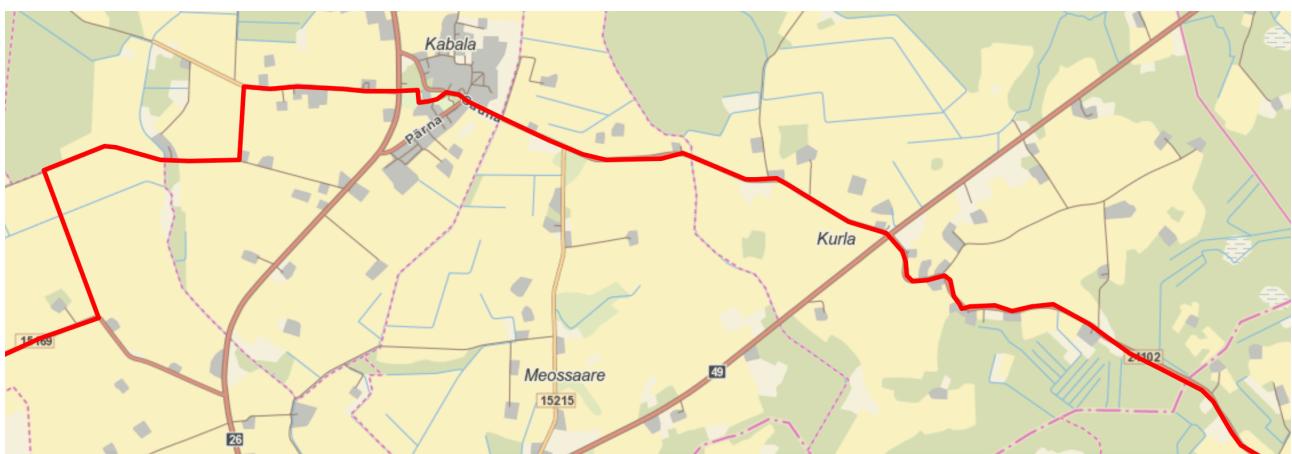
35 Pööra paremale Kabala teele.

Turn right on to the Kabala road.

4,51km >

Varsti pärast Pilstveret ületad Viljandi ja Järva maakondade piiri. Oled jõudnud Türi valda. On tüüpiline viljaka Kesk-Eesti maaistik.

Soon after leaving Pilstvere, you pass into Järva County and Türi vald. The scenery is typical of the more fertile areas of central Estonia.

36 Mine üle suure tee ja jõuad Kurla küla lõppu.

Cross over the main road at the end of Kurla village.

3,13km >

Kurlast on pärit August Rei (1886 - 1963). Rei oli esimese Eesti Vabariigi poliitik ja diplomaat. Kui Nõukogude Liit annekteeris Eesti, lahkus August Rei, elas Rootsis ja täitis kuni surmani Eesti Vabariigi presidendi ülesandeid eksilis.

2,4 kilomeetrit Kurlast pöörab katteta tee vasakule, Meossaarde. 1,2 kilomeetri järel on osaliselt restaureeritud Meossaare kabel, kuhu on maetud Kabala mõisnikud.

Legendi kohaselt ühendas 1,75 kilomeetriseline maa-alune käik mõisat matmispaigaga.

Kui jõuad Kabalasse, on kohe pärast kiirust piiravat märki küla kunagine ühissaun.

Ühissaunad olid nõukogude ajal populaarsed, kuid enamus neist seisavad ammu kasutusesta, kuna inimesed on ehitanud oma saunad. Veel 2021. aastal on säilinud palju

omaaegset sauna sisustust, on paigas isegi kunagised kassaluugid. Siiani on sauna kõrval tiik, kuhu oli hea vette hüpata.

Kui jõuad ristteele küla keskel, on paremal Kabala kultuurimaja. Majas on raamatukogu ja korraldatakse seltsielu. WC Vasakul on mälestuspink August Pärlile. August Pärl (1923 - 1994) asutas Kabala puhkpilliorkestri, juhatas koore ja orkestreid, osales kohalike laulupidude korraldamises. Paremal veidi eemal Tiigi tänaval on kohalik pood.

Kurla is the birthplace of August Rei (1886 - 1963). During the First Estonian Republic he was a politician and served as a diplomat. He escaped after the Soviet occupation to live in Sweden. Until his death Rei worked as Estonian President in exile.

2.4kms after Kurla on the left is an unsurfaced road to Meossaare. 1.2km along this road you may want to visit a small, partly-restored chapel where the owners of Kabala Manor were buried. There is a legend that a 1.75-kilometre tunnel was built to connect the manor and the burial ground.

As you enter Kabala, just beyond the speed limit sign, on the right, is the former communal sauna. Communal saunas were well used during the Soviet era, but most of them have been abandoned, as people acquired their own saunas. Still visible inside, the separate cashier's hatches for men and women, and the sauna fittings were still mostly in place in 2021. Beside the sauna is a small plunge pond.

When you reach the cross roads in the centre of Kabala, you have the culture house on the right, which is a venue for events, and has a library and toilet WC. To the left of the centre is a seat dedicated to August Pärl (1923 - 1994) who established a local wind band, conducted choirs and organised song festivals. To the right, a short distance along Tiigi is a shop.

37 Ristteel mine otse edasi Pargi tänavale.
At the cross roads, go straight on into Pargi.
120m >

38 Hoidu paremale mõisa sissesõiduteele.
Fork left along the drive to the manor.
160m >

Vasakul puude all on küla endise söökla varemed. Paremal tänavast pisut eemal on endised Kabala mõisa hooned.

Esimesed teated mõisast päinevad aastast 1631. Kolmekorruseline peahoone valmis 1774, park sai valmis sajandi lõpuks. Mõisa viimased omanikud olid Vietinghoffid ja Taubed. 1923.aastast töötavad mõisas kool ja lasteaed. 2021/22 õppeaastal oli Kabala koolis 27 õpilast ja kolm õpetajat, lasteaias 29 last ja viis kasvatajat, lisaks abipersonal. Majas on 26 ahju, mida kütavad koristajad ja majahoidja.

Mõisahoones on säilinud mitmed ainulaadsed detailid, millest huvitavamad on toidutransportimise lift ja kapptualetid. Mõisnike vapid kaeti nõukogude ajal ettevaatlikult papiga. On säilinud suur seif. Et valvata oma väärthuslikke asju, magas Kabala mõisäherra otse selle kõrval. Mõisa pööningul on säilinud venekeelne esmaabi juhend ja skelett. Väidetavalalt liikuvat majas viimase omaniku mõisnik Viktor von Taube

vaim. Vaim pidavat ilmuma neljapäeviti mõisa peatrepi alt. Sissepääs mõisasse eelneval kokkuleppel.

On the left through the trees is the ruin of the former village canteen. On the right, beyond Pargi, are former estate buildings. You may wish to stop and look at the front of Kabala Manor, where there is an information board, in Estonian only.

The first mention of Kabala Manor was in 1642. The current three-storey building was built in 1774, and the park was completed by the end of the century. The last owners of the manor were the Taube and Vietinghoff family. Since 1923 the manor has been occupied by a school. During the 2021 - 2022 academic year there were 27 pupils in the school with three teachers, and 29 children in kindergarten with five teachers. 26 wood stoves are needed to heat the building, maintained by cleaners and a housekeeper.

Many interesting details have survived such as a dumb waiter, the original cupboard-toilets, and coats of arms which were covered by protective cardboard during the Soviet era. The safe for valuables remains, indicating where the Master of the house was likely to have slept. In the attic there are a skeleton, a massive old metal projector, and a First Aid guide in Russian. There is supposed to be a ghost in the manor. The ghost of the last owner of the manor, Viktor von Taube, is said to appear on Thursdays, creeping up from underneath the main staircase. Entrance to the manor is by prior booking.

39 Mine mõisamajast vasakult mööda, pööra paremale hoone taha.

Continue to the left of the manor building, and turn right along the back of the building.
85m >

40 Pööra vasakule puudealusele rajale.

Turn left along a track under the trees.

152m >

Paremal on 1989 ehitatud Kabala laululava.

On your right is the song festival building, erected in 1989.

41 Mine üle suure tee ja otse edasi katteta teele.

Cross over the main road and then straight ahead on an unsurfaced road.

1,07km >

Vahetult enne järgmist pööret on Kabala mõisa saeveski varemed. Kõrval olevas talus sündis Andres Larka (1879-1943). Larka oli Eesti sõjaväelane ja poliitik, riigivanema kandidaat 1934. Kui Nõukogude Liit okupeeris Eesti, Larka arreteetiti, mõisteti vangliaagrisse ja asumisele. Andres Larka suri Venemaal Kirovi oblasti vanglas.

On the left, just before the next turning, is the ruin of the Kabala Manor sawmill. The adjacent farm was the birthplace of Andres Larka (1879 - 1943), Estonia's military commander during Estonia's War of Independence, and later a politician. After the occupation of Estonia by Soviet troops, he was arrested and sent to a prison camp. He died in prison in Kirov oblast in Russia.

42 Pärast vana saeveski varemeid pööra vasakule.

Turn left just after the sawmill ruin.

517m >

43 Pööra paremale.

Turn right.

1,38km >

44 Pööra vasakule.

Turn left.

1,05km >

45 Pööra paremale mustkattega teele.

Turn right on to a surfaced road.

3,16km >

Ollepat on esmakordselt mainitud 1599, hiljem rajati mõis. Detsembris 1905 oli Tallinnast tulnud töölissalgal Ollepas relvastatud kokkupõrge mõisnike ja tragunitega, mis on ajaloos tuntud kui Ollewa lahing.

Ollepa oli heal järjel küla kuni aastani 2010. Külas olid raamatukogu, postkontor, kauplused, toimus aktiivne setsielu. Kahjuks on vahepeal inimesed külast lähkunud ja on palju mahajätetud maju ja kortereid. Et näha mahajätetud küla, mine edasi umbes 250 meetrit. Siinne kogukond vajaks noori inimesi, uut elu ja töökohti.

Ollepa raudteejaama kaudu on toiminud elav põllumajandussaaduste- ja posti vedu. Praegu on külas uus raudteejaam, mis ühendab küla mitu korda päevas Tallinna ja Viljandiga.

Ollepa is first mentioned in 1599, and later a manor was established. In December 1905 revolutionaries from Tallinn were routed in an armed clash with the local manor house owners and dragoons at Ollepa, known as the Battle of Ollewa.

Ollepa was a thriving village as recently as 2010, with a library, post office, shops and community events and organisations. Sadly, it has lost inhabitants since then, and there are some abandoned buildings. You may want to turn right at the junction in the village and ride 250m to the end of the village and back, reflecting on rural depopulation in Estonia. A community needs people, life, continuity, leaders, jobs, some younger people, activities and services. Ollepa railway station was once a lively place handling agricultural goods and post. At least Ollepa has a new station linking it with the outside world between Tallinn and Viljandi several times a day.

46 Ristmikul mine otse edasi, ületa raudtee ja sõida edasi mööda mustkattega teed.
At the junction in Ollepa continue straight on over the railway crossing, and follow the surfaced road.

1,30km >

47 Pööra paremale.

Turn right.

2,67km >

Kui tahad matka lühendada 5,33 kilomeetrit, siis pööra vasakule ja mine otse mööda teed Kahalasse.

Villevere on eraldatud küla, kuid siin on siiski elu. Tasub peatuda ja vaadata Arved ja Monica Riga tehtud kujusid: lammas ratta seljas, linnupuurid, küla keskel on viit, mis saadab teelised mitte ainult kohalikesse paikadesse, vaid ka Riiga, Moskvasse ja - Kuu peale! Puudega palistatud allee viib endise, 1935 valminud koolihooneni. Kool suleti 2000, praegu tegutseb majas mittetulundusühing Villevere Koolimaja.

If you wish to shorten the route by 5.33 kilometres, turn left and follow the road direct to Kahala.

Villevere may be comparatively remote, but it has life. It is worth a visit just to see the installations created by Arved and Monica Riga. A sheep rides a bicycle, there are bird apartments, and a signpost at the centre of the village directs visitors not only to local places, but also Riga, Moscow and even the moon! The former school, built in 1935, is up a tree-lined avenue on the right. The school closed in 2000, and since then a non-profit community organisation is operating in the building.

48 Villevere küla keskel ristteel mine edasi mööda mustkattega teed.
At the junction in the centre of Villevere, continue on the surfaced road.

440m >

Pisut edasi jäääb paremale endine kauplus. Bussipaetuse taga vasakul on park, hea koht peatumiseks. Siin on kuivkäimla WC.

Kui sõidad edasi veel 1,44 kilomeetrit, jõuad Rõugu talupark-dendraariumisse Villevere külas Vahemetsa talus. Pargi rajamist alustas Jaan Rõuk pärast Vahemetsa talu ostmist 1885. aastal. Dendraariumile pani aluse Jaan Rõugu poeg Jaan pärast I maailmasõda.

Parki (alates 1959 looduskaitsse all) haldab Vahemetsa talus tegutsev MTÜ Rõugu park. Pargi 7,8 hektaril kasvab 237 taksonit puid-põõsaid, millest võõrliike on 177. 2007 rajati pargi juurde 150 taimega rosaarium. Pargi külastamiskes tuleb ette helistada - 38 76699.

Further along the road on the right is the former shop, one of several ruins in the village. Just beyond the bus terminus, on the left is a small park, a good place for a break and to turn round. It has a dry toilet WC.

If you continue 1.44 kilometres, you come to the Rõugu Farm Park Arboretum, located at Vahemetsa Farm. The park was established by Jaan Rouk in 1885 after he acquired the farm. It contains 237 different species of trees and bushes, 177 of foreign origin. The 7.8-hectare park has been under protection since 1959. It is now managed by the non-profit organisation Rõugu Park. In 2007 a rosarium with 150 bushes was added. The park is open only for group bookings -38 76699.

49 Pööra ringi ja mine tuldud teed tagasi.

Turn round and go back the way you came.

2,24km >

50 Hoidu paremale kruusateele.

Fork right on to an unsurfaced road.

1,27km >

Siin sõidad läbi endise suure kolhoosi riismete. On mitmeid mahajäetud suuri hooneid, kuid mõnedes neist toimub siiski kaasaegne tootmine: siin valmistatakse kümblusvanne.

You pass through the remains of a very large collective farm. Some buildings are still used for modern businesses, including one making hot tubs.

51 Kui jõuad mustkattega teele, sõida otse edasi Kahala külla ja edasi Võhmasse.

When you reach the surfaced road, go straight on into Kahala village, and from there to Võhma.

1,98km >

Kahala oli kunagi koduks inimestele, kes töötasid kolhoosis ja lächedal Võhmas. Nagu Ollepas, viitavad ka siin tühjaksjäänud korterid-majad maaelanikkonna vähenemisele. Küla pood on ammu suletud, hoones on trepp valmistav väikeettevõte. Järgmises hoones säilinud üks viimaseid kohalikke teenuseid, Kahala raamatukogu.

Kahala was once home to the large number of people working at the collective farm and in nearby Võhma. Like Ollepa, ruined buildings betray that it has lost inhabitants, as well as its shop, which is now home to a business making stairs. The next building houses one remaining facility, Kahala Library.

52 Pööra paremale Tallinna tänavale.

Turn right into Tallinna.

196m >

Rohkem informatsiooni Võhma kohta -vaata M8. Bussijaamas on tasuline tualett WC.

There is more information on Võhma in M8. There is a free toilet at the bus station WC.

53 Kohe pärast poehoonet pööra vasakule Jaama tänavale, mis viib raudteejaama (45,75 km).

Just after the shops, turn left into Jaama to the station (45.75 km).

258m >

J10 Olustvere - Tääksi - Ülde - Sürgavere: mõnus matkatee linna keskväljakult 37,9 km

See marsruut on peaaegu kogu ulatuses mustkattega teedel. Marsruut sobib neile, kellele ei meeldi sõita kruusateel.

J10 Olustvere - Tääksi - Ülde - Sürgavere: a smooth run from Town Square 37.9 km
For cyclists who have less rugged bikes or who prefer a gentler ride, this route is almost entirely on surfaced roads.

Tääksi

Suure-Jaani - Reegoldi - Olustvere - Jaska - Tääksi - Ülde - Tääksi - Mudiste - Kerita - Sürgavere - Munsi - Epra - Suure-Jaani

1 Mine mööda Tallinna tänavat linnast välja, kuni jõuad Viljandi - Vändra maanteeni.
Take Tallinna to a cross roads with the Viljandi to Vändra main road.

1,22km >

2 Ritteel mine otse edasi.

Go straight across.

4,26km >

3 Esimesel mustkattega teel pööra paremale. Mine läbi **Reegoldi** küla.
Take the next surfaced road right, until you reach the village of Reegoldi.

1,50km >

4 Küla keskel ristmikul pööra vasakule. Paremale jäääb endise Paala kooli hoone.

At a junction in the village turn left with the former Paala School on your right.

250m >

5 Ületa suur maantee ja pööra paremale kergliiklusteele. Sõida, kuni jõuad Olustvere mõisani.

Cross the main road and turn right on to the cycle path. Follow the cycle path and then road until you reach the entrance to Olustvere Manor.

1,69km >

Raudteesillal avanevad vaated tasandikele põhja suunas. Natuke edasi asub Papioru maaistikukaitseala, kus Papioru oja moodustab väikese kitsa jõeoru.

Void jätta jalgratta mõisahoone juurde ja vaadata ringi Olustvere mõisahoones ja pargis. Mõis asutati 1632. Praeguseks on mõisa peamaja, hooned ja suur osa pargist restaureeritud. Endistes mõisahoonetes tegutsevad õpi- ja töötoad. Tegutseb leivakoda ja leivamuuseum. Leivakojas saab hea õnne korral süüa-juua ja kaasa osta värsket leiba. Mõisa peahoone on ehitatud aastal 1903 saksa päritolu von Fersenite perekonna suveresidentsina. Endises mõisatallis on avatud endise kohaliku meistrimehe Voldemar Luhti minipuuuhobuste näitus. Teavet saab ka mõisa peahoonest. Vaata rattarada number J2 ja olustveremois.ee.

From the bridge over the railway, the cycle path offers an extensive view over the plains to the north. A little further on the left is the Papioru Landscape Protection Area, where the Papioru brook has cut a narrow ravine.

You may wish to leave your bike at Olustvere Manor and look around the house and grounds before continuing. Olustvere Manor was founded in 1632. The manor house and much of the grounds and estate buildings have survived, benefiting from recent restoration and new roles. The current manor house was built in 1903 as the summer residence of the German-origin von Fersen family. The estate buildings have become centres for arts and handicraft, the bakery has a bread museum, and if you are lucky, a

café and bread for sale. Not to be missed is the exhibition of miniature wooden horses and their various uses, which is housed near the farm buildings -ask at the manor. More information in ride J2 and at olustveremois.ee.

R Rongiga saabujad saavad matka alustada Olustvere raudteejaamast. Kui oled tulnud jaamast suurele teele, pööra paremale, Olustvere möisani on 1,2 kilomeetrit.

R If you come by train, this ride can be started at Olustvere station. Turn right from the station road on to a cycle track, which comes to Olustvere Manor after 1.2 kms..

6 Mõisa peahoone eest sõida mööda alleeid.

Continue onward from the manor entrance, between an avenue of trees.

3,31km >

Kahe kilomeetri pärast näed vasakul ümmarguste akendega modernset ehitist, endist silotorni. See on tähetorn-observatoorium Orion. Tähetornis saab teleskoobiga uurida universumit ja teha lihtsamaid füüsikaeksperimente. Broneeri aeg helistades Oskarile 555 61 772 (paar päeva ette), vaata ka tahetorn.eu.

After two kilometres, you will see on the left a modern building with round windows, originally a silage tower, the Tähetorn Orion Observatory. It offers an opportunity to study the universe on its telescope and to experience various physics experiments. You can book a group session in advance with Oskar on 555 61772. More details at tahetorn.eu (in Estonian only).

7 Kui jõuad Tallinn - Viljandi maanteele, pööra vasakule. Ettevaatust, oled suurel maanteel!

When you reach the main Tallinn to Viljandi road, carefully turn left.

282m >

8 Varsti pööra paremale Tääksi suunas.

Shortly afterwards, turn right for Tääksi.

2,94km >

9 Järgmisel mustkattega ristteel pööra vasakule ülesmäge Ülde suunas.

At the next surfaced junction to the left, turn up the hill for Ülde.

1,64km >

10 Ristteel pööra paremale mustkattega teele.

At a cross roads, turn right, following the surfaced road.

550m >

Siin on näide endiste kolhoosihoonete tänapäevasesest produktiivsest kasutusest.

Nearby is an example of how former collective farm buildings can be adapted for modern use. Being built of concrete, they are often very solid.

11 Kui jõuad küla keskele Ülde bussipeatuse juurde, pööra vasakule.

When you arrive at the village centre by the Ülde bus stop, turn left.

95m >

Vasakul on endine Sarjase külapood, kauplus suleti 2014. Rahva kasvav nõudlikkus kaubavaliku suhtes, inimeste liikuvus ja kaupade kohaletoimetamise kallis hind teevad väikeste külapoode eksisteerimise raskeks.

On the left is the former Sarjase village shop, which closed in 2014. The greater expectations and mobility of customers, and rising supplier costs, make it difficult to maintain such rural shops, where the population is low.

12 Endise külapoe juures pööra paremale.

Turn right just after the former village shop.

685m >

Kohe jõuad tiigi juurde (paremal). Tiik on lõõgastumiskoht Ülde rahvale ja kuumadel suvepäevadel on siin mõnus ujudा.

A short distance beyond on the right, a pond has survived for the recreation of the people of Ülde.

13 Sõida edasi umbes 500 meetrit, enne ristmikku jõuad kruusateele. Pööra paremale põldudevahelisele teele.

Continue on. The road becomes unsurfaced before a junction. There is only 500m of unsurfaced road. Turn right up through fields.

276m >

350 meeteri pärast näed vasakul vana tuuleveskit, omal ajal pöörlesid veskitiivad siinsel avatud maastikul kindlasti kiiresti. Veel hiljuti oli tuuleveski väga kurvas seisukorras, peaaegu kokkukukkunud, veskitiivad ja ehituslaastud pudenesid maha, kuid praegu on veski elupaigaks korda tehtud. Et uurida veskit viisakast kaugusest lisandub matkale 700 meetrit.

350m along the surfaced road ahead, on the left, is an old windmill, now restored as a private home. The sails must once have turned fast in its exposed position. The mill was close to complete collapse, before its restoration. You may wish to add a short distance to your ride, to look closer at it from a polite distance.

14 Pööra paremale mustkattega teele.

Turn right on to a surfaced road.

2,76km >

15 Pööra esimesele mustkattega teele **Tääksi** suunas, ees on üsna järsk tōus (7%).
Take the next surfaced road on the left, in the village of Tääksi. Continue on starting with a steep hill (7%).

3,37km >

Tääksis elab 108 inimest (2020). Kütas on leitud hilispronksiaegne matmiskoht, esimesed kirjalikud allikad pärinevad 16. sajandist. Tänu maalilisele loodusele, mägedele ja järvedele kutsutakse Tääksit Sakalamaa Šveitsiks. Kütas on spordikeskus, raamatukogu, algkool ja lasteaed. Vasakul on Tääksi vesiveski, kus aeg-ajalt toimuvad muusikasündmused. Veskis on veel näha kaks käsiveskit.

Tääksi is home to 108 people (2020). A late Bronze Age burial site has been found here. The first written records of it go back to the end of the 16th. century. Its picturesque landscape of lakes and rolling, but sometimes surprisingly steep hills have earned the village the name of Sakalamaa (historic name of Viljandi county) Switzerland. The village has a school, and sports centre. On the left is the former Tääksi water-mill, which is being developed as an events venue and for community use. Two of the mill's large querns can be seen.

16 Kui jõuad Viljandi teele, pööra vasakule. Ettevaatust -suur maantee!

When you reach the main Viljandi road, carefully turn left.

260m >

17 Varsti pööra paremale Sürgavere poole.

Shortly afterwards, turn right for Sürgavere.

4,81km >

Ristmikust paremal on hea koht puhkuseks või väikeses järves ujumiseks. Järverannast vasakul puude all on väike lava ja kuivkäimla. Sürgaverele lähenedes möödud raudteejaamast. Jaam asus külast kolm kilomeetrit lõuna pool, kuid pärast raudtee renoveerimist 2012/13 ehitati uus rongipeatus asulale lähemale.

On the right by the road junction is a pleasant place to take a break, and for a swim in the small lake. There is an earth toilet to the left of the adjacent stage. Approaching Sürgavere is the village's new station. The old station was located three kilometres south of the village until the railway was refurbished in 2012 - 2013.

Kui saabud rongiga saab matka alustada Sürgavere raudteejaamast. Jaamas on lühike platvorm ja rongist tuleb väljuda läbi C ala.

The ride can be started at Sürgavere station. Make sure you are in the correct coach (C) of the train to get off at the short platform.

18 Sürgavere ristteel pööra paremale, Suure-Jaani suunas. Kui on soovi Sürgaveres ringi vaadata ja minna kohalikku poodi, siis pööra ristteel vasakule.

At the Sürgavere cross roads turn right, signposted for Suure-Jaani. If you want to see more of the village or visit the shop turn left.

4,10 km >

Ristteest vasakul on Sürgavere mõisahoone, milles töötab kool. Hoonet on mitu korda ümber ehitatud. Sürgavere mõis päritineb 17.sajandist, kuid venelased põletasid selle maha 1703. Mõis kuulus von Wahl perekonnale, kes järgnevatel sajanditel muutis hoonet mitu korda. Teine korras lisati 1939, mil majas tegutses kool. Suurem renoveerimine toimus 1997.

Aastal 2019 kaevati Sürgaveres välja viikingiaegne aare. Leiti 198 araavia, bütsantsi, iiri, inglise, saksa ja taani päritolu hõbemünti.

At the cross roads, ahead on your left is Sürgavere School, housed in a much altered former manor house. The original Sürgavere Manor dated from the 17th century, but was burned down by the Russians in 1703. The manor was in the ownership of the von Wahl family and rebuilt several times over the following centuries. A second floor was added in 1939, when it was a school. A further renovation was carried out in 1997.

A hoard of 198 silver coins from the Viking period 991 - 1018AD were excavated in Sürgavere in 2019, coming from Arabia, Byzantium, Ireland, England, Germany and Denmark.

19 Viljandi - Suure-Jaani maanteel pööra paremale. Sõida edasi, kuni jõuad linna keskväljakule (37,93 km).

At the Viljandi to Suure-Jaani main road, turn right. Continue into the town until you reach the Town Square (37.93 km).

3,93km >

Kui oled jõudnud Suure-Jaani, näed paremal suurt punastest tellistest hoonet. Õigeusu kirik ehitati 1906 - 1908. Tollal seisib massiivne hoone üksikuna linnakeskusest pisut eemal põldudevahelisel kõrgendikul. Linna hoonestus jõudis kirikuni hiljem.

Aastate jooksul õigeusklike kogudus hääbus, kuid poollagunenud hoonet on tasapisi restaureeritud. Kirikut on kasutatud kontserdipaigana, eriti hästi kõlab kirikus ortodoksne vokaalmuusika. On lootust, et kirikule kujuneb kogudus, hoone päätetakse lagunemisest, regulaarseks muutub jumalateenistute ja kontserde pidamine.

Just after you enter Suure-Jaani, a large red-brick building appears on the right. When the local Orthodox community built their church in 1906 - 1908 it stood isolated and impressive on its hill. The town was yet to grow and envelope it. In modern times local Orthodox believers died out and the semi-derelict building came close to ruin before recent restoration of the exterior. It makes an atmospheric setting for concerts, especially for Orthodox vocal music. There is now the possibility that it can be saved as a community asset, and concerts and occasional religious services will take place.

Matkarajad / Walks

M1 Suure-Jaani kesklinn linna keskväljakult 2,7 km

M1 Suure-Jaani centre from Town Square 2.7 km

Kirik, sild ja järv / Church, bridge and lake

J. Köleri - Mäe - Kingu - Suur Kalmistu / Main Cemetery - Kirik / Church - paisjärv

Linna keskväljak, kust algavad meie matkad ja rattaretked, oli linna elu keskpunkt kuni aastani 2007-08, mil bussipeatus viidi siit ära. Keskväljak oli koht, kus ristusid teed ja kohtusid inimesed. Kunagi olid siin turg, kõrts ja võõrastemaja.

Regulaarsed bussiliinid ühendasid Suure-Jaanit suuremate Eesti linnade Tallinna, Tartu, Pärnuga, kord päevas sõitis buss isegi Haapsallu. 1960.-70. aastail oli väljakу ärees puidust bussiootekoda. Selle kõrval seisik kiosk, kus müüdi jäätist ja limonaadi, mõistagi populaarne kooliõpilaste hulgast...

Pärast taasiseseisvumist, 1990ndail tekkisid väljakу äärde mitmed väikesed erapoed. Kioskid lammutati ja kerkis modernne klaasist hoone, mis oli tuntud kui Kalda toidupood. Paar aastat tegutses poe keldrikorrusel pagar ja oli avatud kohvik. Teisel korrusel oli kasutatud rõivaste kauplus. Väljas maja seinas oli pangautomaat. Praegu kollaseks värvitud puithoones väljakу idaküljel oli kaks erapoodi. Väljakу teisel küljel, rohelises majas töötasid raamatute ja majatarvete pood ja lõunapoolses otsas tegutses

mõnda aega baar. Hoone ülemisel korrusel on läbi aegade olnud kommunalkorterid. Väljaku põhjaservas pooleldi kivist hoone tänavapoolses otsas töötab apteek.

Bussijaam ja toidupoed on siiani linna tuiksooned, kuid nüüd on need keskväljakust paarsada meetrit läänes. Ka endisele väljakule on tegevust juurde tulnud, 2019 avati Suure-Jaani tervisekoda, mis oma basseinide, sauna ja jõusaaliga meelitab kasutajaid kohale ka kaugemalt.

The square where many of our rides and walks start, was the centre of Suure-Jaani life until 2007/8 when the bus station was moved. This was once the place where roads and people met, and the site of an inn, a guest house and a market. The bus service to major towns was still quite frequent. In the 1960/70s a wooden hut served as a waiting room. Next to it was a kiosk selling ice cream, various foods and refreshments, popular with school children. The square was where people waited for a bus to go to Viljandi, Pärnu, Tartu and Tallinn, and once a day even to Haapsalu.

After independence in the 1990s, small private shops appeared and the square was lined by family businesses. The bus shelter and kiosk were replaced by the modern glass building known as the Kalda grocery shop, with a cafe and bakery attached, and a second-hand clothes shop above. In the yellow wooden building there were two more shops selling various foods and a bookshop, in the middle of the large green building there was a household goods shop, and at the far end a small bar.

Although the bus station and supermarket are now the main focus of activity, the square is once again busy with shops and businesses. The Health Centre with its pools, saunas and exercise room, opened in 2019, quickly became very popular, attracting people from a wide area.

1 Alusta matka mööda J. Köleri tänavat, jalutades tänavata paremal pool.

Go down J. Köleri on the right-hand side of the street.

440m >

J. Köleri tänav on oma nime saanud Johann Köleri (1826-1899) järgi. Köler oli esimene Eesti akadeemilise haridusega maalikunstnik. Tulevane kunstnik sündis Kõõbra talus, umbes 15 kilomeetrit Suure-Jaanist. Kui tulevane kunstnik oli kolmeaastane, koliti Lubjassare renditallu. Paremal näeme halli puumaja (Köleri 1), mis oli Suure-Jaani kihelkonnakool aastatel 1829 - 1930. 1960.- 70. aastail töötasid hoones linnaraamatukogu ja haigla koos laboratooriumiga. Haigla suleti ja raamatukogu kolis hoonest ära 90. aastate lõpul. Vasakul näed punast telliskivihoonet (Köleri 2), kus eri aegadel on töötanud lihakarn, pagar ja isegi hoiukassa.

Natuke edasi vasakul enne silda asuvas hoones töötas enne sõda riidevärvimistöökoda. Nõukogude ajal, kuni 70. aastate lõpuni oli hoones (Köleri 2a) limonaadivabrik, kus töötas 20 - 30 inimest. Paremal asus politseijaoskond (Köleri 5), kuid nõukogude ajal lõgisesid hoones kudumismasinad ja toodeti villaseid esemaid. Veel pisut edasi vasakul töötas meierei (Köleri 6). Meierei keldris toodeti kuulsat rokfori (sinihallitus)juustu. See oli vähesed kohti Eestis, kus seda delikatessi valmistati.

Edasi on J. Köleri tänav palistatud tüüpiliste 19./20. sajandi vahetusel ehitatud puitmajadega. Aja jooksul on mitmed kehvas seisus majad renoveeritud ja muudetud atraktiivseteks kodudeks. Köleri 10 majas avati 1. detsembril 1945 linna haigla. Hiljem kolis haigla Ilmarise 5 majja, mis oli tuntud kui Hendre maja.

Valge pikk kivimaja on kunagine populaarne linna avalik saun, mis töötas alates 1953. ja kuni 1990. aastate alguseni. Tollal puudus linnamajades enamasti saun ja vannituba. Nii avatigi linnades avalikud sauna. Suure-Jaani sauna oli avatud reede ja laupäeva keskpäevast kella kümneni õhtul ja pühapäeva hommikul. Kujunes omamoodi traditsiooniks tulla sauna, vahel lookles varastel õhtutundidel sauna ees järjekord. Saun oli ka sotsiaalse elu keskus: kohtusid tuttavad, vahetati uudiseid, mehed vaidlesid poliitikateemadel. Sissepääs maksis 20 kopikat, 5 kopikat õpilastele. Koos piletiga sai osta ka limonaadi ja õlut. Limonaad maksis 28 kopikat.

Kuigi linnasaun oli populaarne, oli hoone seestpoolt üsna sünge: kehvapoolne valgustus, rõivakapid oli võõbatud tumeroheliseks, põrandal tumepruun linoleum ja tiptunnil polnud palju ruumi liikumiseks.

J. Köleri street is named after Johann Köler (1826 - 1899), the first distinctly Estonian painter, who was born in Kõõbra farm, Lubjassaare, some 15 kilometres south from Suure-Jaani. On our right a grey wooden building (Köleri 1) was the parish school 1829 - 1930. It later housed the town library, a hospital and some medical laboratories. On the other side of the road, the long brick building (Köleri 2) housed a butcher's, a bakery and a savings bank at various times.

Further down towards the bridge on the left there was a clothes-dyeing factory, and later a soft drinks factory employing 20 - 30 people until the 1970s (Köleri 2a). On the opposite side of the road, just before the bridge, is a former wool weaving factory and later police station (Köleri 5). Further along on the left by the bridge, there was once a dairy (Köleri 6). In the cellar blue Roquefort cheese was produced, one of the few places in Estonia.

The street beyond here is lined by old wooden houses typical of 19/20th-century small town buildings. More and more of them are being transformed into modern and attractive homes. In the house Köleri 10 the first town hospital was opened in December 1945. It later moved to Ilmarise 5, becoming known as Hendre House.

The long white building further up on the right was once the town's popular public sauna, which functioned from 1953 to the early 1990s. Whilst country families had a private sauna, in Soviet times few townspeople even had a bathroom at home. So, partly to maintain public hygiene, town saunas were opened. This sauna was once open on Friday and Saturday afternoons and evenings and Sunday mornings. So popular was the early evening on Saturdays a queue built up, and as one person left another could enter.

It was a great fun to come to the rituals of sauna, and it was the centre of social life: people met, and exchanged news and stories. Entrance fees were affordable to all: 20 kopecks for adults and 5 kopecks for youngsters. The ticket counter also sold bottles of lemonade at 28 kopecks, and beer for men, costing a little more! Whilst once much appreciated, the building was quite gloomy, dimly lit, darkly decorated and cramped. Now most households have bathrooms and some have private saunas, and it seems that no one wants to own an old communal sauna.

2 Kui jõuad Ringpuiesteeni (paremal), mine üle J. Köleri tänavat.
Just after Ringpuiestee on your right, cross J. Köleri.

26m >

3 Pööra vasakule Mäe tänavale, mis on linna kõige väiksem tänav.

Turn left into Suure-Jaani's smallest street, Mäe (hill).

137m >

4 Pööra paremale Kingu tänavale.

Turn right into Kingu (hillock, mound).

33m >

5 Oled jõudnud kalmistuni. Vasakul puude vahel on müüri sees ava, mine läbi selle ja oled Suure-Jaani ajaloolisel surnuaial.

Shortly after, turn left through a gap in the wall, to enter Suure-Jaani historic graveyard.
38m >

6 Pööra teisel teerajal paremale ja jõuad helilooja Mart Saare hauale.

Take the second path to the right and you come to the grave of Mart Saar.

16m >

Mart Saar (1882 - 1963) sündis ja veetis osa elust Hüpassaares (17 kilomeetrit Suure-Jaanist). Õppis Peterburis ja töötas Tallinna Konservatoriumis. Saar lõi rahvuslikus stiilis koorimuusikat ja tema helikeelt on kirjeldatud kui eesti hingi häält. Mart Saare kohta vaata ka J7, punkt 16.

Mart Saar (1882 - 1963) was a composer who was born and spent some of his life in Hüppassaare, to the west of Suure-Jaani. He studied in St. Petersburg and worked at Tallinn Conservatoire. He was the creator of a folk style in Estonian choral music, and his music has been described as the voice of the Estonian soul. For more information about Saar, see at 16 on ride J7.

7 Saare haua ees on Kappide perekonna hauamonumendid.
Just in front of the Saar grave are several Kapp family monuments.
5m >

*Muusikute Kappide perekonna kohta vaata M2 (punkt 7).
For information about the Kapp family of musicians see at 7 on walk M2.*

8 Mine edasi valge kabeli juurde.
Move towards a white laying-out chapel, which serves as a mortuary.
50m >

Kaheksatalulise põhiplaaniga uusklassitsistlike elementidega historitsistlik kabel valmis 1912. Hoone projekteeris Riia polütehnilise ülikooli arhitektuuriprofessor Gustav August von Stryk.

The octagonal neo-Classical chapel was constructed in 1912 to the design of the Professor of Architecture at Riga Polytechnical University, Gustav August von Stryk.

9 Mine kabeli juurest mööda rada alla järve poole.
Walk to the left of the chapel, passing the door. Take the path leading down to the lake.
32m >

10 Pööra esimesele laiemale rohtunud rajale vasakul. Mine mööda rada kiriku poole.
Shortly after, take the first wide, grassy path on the left. Continue along this path which leads to the Church.
223m >

Enne kui jõuad surnuaiia lõppu, leiad Johann Köleri hauaplatzi (vasakul). Köleri büsti autor on Eesti tuntumaid skulptoreid Amandus Adamson.

Towards the Church end of the graveyard, look out for the grave of the painter Johann Köler on the left. The bust is Estonia's most notable sculptor, Amandus Adamson.

11 Jaluta edasi, hoidu vasakule ja välju surnuaiast läbi kiriku juures oleva avause.
Leaving the graveyard, bear left towards the Church entrance.
70m >

Püha Johannese kiriku ehitust alustati tõenäoliselt 13. sajandi teisel poolel. See rajati kindluskirikuna. Lääneukse kohal ja idaseinas on roosaken. Kirikut on taastatud pärast Liivi sõda ja Põhjasõda, kaasnenud ümberehitustes on keskaegset algkuju muudetud. Kirikus hoitakse paekivist ratsaristi 1598. aastast ja Olustvere krahvipere Fersenite mälestisi. Anne Rätsep aitas legendi järgi kohalikke inimesi katku- ja näljaajal. Suure-Jaani kiriku orel on suurepärases korras, pärit aastast 1937. Barokne oreliprospekt on alles esimesest orelist (1804). Teave kiriku lahtiolekuaegade ja jumalateenistustesse kohta on kiriku ees teatedetahvlil ja vaata ka teelistekirikud.ekn.ee.

The Church of Saint John the Baptist was probably built in the second half of the 13th-century as a fortress church. Notice the rose window over the west door. Since the Livonian and Great Northern wars the church has been repeatedly restored over the centuries, leaving relatively little of the original mediaeval layout. The fine interior contains monuments to the von Fersen family of Olustvere Manor, and a 1598 wheel cross dedicated to Anne Rätsep, who according to a legend washed and clothed the plague dead in the Livonian War. The Church organ dates from 1937 and is in a very good condition. The attractive baroque façade dates from 1804. Church opening information is on the notice board outside, or at teelistekirikud.ekn.ee.

12 Pööra paremale munakivisillutisega tänavale.

Turn right down a cobbled road.

82m >

Vasakul on 18. sajandi lõpul ehitatud kirikumõisa peahoone, mis on Suure-Jaani vanim elumaja. Majas on elanud Suure-Jaani pastorid. Nõukogude ajal töötas hoones lasteaed, praeguseks on hoone osaliselt renoveeritud. Kirikumõisa peahoone taga on vana tallihoone. Paremal, kirikust pisut eemal, on tõllakuur. Munakivisillutisega teel pane tähele suurt ristiga kivi - siin oli kirikumõisa piir.

On the right is the former carriage shed, and on the left is the restored parish building. This is possibly the oldest extant building in Suure-Jaani, perhaps dating from as early as the eighteenth century. It has housed many priests. In the latter years before restoration it was a kindergarten. The large building beyond the parish building was once stables, its size showing the number and importance of horses at one time. At the lower end of the cobbles, notice a large round stone with a cross cut into it. This marks the boundary of church land.

13 Mine laugest mäest alla ja pööra paremale järveäärele rajale. Mine mööda järveäärset rada.

At the foot of the hill turn right along the lakeside path, below the cemetery.

510m >

Kirik ja surnuaed jäädvad paremale mäeküljele, möödud paviljonist ja üle järve viivast pontoonsillast. Eelmise sild üle järve ehitati eelmise sajandi 30. aastatel ja pidi tollal lühendama laste kooliteed. Kool asus tollal üle järve, Ilmatari tänaval. Sild kukkus 60. aastate lõpupoole kokku.

Suure-Jaanis on kaks järve. Alumine järv, mis asub kiriku ja surnuaia taga, on tuntud kui Suure-Jaani paisjärv. Järv paisutati ja tamm ehitati 19. sajandi alguses varustamaks energiaga tammil asuvat veskit. Kunagine veski on praegu kõrts-restoran-kohvik Arturi Juures. 1960. aastatel lasti järv veest tühjaks ja kadus, jäettes maha suure mudase ala. Järv puhastati ja taastati 1980. aastate lõpul. Põhjakaldale rajati väike rand ja püstitati riitetumiskabiinid. 1970. aastatel rajati kohaliku kooli direktori Ülo Kõpu eestvõttel linnarahvale suviseks ujumiseks ülemine järv, mis sai tuntuks Kõpu järvana.

You will pass the lake pavilion and a pontoon bridge across the lake. The original bridge on this site was erected in the 1930s, to make it easier for pupils to reach the former school in Ilmatari. The old bridge collapsed in the late 1960s.

There are two lakes in Suure-Jaani, one above the other. The lower lake, below the church, is known as Suure-Jaani Paisjärv (dammed lake) and was probably created in

the early 19th. century to produce power for the nearby mill, now Arturi Juures pub. In the late 1960s the lake was drained, and it was restored in the late 1980s, the water level being lowered to reduce problems of flooding and ice damage in the winter. A bathing beach has been added on the northern shore. Meanwhile, in the 1970s the school headmaster, Ülo Kõpp, had created the upper lake as a place of recreation, and it became known as Kõpu Järv.

14 Paremal tuleb sisse kruusatee, kuid liigu otse mööda järveäärt.
When a road comes in from the right, continue along it, beside the lake.
202m >

15 Hoidu vasakule ja mine mööda järveäärset jalgrada.
Fork left and follow the path along the lake shore.
409m >

16 Puude vahel näed suurt heledat maja. Mine majast mööda ja varsti hakkab paistma järgmine hoone, Paul Kondase maja. Hoidu paremale parki, puude all on Paul Kondase skulptuur.

You pass a large house in the trees on the right. Shortly after, when you see the Paul Kondas House in the distance through the trees, fork slightly right and up into the trees until you see the Paul Kondas memorial.

50m >

Paul Kondas (1900-1985) töötas 16 aastat Suure-Jaani koolis õpetajana. Kondas oli aktiivne linnaelus, organiseeris näitemänge, spordi- ja muusikaelu, uue koolimaja ehitamise, pargi ja järvesilla rajamise. Suure-Jaanist kolis Kondas Viljandisse ja temast sai rahvusvaheliselt tuntud kunstnik-naivist. Paul Kondase büsti lõi kaasaegne tundud eesti skulptor Aime Kuulbusch.

Paul Kondase majas on raamatukogu, samas tegutsevas kultuurimajas käivad koos huviringid ja toimuvad kultuuriüritused. Hoones töötas Suure-Jaani keskkool aastani 1961, mil koliti praegusse hoonesse Tallinna tänaval, majja jäi aastateks kooli õpilaskodu. Pargis on lauluväljak, kus toimuvad vabaõhukontserdid ja süüdatakse iga-aastane jaanituli.

Paul Kondas (1900 - 1985) worked sixteen years in Suure-Jaani as a schoolteacher, and was active in town life, organising plays, sport and choral singing. He moved to Viljandi in retirement and became a naif artist of international renown. The distinctive bust is by Aime Kuulbusch.

On the right across the park is a large building, the Paul Kondas House, which houses the local library and various cultural activities. It was a secondary school until 1960, when it moved to the present building in Tallinna. It then served as the school's boarding house. A little further, on the right are the Festival grounds, the outdoor venue for a wide variety of events, and the site of the lakeside midsummer bonfire.

17 Mine edasi mööda järveäärset rada üle ranna ja väikese puusilla.
Continue along the lakeside path to the bathing area and over a small bridge.
176m >

18 Mine edasi mööda järve äärt ja pööra paremale, tagasi linna keskväljakule. (2,75 km).

Continue beside the lake, and turn right into the Town Square (2.75 km).

250m >

M2 Suure-Jaani äärelinn linna keskväljakult 7,8 km

M2 Suure-Jaani suburbs from Town Square 7.8 km

Paisjärv

Pärnu tänav - Ruusi tee - Lasketiiru - Lembitu puiestee - Männiku tee - Kõidama - Kõpu järv - Ringpuiestee - õigeusu kirik / Orthodox Church - Väike Kalmistu / Little Cemetery - Heina - Uus-Karja - Karja - Liiva - Kirik / Church

1 Mine linnast välja mööda Pärnu tänavat.

Go along Pärnu on the right-hand side of the road.

220m >

Vasakul kohe tänaval alguses näed endist tuletõrjemaja torni (esimene samal kohal ehitatud 1910), osa kunagisest pritsimajast. Torn muudeti osaks 2019 avatud tervisekojast, seal on fotonäitus Suure-Jaani ajaloost. Väikese tasu eest pääseb torni läbi tervisekoja. Tervisekojas on basseinid, neli sauna, jõusaal, kohvik, perearstikeskus, apteek, politsei- ja kiirabistaap.

Tervisekoda ehitati endise laguneva kultuurimaja asemele. Vanas kultuurimajas näidati 1960.-70. aastatel mitu korda nädalas filme, korraldati diskosid, harjutasid kohalikud koorid ja kohtusid huviringid. 2000. aastatel töötas siin mõnda aega kasutatud riite, mööbli ja kodumasinade kirbuturg.

Teisel pool tänavat paremal (Pärnu 1a) on talu- ja käsitööpood, vasakul on hoone, kus töötas 130 aastat linna apteek, mis suleti 2010. aasta viimasel päeval. Järgmine suur hoone paremal on Eesti-aegne pangamaja ja Nõukogude-aegne kaubanduskeskus, kus müüdi köike: valmisriideid, kingi-saapaid, kangaid, majapidamisasi, mänguasju.... Kaubapäevadel ja laupäeviti oli siin rohkelt liikumist. 2006. aastal valmis hoone taha juurdeehitus ja avati praegune linna suurim toidupood Konsum. Nõukogude-aegne suur toidupood asus teisel pool maanteed, silikaathoones. Ülemisel korrusel töötas söökla ja puhvet, mis nädalalöppudel kohandati restoraniks, hiljem avati ka kohvibaar. Keldrikorrusel oli kõrts, mida rahvasuus kutsuti metrooks. Praegu on hoones autoosade pood ja autoremonditöökoda.

On the left is the former fire practice tower, which was once part of the fire station on this site. It can be visited for a small fee at the Veekeskus (water centre), and contains an exhibition of Suure-Jaani's history. The tower was incorporated into the new Health Centre (Tervisekeskus), opened in 2019. It includes various heated pools, four saunas, an exercise room, a cafe, medical facilities and pharmacy, a police post and an ambulance base.

A derelict shop building was demolished to make way for the Centre. It had been the former culture house from 1960 until the early 2000s. In the earlier years films were shown several times a week, discos organised and hobby clubs met. In the early 2000s a flea market was held here.

Opposite, is a farm produce and craft shop (Pärnu 1A), and to the left of it is a building (Pärnu 1), which was a chemist shop for 130 years until 2010. The building on the right housing the post office was a Soviet period shop selling everything: clothes, sewing materials and footwear on the top floor, household goods and more clothes on the bottom floor. In Soviet times, supplies were limited and excitement greeted any deliveries. In 2006, an extension was built on the back of the building to house a modern supermarket. On the second floor there is still a clothes shop. The Soviet supermarket had been located opposite the present post office, in the building called Lehola. On its upper floor was a canteen which became a popular restaurant on weekend evenings, and in the cellar a pub, which people called Metro. Now Lehola is a car parts shop and repair workshop.

2 Kohe pärast silikaathoonet (autoremonditöökoda) pööra vasakule Sangari tänavale. Take the first left turn into Sangari (hero), just after the garage.

300m >

Aastal 2018 Eesti Vabariik 100 raames istutati siia sada tamme.

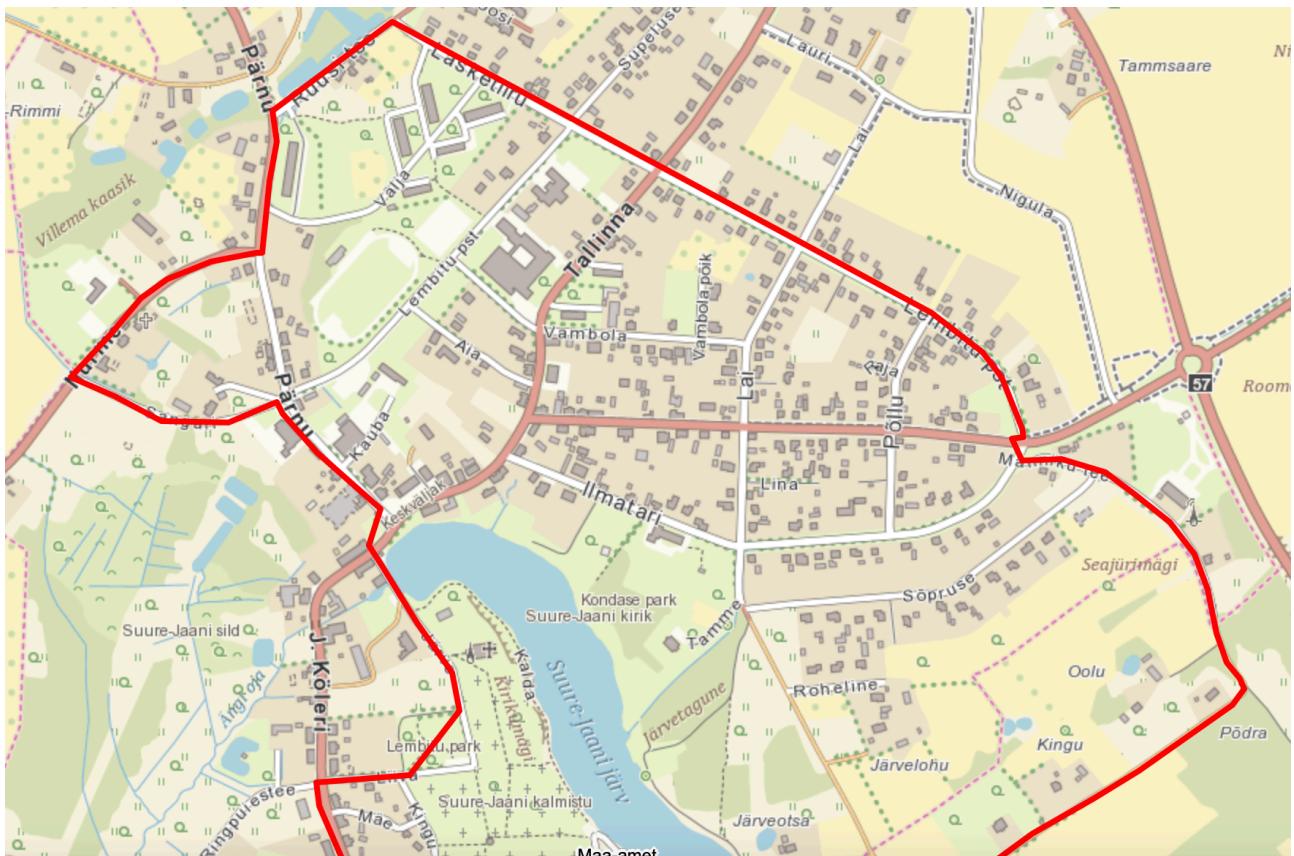
100 oak trees were planted on the left in 2018, to celebrate the centenary of Estonia's First Republic.

3 Pööra paremale Nurme tänavale.
Turn right into Nurme (meadow).

307m >

Kui jõuad Nurme tänavale, näed vasakul Suure-Jaani noortekeskust. Nõukogude ajal oli hoones Lahmuse sovhoosi keskus. Paremale jäääb väike baptistide palvemaja, mis töötas ka nõukogude ajal.

Just after turning into Nurme, the Suure-Jaani Youth Centre is on the left. During Soviet times it was the main office of the nearby Lahmuse Sovhoos, a collective farm. On the right is the small Baptist church, which managed to function even in the Soviet era.

4 Pööra vasakule, tagasi Pärnu tänavale.

Turn left back into Pärnu.

186m >

5 Pööra teisest tänavast paremale Ruusi teele.

Take the second right turn into Ruusi tee.

200m >

6 Pööra paremale Lasketiiru tänavale.

Turn right into Lasketiiru.

275m >

Paremal Välja tänaval on Suure-Jaani ainuke mitmekorruseliste betoonmajade kogum, mille ehitas 1970.-80. aastastel Lahmuse sovhoos. Ruusi teel möödud tiikidest (vasakul). Lasketiiru ja Ruusi tee majad on näide 1960.-70. aastate nõukogude-aegsetest eramajadest.

Välja (open fields) on the right leads to the only group of multi-storey houses in Suure-Jaani, built in the 1970/80s by the Lahmuse Sovhoos. The houses in Lasketiiru (shooting range) and Ruusi streets are examples of Soviet style private housing of the 1960/70s.

7 Mine edasi, jõuad Lembitu puiesteele. Paremal on valge kohaliku omavalitsuse hoone ja suur muruala. Enne ristuvat Tallinna tänavat näed paremal heliloojate Kappide muuseumi.

Continue straight on into Lembitu puiestee, with the grass area in front of the Council offices on your right. You will see the Kapp Family Museum on your right.

128m >

Suure-Jaanis tegutses mitu põlve kohaliku hariduselu arendajaid ja heliloojaid Kappe. Hoone ehitas 1926-29 Hans Kapp ja 1938. aastal päris selle Hansu poeg Villem. 1973 avatud muuseumis on püsinaitus Kappidest kui heliloojatest ja perekonnale kuulunud esemetest. Aeg-ajalt toimuvad muuseumis kontserdid ja korraldatakse näitusi.

Info muuseumi külastuse kohta leiad hoone aknalt.

Several generations of the local Kapp family contributed greatly to Estonian musical life as composers, musicians and academics. A museum devoted to them was opened in 1973 in a house built in 1926-9 by Hans Kapp, which from 1938 became the home of composer Villem Kapp. As well as an exhibition about the Kapps, there are family heirlooms and occasional concerts. Museum visit information is by the front window.

8 Mine üle Tallinna tänav ja jaluta mööda puudega palistatud Lembitu puiesteed. At the nearby cross roads, go across Tallinna and continue along the tree-lined Lembitu puiestee.

632m >

Tänava hoonestus varieerub; enamasti on tänaval vanemad eramajad, ehitatud enne ja pärast teist maailmasõda. Ristteel pööra ümber ja vaata Tallinna t 32 maja. Suur hoone on aastast 1927, kunagi oli majas keraamikatöökoda. Tallinna tänaval oli omal ajal veel teisigi ärisid: siin toimetasid nahaparkal, korvitegija ja sepp. Paljudel majadel on lisaks numbrile ka "a" (25a), mis viitab faktile, et Nõukogude ajal võeti suure krundi küljest ära tükk maad uue ehitusplatsi saamiseks. Mitmeid selliseid näiteid on ka Lembitu puiesteel.

This street has the greatest variety of houses anywhere in Suure-Jaani. Most are older private homes of the pre- and post-Second World War period. At the cross roads, turn round to look at Tallinna 32, a substantial house built in 1927, which once housed a pottery. Further down Tallinna was a tannery, a basket-maker and a blacksmith. There are many houses in Suure-Jaani numbered with an 'a', eg 25a, indicating where a house was built on part of a neighbour's garden or smallholding. There are a number of examples in Lembitu Puiestee.

9 Kui jõuad järgmisele peateeile - Jaama tänavale, mine üle tänav ja pööra vasakule Männiku teele.

On reaching the Jaama main road, cross over and turn left into Männiku tee (pine forest road).

990m >

10 Mine, kuni jõuad kolmnurkse ristmikuni. Pööra vasakule pöldudevahelisele teele.

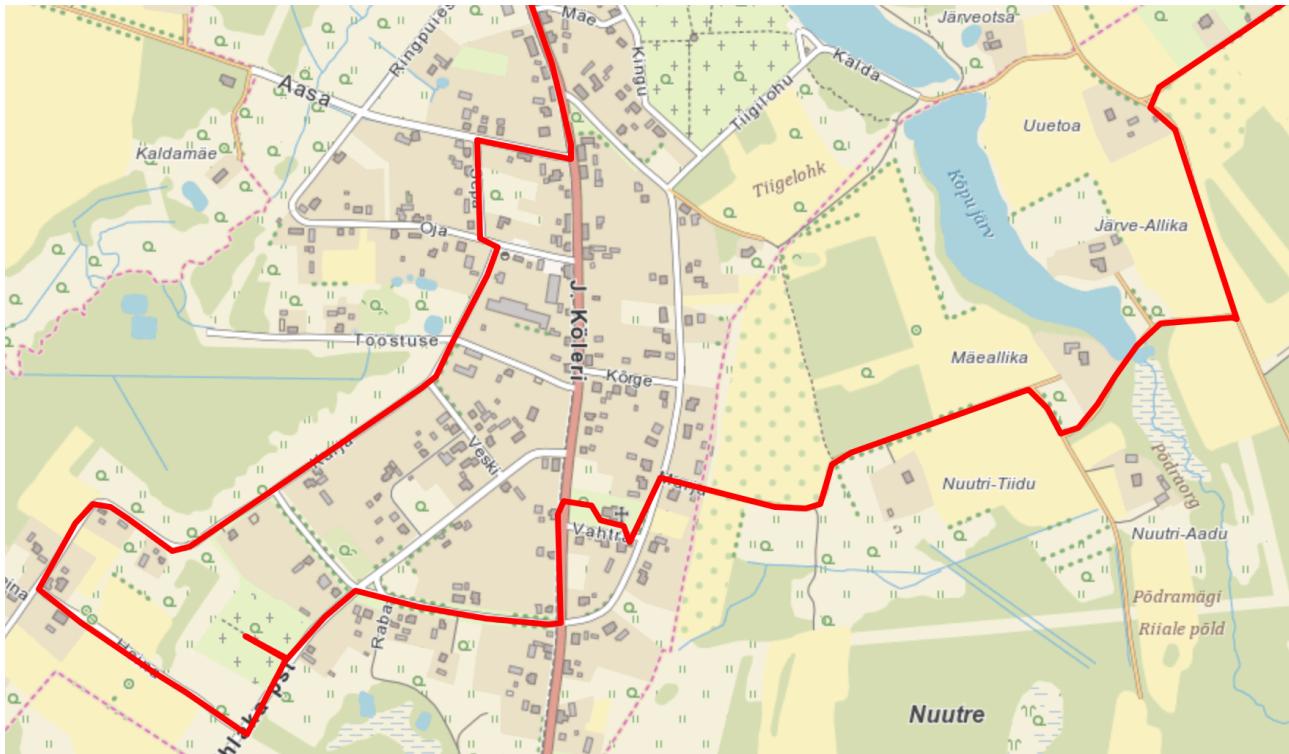
Follow the road round until you reach a triangular junction. Turn left through fields.

317m >

11 Pööra paremale ja mine Kõpu järve lõppu, kus näed suurt väikese torniga eramaja.

Turn right, and cross over the back end of the Kõpu järv below a particularly fine house with a small tower room.

300m >

12 Pööra paremale.

Turn right.

617m >

13 Mine edasi, kuni jõuad mustkattega Ringpuiesteeni. Pööra vasakule.

Follow the road until you reach a surfaced road, Ringpuiestee. Turn left.

88m >

14 Pööra paremale õigeusu kiriku juurde.

Turn right alongside the Orthodox Church.

33m >

15 Pööra paremale, mine läbi müüriava ja jaluta ümber kiriku.

Turn right through a gap in the wall around the church, and walk around the outside.

168m >

19. sajandi keskel Eestis õigeusu kogudused. Punastest tellistest Suure-Jaani õigeusu kirik ehitati aastail 1906 - 1908 tollal Eestis toimunud venestamise tulemusena. Nõukogude ajal kogudus häabus ja hoone seisus tühjana. Poollagunenud hoonet on tasapisi restaureeritud. Kirikut on kasutatud kontserdipaigana, siin on omapärasne atmosfääär, eriti hästi kõlab ortodoksi vokaalmuusika. On lootust, et kirikuhoone päästetakse lagunemisest, regulaarseks muutub jumalateenistuste ja kontsertide pidamine.

An Orthodox community became established among Estonians in the middle of the 19th century. A red-brick Orthodox church was built in Suure-Jaani in 1906 - 1908 as a result of efforts to Russify Estonia. The congregation died out during the Soviet period and

the church became derelict. Occasional concerts are organised in the church. It makes a very atmospheric setting, especially for Orthodox vocal music. The semi-derelict building came close to ruin before recent restoration of the exterior. There is now the possibility that it can be saved as a community asset, and concerts and occasional religious services will take place.

16 Tule mööda rada tagasi ja mine suure teeni.
Walk out down the path from the front of the church.
48m >

17 Pööra vasakule J. Köleri tänavale.
Turn left into J. Köleri.
156m >

18 Pööra paremale Ringpuiesteele.
Turn right into Ringpuiestee.
270m >

Ringpuiestee on eramajad. Enamasti said praegused majapidamised alguse 1920.-30. aastatel väikeste taludena. Majapidamises oli paar lehma, maja ümber oli peenramaa ja viljapuuaed. Seda on näha veel praegugi: paljude majade juurde kuulub endiselt suur maatükk.

Ringpuiestee has a wide variety of properties, some betraying their origin as small family farms in the 1920/30s. Some of the smallholdings were large enough to support one or two cows, with land for grazing, hay making, fruit trees and vegetable growing.

19 Ristteel pööra vasakule Pihlaka puiesteele.
At a cross roads, turn left into Pihlaka puiestee.
140m >

Varsti näed paremal linna väikest kalmistut. Vaata kalmistul ringi. Väike kalmistu asutati 1911 õigeusklike matmiseks. Kalmistu on meeldiv ja rahulik koht.

Shortly after, the Väike Kalmistu (Little Cemetery) appears on the right. Take a walk around it. It was created in 1911 for Orthodox burials. It is a pleasant, quiet place, where one can meet the past citizens of Suure-Jaani and surroundings.

20 Kalmistult välja tulles pööra paremale ja uesti paremale Heina tänavale.
Turn right out of the cemetery, and shortly after right into Heina (hay).
112m >

21 Pööra paremale Uuele tänavale, liigu otse, kuni jõuad Karja tänavale.
Turn right into Uus (new street), following the road round as it becomes Karja (cattle).
1,2km >

22 Pööra vasakule Oja tänavale ja kohe paremale Sepa tänavale.
Turn left into Oja (stream) and immediately right into Sepa (smith).
156m >

Pöörates Karja tänavalt Oja tänavale jäääb paremale bensiinijaam, mille taga hoovimajas oli nõukogude ajal ja hiljemgi bussidepoo. Praegu on siin tuletörjedepoo, mille kõrval kaarhallis on kuivaineid pakendab väikeettevõte.

As you turn from Karja into Oja, the petrol station on your right was nextdoor to a bus depot at one time, and later a dry foodstuff packaging workshop. Now it is the local fire station.

23 Pööra paremale Aasa tänavale.

Turn right into Aasa.

134m >

24 Pööra vasakule J. Köleri tänavale.

Turn left into J. Köleri.

240m >

Tänaval on mõned huvitavad majad, näiteks Köleri 17: 1892. aastal ehitatud majal on kaks varikatusega sissekäiku, 1980. aastatel asus hoones luteri koguduse kantselei.

There are some interesting houses along this street. Look out for Köleri 17, with its two grand porches dating from 1892. This was formerly the Church Parish Office.

25 Kui jõuad Liiva tänavani, mine üle J.Köleri tänavale. Pööra paremale ja jaluta üles mööda Liiva tänavat.

When you reach Liiva (sand) on the other side of the road, cross over and walk up it.

118m >

26 Mine läbi pargi ja laste mänguväljakku. Pargis on Lembitu monument.

Cut across the small park past the children's playground and Lembitu monument.

115m >

Monument on pühendatud Lembitule, 13. sajandi eestlaste vabaduse eest võitlejale, ja neile, kes võitlesid Eesti vabaduse eest 700 aastat hiljem, 1918.-1920. aasta Vabadussõjas. Monument oli algsest Amandus Adamsoni töö ja püstitati 1926. Teise maailmasõja ajal ja järel teisaldas Nõukogude võim monumendi kahel korral. Esimest korda taastati monument Saksa okupatsiooni ajal, kuigi Lembitu võitles sakslaste vastu. Praegu asub originalmonument, millel puudub üks käsi, Suure-Jaani koolis. Praegune Lembitu monument taastati 1990.

This monument is dedicated to Lembitu, the 13th-century Estonian freedom fighter, and to those who fought for independence from Russia in 1918 - 1920. It was created by Estonia's greatest sculptor, Amandus Adamson, and erected in 1926. During the Second World War it was successively removed twice by the Soviet regime and replaced by the German administration (even though Lembitu fought the Germans!). The present copy of the original was re-erected here in 1990, and the original, minus part of the arm, is in Suure-Jaani School.

27 Pööra vasakule Järve tänavale ja möödu kirikust, jõuad keskväljakule (7,78 km).

Turn left into Järve and past the Church until you reach the Town Square (7.78 km).

320m >

Kirik ja juurdeehitused -vaata M1 punkt 11. 23. veebruaril 1950 oli Suure-Jaanis koosolek. Tähistati Nõukogude Punaarmee sünnipäeva. Järgmisel päeval, 24. veebruaril, oli Eesti Vabariigi aastapäev - päev, millest tollal ei tohtinud rääkida. 23. veebruari hilisöhtul hiilis kaks kohalikku noormeest, Viktor Merila ja Lembit Riivald, kirikusse. Poisid ronisid pimedas ja külmas kirikutorni ja heiskasid sinimustvalge vaba Eesti lipu. Järgmisel hommikul ei uskunud kohalikud inimesed oma silmi. KGB tegelased arvasid, et lipuheiskajad olid antikommunistlikud metsavennad, kes võisid kirikutorni jäätta ka lõhkeainet. Sinimustvalge lipp lehvis peaegu terve päeva ja noored kangelased pidid oma teost vaikima 40 aastat.

Restoran Arturi Juures joone on ehitatud 1830 ja selles töötas loomajahuvveski. Hiljem oli majas elektrijaam, mis varustas kesklinna elektrivooluga. 1990. keskpaigast on Arturi Juures söögi- ja kokkusaamiste koht. Üle tee järvekaldal oli kunagi kõrts, mis on ammu lammutatud.

For information about the Church and its buildings, see at M1 11. On the night of 23-24 February 1950 there was a meeting in Suure-Jaani to celebrate Red Army Day. The following day was the anniversary of Estonia's independence in 1918, uncelebrated in public in those Stalinist times. Two local young lads, Viktor Merila and Lembit Riivald, broke into the church and climbed in the dark and cold to the top of the steeple. There they placed the tricolour flag of free Estonia. The following morning local people were able to enjoy their defiance for most of the day. The KGB thought it might have been done by the Forest Brothers, the anti-Communist resistance, who could have left the church tower booby-trapped with explosives. The young heroes were never caught, but it would be forty years before they could claim credit.

Arturi Juures on your left was built in 1830, and served as a mill for animal feeds and later for generating electricity for the town centre area. Since the 1990s it has been an eating and socialising place for the community. Just across the road, towards the church, was once a lakeside pub, now demolished.

M3 Lõhavere Mõisamaja ja linnamägi Suure-Jaani linna keskväljakult 8,7 km
M3 Lõhavere Manor and Stronghold from Suure-Jaani Town Square 8.7 km

Lõhavere metsatee / Lõhavere woodland track

Lembitu puiestee - Supeluse - Pargi - Tallinna tänav - Lõhavere mõis / Manor - linnamägi / Stronghold - Kõidama - Jaama - Sõpruse - Ilmatari

1 Mine mööda lillekauplust ja bussipeatusest. Vasakule jäääb kauplus.
Walk to the left of the florists, through to the bus station, with the supermarket on your left.

225m >

2 Pööra paremale Lembitu puiesteele.
Turn right, along Lembitu puiestee.

417m >

3 Mine edasi, kuni jõuad Supeluse tänavale.
Continue straight on into Supeluse.

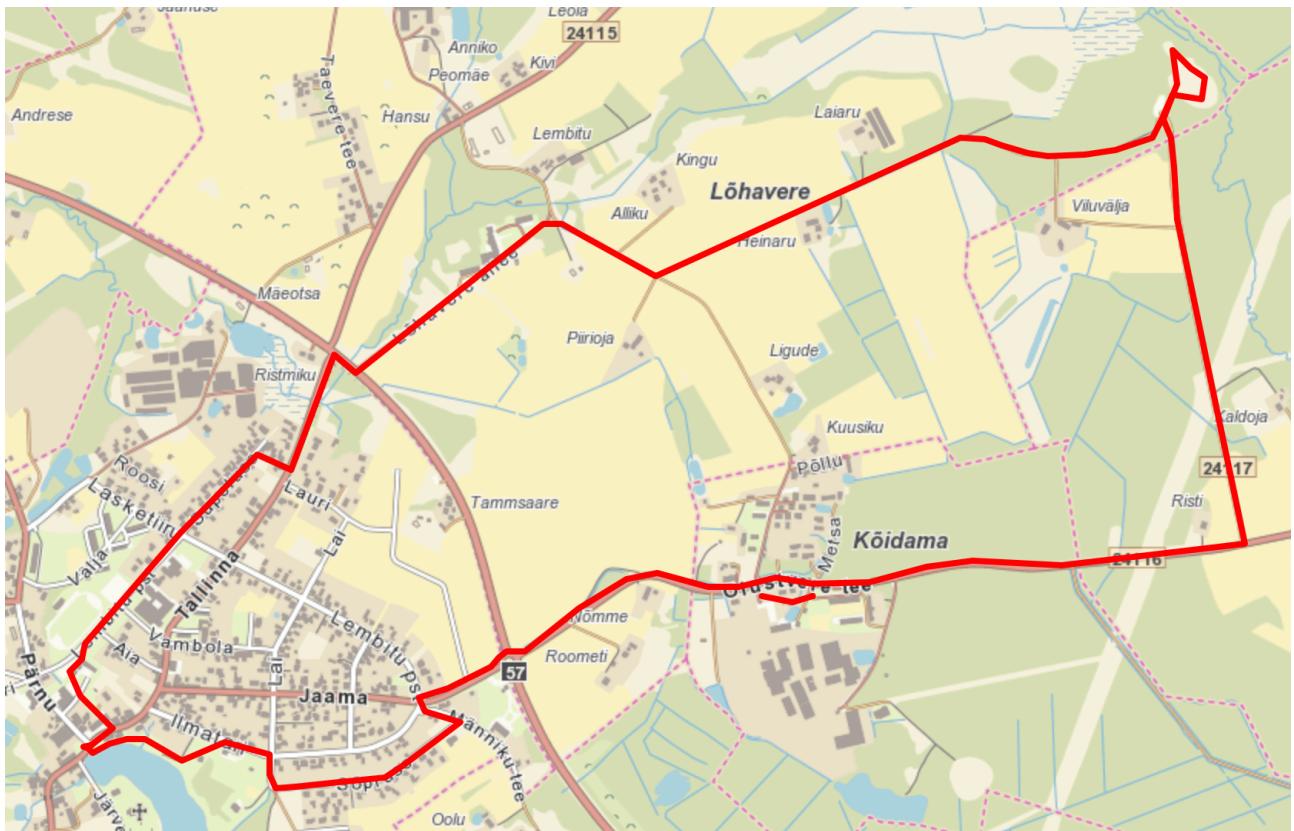
273m >

4 Pööra paremale Pargi tänavale.
Turn right into Pargi.

90m >

Tänava lõpus paremal on maja, milles kunagi elas kohalik sepp Jaan Lubi. Kompleks on paremini nähtav mõned meetrid kaugemalt Tallinna tänavalt.

At the end of this short street on the right is a former blacksmith's (Jaan Lubi) -best seen from a few metres up Tallinna.

5 Pööra vasakule Tallinna tänavale.

Turn left into Tallinna.

305m >

6 Mine linnast välja, kuni jõuad Viljandi-Vändra maanteeni. Pööra paremale.

At a cross roads with the Viljandi to Vändra main road turn right.

66m >

7 Mine vasakule puudega palistatud tammealleele.

Fork left on to a road bounded by an allé of oak trees.

626m >

Lõhavere mõis asutati 17. sajandil. Arvatakse, et mõis rajati Lembitule kuulunud Lõhavere (Lehola) muinaslinnuse maadele. Mõis kuulus von Strykide aadliperekonnale. Mõisa pikk peahoone on ehitatud 19. sajandi esimesel poolel. Pärast 1919. aasta maareformi töötas hoones kodumajanduskool. Alates 1966 on majas olnud haigla, mis 1990. aastail muudeti hooldekoduks. 2011 peahoone renoveeriti, lisati juurdeehitus ja korrastati 7,5-hektariline võsastunud park. Võid vaadata ringi hoonest allapoole jäädvuslikest pargist, kuid ettevaatust - astmed võivad olla libedad.

Lõhavere Manor was founded in the 17th century, possibly formed from what was once Lembitu's land, and was owned by the von Stryk family. The long main building was constructed in the first half of the 19th century. After the 1919 land reform the manor

house was used as a school, mainly for girls learning domestic skills. From 1966 the manor house was a hospital, converted in more recent times into a residential care home. In 2011 the building was completely renovated with a modern extension, and the 7.5ha. park was re-landscaped. You are welcome to take a walk around the woodland below the home, but beware of slippery boards.

8 Teede hargnemiskohas mine paremale.

At a triangular junction, turn right.

292m >

9 Pöldudevahelisel ristteel pööra vasakule.

Turn left in the fields at a crossroads.

1,08km >

10 Varsti kaardub tee paremale metsa. Mine vasakule rohtunud rajale. Rada läheb laugelt ülesmäge ja viib Lembitu (Lõhavere) linnusele.

Soon after the road swings to the right in the forest, fork left on to a grassy track that rises up a short hill leading to the Lembitu (Lõhavere) stronghold.

310m >

11 Autoparkla ja infotahvli juurest mine linnuse juurde.

At a car park and interpretation board go straight on towards the Stronghold.

83m >

Lembitu oli 13. sajandi alguse muinaseestlaste maleva juht ja võitleja ning esimene eestlane, keda on mainitud ajaloolistes kirjalikes ürikutes. On teada, et Lõhavere linnus asutati 12. sajandi lõpul ja seda asustasid Lembitule ustavad mehed umbes 20 aasta jooksul. Nüüd on kunagine eestlaste kants ümbratsetud metsaga, kuid arvatakse, et Lembitu ajal avanesid avarad vaated ümbruskonnale ja kindlustus avaldas muljet oma suurusega.

1215 piiras linnust Liivi Mõõgavendade Ordu. Orduväed põletasid linnuse maha ja eestlased olid sunnitud alistuma. Pealik Lembitu päeses vabadusse, kuid kaotas elu kaks aastat hiljem Vastemõisa lächedal peetud Madisepäeva lahingus, kui juhtis 6000-mehelist eestlaste armeed võitluses Mõõgavendade Ordu vägedega - vaata J4 (punkt 9).

Lembitust sai Eesti rahvuskangelane, kes kehastas lootust eestlaste vabadusele ja iseseisvusele. Pole kindel, kui paganlik oli see maa vallutajate tulles - on töendeid ristiusu kohalolekust ka enne vallutust.

*Linnuse jalamil on piknikukoht ja kuivkäimlad **WC**.*

Lembitu (depicted in a carving at the entrance to the site) was an early 13th-century warrior chief, the first Estonian to be mentioned by name in historical records.

Lõhavere Stronghold was founded at the end of the previous century and occupied by Lembitu's forces for around twenty years. Now enveloped by forest, it once would have commanded extensive views and impressed by its sheer scale.

In 1215 it was besieged by the crusading German Livonian Brothers of the Sword. They eventually set fire to the stronghold's wooden palisades and the Estonians had to surrender. Lembitu was freed but lost his life two years later when he led 6,000 Estonians against the Sword Brethren at the Battle of St. Matthews Day near Vastemõisa

-see at J4 9. Lembitu is an Estonian national hero, the man who gave hope for a free, independent and pagan country.

There are shelters and picnic facilities at the site, and earth toilets WC, plus information boards at the Stronghold entrance.

12 Mine mööda astmeid üles linnusele.
Climb up the steps on to the Stronghold hill.
130m >

Linnusel on Eesti muinaslinnuste metallkaart.

There is a metal map of ancient Estonian strongholds.

13 Vaadanud linnusel ringi, mine alla linnuse läänekülje järssust trepist.
After looking around, descend the steep steps on the far, western side of the hill.
50m >

14 Mine vasakule ja uuri Lembitu ja sõdalaste skulptuure.
Walk across to the left to look at the Lembitu sculpture.
65m >

Linnusest vasakul on 1969 püstitatud graniidist monumentaalgrupp, mis sümboliseerib Lembitut ja tema võitlejaid. Kompleksi skulptor on Renaldo Teeber ja arhitekt Ülo Stöör. Võib-olla võitlevad nad kunagi jälle Eesti vabaduse eest?

To the west of the fortress is a 1969 monument to Lembitu and his supporters, sculptor Renaldo Teeber and architect Ülo Stöör. The large stones represent his warriors, perhaps waiting to fight for Estonia again.

15 Mine tagasi linnuse sissekäigu juurde ja pööra vasakule.
Return to the entrance, and turn left along the road.
1,2km >

16 Pööra paremale, jalgrattarajale.
Turn right on to the cycle track.
1,94km >

Nõukogude ajal töötas Koidamal Suure-Jaani Metsamajand. Praeguseks on siia kujunenud kohalik väike tööstuspark. Suure-Jaani Vorstitööstus (13 töötajat) töötleb liha ja toodab traditsioonilisi, väga populaarseid pelmeene. Sakala Saeveski (Combimill, asut. 2002, 55 töötajat) põhitoodang on männi ja kuuse saematerjal ja selle kuivatamine. Toodangut müükse Eestis ja Euroopas. Vincom (asut. 2013, 85 töötajat) toodab männist sõrmjätkatud ja liimitud komponente liistu-, akna- ja uksetööstusele. Kõik tooted on kliendipõhised.

Kui tuled Koidamalt Suure-Jaani poole, jäääb paremale puudesalu. Siin õgvendati käänulist maanteed. Rohu sees on kivi, mis teatab, et puud istutasid Suure-Jaani Keskkooli õpilased 1962.

During the Soviet period Koidama was a forest enterprise, and is now an industrial area. At the far side, Suure-Jaani Sausage Factory employs thirteen people, processing meat

and producing traditional, popular ravioli, known in Estonia as pockets. Sakala Sawmill, known as Combimill, employs 55 people producing cut and finished timber for the Estonian and wider European markets. Vincom is a related company employing 85 staff, which calibrates the raw timber from the forest to optimise its use before cutting as required by its customers.

As you leave Kõidama, you pass a grove of trees on the right, where the road has been straightened. A plaque records that these trees were planted in 1962 by the named Suure-Jaani school pupils.

17 Mine üle suure Viljandi - Vändra tee.
Cross over the Viljandi to Vändra main road.
245m >

18 Mine üle Jaama tänav ja pööra järsult vasakule, Männiku teele.
Shortly after, cross over Jaama and turn sharp left into Männiku tee.
115m >

19 Pööra paremale Sõpruse tänavale.
Turn right into Sõpruse.
538m >

Sõpruse tänaval ühel poolel on linna suurimad eramajad.

Sõpruse (Friendship, a common Soviet-period street name) is unusual in having houses on only one side of the street, including several of the largest domestic houses in Suure-Jaani.

20 Pööra paremale ja hoidu paremale.
Turn right and bear round to the right.
85m >

21 Ristteel pööra vasakule Ilmatari tänavale.
At the cross roads, turn left into Ilmatari.
130m >

Ilmatar on Soome rahvuseepose Kalevala müütiline tegelane, looduse neitsilik vaim. Ärkamisaja haridus- ja kultuurielu tuultes asutati 1878 Suure-Jaanis haridusselts Ilmatar, ka vanim kohalik segakoor (asut. 1890) kannab Ilmatari nime praegugi.

Ilmatar is a mythical figure in the Finnish Kalevala epic. She was the female spirit of air, impregnated by the sea and wind. During the Estonian National Awakening Movement a Suure-Jaani educational society, Ilmatar, was founded in 1878. The name was later adopted in 1890 by the local choir, which continues today.

22 Kohe pärast Paul Kondase maja hoidu vasakule lauluväljakule.
Just beyond the Paul Kondas House, fork left across the song festival grounds.
170m >

23 Pärast supelranda järve ääres mine üle väikese silla.
Pass behind the bathing beach and across a small bridge.
52m >

**24 Mine mööda järvekallast ja pööra paremale linna keskväljakule. (8,74 km).
Follow round the lake, and turn right into the Town Square (8.74 km).**

250m >

M4 Tällevere Suure-Jaani linna keskväljakult 11,0 km

M4 Tällevere from Suure-Jaani Town Square 11.0 km

Nuutre pöllud / Nuutre fields

Kalmistu / Cemetery - Ringpuistee - Nuutre - Tällevere - Vändra tee / road - Ilmatari

1 J. Köleri tänaval alguses pööra vasakule Järve tänavale (esimene tänav). Mine mööda kohvik-restoranist Arturi Juures.

Take J. Köleri and turn left into Järve past Arturi Juures.

320m >

2 Mine läbi kalmistu kaarja värvava.

Go straight on through the arched gateway into the cemetery.

100m >

3 Möödu valgest kabelist.

Go past the white laying-out building and straight on.

160m >

4 Surnuaia lõpus pööra paremale Tiigilohu teele.

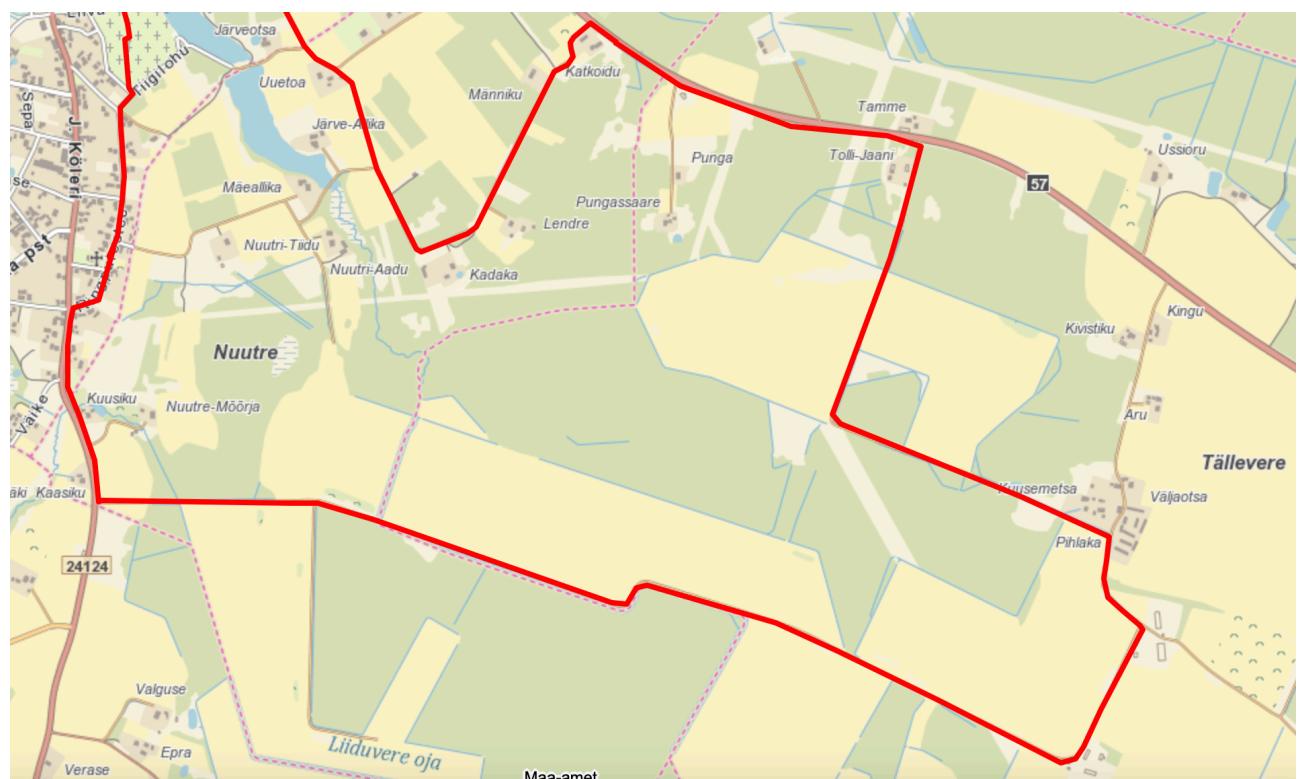
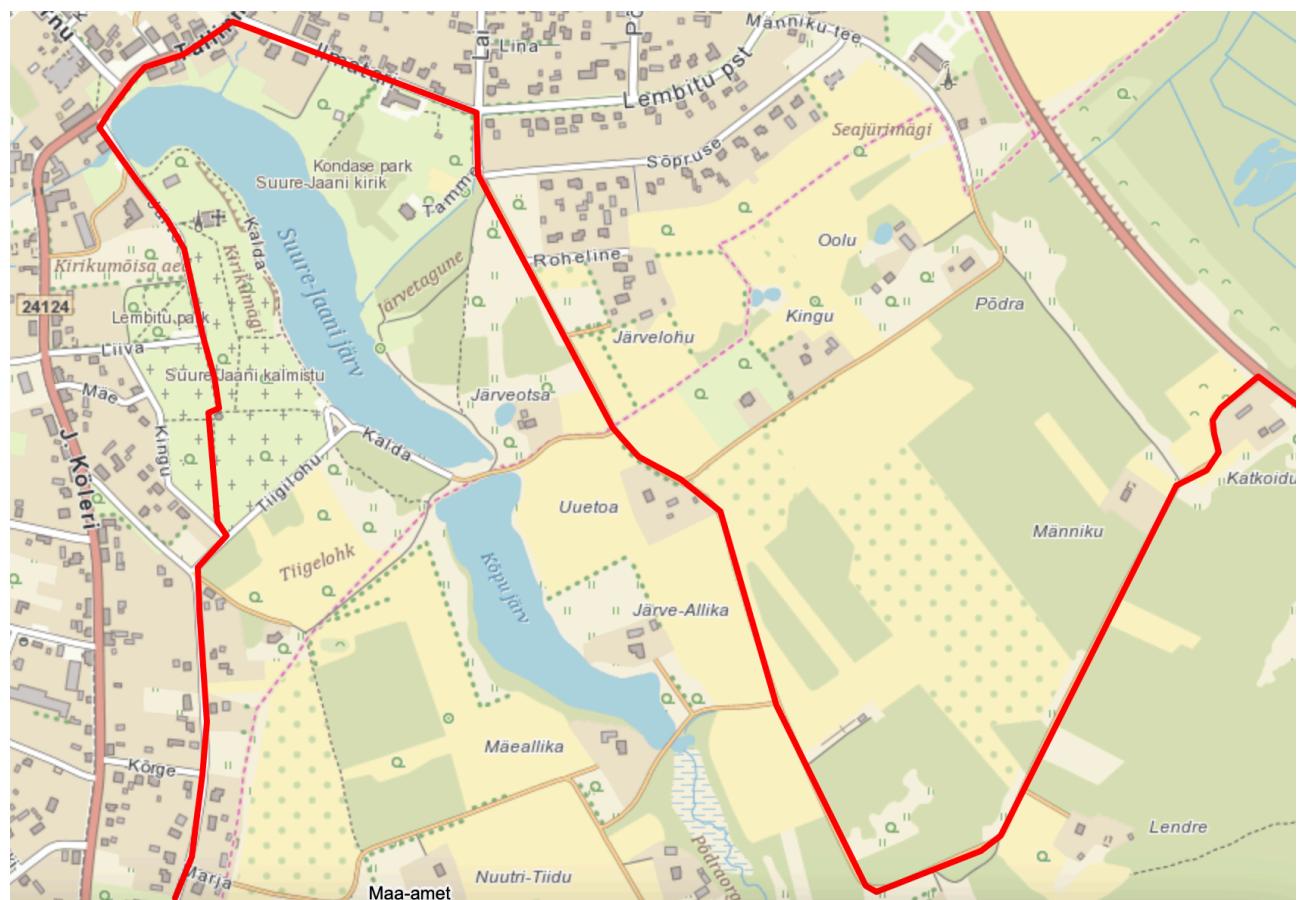
At the end of the cemetery, turn right into Tiigilohu.

67m >

5 Varsti pööra vasakule kruusakattega Ringpuiesteele.

Shortly after, turn to the left into Ringpuiestee.

645m >

6 Ristteel pööra vasakule Viljandi maanteele. Ole peateel ettevaatlik.
At a cross roads, turn left into the main road for Viljandi. Take care on this section of narrow verge beside the main road.

582m >

7 Kui oled jõudnud Suure-Jaanist välja Epra küla sildi juurde, pööra vasakule kruusateeile. Mine mööda sirget teed Tällevereni. Pärast vihma võib tee olla porine. Shortly after leaving the edge of Suure-Jaani and just before the road sign for Epra, turn left on to an unsurfaced road. Continue on this long, almost straight road for Tällevere. It may be muddy after rain.

3,04km >

Et toime tulla nõukogude-aegse tehnikaga, olid tollased põllud suured. Praeguseni on mõned põllud enam kui kilomeetri pikkused, kuid on eravalduses, vahel on moodustatud ka põllumajanduskooperatiivid. Võrreldes kolhoosijaga on üldine maakasutus vähenenud. Nõukogude ajal oli maal rohkem tööjõudu, suur osa toodangust läks Venemaale. Osa põllumaad pole enam kasutuses ja see on võsastunud.

During the Soviet collective farm era fields were often combined or expanded, to aid mechanisation and increase production. Some fields are still very large, extending for over a kilometre or more. They are now owned privately, although sometimes as part of a cooperative. Land tends to be used less intensively than during the collective period, when there was a demand to export food to Russia, and there were more people in the countryside to provide agricultural labour. Some fields are no longer used, and are reverting to woodland.

8 Varsti pärast kõrgepingeliine pöörab tee järsult vasakule. Möödud endisest Siimu talust paremal.

Soon after passing under power lines, the road turns sharp left past the former Siimu Farm on the right.

433m >

9 Pööra vasakule.

Shortly after turn left.

308m >

10 Kui lähened majadele, pööra vasakule.

As you approach some houses, turn left.

884m >

11 Elektriliinide all pöörab tee järsult paremale. Mine edasi.

When you come to some power lines, follow the road sharp right.

860m >

12 Suurel Viljandi-Vändra maanteel pööra vasakule. Tee ääres on liikumiseks lai teepeenar.

At the main Viljandi to Vändra road turn left. There is a good grass verge for this unavoidable stretch beside a main road.

1,04km >

13 Pööra teisel teel vasakule Taburi teele. Mine edasi, ära pööra kõrvale.

Take the second unsurfaced road on the left, Taburi tee. Follow this road, ignoring side-turns.

2,06km >

14 Ristteel pööra vasakule Ilmatari tänavale.

At a cross roads, turn left into Ilmatari.

330m >

15 Pööra vasakule Tallinna tänavale ja mine, kuni jõuad linna keskväljakule. (11,0 km).

Turn left into Tallinna until you reach the Town Square (11.0 km).

170m >

M5 Lahmuse Suure-Jaani linna keskväljakult 11,7 km

M5 Lahmuse from Suure-Jaani Town Square 11.7 km

Taevere

Tallinna tänav - Lasketiiru - Ruusi tee - Päraküla - Mäeotsa - Taevere - Paasioja - Lahmuse - Mähkküla - Pärnu tänav

1 Mine mööda Tallinna tänavat, möödud apteegist.

Go up Tallinna past the pharmacy.

330m >

Hoone Tallinna tn 10 on ehitatud 1911, enne sõda töötas siin riidekauplus. Nõukogude aja algul oli hoones kultuurikaupade kauplus ja juuksur, 1962 ehitati maja ümber korteriteks. Praegu töötab majas apteek. Järgmine hoone, Tallinna tn 12 on üks Suure-Jaani vanemaid maju, ehitatud 1866. 1930. aastatel tegutsesid majas kullassepaäri, liha- ja delikatessipood, pagariäri ja rohupood. Praegu eravaldises.

The brick building on the left (Tallinna 10) just after the Town Square, was built in 1911. It has been a clothes shop, a culture shop, a hairdressers and from 1962 flats, before its present role as a pharmacy. The next building (Tallinna 12) is one of the oldest houses in Suure-Jaani, built in 1866. Now privately owned, in the 1930s it

housed a goldsmith's workshop, and later a butchery, delicatessen, bakery and pharmacy.

2 Jõuad koolihooneni. Pööra juurdeehituse nurgal vasakule.

When you are approaching the School, turn left alongside the modern primary school building.

146m >

Suure-Jaanis on kool olnud 1688. aastast. Tuntumad koolmeistrid on olnud Joosep Kapp (1833 - 1894), helilooja Artur Kapi isa, kes tuli Suure-Jaani 1853, ja naivistist kunstnik Paul Kondas (1900 - 1985), kes töötas Suure-Jaani koolis aastatel 1925 - 1941. Keskkool alustas 1945. Kool on asunud linnas erinevates hoonetes - kaks puithoonet J. Köleri tänaval, praegune renoveeritud noortekeskus Nurme tänaval ja Kondase maja Ilmatari tänaval. Praegusesse hoonesse kolis kool 1961, juurdeehitus valmis 2005.

Oled Vambola tänaval. Vambola oli fregatt, mis võttis osa Eesti Vabadussõjast 1918 - 1920.

There has been a school in Suure-Jaani since 1688. The most well-known schoolmaster was Joosep Kapp (1833 - 1894), father of the famous composer Artur Kapp, who came to Suure-Jaani in 1853, and Paul Kondas, the master of naïve art, who worked in the school 1925 - 1941. Primary schools have existed in J. Köleri Street, at the present Youth Centre in Nurme Street and in the Paul Kondas House in Ilmatari Street. The secondary school was established in 1945, moved to the present building in 1961, and was extended in 2005, incorporating the primary school.

The street that runs past the primary school is called Vambola. This was an Estonian frigate which saw action during the War of Independence in 1918 - 1920.

3 Lembitu puiesteele jõudes pööra paremale.

When you reach Lembitu puiestee, turn right.

63m >

4 Mine üle tänavale jalgrajale, vasakule jäääb spordiväljak.

Cross the road and along the footpath with a sports field on the left.

85m >

5 Kui jõuad majani number 3 vasakul, hoidu paremale.

As you approach some flats Block 3 on your left, fork right.

50m >

6 Ületa Välja tänav, mine otse ja möödu majast number 8.

Cross the road, Välja, and go straight on in front of the flats block 8.

70m >

7 Mine mööda rada maja taha ja pööra paremale, vasakule jääävad aiad.

Follow the track beyond the flats, turning to the right beside some gardens.

70m >

8 Kui jõuad Lasketiiru tänavale, pööra vasakule.

When you reach the road, Lasketiiru, turn left.

52m >

9 Pööra paremale Ruusi teele.

Turn right into Ruusi tee.

374m >

10 Mine vabrikuhoonete vahelt läbi.

Walk between the factory buildings.

212m >

1993 asutatud Eesti Höövelliist on piirkonna suurim ettevõte, mis annab tööd umbes inimesele. Toodetakse viimistletud ja viimistlemata männi- ja tammepuust profiilliiste, lävepakke, punnlaudu ja käsipuid. Ettevõte kuulub Rootsli firmale Pomona-Gruppen AB.

Höövelliist was established in 1993, and is the biggest employer in the area, with about 150 workers. Its main product is profiled wood such as doorsills, bannisters, skirting boards etc. The company is run by the Swedish Pomona Gruppen AB.

11 Mine mööda rada ja möödu tiikidest, kuni jõuad Viljandi-Vändra maanteeni.
Cross the outlet to a pond, following the path round until you reach the Viljandi to Vändra main road.

86m >

12 Ületa tee ja mine edasi mööda põlluääerset rada.

Cross the road and continue straight on a track beside a field.

362m >

13 Raja lõpus pööra vasakule väikesele mustkattega Taevere teele.

At the end of this track, turn left on to a surfaced lane, Taevere tee.

3,04km >

14 Kui jõuad ristteele, pööra vasakule. Tee laskub laugelt mäeseljakult alla (langus 70 m).

When you reach a cross roads, turn left and follow this road as it gently descends from a 70m ridge.

1,46km >

Aegade jooksul on Suure-Jaani ümbruse põldudele tekkinud suured kivihunnikud: minevikus puhasitasid talumehed oma põlde kividest, et paremini kündia ja äestada. Siin on Sakala kõrgustiku kõrgeim punkt: kõrgemat mäge põhja suunas pole enne Soomet.

You will see piles of large stones in some fields around Suure-Jaani, as on the right of Taevere tee. These were usually cleared by farmers in the past, to reduce damage to ploughs and other agricultural equipment. This area is at the crest of the northern Sakala hills: travel directly north and there is no higher land until you reach Finland.

15 Pööra esimesel teel vasakule. Tee viib Lahmusele.

Take the first turning on the left, which leads to Lahmuse.

1,25km >

16 Kui jõuad ristmikule ja näed kupliga endist kolhoosihoonet, pööra paremale.

When you reach a junction just beyond a domed collective farm building, turn right.

160m >

Lahmuse Veski töötas algsest lina- ja villaveskina. Teise maailmasõja alguses küüditati veski omanik Siberisse ja veskis hakati jahvatama jahu. Jahu osutus sõjapäevil nii

vajalikuks, et möldreid ei võetud isegi sõjaväkke. Jätkus villatöötlemine. Ka kasutatud ja kulunud villased riided kraasiti ja kedrati uuesti lõngaks. Rasked ajad!

Pärast teist maailmasõda ja perede Siberisse küüditamist 1949. aastal olid paljud kohalikud talud tühjad. Alles jäanud majapidamistest moodustati 1950 Lahmuse sovhoos. Riigimajand orienteerus aiandusele, mesindusele ja seemnekasvatusele. Väiksemate ümberkaudsete majanditega liitumisel lisandus teravilja- ja karjakasvatus. Veski jahvatas endiselt sovhoosi ja sovhoosnike viljast jahu.

Sovhooside-kolhooside lagunedes 1990. aastaste algul jätkus Lahmuse veskis töö. Veski jäi seisma 2003, kuna kohalik nõudlus jahu järele oli praktiliselt lõppenud. Sisseseade jahuveksi hoones on alles ja töökorras. Juunis 2013 Suure-Jaani muusikafestivali ajal kanti veskis ette Fr. Schuberti vokaaltsükkel Ilus möldrineiu, hoone oli kuulajatest tulvil. Restaureeritud veskihoone on suvekuudel avatud muuseumina. Vaata ka vesiveski.ee.

Mõisahoone tagant voolab läbi Lõhavere oja, maaliline paisjärv puhastati 2008. Järves on külmad allikad, ettevaatust ujumisel!

Lahmuse Mill was originally a flax, linen and woollen mill. It was powered by damming the Lõhavere stream, forming the picturesque Lahmuse lake. During the Second World War the owner was deported to Siberia, and the mill turned to producing flour, which was so essential to the war effort that the millers were excluded from military service. The mill continued to produce yarn for clothing, even processing old clothes into low-quality yarn.

After the war and the deportations to Siberia, farms were left abandoned. In 1950 the Lahmuse state-owned and run collective farm was organised around the remaining population. It specialised in beekeeping, garden produce and growing seeds. The mill was turned over completely to flour production through the Soviet era and into privatisation, finally closing in 2003, when local demand had dwindled. The old equipment remains in place and in working condition. It made an unusual but appropriate venue for a performance of Schubert's Die schöne Müllerin (the beautiful miller girl) during the 2013 Suure-Jaani Music Festival. The mill is restored and during the summer months opened as a museum. See vesiveski.ee.

The Lõhavere stream forms a picturesque lake, restored in 2008. The lake-bed contains cold water springs, so caution should be taken if swimming there.

17 Veski juures mine üle silla ja vahetult pärast silda pööra vasakule järve kaldale.
Just after the bridge by the mill, turn left along and above the lake.

170m >

18 Mine munakivisillutisega rinnakust üles Lahmuse mõisa peahoone juurde. Mine astmetest üles ja hoidu vasakule, seisad mõisahoone ees.

Climb toward Lahmuse Manor House on the cobbled path. Climb the steps to the right of the manor building and bear left to stand in front of the building.

87m >

Lahmuse mõis pärit Poola ajast, 16. sajandi lõpust. Mõisa asutaja oli Alexander Trojanowski, kuid varsti sai valduse teine Poola perekond - von Bock, kes omas ka teisi valdusi Viljandimaa lõunaosas. Mõisa praegune peahoone ja park park rajati 19. sajandi keskel. On teada, et Lahmuse mõis oli suhteliselt väike: siin oli ametis 37 teenijat. Mõisa toodangust oli kõige tuntum šveitsi juust, mida eksportiti Peterburgi ja Moskvasse. Mõisal oli kaks juustuhoidlat (keldrit). Legendi järgi viis Lahmuse mõisast maa-alune käik Suure-Jaani, käigu uuristamise eesmärk pole aga päris selge.

1919. aasta maareformiga mõisad võõrandati. Mõisamaa jagati kohalikele talupoegadele ja peahoones avati kool. 1943 evakueeriti Lahmuse mõisasse Tallinna konservatoorium. Nõukogude aja alguses töötas Lahmuse mõisas tavakool, hiljem abikool õpiraskustega lastele. Praegu on mõisakompleks suures osas restaureeritud Norra finantsabiga. Mõisas asuv kool koolitab toimetulekuõpet ja lihtsustatud õppekava vajavaid lapsi. Avatud on töötoad ja tervisekeskus.

Lahmuse Manor originated in the Polish period in the late 16th century. It was established by Alexander Trojanowski, but soon transferred to another Polish family, the Bocks, who already owned several estates in the south of Viljandi county. The present main building and its park date from the mid 19th century. Lahmuse Manor was relatively small in employing 37 servants. It was particularly known for its Swiss-style cheese, which was exported to St. Petersburg and Moscow. Among the manor's many cellars, two were devoted to storing cheese. A legend tells that a passageway led underground to Suure-Jaani, although the purpose seems unclear!

The Estonian Government sequestered the manor as part of national land reform in 1919. The land was given to local farmers, and in 1926 a village school was opened in the manor. During the Second World War Tallinn Conservatoire was evacuated there. Later, in Soviet times it continued its educational role as a school for children with learning disabilities. Now restored, partly with Norwegian funding, it still functions as a vocational school for young people with special needs from all over the country. Workshops have opened and a massage service is offered.

19 Mine autoparkklasse ja pööra vasakule puudealusele mustkattega teele.
Continue towards the car park and turn left on to the surfaced road between the trees.
248m >

20 Ületa suur Viljandi-Vändra maantee ja mine kruusateele.
Cross over the main Viljandi to Vändra road on to an unsurfaced road.

1.15km >

Siin võid suveõhtuti pöldudel kuulda rukkirääku. Punakaspruun rukkirääk on avatud maastike haudelind, kuid vajab kõrget taimestikku, samas väheviljakate muldadega rohumaad püsivad rukkiräägule kõlblikena kauem. Lindu on harva näha, tema plekise kõlaga heli võib suveöödel sageli kuulda.

*The distinctive rasping sound of the corncrake (*crex crex*) can often be heard in the fields of northern Sakala, particularly in long grass and fallow fields in the summer. It sounds like a nail dragged across a comb. However, it is rarely seen, because it stays mostly on to the ground and is well camouflaged in shades of brown. Walkers stand a better chance of spotting one than cyclists.*

21 Ristmikul pööra vasakule.

At a junction, turn left.

835m >

22 Kui tee pöörab vasakule, mine mööda paremat haru Rimmi teele.

As the road swings to the left, fork right on to Rimmi.

724m >

23 Pööra paremale Pärnu tänavale ja mine linna keskväljakule (11,70 km).

Turn right into Pärnu and continue into the Town Square (11.70 km).

674m

M6 Epra Suure-Jaani linna keskväljakult 10,7 km

M6 Epra from Suure-Jaani Town Square 10.7 km

Talu Epras / Epra farm

Järve - Suur Kalmistu / Main Cemetery - Ringpuiestee - Madise - Epra - Näädisoo - Pihlaka - Karja - Oja - J. Köleri - Liiva - Järve

1 Mine kuni J. Köleri tänavani, pööra vasakule Järve tänavale ja möödu kohvik-restoranist Arturi Juures.

Take J. Köleri and turn left into Järve past the Arturi Juures pub.

164m >

2 Pööra vasakule ja mine piki järvekallast, paremalt tulevad nähtavale kirik ja kalmistu.

Turn left and walk alongside the lake. After a short while the church and then graveyard appear on your right.

510m >

3 Kui jõuad surnuuaia lõppu, pööra paremale.

When you reach the end of the cemetery on your right, turn right.

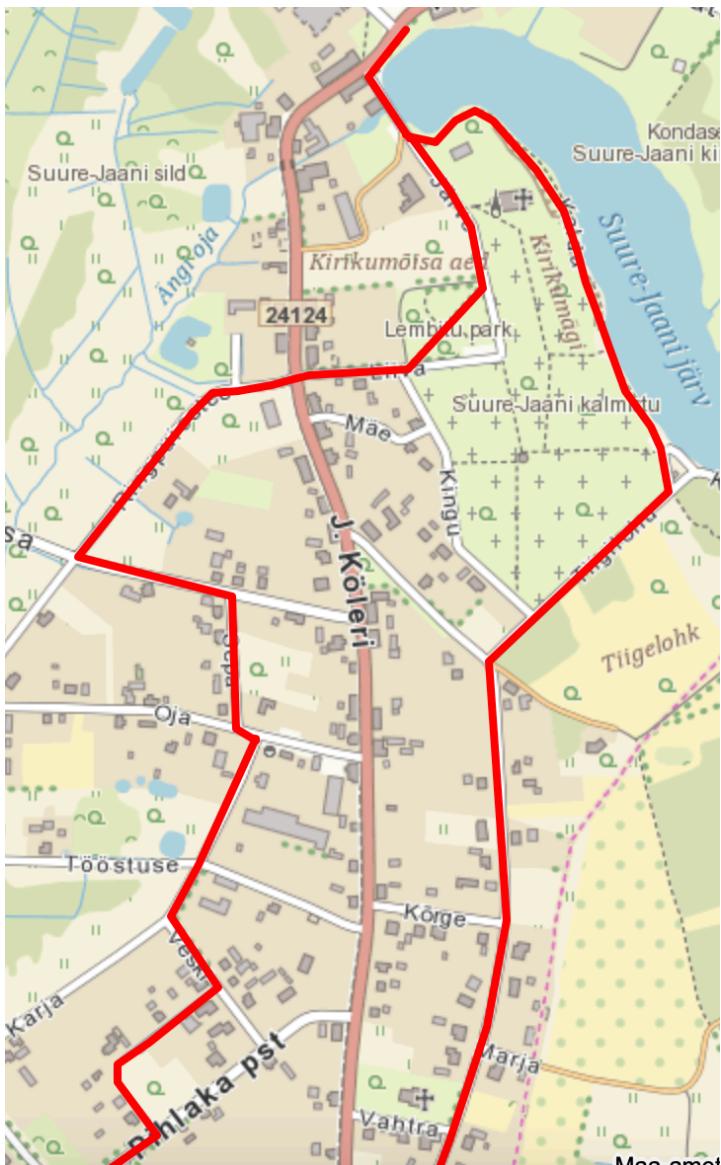
280m >

4 Pööra vasakule Ringpuiesteele.

Turn left into Ringpuiestee.

645m >

Ringpuiestee means ring avenue or boulevard.

smallholdings, with tractors, barns and orchards. Estonian farm output was exported to Russia because of its quality, and to meet shortages. So Estonian families grew much of their own food in their gardens and allotments. Some people still do!

6 Pööra vasakule Pihlaka puiesteele. Möödud väikesest kalmistust.

Turn left into Pihlaka puiestee, past the Väike Kalmistu.

3,70km >

Väike kalmistu asutati 1911 õigeusklike matmiseks.

The Väike Kalmistu (Little Cemetery) was created in 1911 for Orthodox burials. It is a pleasant, quiet place, where one can meet the past citizens of Suure-Jaani and surroundings.

5 Ületa J. Kõleri tänav ja mine edasi mööda Ringpuiesteed.

Cross over J. Kõleri, continuing on Ringpuiestee.

270m >

Eesti on hõredalt asustatud: ruutkilomeetril elab keskmiselt 32 inimest (Hollandis 512). Põhja-Sakala valla keskmine asustustihedus on 6,8 inimest ruutkilomeetril, sama, mis suurel Venemaal. Suure-Jaani (ja enamiku Eesti väikelinnade) servas on majade juures suured aiamaad, täis viljapuid ja kõrvalhooneid, siin-seal võib näha ka traktorit seismas. Nõukogude perioodil kasvatasid inimesed maal ja väikelinnades perele vajaliku toidu enamasti ise. Palju viidi (müüdi) ka Venemaale. Ajad on muutunud, kuid aiasaadusi oma tarbeks kasvatatakse praegugi.

Estonia is sparsely populated with 32 people per square kilometre (Netherlands 512 per sq. km). The density in Põhja Sakala vald is 6.8 per sq. km., less than vast Russia. Land is therefore relatively cheap in rural areas. This partly explains the large gardens attached to homes in Suure-Jaani, some amounting to

During the Soviet period most

smallholdings, with tractors, barns and orchards. Estonian farm output was exported to Russia because of its quality, and to meet

shortages. So Estonian families grew much of their own food in their gardens and

allotments. Some people still do!

7 Mine edasi mööda sama teed, ära pööra kõrvale. Tee kaardub vasakule, ristteel pööra vasakule suuremale Kildult tulevale kruusateele.

Keep to this road, ignoring turns. Eventually it swings round to the left. Soon after, at a junction, turn left on to a larger gravel road from Kildu.

1,70km >

8 Mine, kuni jõuad kruusateele, mis läheb vasakule laugjalt mäest alla. Pööra vasakule.

Follow this up the valley until you reach an unsurfaced road that descends to the left.

Turn left.

305m >

9 Ristmikul Madise talu juures pööra paremale. Olid siin matka alguses.

At a junction by Madise Farm, turn right.
This was part of your outward route.

1,52km >

10 Mine edasi Suure-Jaani suunas, kuni jõuad Veski tänavale (vasakul). Pööra vasakule ja mine mööda tänavat.

Continue into Suure-Jaani until you reach the small street Veski (mill) on the left. Turn left and follow the road round to the right.

208m >

11 Ristmikul pööra vasakule (ikka veel Veski tänav).

At a junction turn left (still in Veski).

80m >

12 Varsti pööra paremale Karja tänavale.

Shortly after turn right into Karja (cattle).

206m >

13 Oja tänav ristmikul pööra vasakule ja kohe paremale Sepa tänavale.

At a junction with Oja (stream), turn left then immediately right into Sepa (smith).

156m >

14 Ristmikul pööra vasakule Aasa tänavale.

At a junction turn left into Aasa (meadow).

159m >

15 Ristteel pööra paremale Ringpuiesteele.

At a cross roads, turn right into Ringpuiestee.

290m >

16 Mine üle suure tee (J. Köleri tänav) Liiva tänavale.

At the main road (J. Köleri street), cross over and up Liiva.

110m >

17 Mine üle mänguväljaku, möödud Lembitu monumendist (vasakul).

Cut across the playground on the left, past the Lembitu statue.

115m >

18 Pööra vasakule Järve tänavale ja mine linna keskväljakule (10,74 km).

Turn left into Järve until you reach the Town Square (10.74 km).

320m >

M7 Olustvere ja Reegoldi Olustvere mõisa autoparklast 9,5 km
M7 Olustvere and Reegoldi from Olustvere Manor car park 9.5 km

Olustvere park ja endine viinavabrik / Olustvere Park and former distillery

Olustvere mõis ja park / [Manor and Park](#) - Reegoldi - Paksu - Olustvere Jaamaküla juures / [station village](#) - Olustvere park

1 Mine autoparklas infotahvlitest mööda ja otse edasi kahe maja vahelt läbi mõisa peahoone suunas.

Pass to the left of the notice boards in the car park. Go straight ahead between two buildings towards the front of the Manor House.

156m >

Arvatavalts rajati Olustvere mõis 15. sajandil. Algsest asus mõis praegusest paar kilomeetrit põhja pool. Olustvere mõis asutati 15. sajandil, praeguses kohas on see olnud 16. sajandist ja kuulunud mitmele aristokraadiperele. Väljapaistvamad mõisaomanikud olid isa ja poeg Pontus ja Jacob de la Gardie. Mõlemad tegid seikluslikku sõjaväelist karjääri 16.-17. sajandil kõrgetel kohtadel Vene ja Rootsiriigiteenistuses. Praeguse mõisakompleksi vanim hoone on 17. sajandist.

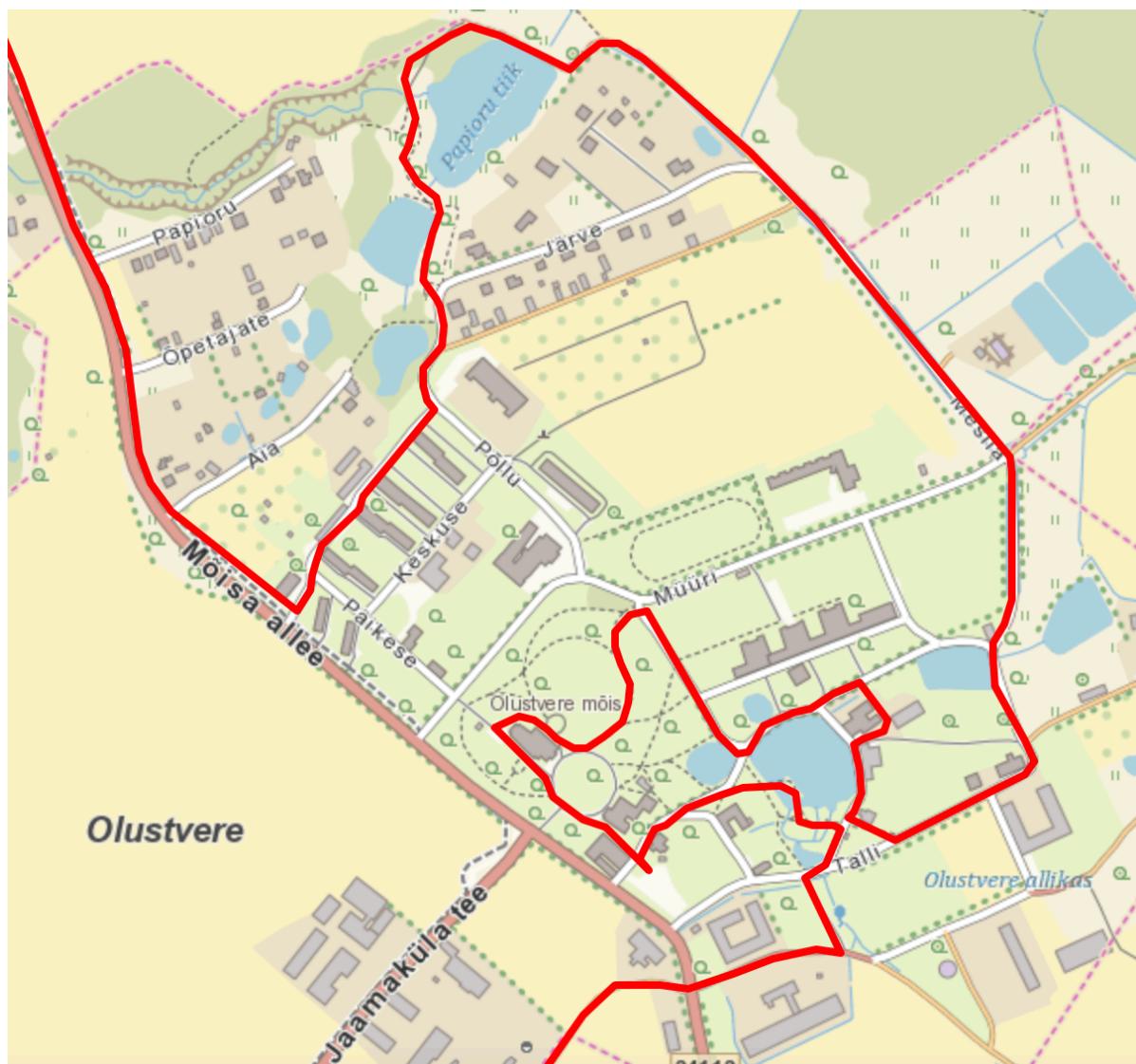
Hiljem umbes 150 aasta jooksul kuulus Olustvere teisele väljapaistvale perekonnale - von Fersenitele. Von Fersenid olid teinud karjääri Vene tsaari õukonnas ja armees. Inglise stiilis maamaja sai lõplikult valmis 1903. Hoone oli ümbruskonnas esimene, milles olemas elekter, keskküte, telefon ja kanalisatsioon. 1920. aastast on endises

mõisas põllumajanduskool. 1990. aastatest on siin koolitatud ka kodumajanduse, käsitöö ja maaturismi spetsialiste. Mõisakompleksi renoveerimine pole veel lõppenud, töid rahastatakse mitmete Euroopa projektide baasil ja Norra finantsabiga.

Kuigi mõisahoone on aastaringselt lahti, on sügistalvel kindlam ette helistada ja külastusaeg broneerida, telefon 4374 280. Vaata olustveremois.ee.

Olustvere Manor is thought to have been founded as early as the 15th century, but located a few kilometres north from the present location. The manor has been here since the 16th century, belonging to several aristocratic families. The most prominent owners have been Pontus de la Gardie and his son Jacob. Both the father and the son had adventurous military careers, holding high positions in the Swedish Government during the 16th- and 17th-century Swedish occupation. The oldest extant buildings date back to the 17th century.

In the 150 years up to 1919 the manor belonged to the von Fersen family. The von Fersens had made a career in the Russian Imperial Army. The manor house is in the English style and completed as recently as 1903. It was the first building in the area to have electricity, central heating, a phone and a piped water supply. From 1920 the estate buildings housed a vocational agricultural college. The whole complex has been restored with European Community and Norwegian funding.

The manor house is open throughout the year, although booking on 4374 280 may be required at certain times. For more information see olustveremois.ee/en.

2 Jaluta ümber mõisamaja (hoone jäääb paremale) ja mine ümber põhjakügel oleva roosiaia.

Pass to the left of the manor house, walking around it to the rose garden on its north side.

130m >

3 Roosiaia taga mine astmetest alla. Rada kaardub vasakule, paremal tuleb sisse teine rada.

Go down the steps beyond the rose garden on to a path which curves away to the left. A path soon joins from the right.

100m >

10,4 hektari suuruse mõisapargi laskis rajada 1850. aastatel krahv Nikolai von Fersen. Pargi kujundas tollane Riia linnaaednik Georg Kuphaldt (1853 - 1938).

The 10.4 ha. park was created from the 1850s onwards for Count Nikolai von Fersen, and designed by Georg Kuphaldt (1853 - 1938), City Gardener of Riga.

4 Tee hargnemiskohas hoidu vasakule.

Where the path splits, keep left.

88m >

Jõuad pargi vanima, tõenäoliselt 300-aastase puuni (paremal). Vana tamme ümber on rada. Puu harusid hoiab koos metalltoestus. Kaheharuline puu on tuntud kui armastuse tamm. Ühe versiooni kohaselt käisid mõisa toapoiss ja krahvineiu tamme all kohtamas. Tamm olevat hakanud kasvama Vene tsaar Peeter I ja Rootsikuningas Karl XII poolt maasse pistetud kepi.

You come to the park's oldest tree, at least 300 years old, the "Oak of love", on your right with a circular path around it. The two main branches are linked with metal support braces. The tree's romantic name is the result of various legends. One story tells that under the tree a male servant and the earl's daughter met. Another says the tree started to grow from a stick put into the ground by the Russian Czar Peter I and the Swedish King Carl XII.

5 Tamme puu juurest mine mööda parempoolset teebaru.

Just beyond the tree, fork right.

52m >

6 Kui jõuad avani pargi piirdemüüris, pööra paremale ja mine mööda piirdeaiaga paralleelselt kulgevat rada.

As you approach a gap in the park wall, turn right and follow the path alongside the metal railings.

158m >

Müüri ja piirdeaiaga taga on vana Olustvere asula. Siit on leitud 9.-11. sajandist päritnevaid münte ja suur aare 14. sajandist - 7 000 hõbemünti.

Pikas hoones asuvad Olustvere Põhikool ja Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskool. Hoone on ehitatud 1985 ja hiljuti renoveeritud. Siin koolitatakse põllumajanduse, maaturismi, toiduainetetööstuse spetsialiste. Päevases ja sesoonõppes on kokku umbest 700 tudengit. Olustvere kool avati 1920, see on Eesti vanim põllumajandusharidust andev õppeasutus.

Immediately beyond these railings and wall is the ancient settlement of Olustvere. Here coins from the 9th -11th century and a hoard of 7,000 14th century silver coins have been found.

The long building is Olustvere College of Rural Economics and Service Industry, opened in 1985 and recently modernised. Olustvere had the first agriculture school in Estonia, set up in 1920. Since the 1990s it has taught in areas such as food production, rural tourism, countryside management, and handicraft. It has around 700 full-time and day-release students. The building also houses Olustvere School.

7 Mine laugest mäest alla tiikide ni.

Descend the hill to the ponds.

33m >

8 Pööra vasakule suurema tiigi äärsele rajale ja mine edasi korstnaga hoonete, endise viinavabriku poole.

Turn left on to the path beside the larger pond and walk towards the buildings with a tall chimney, the former distillery.

90m >

9 Mine edasi. Paremale jäääb kõrge korstnaga endine möisa viinavabrik.

Continue straight on, keeping the distillery building on your right.

55m >

10 Viinavabriku sissekäigutee juures pööra paremale.

Turn right to the entrance of the distillery.

35m >

Viinavabrik ehitati 1850. aastatel. Piiritus ja viin oli mõisnike oluline sissetulekuallikas. Praegu töötavad hoones klaasi- ja keraamikakoda, õpitoad ning korraldatakse näitusi. Tavaliselt on hoone avatud möödujatele.

The Distillery was built in the 1850s. Spirits, primarily vodka, were the most profitable produce of many manor estates. The building now offers glass and ceramic workshops and courses, as well as regular exhibitions. You are usually welcome to have a look around.

11 Sissekäigu juures pööra paremale, mine mööda järsku rada tiigini.

Turn right from the entrance up the steep path to the pond.

62m >

12 Pööra vasakule, möödud endistest nuumhärgade tallist ja maa-alusest keldrist.

Turn left on to the road past the ‘Fattened-ox stables’, and the manor’s former underground cold store.

90m >

Härgi nuumati piirituse tootmise ülejääkidega.

The oxen were fattened with the leftover grains from the distilling process.

13 Kohe pärast maa-alust keldrit pööra vasakule.

Turn left up the path just after the cold store.

60m >

14 Pööra vasakule. Jõudsid puudega ääristatud puiesteele.

Turn left on to a road bordered by an avenue of trees.

154m >

Paremale jäab Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskooli aed, kus võid ringi vaadata.

Pisut kaugemal on endised laudad, praegune õppetalu. Teest vasakul (Talli tee 5) on endise meierei hooned. Praegu on hoones avatud meekoda.

On your right are the Olustvere College gardens, which you are welcome to walk around. Just beyond the gardens are former cowsheds, now the College farm. On the left side of the road (Talli 5) are the former dairy buildings, now used as a honey workshop.

15 Pööra vasakule mäest alla kolmanda, alumise tiigi juurde.

Turn towards the left and down the hill to cross the outlet to a third, lower pond.

134m >

Vastasnõlval on mesipuud.

On the slope opposite, bee hives are kept.

16 Kohe pärast tiigitammi mine mööda paremat teebaru.

Just after crossing the pond dam, fork right.

207m >

17 Ristteel mine otse edasi.

Continue to a cross roads and go straight on.

391m >

18 Ristmikul, kus suurem mustkattega tee läheb ülesmäge, mine edasi mööda rohust rada.

At a junction where the road turns left uphill and becomes surfaced, go straight on along a grassy track.

214m >

19 Kui oled möödunud pöllust (paremal) ja näed jalgratturi/jalakäija märki, pööra vasakule.

After passing a field on your right, turn left when you see a pedestrian/cycle sign.

50m >

20 Jõuad järve äärde. Mine läbi rohu mööda paremat kallast, kuni jõuad väikesele rannale. Hoidu vasakule järve ja väikese tiigi vahele.

You come to a lake. Follow the right-hand shore until you reach a broad, grassy area and a small beach. Bear to the left between the lake and a smaller pond.

328m >

Siin on hea koht puhkamiseks ja ujumiseks. Paremal on väike Papioru looduskaitseala. Papioru oja moodustab kitsa jõeoru.

It is a good place for resting and swimming. On the right you pass the small Papioru Landscape Protection Area, where the Papiuja brook has cut a small ravine.

21 Hoidu paremale, rada viib tiigi juurde.
Now bear right up a path by the upper pond.

110m >

22 Pööra paremale mustkattega teele.
Turn right on to a surfaced road.

137m >

23 Kui jõuad lasteaahoone juurde (vasakul), hoidu paremale.
When you reach the kindergarten building on your left, bear round to the right.

271m >

Olustvere Piilu lasteaia (2009) on projekteerinud Eesti arhitekt, Suure-Jaanis sündinud Vahur Sova. Pööra tähelepanu madalatele akendele, mis arrestavad lapse kasvuga.

Olustvere Piilu Kindergarten (2009) was designed by locally-born architect, Vahur Sova. Notice the low-placed windows, set at the height of young children.

24 Mine, kuni jõuad Olustvere kaupluseni. Kohe pärast kauplust pööra paremale kergliiklusteele.

Follow the road until you reach the Olustvere supermarket. Just beyond it, turn right on to the cycle track.

444m >

Vasakul on tüüpilised Nõukogude ajal ehitatud kortermajad. Kolhooside ajal kollektiviseeriti maapiirkondades ka inimesi. Plokkmajad ehitati kolhoosikeskustesse ja vabrikute lähedale, siin ka kutsekooli juurde. Paremal näed tüüpilisi nõukogude-aegseid garaaže, mis varjasid Ladasid ja Moskvitše, aga kasutati ka töökodadena. Üldjuhul kujundati korterid, garaažid, kolhoosihooned, ka bussiootepaviljonid üle kogu maa sarnastena.

To your left are typical blocks of Soviet-period flats. People were collectivised into these blocks, even in rural areas. The blocks were usually built close to collective farms and factories, or as here, to a vocational college. On your right are some typical Soviet-period garages that not only housed Moskvichs and Ladas, but were used as workshops. Flats, garages, farm buildings and even bus shelters followed universal designs, to be found all over the country.

25 Kui jõuad Papioru tänavani, mine edasi üle raudteesilla.

When you reach Papioru Street, continue straight on and over the railway.

896m >

Kohe pärast Papioru teed ja enne Papioru orgu viib väike rada puude vahele kohta, kus kunagi oli väike õigeusu kirik. Praegu annab kiriku asukohast tunnistust tagasihoidlik metallrist. Kunagise puukiriku kivist vundamendi piirded on veel praegugi selgelt eristatavad. Püha Peetruse ja Pauluse kirik eksisteeris 1848 - 1920. Kirikut toetas suur kogudus, kuid hoone oli kehvasti ehitatud, nõudis pidevat remonti ja lõpuks kukkus kokku.

Varsti lähed üle raudteesilla. Siit avanevad avarad vaated Põhja-Sakalamaale. Pisut põhja pool ületab raudtee Navesti jõe. Oktoobris 1936 sõitis kihutav reisirong siin rööbastelt välja. Traagilises önnetuses hukkusid rongijuht ja tema abiline.

Kohe peale raudteesilda paremal põõsaste all on tagasihoidlik kivi kahele 1905.aasta revolutsionist osavõtnule. Balti parun von Sieversi kä sul lasti siin maha talunik Ants Tõkke ja kooliõpetaja Jannsen, kes olid eesti rahvuslastena mässanud võõrvõimu vastu.

Just after Papioru street and before you cross the Papioja ravine, a short path on the right leads into the trees to the site of the former Olustvere Orthodox Church. It is marked by a metal cross, and you can easily make out the outline of the small building, which had wooden walls based by stone. The Church of St. Peter and St. Paul existed from 1848 until 1920. Although once well supported, it was poorly built and finally fell into disrepair. Papioja means priest's brook.

A little further on, as you cross the railway bridge, is one of the best views in northern Sakala. Just to the north of here the railway crosses the Navesti river. In October 1936

a passenger train pulled by a steam locomotive ran at too high a speed down the line and crashed, killing the driver and his assistant.

Just beyond the railway bridge, on the right among bushes, is a memorial stone to two participants in the 1905 Revolution against Tsarist rule of Estonia. Farm hand Ants Tökke and a school teacher named Jannsen were shot here on the orders of the Baltic German overlord, von Sievers. We know little about them. Although the monument was erected in the belief that they were early Communists, it is just as likely that they were Estonian nationalists seeking to free their country from foreign rule.

26 Kergliiklustee lõpus pööra vasakule. Mustkattega tee viib Reegoldi külla.

At a left junction, turn left on a surfaced road into Reegoldi village.

270m >

27 Endisest koolihoonest möödunud, mine otse kruusateele. Endises Paala kooli hoones töötavad rahvamaja ja raamatukogu. Tee viib Paksu külasse.

Just after passing the former school, now a community centre and library, continue straight on, along an unsurfaced road through Paksu.

2,17km >

28 Mine otse edasi (kruusatee) läbi Paksu küla. Jõuad Olustvere raudteeülesõidukoha juurde. Pööra vasakule.

Follow this road to the railway crossing in Olustvere station village. Turn left over the crossing.

75m >

1900 Lõhavere mõisa omanik ei lubanud raudteed ehitada oma maale ja Suure-Jaani kaotas võimaluse olla Tallinn-Viljandi raudteeliinil. Lähim raudteejaam Suure-Jaanile ongi viie kilomeetri kaugusel Olustvere. Teise seletuse järgi leidsid raudteeinsenerid, et parim kohalikke soid vältiv trass läbib Olustveret.

In 1900, the owners of the Lõhavere Manor Estate refused to allow a railway to be built across their land, and so Suure-Jaani lost its chance to be on the Viljandi to Tallinn railway, and its inhabitants have to come five kilometres to Olustvere to catch a train. Other accounts say that the railway surveyors found the Lõhavere route unsuitable in any case.

29 Pööra paremale. Möödud Olustvere seltsimajast ja jõuad raudtee ooteplatvormile. Turn right past the village hall until you reach the station.

216m >

30 Platvormil pööra vasakule.

Turn left along the platform.

54m >

Näed uut ooteruumi ja vana jaamahoonet. Tallinn-Viljandi raudtee ehitati kitsarööpmelisena (750 mm), avati 1901. 1973 ehitati raudtee tollasele nõukogude standardile vastavalt laiarööpmeliseks. Kogu liin ja ootepaviljon renoveeriti uuesti 2012-13. Vanu aegu meenutab 'tualett' platvormi lõpus.

Compare the new shelter for passengers with the old station building. The line was built to the narrow gauge of 750mm in 1901 to link Viljandi and Tallinn. It was

converted to the wide Russian gauge in 1973. The line and station were rebuilt and modernised in 2012/3. If you are brave, you may wish to try the old-style earth toilet at the end of the platform.

R *Kui oled tulnud rongiga, saad matka alustada ja lõpetada Olustvere raudteejaamast.*
R *If you come by train, this walk can be started and finished at Olustvere station.*

31 Mine tagasi suurele teele ja pööra paremale.
Return to the road by the railway crossing and turn right.
1,01km >

Olustvere mõisa lähistel on kokku umbes 10 kilomeetrit tamme-, pärna, vahtra- ja pihlakaalleesid.

Olustvere Manor Estate has around ten kilometres of tree avenues, formed from oak, linden, maple and ash trees.

32 Enne kui jõuad tööstushoonete juurde mõlemal pool teed, pööra paremale pöldudevahelisele kruusateele.
Just before you reach some industrial buildings on both sides of the road, turn right on to an unsurfaced track across the fields.
190m >

33 Ristteel pööra vasakule ja mine otse ees oleva teraviljakuivati suunas.
At a junction, turn left and head toward the grain-drying building straight ahead.
427m >

Esimesena Baltikumis kasutati Olustvere mõisa teraviljakuivatis elektrit. Paremal on Olustvere leivakoda. Kui on õnne ja leivakoda on avatud, tasub hoones ringi vaadata. Majas on muuseum, näitused, pärastlõunal müükse värsket leiba ja võib saada ka kohvi.

The Olustvere Manor grain drying barn was the first in the Baltic states to use electricity in 1915. If it is open, it is worth visiting the Bakery, with its bread museum and café, and where the produce is usually on sale.

34 Mine üle suure tee.
Continue straight on across the main road.
168m >

Paremal kollase kitselauda juures võid näha kitsi, päikeselise ilmaga võib mõni neist peesitada ka platvormil.

Look out for the goats on the right and their yellow hut and roof-top platform.

35 Kui tee pöörab paremale, pöördu vasakule laugjast mäest alla.
As the road turns to the right, turn left down a hill.
94m >

Paremal näed allikat. Krahviallikas on kahjuks kehvas seisus ja nõuab korrastamist.

On the right is the Count's Spring, which will hopefully soon be restored.

36 Mäe jalamil pööra paremale, mine üle mustkattega tee ja pööra kohe vasakule kruusateele.

At the foot of the hill, turn right across a surfaced road and immediately left on to a gravel road.

76m >

37 Pööra vasakule. Ketiga sild viib väikesele saarele tiigis.

Turn left on to a path across a chain bridge on to a small island.

23m >

38 Mine üle saare järgmise kettidega sillaga juurde.

Cross to the second island on another chain bridge.

24m >

39 Hoidu paremale kolmanda kettidega sillaga juurde.

Fork right to a third chain bridge.

32m >

40 Mine, kuni jõuad neljanda kettidega sillaga juurde.

Continue until you cross a fourth chain bridge.

42m >

41 Mine edasi mööda rada, möödud vanast kaevust.

Continue straight on up a path past an old well.

96m >

Kaevumajas koolitatakse tekstiilkäsítöölisti, hea õnne korral päased sisse.

In the house adjacent to the well (kaevumajas), textile students study. Should it be open, you are welcome to call in.

42 Mine otse edasi ja hoia vasakule parkimisplatsile (9,49 km).

Continue straight on, then bear left into the car park (9.49 km).

75m >

Üle parkimisplatsi vasakul on endised tallihooned. Praegu on majas tekstiilipood, näitusel, linnutopiste kollektsioon ja unikaalne Voldemar Luhti minipuuhobuste näitus, mida peaks kindlasti nägema. Suvel on näitus lahti iga päev, muul ajal küsi informatsiooni Olustvere mõisast (olustveremois.ee).

Just across from the car park to the left are the former stables. These now house a textile shop, changing exhibitions, a collection of stuffed animals (mainly birds) and the Voldemar Luht collection of miniature carved horses and their various uses. The latter is unique, and should not be missed. The stables are open through the summer, and by contacting Olustvere Manor at other times -more at olustveremois.ee/en.

M8 Võhma Võhma raudteejaamast **R** 5,5km, võimalik pikendada 3 kilomeetri võrra Lubjaahju rabasse ja järvede juurde - vaata punkt 19 kirjelduses.

M8 Võhma from Võhma station **R** 5.5km, with an optional 3 kilometre extension to the Lubjaahju bog and lakes at 19.

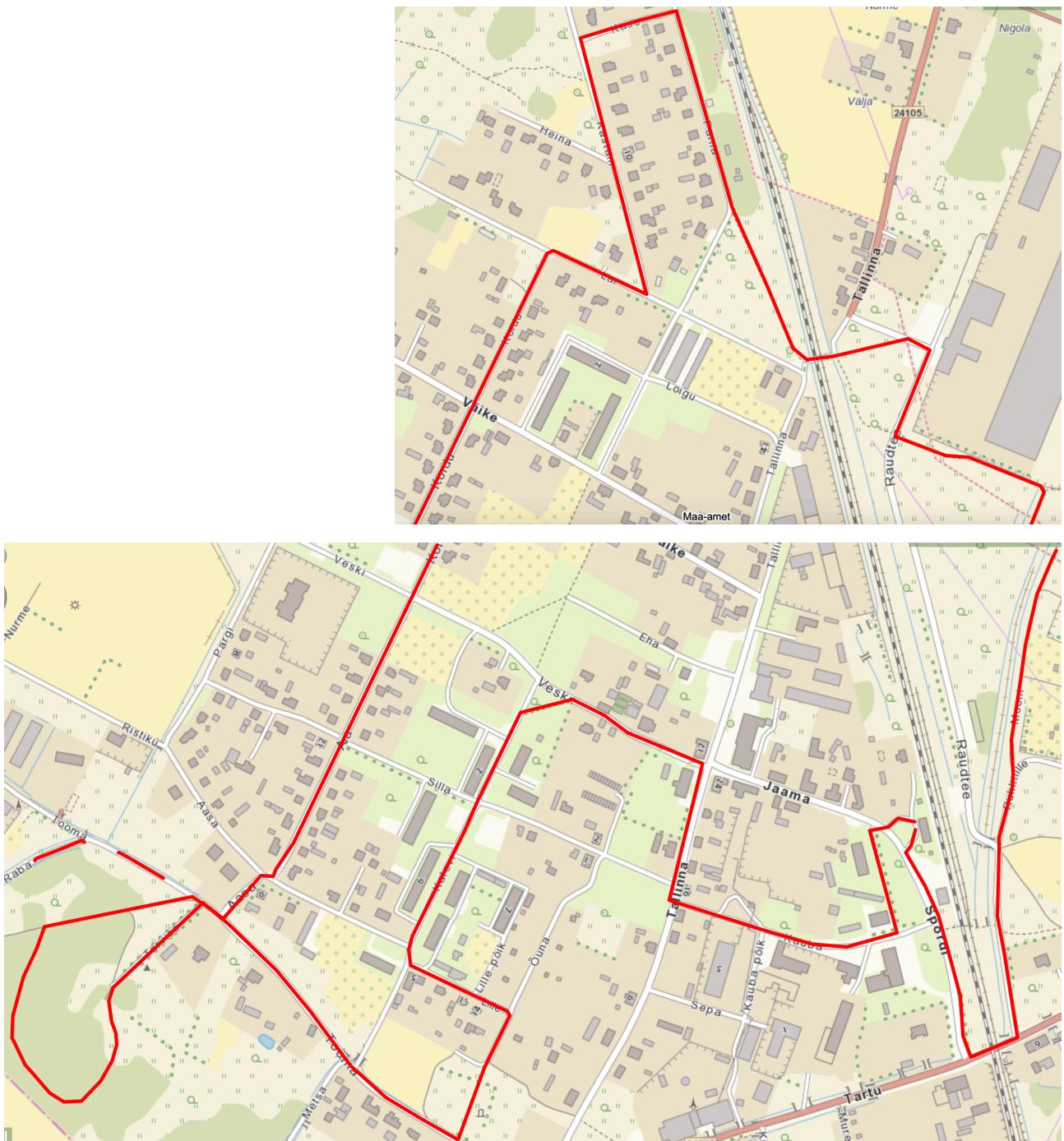
Raudteejaam / **Station** - Raudtee - Mooni - endine lihakombinaat / former meat factory / Põhja-Võhma / north Võhma - Koidu - Aia - Terviserada / Health trail - Õuna - Kalevi - Veski - Kauba - Raudteejaam / **Station**

Uksed Väikesel tänaval / Väike Street doors

Võhmat on esmakordselt mainitud küll 1583 Wechma nime all, kuid tulevane alev hakkas arenema 19. sajandi viimastel kümnenditel. Kui alevit hakkas 1900 läbima Tallinn-Viljandi raudtee, muutus Võhma kiiresti. Alevist kujunes majandus- ja ärikeskus. Järgmine oluline aasta linna arengus oli 1975, kui hakkas tööle suur Võhma Lihakombinaat, mis varustas lihatoodetega Eestit ja suurt osa endisest Nõukogude Liidust. Kujunes Võhma äärelinn ja ehitati kortermajad. Kombinaadi sulgemine 1996 oli Võhmale tõsine löök. Sealtpeale on linn võidelnud, tasapisi on tekkinud uusi töökohti ja paranenud elukvaliteet. Võhma alev sai linnaks 1993.

Võhma was first mentioned 1583 by the name of Wechma, although the settlement only began to develop during the last decades of the 19th century. When the Tallinn to Viljandi railway line opened in 1900, Võhma changed fast and became an agricultural, commerce and business centre. A second transformation came in 1975 with the opening of the giant Võhma Meat Processing Factory serving Estonia and the rest of the Soviet Union, which required new suburbs of houses and apartment blocks. Its closure in 1996 was a severe blow to Võhma. Since then the town has fought back, steadily diversifying into a variety of businesses and improving the quality of life of its citizens. Võhma formally became a town in 1993.

1 Jaamast välja tulles pööra vasakule Spordi tänavale.

Turn left from the station on Spordi.

265m >

Võhma jaam avati 1900. Paremal üle Kauba tänavale ristmiku on Võhma Vaba Aja Keskus. Maja on ehitatud 1930. aastatel, enne teist maailmasõda asusid siin Võhma Majandusühisus ja Võhma Ühispank, nõukogude ajal kooperatiivi tööstuskaupade kauplus ja postkontor.

Kui lähened Tartu tänavale, näed teisel pool teed endist Võhma ühispiimatalituse telliskivihoonet. Võhma ühispiimatalitus asutati 1912, hiljem spetsialiseeruti või tootmisele. Meierei taga töötas veski, kus valmistati erinevaid jahusorte. Paremal Tartu tänav 3 maja juures on suurepärane aed, mis on avatud Võhma linna päevade ja Võhma sügislaada ajal.

The railway station opened in 1900. On your right, just beyond the junction with Kauba, is Võhma Leisure-time Centre. Built in the 1930s, initially it housed the Võhma Economic Society and Bank, which helped to develop local enterprise. During the Soviet period it became a large non-food shop with a post office.

As you reach Tartu Street across the road is the former dairy. Võhma Milk Society was established 1912, but later specialised in butter production. Behind the dairy a grain mill operated, producing all kinds of flour. Tartu 3 on your right is a fine private garden, open during the town's Võhma Days and autumn fair.

2 Pööra vasakule ja mine üle raudtee.

Turn left over the railway crossing.

60m >

Suur maja teisel pool raudteed on endine Võhma linnahaigla hoone. Maja on ehitatud 1938 - 1939 elumajaks. Kümne voodikohaga haigla kolis hoonesse 1945. Haigla suleti 1970. aastate keskel, ambulatoorium töötas 1990. aastate alguseni, mil perearstipunkt kolis Kalevi tänavale. Praegu on hoone eravalduses.

The large house on the other side of the railway is the former Võhma Hospital, built in 1938 - 1939 as a dwelling house. The hospital took over in 1945, initially with ten beds. It closed in the mid-1970s, although a surgery continued until the early 1990s before moving to Kalevi Street. The building is now once again in private ownership.

3 Pööra vasakule Raudtee tänavale.

Turn left along Raudtee (railway) Street.

220m >

4 Hoidu paremale Rukkilille tänavale.

Fork right into Rukkilille (cornflower).

85m >

5 Hoidu rajale vasakul. See on Mooni tänav, mis muutub jalgrajaks.

Fork left on to an unsurfaced track, Mooni (poppy). This becomes a footpath with a former railway siding to the left.

281m >

Lähened endisele Võhma Lihakombinaadile. Tolle aja kohta modernne hoone ehitati 1972 - 1975. Hiilgeaegadel leidis lihakombinaadis rakendust üle 800 inimese. Võhma muutus monofunktsionaalseks asulaks, siia käidi tööle ka kaugemalt. Toodang varieerus subproduktidest sültide, pasteedi ja suitsuvorstideni. Enam kui pool toodangust eksportiti itta. Pärast Nõukogude Liidu kokkukukkumist ja Eesti Vabariigi taastamist langes ära suur osa Venemaa turust ja oluliselt muutus ka Eesti põllumajandus. Kombinaadi tootmine seiskus märtsis 1996, tööta jäid sajad inimesed. Olukord oli drastiline ja paar nädalat hiljem avati linnas supiköök.

Šokist ülesaamiseks kulus Võhmal aastakümneid, oluliselt vähenes linnakese elanike arv. Praegu konstrukteeritakse ja toodetakse endistes kombinaadi hoonetes puitmaju ja saunu, müükse puitu, valmistatakse metalltooteid.

You are approaching the former Võhma Meat Processing Factory (Lihakombinaat). The modern factory was built 1972 - 1975 as one of the largest such plants in Estonia, eventually employing over 800 people. Võhma became almost a one-industry town. The workforce was mostly local, but employees migrated from further afield too. The production varied from raw meat fillets to sausages and patés. More than a half of the production was exported to Russia. After the collapse of the Soviet Union, most of the Russian market dropped away, and Estonian agriculture was totally changed. The factory went bankrupt in 1996, leaving hundreds of local people out of work. Within a few weeks a soup kitchen had to be opened for them.

It has taken decades to overcome this crisis, during which time the number of inhabitants has dropped considerably. There are several businesses now operating in the site, producing architect-designed wooden homes and saunas, selling timber and making metal products.

6 Kui jõuad endise vabriku piirdeaiani, pööra vasakule, mine üle kombinaadi endise raudtee, jõuad värvavate ette. Mine edasi, piirdeaed jäääb paremale. Suvel võib rada olla kinni kasvanud.

When you come to the factory perimeter fence, turn left across the former railway in front of some gates. Continue with the fence on your right. The path may be overgrown at the height of summer.

180m >

7 Pööra paremale Raudtee tänavale.

Turn right into Raudtee.

102m >

8 Mine mööda Raudtee tänavat ja hoidu vasakule. Rada viib üle raudtee.

Follow Raudtee round to the left, and fork left on to a grass path to the railway crossing.

113m >

9 Mine üle raudtee.

Cross the railway.

36m >

Kunagi oli siin Tallinn-Viljandi maantee raudteeülesõidukoht. Kui linna sissesõit hakkas toimuma läbi Tartu tänav, suleti ohutusnõudeid arvestades siinne ülesõidukoht.

The main Viljandi to Tallinn road once crossed the railway at this point. After the Võhma by-pass was built, and the town accessed it along Tartu Street, the road crossing was closed as a safety measure.

10 Pööra paremale, rada viib läbi pargi.

Turn right across the park.

182m >

Siias on Eesti Vabariik 100 raames istutatud sada tamme.

Around you are one hundred oak trees, planted to celebrate one hundred years of the Estonian Republic in 2018.

11 Mine edasi mööda Pärna tänavat.
Continue straight on into Pärna (lime tree).
228m >

Järgmisel 1,5 kilomeetril varieerub 1950.-60. aastate hoonestus. Vaatamata tööstuslikule pärandile on Võhma suures osas aedlinn.

For the next 1.5kms. there are a variety of 1950 - 1960s private houses. In spite of its industrial heritage, Võhma is still largely a garden town.

12 Pööra vasakule Kase tänavale.
Turn left in to Kase (birch).
115m >

13 Pööra vasakule Kastani tänavale.
Turn left in to Kastani (horse chestnut).
295m >

14 Pööra paremale Laiale tänavale.
Turn right in to Lai (broad).
117m >

15 Pööra vasakule Koidu tänavale. Koidu läheb üle Aia, siis Aasa tänavaks.
Turn left in to Koidu. This becomes Aia (garden), and finally Aasa.
803m >

Tänav on palistatud pöetud puudega. Paremale, Veski tänavale jäävad lasteaed ja kool. Aasa tänaval on Võhma ainuke kirik, Jehoova tunnistajate kunigriigi saal. Eestis on 55 jehoova tunnistajate kogukonda ligikaudu 4 000 järgijaga.

One of the pleasant features of this area is the pollarded lime trees that line the streets on both sides. Along Veski on the right are Võhma's school and kindergarten. The building on the right in Aasa is Võhma's only church, belonging to the Jehovah's Witnesses, a Christian, millenarian faith with 55 congregations and around 4,000 adherents in Estonia.

There has been an initiative in Võhma to remove the Russian versions of street names, whilst retaining the traditional blue, metal street signs. This was done simply by painting out the Russian names. You can see examples on the houses at the junction of Aia, Lille and Aasa.

16 Pööra paremale Tooma tänavale.
Turn right in to Tooma
25m >

17 Pööra vasakule Tervise tänavale.
Turn left in to Tervise (health).
135m >

18 Kui jõuad autoparkklasse, mine mööda pearada. Algul pöörab rada vasakule, siis kaardub paremale metsa alla.
When you reach the car park, follow the main path to the left. This path curves

rightwards in the woods.

334m >

Oled piknikukohtade ja pinkidega varustatud Võhma terviserajal.

You are on the Võhma Health Trail, with picnic tables and benches.

19 Sirge rajaga ristmikule jõudes pööra paremale.

When you reach a junction with a straight track turn right.

182m >

See rada ühendas Võhmat Lubjaahju raba, järvede ja metsadega linnast läänes.

Nüüdseks on rajast saanud Raba tänav. Kui on soovi uurida Lubjaahju raba rada, siis pööra Tooma tänavalt vasakule ja varsti uuesti vasakule Raba tänavale. Rabajärvedeni on 1,5 kilomeetrit (punkt 20), tagasi tuleb tulla sama teed mööda. Lubjaahju rabas lõigati turvast. Turbatootmine allutati 1960. aastatel lihakombinaadile, sest seda vajati katlamaja kütteks. Õlikütte tulekuga tööstuslik kütteturba tootmine lõpetati.

This track once linked Võhma with the Lubjaahju (lime kiln) lakes and bogs, and the forest to the west of the town. It has been replaced by a modern road, Raba. If you are interested in exploring the tracks in the Lubjaahju area, turn left at Tooma, and shortly after left into Raba. The raba and lakes are 1.5kms from 20, but you have to walk the same route out and back. Lubjaahju bog was for a decade a source of peat for heating the meat factory. It was supplanted by oil heating in the 1960s and industrial peat production ceased.

20 Kui oled tagasi Tooma tänaval, siis pööra paremale.

Back at Tooma, turn right.

385m >

21 Kui oled ületanud Kalevi tänavaga (vasakul), mine vasakule üle muruplatzi hekiga piiratud väikese kinnise ala juurde.

After passing Kalevi on your left, look out for a small enclosure on the left formed by a hedge.

91m >

Siin oli Nõukogude-aegne teise maailmasõja mälestuskivi. Venemaa sissetungi tulemusel Ukrainasse eemaldati memoriaal sügisel 2022.

Within the hedge there was a Soviet Second World War memorial stone until 2022, removed as a result of the Russian invasion of Ukraine.

22 Mine edasi Õuna tänavale.

Continue straight on in to Õuna (apple).

63m >

Siin on kortermajade elanike aiaamaad.

Nearby flat owners have their garden plots in this area.

23 Pööra vasakule Lille tänavale.

Turn left in to Lille (flower).

126m >

24 Pööra paremale Kalevi tänavale.

Turn right in to Kalevi.

307m >

Kortermajad püstitati algsest Võhma Lihakombinaadi ehitajatele, hiljem kombinaadi töötajatele. Lihakombinaadil oli oma ehitusjaoskond, mis varustas töötajaid elamispinnaga.

These flats were built initially for those constructing the new meat processing factory, and later became homes for the workforce. The Meat Production Factory had its own building department, and was responsible for housing development for its workers.

25 Viimases kortermajast möödudes hoidu paremale, mine üle platsi laste mänguväljaku ees.

Shortly after the last block of flats, fork right across the area in front of a children's playground.

56m >

26 Pööra paremale Veski tänavale.

Turn right in to Veski (mill).

164m >

Vasakul, Veski tänav 2 on Võhma kõige eklektilisem maja, ehitatud uue vabaduse õhinast.

On your left you pass Võhma's most eclectic building, Veski 2. It's no surprise that this amazing home was built after the end of Soviet building standardisation.

27 Pööra paremale Tallinna tänavale.

Turn right in to Tallinna.

155m >

Tallinna 17 hoone on ehitatud 1909, apteek on siin tegutsenud enam kui sajandi.

Apteegist edasi bussijaamas on tasuline tualett WC. Kolmapäeviti töötab bussijaama platsil turg. Teisel pool teed on linna suuremad kauplused. Paremal on 1939. aastal ehitatud ajalooline Võhma tuletörjehoone, 1950.-60. aastail töötas majas söökla, hiljem lasteaed ja kooli algklassid. Praegu on hoones Võhma muuseum ja saab külastada tuletorjetorni, võtme saab valla teenusekeskusest samas majas (vasakul).

Tallinna 22 on Võhma vanemaid maju, ehitatud ajal, mil Võhma oli hajaküla Tallinn - Viljandi maantee ääres. Uus hoone Silla ja Tallinna tänavala nurgal (Tallinna 11a) on Võhma sotsiaalmaja.

Tallinna 17 on your left was built in 1909, and has been a pharmacy for over a century. There is a toilet at the bus station beyond the pharmacy WC. A market is held here on Wednesdays. Across the road are the town supermarkets. On your right is the historic 1939 fire service building, now housing Võhma Museum. The building also served as a kindergarten and primary school, and at one time during the Soviet period as the

Võhma Söökla (canteen). Ask for the key to the museum and fire tower at the office on the left of the building.

Tallinna 22 is one of the oldest houses in Võhma, dating from when it was a scattered village along the main Viljandi to Tallinn road. The new building at the junction with Silla (Tallinna 11a) is sheltered housing.

28 Põöra vasakule Kauba tänavale.

Turn left in to Kauba (goods).

300m >

Siin sisened Võhma äri- ja tööstuskvartalisse, mis tekkis ja arenes pärast raudtee alevisse jõudmist. Paremal on 1929 asutatud Võhma Eksporttapamaja vana hoone. Loomi toodi Võhmasse Kesk-Eestist ja kaugemaltki. Toodeti peekonit, sinki, vorste, konserve, tehti lihapirukaid. Tapamaja avas esinduskauplused Tallinnas ja Viljandis, toodangut eksportiti Inglismaale ja koguni USASe. Asutati seafarm, korraldati näitusi, anti nõu ja püüti aretada sobivat seatõugu. Sigu müüdi Saksamaale, sugusigu isegi Nõukogude Liitu. 1935 asutati karusloomafarm Navestisse. Rebaiseid toideti tapamaja ülejääkidega. Siin töötas lihakombinaat kuni 1975, mil alustas uutes hoonetes Raudtee tänaval. Vaata punkt 5.

Samal tänaval osaliselt vanades hoonetes, osaliselt uutes töötavad praegu mitmed ettevõtted - valmistatakse kvaliteetseid mahlu, reklammaterejale ja küünlaid. Siin on ka Võhma katlamaja, mis soojendab kortermaju, ja uisuväljak.

Tänaval lõpus on ka Võhma kohvik, pakutakse kohapeal valmistatud toitu ja küpsetisi. Kohvik on avatud esmaspäevast laupäevani 10-16 (telefon 539 60649).

Võhma Küünlavabrik on tuntud ka kui Valgusevabrik. Saksamaalt ja Šveitsist tulnud ettevõtjad alustasid Võhmas küünalde tegemisega linna kõige raskematel aegadel 1990. aastate lõpul. Ettevõtjate missioon oli luua parem töö- ja elukeskkond. Vabriku poes pakutakse küünlaid ja kingitusi, avatud iga päev. Vaata valgusevabrik.ee. Vabriku kõrval on pisike loomaaed. Kirbuturult leib midagi kasulikku ja kindlasti saab nostalgiaelamuse. Võhma on linn, kus hooned, mööbel, kodukaup, erinevad materjalid, riided leiavad taaskasutust.

Here you enter the other industrial and business area of the town, which developed after the railway arrived. Over to the right was the large Võhma Export Abattoir, established in 1929. Animals were brought in from across central Estonia, and further afield. The enterprise produced bacon, ham, sausages, pies and tinned meat, opened shops in Viljandi and Tallinn, and exported to England and even the USA. A pig farm was established, and exhibitions organised with the aim of breeding better pigs. Livestock pigs were sold to Germany, and breeding stock to the Soviet Union. In 1935 a fur farm was established in nearby Navesti. The foxes were fed with scraps from the meat factory. The meat factory continued here until the far larger meat processing plant opened in Raudtee in 1975 -see 5.

Further down Kauba on the right are several new businesses, some partly in old buildings, including a quality juice drink producer, a marketing materials company and a candle factory. There are also a power plant that heats the town's blocks of flats, and an ice rink. Quiet Võhma is a busy place!

Towards the end of the street on the right are the Võhma Kohvik coffee shop, the candle factory shop, and the large Kirbuturg second hand shop. Võhma Kohvik offers home-made food and cakes, and is open Monday to Saturday 10 - 16 (539 60649). Võhma candle factory is known as Valgusevabrik (light factory). A German-Swiss couple set up the business in the difficult times of the late 1990s, with a mission to create better living and working conditions. The candle factory shop is open daily, offering a wide range of candles and gifts (valgusevabrik.ee). There is also a mini-zoo nextdoor to the shop. The Kirbuturg (flea market) second-hand shop is packed with the useful, the unexpected and plenty of nostalgia! Võhma has become a town that recycles buildings, materials, furniture, clothes...

29 Pööra vasakule Spordi tänavale (5,52 km).

Turn left in to Spordi, and continue to the station (5.52 km).

113m >

Jaama tänaval on veel üks kohalik äri. Jaama 7 endises raudteehotellis on väike hubane käsitöösalong ja pood. Mall teeb siin fantaasiarikkaid ja värvikaid asju, kasutades sageli teise ringi materjale. Jaama tänaval oli 20. sajandi algul palju tegevust - eri aegadel töötasid siin kauplused, kondiitri- ja pagariärid, lihakarn, juksur, töökojad, osteti kohalikelt kokku põllumajandussaadusi.

One more local business is worth visiting, a hundred metres up Jaama on the right. In her cosy shop, once the railway hotel, Mall creates a colourful selection of clothes and bags from recycled textile materials. In the early 20th century Jaama Street was a busy area with shops, including a bakery, butcher and hairdresser, workshops, and where wholesalers bought produce from local people.

M9 Kõpu Autoparklast apteegi kõrval. 10,6 km, lühem variant 5,3 km

M9 Kõpu from the car park next to the AptEEK. 10.6 km, with an option to shorten to 5.3km

Mõisa sepikoja varemed ja tiik / Manor smithy ruin and pond

Peatee parkla / main road car park - Kirik / Church - Mõis / Manor - Metsa - küla keskus / village centre - päisjarv / lake - kalmistu / cemetery - Punaküla - Punasoo - parkla / car park

Kõput on esmakordselt mainitud 1481. Nimi Kõpu võib tulla sõnast kopp, mis tähendab jooginõu. Kõpu on Viljandi-Pärnu maantee ääres, piirkond on olnud hõreda asustusega, kuid tee ääres oli palju körtse. On teada, et 19. sajandi lõpus oli Kõpu ümbruses kaheksa körtsi. Joogikohad olid olulised peatuspunktid rändkaupmeestele.

Kõpu was first mentioned in 1481. The name Kõpu possibly comes from ‘kopp’ meaning a drinking vessel, a pewter cup. Kõpu was on the thinly-inhabited Viljandi to Pärnu road, so it is no surprise there were many inns. Even in the 19th century the Kõpu area had at least eight pubs, an essential establishment for a travelling merchant in those days.

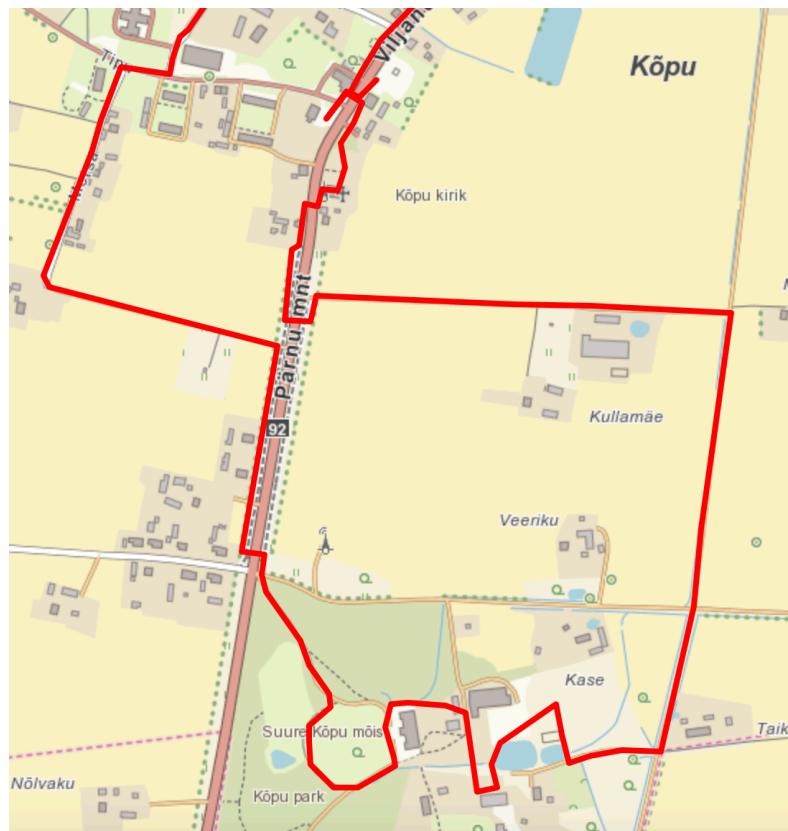
1 Võõrastemaja juures väikesel liiklussaarel mine üle tänavा.

Cross the road at the traffic island by the guest house.

50m >

Kõpu külalistemaja (Kõrtsitalu) - telefon 511 1099.

Kõpu Kõrtsitalu guest house -phone 511 1099.

2 Mine üle Tipu tee külastuskeskuse juurde.

Cross the Tipu tänav to the Visitor Centre.

63m >

Sakalamaa Turismikeskus asub endises Kõpu meiereis, mis ehitati 1927. Varem töödeldi piima kätsitsi vanas mõisameiereis. Seal polnud enam võimalik kogu piima vastu võtta ja valmistada head juustu ja võid. Uus meierei oli varustatud tolle aja kohta moodstate seadmetega. Ehituseks vajalikud tsementkivid tehti kohapeal ja ehitamas käisid Petseri venelased. Õuesillutise ladus Viljandist pärit venelane Kulkin.

Päevas toodi meiereisse 7 - 8 tonni piima. Veel 1950. aastate alguses valmistas Kõpu meierei 100 - 150 kilo juustu või 350 kilo võid päevas. Ümbruskonnas oli veel kolm piimapunkti, mis on tänapäeks ammu suletud. Nõukogude ajal töötas Kõpus kolhoos, toodeti piima, sea- ja loomaliha, müüdi puhtatõulisi veiseid.

Sakalamaa Turismikeskuses on turismi iseteeninduspunkt, koduloomuuseum, kohaliku käsitöö müügipunkt, pakutakse giiditeenust, saab pidada seminare ja koolitusi. Keskus on avatud kolmpäeval laupäeval 11 - 15, telefon 433 0100.

The Sakalamaa Tourism Centre was formerly the Kõpu dairy, built in 1927. Before this milk had been processed in the old manor dairy, but that had become outdated, unable to cope with the quantity of local milk and to make good quality butter and cheese. The new dairy was equipped with modern steam-powered technology and machinery. The concrete blocks for the building were produced locally and it was built by Russians

from Petseri. The cobbled front yard was laid by a Russian man called Kulkin from Viljandi.

7 - 8 tonnes of milk were collected every day. Even in the early 1950s Kõpu dairy produced 100 - 150 kilos of cheese every day, or 350 kilos of butter! There were three more milk collecting stations in the surroundings, all long gone. During the Soviet period Kõpu had a collective farm specialising in milk, beef and pork meat production, and selling pure-breed cattle.

The Visitor Centre has displays about the area, including the Soomaa National Park, takeaway information, helpful staff, and toilets. It is open Wednesday to Saturday 11 - 15 -phone 433 0100.

3 Liiklussaare juures mine tagasi peateelee. Jõuad apteegi juurde.
Return across the main road via the traffic island to the AptEEK.

76m >

Kõpu apteek on muinsuskaitsealune ajalooline hoone, ehitatud 19. sajandi teisel poolel.

Kõpu Pharmacy is a listed historical building, built in the second half of the 19th century.

4 Pööra paremale ja varsti hoidu vasakule müüriga ümbritsetud kirikuaeda.
Turn right, and after a short distance veer to the left and into the walled church park.
135m >

Kiriku juures on sammas Vabadussõjas (1918 - 1920) langenutele. Metallaia juures suure tee ääres on kaks tükki eelmisest monumendist, mille purustas nõukogude võim.

The memorial is to those who gave their lives for independence in 1918 - 1920. Near a short metal fence by the main road are two pieces of the former independence monument, destroyed by the Soviet authorities.

5 Mine edasi kirik sissepääsu juurde.
Continue to the church entrance door.
36m >

1674 ehitati Kõppu kabel, teine kabel 1780. Praegune Püha Peetri kirik sai valmis 1825. 1844 sai kirik oreli. 1911 moodustati iseseisev Kõpu kihelkond, mis haaras endasse ka naabruses olevad Tohvri, Metsküla ja Puiatu. Kirikut remonditi ja laiendati. 1940. aastal võttis nõukogude riik üle kiriku varad ja pühakotta plaaniti rajada kartulihoidla. Kartulihoidlat kirikusse siiski ei tulnud. 1980. aastatel on kirikus toiminud renoveerimistööd, on uuendatud elektrisüsteemi, vahetatud katus ja värskendatud interjööri. 2014 uuendati küttesüsteem, torn ja pööning, hiljem on kirikut värvitud väljastpoolt. Kõpu on tegutsev kirik ja hea koht kontsertide korraldamiseks.

Jumalateenistuste ja sissepääsu kohta on teave ukse juures. Kui kirikusse ei pääse, saab hoone sisemusse piiluda ka läbi loodesuunal olevate akende.

A chapel here was first mentioned in 1674, another chapel was erected in 1780, and the present church was erected in 1825, dedicated to the Apostle Peter. It acquired its first organ in 1844. In 1911 the Kõpu parish (kihelkond) was established, incorporating the

neighbouring areas of Tohvri, Puiatu and Metsküla. The church was renovated and improved over the years. In 1940 the Soviet authorities wanted to take over the building as a store room for potatoes, but fortunately this did not happen. From the 1980s onwards there have been constant improvements to the church, including electrification, a new roof, and internal painting. In 2014 the heating system, tower and attic were restored, and more recently the exterior has been repainted. Kõpu is an active church, and a good venue for live concerts.

Details of access to the church interior are given at the door. If you are unable to get inside the church, it is possible to view the interior from the windows on the north-west side.

6 Mine ettevaatlikult üle tänavu. Paremal kurvi tagant võivad tulla autod.
Carefully cross over the main road. Beware particularly of traffic coming round the bend to your right.

14m >

7 Pööra vasakule, aleviku keskusest eemale viivale kergliiklusteele.
Turn left along the cycle track away from the village centre.

183m >

Maastik on avatud idatuuultele. Mõlemal pool teed on tihe kuusehekk, puud on istutatud nõukogude ajal. Selline hekk toimis lume- ja tuuletõkkena, taolisi võib kohata kogu Eestis.

The main road here is on an ridge exposed to easterly winds in winter. The thick hedges were planted in Soviet times to serve as wind and snow-breaks. They are found all over Estonia.

8 Kui vasakul algab mustkatterada, mis ühineb jalgrattateega, pööra vasakule ja mine liiklussaarel üle tänavu.

When a tarmac strip appears on the left, joining the cycle track to the main road, turn left and cross the main road using the traffic island.

22m >

9 Pööra vasakule ja varsti pööra paremale sirgele kruusateele.
Turn left, and shortly after turn right down a straight gravel track.

610m >

10 Pööra paremale.

Turn right.

400m >

11 Ristteel mine otse edasi.

Go straight on at a cross roads.

205m >

12 Vahetult peale Taaksi talu (vasakul) pööra paremale. Tee läheb kergelt ülesmäge.
Just after a house called Taaksi on your left, turn right gently uphill.

115m >

13 Enne tiiki (paremal) pööra paremale, jõuad sepikoja varemete juurde.

Just before you come to a pond on your right, turn right and across to a ruined smithy.
37m >

Kõrge korstnaga varemetes hoone oli Kõpu mõisa sepikoda. Sepikoja lähedal töötas kuni 1927. aastani viinavabrik. Kõpu mõisa viinavabrikus toodeti toorpiiritust. Piiritusetootmine ja selle müük Venemaale oli mõisnikе üks oluline sissetulekuallikas. Pole täpselt teada, millal viinavabrik ehitati, kuid 1880 laskis mõisa omanik Alexander von Stryk viinavabrikusse üles seada Saksamaal toodetud aurukatla ja püstitati vabriku raudkorsten. 1903 ehitati spetsiaalne ruum, kuhu seati sisse masinad elektri tootmiseks. Elektrit kasutati mõisahoonete valgustamiseks. Viinavabrikus oli neli töölist. Töö kestis sügisest kevadeni. Tööpäev oli pikk, kella viiest hommikul üheteistkünneni õhtul, ja töötasu madal, kuid mõis andis töölistele prii korteri, kütte, valgustuse, kartulid ja arstiabi. Viinameistri palk oli kõrgem, lisaks sai meister rukkeid, otra ja nisu, piima ja aiamaa.

Piirituse valmistamisel kasutati kartuleid, rukkeid, maisi ja otra, mida kasvatati mõisa põldudel, kuid osteti juurde ka ümberkaudsetelt talunikel. Viinavabriku küte saadi mõisa metsadest. Piirituse kangus oli 88 kraadi, seda kontrolliti iga päev. Kohalikud talupojad ja mõisatöölised viisid puuvaatides toorpiirituse Abja või Viljandi jaama, kus see pumbati raudteetsisternidesse ja viidi pu hastusvabrikusse. Piiritusevooris oli korraga 20 - 30 täislastis hobust. Löviosa piiritusest müüdi Venemaale. Viinavabrik põles mais 1906, kuid ehitati samal aastal uuesti üles. Vabrik lõpetas töö 1915. 1927 lõhuti hoone maha.

The ruined building with the chimney and protected masonry, was a smithy, serving the manor estate. Near here a distillery stood until 1927, in which a steam furnace had been installed in 1880. In 1903 it began producing electricity for the manor and surrounds. The distillery employed four workers, but the work was seasonal, from autumn till spring. The wages were quite low, but the manor provided free accommodation, heating, lighting, medical care, and potatoes. As well as a higher salary, the master vodka maker had additional bonuses such as rye, barley, wheat, measures of milk, and a garden plot. The working day stretched from 5am till 11pm, in one continuous shift.

Potatoes, rye, maize and barley were used to produce the spirits. The raw material grew in the fields, but was also bought in from neighbouring manors and farmers. The volume of the distilled spirits had to be 88 degrees, which was measured daily. The spirit was stored in wooden barrels and taken by local peasants and manor workers to Abja or Viljandi stations, with twenty to thirty horses being loaded at a time. At the station the raw spirit was pumped to railway tankers and taken for purifying. Most of the spirit was sold to Russia. A fire destroyed the distillery in May 1906, but it was restored by the autumn, possibly indicating its importance to the manor economy. However, it closed in 1915, and was demolished twelve years later.

14 Mine edasi. Möödud kunagise sepikoja sissekäigust, taimeaiast paremal ja jõuad madala kiviaiani.

Continue straight on past the smithy entrance and beside a herb garden on your right, until you reach a low wall.

40m >

Siin oli kiviaiaga ümbratsetud mõisa viljapuuaed. Säilinud müüri kõrgemates kohtades on pikad kitsad avad. Arvatakse, et avadest jälgiti võimalikke vargaid.

Here there was once a walled orchard. In the higher sections of the remaining wall are several lancet holes, which it is believed were used to watch out for thieves.

15 Pööra ümber ja mine üle rohu väikese sillani ülemise suurema tiigi juures.
Turn round and cross the grass to the footbridge above the larger, upper pond.
135m >

16 Mine üle silla ja edasi suure hooneni.
Walk across the footbridge to the large barn.
40m >

See on kunagine mõisa tall, ehitatud 18. sajandi lõpul. Nõukogude ajal peeti hoones kolhoosi lüpsikarja, praegu on hoone tühi. Paremale jäab 18. sajandi lõpul ehitatud barokkstiilis valitsejamaja. Mõisavalitsejal oli oluline positsioon, ta oli mõisniku palgal ja mõisamajanduse juhtija. Praegu on mõisavalitseja maja eravalduses ja muinsuskaitse all.

Here you see the old stables, built at the end of the 18th century. During the Soviet era cattle were kept here. The building is currently unused. The 18th-century Baroque-style Steward's house is visible to the right. The steward was estate manager to the owners of the manor house, an important position. The house is under protection and in private ownership.

17 Pööra ringi ja mine spordihooone juurde.
Turn round, and walk towards the sports hall.
108m >

Spordihooone töötab endises mõisa aidahoones, millele on lisatud juurdeehitus. Hoones toimuvad regulaarsed treeningud ja töötab noortetuba. Spordihooone vastas on kunagine mõisa jäärakennus. Nõukogude ajal oli siin tsiviilkelder, praegu kasutatakse hoiuruumina.

The sports hall operates in a former barn, to which an extension has been added. The hall is open for training, together with a youth centre. Opposite the sports hall is the manor's former ice cellar, enlarged during Soviet times as an air-raid shelter. It is now used as a storage area.

18 Vahetult enne spordihooone sissekäiku pööra vasakule, rada viib mõisaparki.
Just before the sports hall entrance, turn left onto a curved path into the manor park.
70m >

Siin on kaheksanurkne väike katusealune, mille all ajas hobune ringi pumpa. Nii saadi vesi mõisamajja. Veetaseme jälgimiseks oli kohal inimene. Sama süsteem toimis ka kooli alguskümnenditel.

Kaheksahektariline Kõpu mõisa park rajati 1870. aastatel. Puud olid grupeeritud värvide järgi: kuusk-tamm-pärn, kuusk-tamm, pärn-tamm, vaher-tamm, lisaks palju eksootilisi puid. Pargis kasvas 38 erinevat liiki puid-põõsaid, kahjuks pole eksootilisi liike säilinud.

Here you see an octagonal shelter, formerly a horse-driven pump supplying water to the manor. It required someone to monitor the water level. The system continued to function for some decades after the manor became a school.

The present eight-hectare manor park and gardens were created in the 1870s. The trees were grouped by colour: fir-oak-linden, fir-oak, linden-oak, maple-oak, plus many exotic trees. In all, 38 different species of trees and bushes, although unfortunately none of the exotics have survived.

19 Mine mööda rada, möödud hoone otsast ja jõuad teisele poole, mõisamaja peasissekäigu ette.

Follow the path round the side of the manor building to the entrance steps at the front.

60m >

Kõpu mõisat on esmakordselt mainitud 1487. Sajandite jooksul on mõis mitu korda omanikku vahetanud. Viimane omanik oli perekond von Stryk. Mõisal oli hulk hooneid, omal ajal loendati neid 64. Siin töötas mitu veskit ja kõrtsi, toodeti telliseid, viina, põllumajandusmasinaid. Mõisast olevat viinud maa-alune käik kirikusse, teine käik Saardevälja kabelisse. Saardevälja kabel asub 1,2 km Kiltingi-Nõmme suunas, sinna on maetud neli Kõpu mõisnikku.

1921. aastast töötab hoones Kõpu Põhikool. Peahoone on restaureeritud. 2021/22 õppeaastal õpib koolis 64 last. Mõisa külastamiseks on vajalik eelbroneering telefonil 439 6666, 534 121173, 534 24339 või e-maili aadressil kopumois@pohja-sakala.ee.

Kõpu Manor was first mentioned in 1487. Over the centuries it changed owner many times, the final landlords being the von Stryk family. The manor possessed many buildings, 64 at one time. Its estate owned several mills and pubs, and produced bricks, spirits and agricultural machinery. An underground passage was supposed to have led from the manor to the church, and another passage to Saardevälja chapel, 1.2 kilometres towards Kilinge Nõmme. Four Kõpu manor landlords were buried there. The manor was occupied by Kõpu School in 1921. The building has now been restored and the school had 64 pupils in 2021/22. The building is accessible by prior booking through 439 6666, 534 121173, 534 24339 or kopumois@pohja-sakala.ee.

20 Mine, kuni jõuad mõisa kunagise sissesõiduteeni, ja pööra paremale.

Continue in front of the manor building until you reach the drive, and turn right.

114m >

Allee viib Supsi külla, mis kunagi oli osa Kõpu mõisast. Supsi on Kõpust 2,4 kilomeetrit, külas on suur kivi - Laiakivi. Kivi ümbermõõt on 21, kõrgus kolm meetrit. Legendi järgi olevat Supsi Laiakivil põletatud nõid. Põletamise kohta pole dokumente, ka ei selgu mis pandi nõiale süüks. Küll pajatab legend, et nõida olevat põletatud lohus kivi pinnal, kuhu kogunes rasv, ja see tekitanud kivi hiilgamise.

The oak allé leads to Supsi which was part of Kõpu manor. In Supsi, 2.4kms south-west of this point, is the vast Laiakivi stone, with a circumference of 21m and a height of three metres. According to legend a witch was burnt in the hollow of the stone, although it does not tell why. The resultant fat flowed into the hollow causing the stone to glow.

21 Mine edasi ja hoidu paremale, mine mööda käänulist rada poolkaares läbi mõisapargi.

Further down the drive, fork right on to a gently curving path, and follow it in a semicircle through the manor park.

178m >

22 Kui jõuad järgmise mõisamaja poolt tuleva rajani, hoidu vasakule, mine puude alt läbi.

When you approach another path coming from the manor, fork left through the trees.

192m >

23 Kui jõuad mõisapargist välja, mine üle tee kergliiklusteele.

As you leave the manor park, cross a small road on to a cycle track.

24m >

24 Pööra vasakule ja mine üle suure tee.

Turn left and cross the main road.

25m >

25 Pööra paremale kergliiklusteele.

Turn right along the cycle track.

290m >

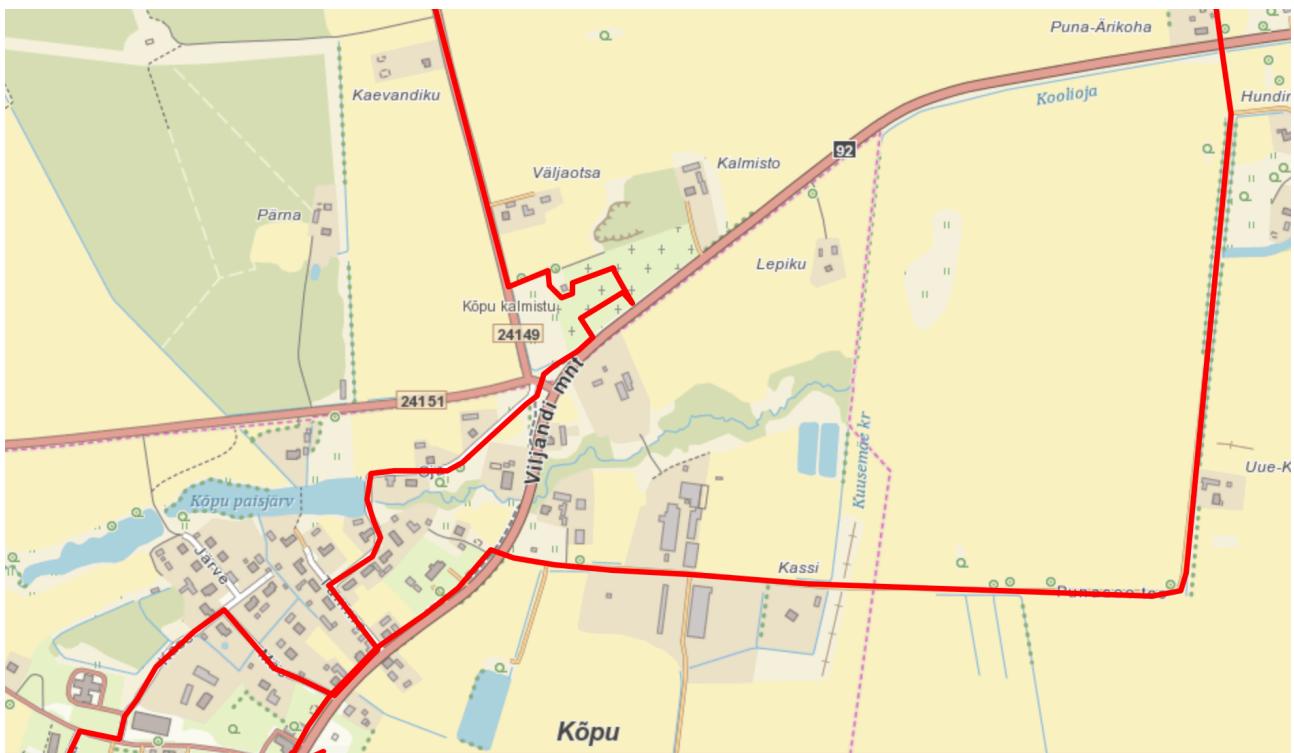
26 Pööra vasakule Metsa tänavale.

Turn left into Metsa, an unsurfaced road.

335m >

Metsa is a common name for Estonian roads, as it means forest.

27 Mine, kuni tee pöörab järsult paremale ja muutub mustkattega tänavaks. Mine edasi mööda Tipu tänavat.

Follow the road when it turns sharp right and becomes surfaced, and continue to Tipu Street.

320m >

28 Mine üle tänav ja pööra paremale.

Cross the road and turn right.

80m >

Vasakul on Kõpu raamatukogu ja lasteaed, paremal kauplus ja taaskasutuspood.

On the left is a community building including a library and kindergarten. On the right is a supermarket and second-hand shop.

29 Pööra vasakule Kase tänavale.

Turn left into Kase.

235m >

You will now encounter four more common Estonian street names: Kase, birch; Mäe, hill; Tamme, oak; Oja, stream.

30 Pööra paremale Mäe tänavale.

Turn right into Mäe.

209m >

31 Pööra vasakule kergliiklusteele suure maantee ääres.

Turn left on to the cycle track by the main road.

98m >

32 Pööra vasakule Tamme tänavale.

Turn left into Tamme.

116m >

33 Laste mänguväljakut nähes (vasakul) pööra paremale Oja tänavale, mis kaardub vasakule ja viib Kõpu paisjärve juurde.

When you see some children's play equipment, turn right into Oja, which curves to the left and down to Kõpu Paisjärv.

192m >

Kõpus on kaks järve, oled jõudnud alumise juurde, mis on tuntud kui Paisjärv. Siin saab ujuda. Rippild, mida kohalikud tunnevad Varese sillana, viib üle järve, ühendades järveäärset maja külaga.

This is Paisjärv, the lower of two lakes. There are swimming facilities here. A foot suspension bridge crosses the lower lake, linking a house with the village.

34 Mine mööda Oja tänavat kuni ristmikuni.

Continue along Oja to a road junction.

285m >

35 Mine üle tee Kõpu surnuaeda. Sisene värvavast ja jaluta kabeli suunas.

Cross over to Kõpu Cemetery, enter by the gate and walk towards the chapel.

138m >

Kõpu kalmistu asub Punakülas, Kõpu - Viljandi ja Kõpu - Vastemõisa teede ristil. Surnuaia uus piirdemüür tehti 2000. Kivimüüritise katuseks laoti Kõpu kiriku renoveerimiselt saadud vanad katusekivid ja paigutati suure tee äärde kalmistu sissekäigu ette metallist värvavad. Kalmistu taga on endine liiva- ja kruusakarjääär.

Kõpu Cemetery is located in Punaküla, at the crossroads of the Kõpu to Viljandi and Kõpu to Vastemõisa roads. The cemetery stone wall was made in 2000, and the old roof tiles from the renovation of Kõpu Church were laid to protect the wall. Three metal gates were set into the wall on the main road side of the cemetery. The large hole behind the cemetery is a former sand and gravel quarry.

36 Mine mööda esimest rada paremale.

Take the first turn on the right.

35m >

Kohe pärast esimest rada vasakul Anna Reimani (1894 - 1915, suri tuberkuloosi) haual on August Weizenbergi skulptuur ‘Naine lillepärjaga’ (mõningatel andmetel on skulptuuri nimi ‘Lootus’). Märgitud 7-1 kabeli juuresoleval surnuaia plaanil.

Just after the first path crossing, on the left is a statue by August Weizenberg, ‘Woman with a Flower Wreath’ (also known as ‘Hope’), on the grave of Anna Reiman (1894 - 1915), who died of tuberculosis. This is 7-1 on the Cemetery map by the chapel.

37 Kui oled ületanud teise raja, pööra paremale ja mine kalmistu piirdemüüri suunas.

At the second path crossing, turn right and walk towards the cemetery wall.

65m >

Paremal näed Friedrich Kivi (1911-1993) huvitava kiviga hauda. Kivile on tahutud töötav sepp.

On your right you will see the grave of Friedrich Kivi (1911 - 1993), with an unusual and appealing depiction of his work as a smith.

38 Pööra ümber ja mine otse edasi.

Turn round and continue straight on.

64m >

Vasakul on Afganistanis NATO rahuvalvajana teeninud Allain Tikko (1979 - 2009) haud. 7-140 kalmistu kaardil kabeli kõrval.

On the left is the grave of Allain Tikko (1979 - 2009), who was killed whilst serving as a NATO peacekeeper in Afghanistan. This is 7-140 on the Cemetery map by the chapel.

39 Mine otse edasi, kuni jõuad ristuva jalgrajani, pööra vasakule ja mine maakivist ja tellistest kabeli suunas.

Continue straight on until you reach a path crossing, turn left, walking towards the red-brick chapel.

68m >

40 Mine vasakule kabeli sissepääsu juurde.

Go left round to the chapel entrance door.

23m >

Siin on kalmistu plaan, millele on märgitud olulisemad hauad. Suur osa plaanile märgitustest langesid Vabadussõjas või olid kommunismiohvrid.

Kui tahad matka lühendada, mine siit tagasi alevikku - 870 meetrit, siis on matka pikkus 5,3 kilomeetrit. Mine tagasi värvava juurde, mille kaudu sisenesid kalmistule, pööra paremale ja mine mööda suure tee kõrval kulgevat kergliiklusteed.

Here there is a plan of the cemetery, with details of some of the people buried there. A significant number of them lost their lives in the War of Independence or the Communist period.

If you wish to shorten the walk, you can return 870m back to the village centre from here. This reduces the walk's length to 5.3km. Go back to the gate where you entered the cemetery, turn right, and follow the cycle track beside the main road.

41 Möödu kabelist ja välju surnuaiast mööda rada läbi autoparkla.

Walk along the side of the chapel, and exit the cemetery through the car park and a short track.

105m >

42 Kui jõuad mustkattega teele, pööra paremale.

When you reach a surfaced road, turn right.

1.48km >

pöllutööriistade ja -masinate vabrik Loiusenhütte. Vabriku territooriumil olid tootmishooned, neli tööliselamut, sauna, arstipunkt, kauplus ja kõrts. Vabrikus oli 40 - 60 töölist. Pärast tulekahju 1903 toimis vabrik 1920.aastateni saeveskina.

The Kõpu jõgi (river) runs nearby on the left, though not visible. It rises south of Karks-Nuia, is 61 kilometres long, drains 400 square kilometres, and is the largest tributary of the Raudna river. You are walking here through its wide, shallow and fertile valley.

43 Enne metsa (paremal) pööra paremale.

Just before some woodland on the right, turn right.

1.28km >

Vasakul voobab Kõpu jõgi, kuigi see pole teele nähtav. Jõgi saab alguse Karks-Nuia lähedalt, on 61 km pikk, jõe valgala on 400 ruutkilomeetrit. Kõpu on Raudna jõe suurim lisajõgi. Siin jalutad läbi Kõpu jõe laia, madala ja viljaka oru.

Siin Kihu talu juures (vasakul) Punakülas oli veel üks Kõpu mõisa ettevõte: 1860 asutatud

Here at Kihu there was a factory producing agricultural machinery, known as Loiusenhütte. It consisted of production buildings, four blocks of accommodation for the workers, a sauna, medical station, shop, and pub. The factory employed 40 - 60 people. After a fire in 1903, the factory continued as a sawmill until the 1920s.

44 Ületa ettevaatlikult suur tee ja mine otse edasi Punasoo teele.
Cross over the main road with care, and go straight ahead into Punasoo tee.
792m >

45 Mine, kuni tee pöörab järsult paremale ja läheb läbi saeveski õueala.
Follow the road when it turns sharp right and through a woodyard.
965m >

46 Mine üle suure tee.
Cross over the main road.
21m >

47 Pööra vasakule kergliiklusteele ja mine, kuni jõuad matka alguspunkti (10,60 km).
Turn left on to the cycle track and continue to the start point (10.60 km).
475m >

Paremal on renoveeritud Kõpu sotsiaalteenuste keskus, endine kirikumõis. Enne apteegihoonet vasakul on endine torniga tuletõrjemaja. Kõrgest tornist oli valvurile näha kahjutuli. Praegu töötavad siin vabatahtlikud pritsimehed, hoones on hoiul kaks tuletõrjeautot.

The building on your right is a day centre and has sheltered housing, and formerly belonged to the Lutheran church. Just before the pharmacy, on the left is the fire station, with its distinctive small tower. These towers were used for spotting the location of fires before modern communications. It is now an auxiliary station with two fire tenders and local volunteers.

M10 Tundmatu Viljandi Vabaduse platsilt 13,5 km.

M10 Unfamiliar Viljandi from Vabaduse Väljak (Freedom Square) 13.5 km.

Viljandi on ilus ajalooline linn, domineerivad lossimäed. Jalutuskäik viib äärelinna ja vähemtuntud kohtadesse.

Viljandi has a fine, historic centre, and a dramatic setting above the long Viljandi lake. This walk takes you to some of the interesting, lesser-known, suburban places in this delightfully varied town.

Talli tänav, Liivakivi paljand, / Sandstone exposure, Talli Street

1 Mine Jaani kiriku suunas.

Walk towards Jaani Church.

135m >

2 Pööra vasakule. Mine üle sillla, kirik jääb paremale.

Turn left over the bridge that takes you to the left of the church.

90m >

Viljandi Jaani kirik pärineb 17.sajandi algusest. Kirik on sõdades korduvalt kannatanud, nõukogude perioodil kasutati hoonet mööblilaona. Kirik rekonstrueeriti 1992.

Viljandi Jaani (Saint John) Church not only suffered repeated damage and destruction since it was built in the early 17th. century, but had to serve as a furniture warehouse for much of the Soviet period, before re-consecration in 1992.

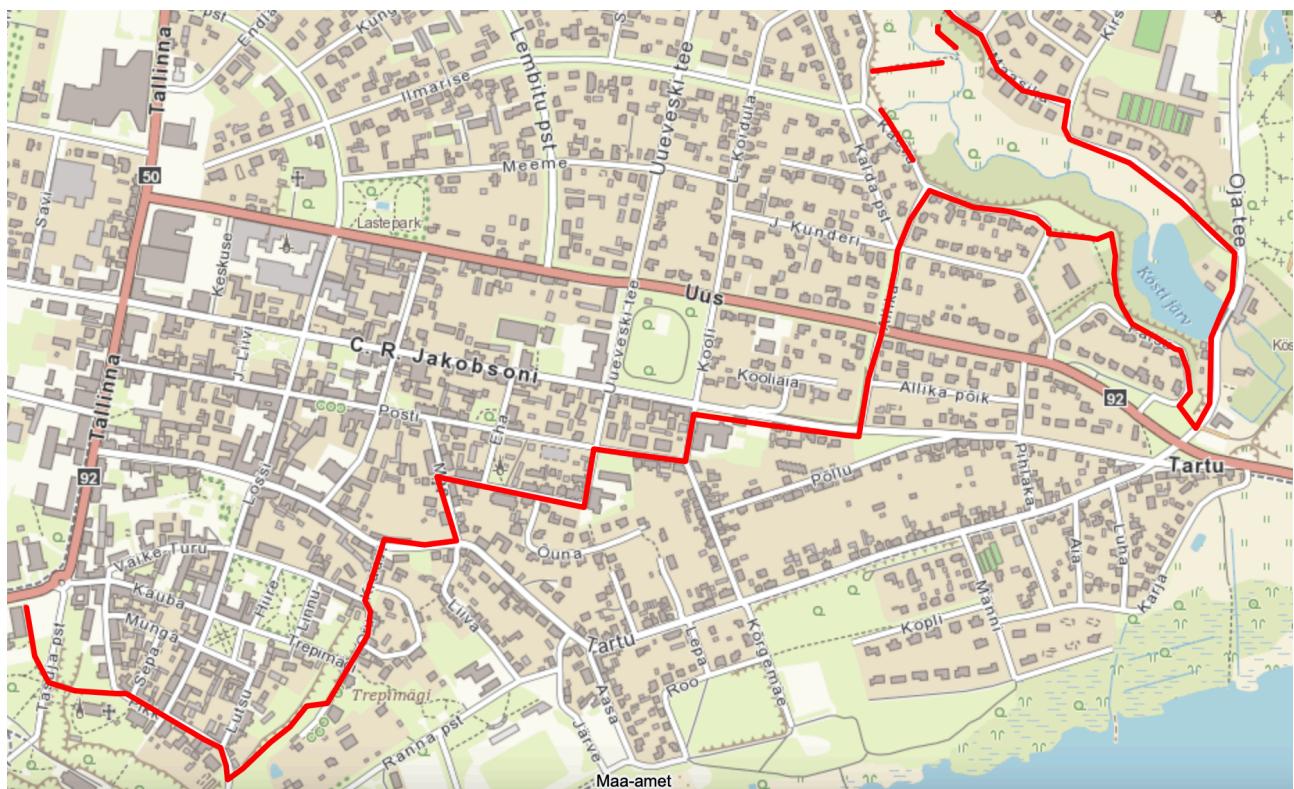
3 Mine otse edasi, jõuad Pikkale tänavale.

Walk straight on into Pikk (long).

84m >

Telliskivihoone paremal on Paul Kondase keskus. Paul Kondas (1900-1985) oli Eesti tuntuim naivist. Majas on alaline Kondase tööde näitus ja regulaarsed väljapanekud eesti ja välismaa kunstnikelt. Kunstniku kõige tuntum maal on "Maasikasööjad", millest on inspireeritud suured maasikad Viljandi tänavatel. Punkt 59 juures külastame Kondase hauda.

The brick building on your right houses the Paul Kondas Centre, dedicated to work by the best-known Estonian naive artist, Paul Kondas (1900 - 1985), plus changing exhibitions by Estonian and international artists. One of Kondas' most popular paintings is the 'Strawberry-eaters', inspiring the outsize strawberries around the streets of Viljandi. At 59 on this walk, we visit Kondas' grave.

4 Lossi tänav ristmikul mine otse edasi.
At the junction with Lossi, continue straight on.

90m >

Lutsu tänav ristmikul aadressil Lutsu 5 on suurepärane näide 20.sajandi alguse heimat-stiilis villast. Villa kuulus Viljandi viimasele sakslasest linnapeale Otto von Engelhardtile. Maja projekteeris linnapea vend Rudolf-Moritz. Hiljem elas majas tuntud arst, poliitik ja ajalehetoimetaja Mats Nõges (1879-1973). Uhked villad lossimägede serval kuulusid linna väljapaistvatele ja jõukatele kodanikele. Lõuna poolt avanes suurepärane vaade järvele, teisalt olid käeulatuses linnamugavused.

At the junction with Lutsu, Lutsu 5 on your left is a fine example of the Viljandi Heimat-style villa, built in the early 20th. century for the town's German mayor, Otto von Engelhardt, to a design by his brother, Rudolf-Moritz. It later became the home of the industrious Mats Nõges (1879 - 1973), a doctor, politician and newspaper editor. These villas were built by the town's most prosperous citizens along the crest of the hill

around the turn of the twentieth century, to combine a town location and south-facing views over the lake.

5 Hoia paremale ja mine pisut edasi mööda Pikka tänavat.

Fork right, continuing a short distance down Pikk.

35m >

Pikk tänav läheb mäest alla. Pikk pole küll Viljandi kõige järsem tänav, kuid munakivid on paras proovikivi autojuhtidele. Arheoloogilistel väljakaevamistel leitud ehitusmaterjal ja 14.sajandi munakivid lubavad oletada, et just siin on Viljandi vanim osa. See osa Pikast tänavast oli kunagi Juudi tänav.

Pikk descends to the right. It is not the steepest street in Viljandi, but its cobbles and length still make it a challenge for drivers. This is one of the oldest parts of the town, with excavated evidence of medieval buildings, and road cobbles that date back to the 14th century. This part of Pikk was once known as Jewish Street.

6 Pööra vasakule. See järsu mae veerel kulgev väike tänavake kannab Kassisaba nime.
Turn left on to a path called Kassisaba (cat's tail) along the hillside.

165m >

Enne kui pöörad ära Pikalt tänavalt, mine tammepuu alla kiige juurde, siit saab nautida parimaid vaateid Viljandile. Kassisaba kohale jäädvad keskaegne nelja meetri paksuse linnamüüri jäänused. Varem kandis Oru tänav Kassisaba nime. Hiljuti on kogu piirkond uuesti ellu äratatud.

Before you turn off Pikk, you might want to walk down to the two-person swing under an oak tree, and enjoy one of the best views in Viljandi. Kassisaba is another of the town's delights, in woodland beneath the remains of the medieval 4-metre thick town walls; it was recently resurrected by local residents. At one time the whole street, including Oru, was known as Kassisaba.

7 Jätka mööda kitsast Oru tänavat.

Continue on the narrow street Oru.

65m >

8 Mine edasi mööda Oru tänavat.

Continue straight on along Oru.

100m >

158 astmega Trepimäe ääres on huvitavad heimat-stiilis villad, samas Oru tänaval väikeses majades elasid villade teenijad. Trepimägi ise on olnud väljakutseks energilistele jalutajatele enam kui sajandi.

The 158 steps in five flights of Trepimägi (staircase) have provided a challenge to the fit and energetic for well over a century. They are surrounded by some of the finest Heimat villas in the town. The humbler houses along Oru were the homes of the villa servants.

9 Pööra paremale Kraavi tänavale.

Turn right into Kraavi (ditch).

72m >

Kui jõuad Kraavi tänavale, pööra ringi ja näed hoonel endist kaupluse silti (Oru 10). Kunagi oli siin Liiase pagariäri, majal olevalt säilinud sildilt võib aimata, et müüdi juustu ja pagaritooteid. 1990ndate algul oli Oru 10 majas üks esimesi Viljandi erapode.

Paremalt jookseb Supeluse tänav. Tagasihoidlik tänavake kandis sajand tagasi Aleksandri nime, sest igas linnas pidi olema tänav, mis nime saanud vene keisri järgi.

Vasakul on sisehoov, kus töötas eksperimentaalne, minimaalseid vahendeid kasutav restoran Null, milles 2021 tehti televisioonisaade. Paremal on telliskivihoone, milles töötas avalik sauna, mis teenindas kuni 70 naist ja sada meest. Tartu tänav oli linna peamine tuiksoon, mille kaudu suundus liiklus ida poole.

As you turn into Kraavi, turn round and you see the outline of a former shop sign (Oru 10). Before the Second World War Liias bakery operated here. The painted sign can still just be made out: cheese and bakery. In the early 1990s it became one of the first private shops in Viljandi. A small street called Supeluse runs off to the right. A century ago it was Alexandri Street, as every town had to have street named after the Russian Czar.

Kraavi was once a busy area of workshops and tenements, at a time when Tartu Street was the main eastward road in and out of Viljandi. On the left is a courtyard where an experimental environmental restaurant, Zero, was created with minimal resources in 2021 for a television programme. On the right is the brick building that was the area's communal sauna, with places for 70 women and 100 men.

10 Kui jõuad Tartu tänavale, mine üle tänavaga ja pööra paremale mäest alla.
When you come to Tartu Street, cross to the other side, and turn right down the hill.
108m >

11 Pööra vasakule Mäe tänavale.
Turn left up Mäe (hill).
90m >

Kunagi olid siinkandis Viljandi linna haigemajad; vana haigla oli Väikesel tänaval. 1929 avati suur, tolle aja kohta moodne 68 voodikohaga haigla praeguse ortodoksi kiriku lähedal. Tollal oli kirikuhoone osa haiglast, seda kasutati peamiselt küll surnukuurina. Haigla ülemarst oli Mats Nõges, kes elas Lutsu tänav 5 - vaata punkt 4. Haigla tegutses siin aastani 1985.

This was once the hospital area of Viljandi. The original hospital was in Väike, now replaced by a modern building. In 1929 a new 68-bed hospital was opened in the large building just above the present day Orthodox Church. The church was mainly used by the hospital as a mortuary. The medical director was Mats Nõges who lived at Lutsu 5 - see 4. The church was part of the hospital. It operated until 1985.

12 Ortodoksi kiriku juures pööra paremale Väikesele tänavale.
At the Orthodox Church, turn right into Väike (small).
278m >

Väike 13 maja juures pöörab tänav vasakule. Majal on huvitav veranda. Nurga taha jäab sama maja siseõu, pööra tähelepanu maja puitdetailidele - ehk on kunagine

suurepärane puunikerdus ühel päeval ka restaureeritud! Paremal avanevad suurepärased vaated järvele.

At the point where the street turns left, the house Väike 13 has an especially attractive porch. Glance over to the right here for a good view over the lake. Just round the corner is a glimpse into a small, old-style courtyard of flats. Look at the woodwork details on the buildings -how good it would be to have them restored.

13 Ristteel pööra paremale Posti tänavale.

At a cross roads, turn right into Posti.

130m >

14 Pööra vasakule Kõrgemäe tänavale.

Turn left into Kõrgemäe (high hill).

78m >

Tänava tõus on 18%, see teeb Kõrgemäest ühe Eesti järsema tänavana. Kõrgemäe 3 on huvitav rombikujuline kõrge maja.

At 18%, this is one of the steepest streets in Estonia. As you turn left into Kõrgemäe, look across the road to the right to the unusual tall, rhomboidal house at Kõrgemäe 3.

15 Pööra paremale Jakobsoni tänavale.

Turn right into C.R. Jakobsoni.

236m >

Carl Robert Jakobson (1841 - 1882) oli õpetaja, kirjamees, poliitik, etendas kandvat rolli eesti rahvuslikus liikumises. Tema algatusel ehitati telliskivihoone paremal, millest sai kohaliku seltsi- ja kultuurielu keskus. Kahjuks Jakobson enam ei näinud hoone avamist 1882. Samal aastal toimus siin Viljandimaa esimene laulupidu. Hoone ees on skulptuur "Leelotaja", mis märgib hoone kultuurilist tähtsust. 1908.aastast töötab majas kool, praegu käivad siin Viljandi Keskklinna Kooli algklasside õpilased, vanemate klasside õpilased käivad teisel pool teed pargis olevas suures telliskivihoones, mis on keskklinna üks suuremaid ehitusi (siit nähtav kui puud pole lehtes).

Carl Robert Jakobson (1841 - 1882) was a teacher, writer and politician, who played a significant part in Estonia's national awakening. He inspired the building on the right as a centre for culture and rural development, but did not live to see its opening in 1882. Since 1908 it has been a school, and now houses the primary pupils of Viljandi Central School. In front of the school is a statue, 'Soothing', recording the building's cultural significance, not least as the site of the first Viljandi County song festival in 1882. One of Viljandi's largest buildings lies across the park to the left (only visible when the trees are not in leaf). It is occupied by the older pupils of the Central School.

16 Pööra vasakule Allika tänavale.

Turn left up Allika (water spring).

140m >

Jõuad Viljandi äärelinna. Linnaosa iseloomustavad laiad tänavad ja alates 1920ndatel alguse saanud varieeruvad ehitusstiilid, mis teebki Viljandi üheks Eesti atraktiivsemaks linnaks. Suures osas kavandas linnaosa Viljandi arhitekt Ülo Stöör, osa siinseid maju on

tuntud ka kui ‘Stööri hambad’ või ‘linnupuurid’, kuid siiski on raske leida kahte päris ühesugust maja.

You now enter Viljandi’s suburbs, characterised by wide streets, and a great variety of building styles from the 1920s onwards. It helps to make Viljandi one of Estonia’s most attractive towns to live and to visit. The district was largely designed by the Viljandi architect Ülo Stöör, some of his houses here are also known as ‘Stöör’s teeth’ or ‘Stöör’s bird boxes’. Try finding two homes in any street exactly the same in appearance -it is quite difficult.

17 Ristteel mine edasi mööda Allika tänavat.

At the cross roads, continue straight on along Allika.

114m >

18 Viie tänavा ristumiskohas hoia pisut paremale, endiselt Allika tänavale.

At a meeting of five roads, fork slightly rightward, still on Allika.

100m >

19 Pööra paremale Kaevu tänavale.

Turn right into Kaevu (well).

188m >

Allapoole jäääb Uueveski org. Kui tahad matka lühendada umbes kilomeetri võrra, siis pööra vasakule (samuti Kaevu tänav). 170 meetri pärast mine paremale, alla mööda järsku rada ja üle jõe viiva jalakäijate silla. Pööra vasakule Maasika tänavale, seejärel uuesti vasakule. Edasi punkt 25.

Below you on the left is the Uueveski (new mill) valley. If you should want to shorten the walk by around a kilometre, turn left along Kaevu for 170m, and descend the steep path on the right, down to the footbridge over the river. Then left and up to Maasika, and turn left along the road to 25.

20 Kohas, kus tee pöörab paremale mine üle muru otse edasi. Paremal on aed, algul hoia vasakule ja siis paremale.

As the road turns right, go straight on to the grass area, with a fence on the right.

Curve round to the left and then to the right.

215m >

21 Mine edasi mööda Paisu tänavat (tuleb sisse paremalt).

You come down to Paisu (dam) on the right. Continue ahead along it.

152m >

22 Enne kui tänav pöörab järsult paremale Paisu 18 maja juures, mine üle muru vasakule bussipeatusesse (Kösti Veski peatus).

Just before the road turns sharply to the right by the house Paisu 18, fork leftward over the grass down to the Kösti veski bus stop.

35m >

23 Pööra vasakule Oja teele.

Turn left along Oja tee (stream road).

248m >

Siin on töötas enam kui 200 aastat Kösti veski, mille vanemad osad on 19.sajandist. Teise maailmasõja järel jahvatati siin (vilja)kohvi ja kama. Praegu toimib veski hüdroelektrijaamana. Veski taha paremale jääb Viljandi Metsakalmistu alumine osa.

There has been a lake and a mill here at Kösti for well over two hundred years. The oldest parts of the mill date from the 19th century. After the Second World War it was used for the production of coffee from grains and kama, a mixture of roasted barley, rye, oat and chick-pea. Now the mill houses a hydro-electric power plant. Beyond the mill on the right is the lower part of the large Metsakalmistu, forest graveyard. It has a wild and informal layout, in contrast with the Vanakalmistu, old graveyard, later on this walk.

24 Pööra vasakule Maasika tänavale. Tänav pöörab paremale, vasakule, uesti vasakule, siis paremale; vasakul orus voolab Uueveski oja. Mine mööda Uueveski orgu, kuni jõuad suuremale tänavale, Uueveski teele.

Turn left into Maasika (strawberry). The road swings to the right, the left, the left again and the right as it goes up the valley, never far from the river. Follow it up the Uueveski valley until you reach the Uueveski tee main road.

954m >

25 Mine üle Põltsamaa / Uueveski tee ja pööra vasakule.
Cross over Põltsamaa / Uueveski tee and turn left.

153m >

Paremal on 19. sajandi veski. Veski järgi ongi tänav saanud nime -Uueveski.

On the right is the 19th-century Uueveski, new mill, after which the river is named.

26 Pööra paremale kergliiklusteele ja jätka Uueveski orus. Mine mööda rada, ignoreeri kõrvalteid, kuni jõuad Uueveski puhkekeskuse autoparklaasse.

Turn right on to the cycle path, and continue up the valley. Follow the path, not taking side-paths, until you reach the Uueveski Puhkekeskus (recreation centre) car park.

937m >

Kuigi linna külastajatele vähetuntud, on Uueveski org olnud pikka aega viljandlastele puhkepaigaks. 1929 istutati Uueveskile 10 000 männitaime, millest osa kasvavad siiani. Välibasseinid avati 1930, kuid kahjuks basseine praegu ei kasutata.

The Uueveski valley is Viljandi residents' park, unknown to most visitors to the town. It has long been popular for recreation and particularly its open-air swimming. 10,000 pine trees were planted in the sheltered upper valley in 1929, some of which survive. The following year the open swimming pools were built, but these are no longer in use.

27 Pööra vasakule Kanepi tänavale.

Turn left uphill into Kanepi.

97m >

28 Pööra esimesest tänavast vasakule Kullamäe tänavale.

Take the first turning left into a narrow road, Kullamäe, and follow it round to the right.

185m >

29 Kohas, kus tänav kaardub paremale, Kullamäe 20 juures, mine vasakule üle muru.

Mine algul paralleelselt aiaga ja siis hoia paremale künkale.

When the road turns to the right by the house Kullamäe 20, turn left on the grass along the fence, and then to the right along the top of the slope.

112m >

30 Lasku künkast alla, Kullamäe tänav jätkub, mine otse edasi. Vasakul on Uueveski org.

Rejoin Kullamäe again, going straight on, with the Uueveski valley on your left.

327m >

31 Pööra paremale Ugala puiesteele.

Turn right into Ugala puiestee.

145m >

32 Pööra vasakule Lina tänavale.

Turn left into Lina (flax).

234m >

Oletataval oli see tänav kunagi linna piiriks, siin on endiselt väikesed puumajad suurte aedade ja kõrvalhoonetega.

This road was once at the edge of the town, and still contains small wooden houses and smallholdings with outbuildings.

33 Pööra paremale Lembitu puiesteele.

Turn right into Lembitu puiestee.

105m >

Puudega palistatud rohelise ja avar Lembitu puiestee planeeriti 1920ndatel.

This curving, tree-lined avenue results from the town planning of the 1920s, when the north-eastern quarter of Viljandi was built up. It helps to make this part of the town feel so green and spacious.

34 Kui Lembitu ristub Tallinna tänavaga, mine üle Nurme tänavale.

At the cross roads with Tallinna, go across the pedestrian crossing and straight ahead into Nurme.

320m >

35 Leola tänav ristmikul mine edasi mööda Nurme tänavat. Kui jõuad järveni, kaardub tänav ja saab nimeks Veere.

At the cross roads with Leola, go straight ahead, continuing in Nurme. As you reach a lake, the road turns to the left and becomes Veere.

195m >

36 Veere 30 maja juures hoia paremale kahe järvे vahelisele sillale.

Opposite house Veere 30, fork right on to a path to a bridge between the two lakes.

70m >

37 Pööra paremale kergliiklusteele mis viib üle silla ja mine mööda rada, mis kaardub vasakule. Rada kulgeb mööda Paala järvе lääneserva.

Turn right on to the cycle path over the bridge, and follow this round to the left. Follow this path all the way along the western edge of the Paala järv.

658m >

Oleme madalas Valuoja orus. Nimi Valuoja tuleb ajast, mil Eestis oli rootsi võim, siin teostati hukkamisi. Geoloogiliselt tekkis Valuoja org Viljandi järvе voolavate liustikuvete kogunemisel. Kuuehektariline Paala tehisjärv kaevati 1960ndate lõpul linnaarhitekt Ülo Stööri ettevõtmisel. Samal ajal ehitati kõrvalolev nõukogulik Paalalinn elamurajoon, mis oma järvе, rannapromenaadi ja jäätisekioskiga on oluline osa Viljandist.

We are now in the shallow Valuoja (stream of pain) valley. The name derives from when Sweden ruled Estonia, and executions took place here. The Valuoja valley was created by glacial melt-waters flowing down to Viljandi Lake. Six-hectare Paala Lake was created in the late 1960s, when the adjacent Soviet part of the Paalalinn suburb was being erected. It is now a vital part of the Viljandi scene, with its bathing beach, fountains, promenades and ice cream kiosk.

38 Rada hargneb enne Jakobsoni tänavat, hoia paremale ja mine ülekäigurajal üle tänavat.

As you approach C.R. Jakobsoni, the path splits. Fork right up to the pedestrian crossing and go over the road.

32m >

39 Mine vasakule, rada laskub alla parki.

Take the path that descends to the left into the park.

43m >

40 Varsti hoia paremale. Rada kaardub ja kulgeb paralleelselt Valuoja puiesteega.
Mine kuni jõuad Vaksali tänavale ringristmikuni.

Shortly afterwards fork right on to a path that curves round to run parallel with Valuoja puiestee. Continue on this path until you approach the Vaksali roundabout.

552m >

Enne teist maailmasõda oli linnal plaan rajada siia inglise stiilis park. Piirkond kahe väikeste järve, tervise- ja kettagolfi rajaga on siiani jäänud poollooduslikuks. 2021 rajati pargi madalamas osas Vaksali tänavale alla jalakäijate tunnel.

Raja lõpus on pajupuhmas. Pajud on 1990ndatel istutanud Viljandi Rotary Klubi presidentid. Viljandi Rotary Klubi on osa rahvusvahelisest Rotary klubide võrgustikust, mille eesmärk on toetada ja arendada kohalikku kogukonda. Arvatavalts õigesti lõigatud paju võib elada kuni tuhandeaastaseks; pajuvitstest valmistatakse korve ja mööblit.

Just before the Second World War there were grand plans for an English-style park here. The area remains informal and in parts semi-wild, with two small lakes, a health trail and disc-golf facilities. In 2021 at the lower end of the park, a tunnel was built under Vaksali for the stream and for pedestrians to reach the more formal lake and grounds below the Ugala Theatre.

*As you approach the end of the path there is a swirl of crack willow trees (*salix fragilis Bullata*). These have been planted since the 1990s by the Presidents of Viljandi Rotary Club, part of the international Rotary organisation for business and professional people, who perform beneficial service to their communities. The tree's wood is suitable for making baskets, furniture and carvings, and its name derives from the way it cracks when broken. Providing they are pollarded, they can live up to a thousand years.*

41 Kui jõuad jalgrattapoe autoparkla juurde, mine astmetest üles, pööra paremale ja mine ülekäigurajal üle Paala tee.

As you approach the cycle shop car park, climb the steps, turn right and cross Paala tee on the pedestrian crossing.

88m >

42 Pööra vasakule ja hoia paremale Vaksali tänavale.

Turn left and round to the right into Vaksali (station street).

92m >

43 Hoia paremale Köstri tänavale.

Fork right into Köstri.

456m >

Köstri tänav alguses seisab endine viljaveski, mis jahvatas aastaid jahu. Praegu tühjana seisvat suurt hoonet on püütud müüa kui võimalikku kinnisvara arendust. Endisele kahekorruselisele hoonele on lisatud kaks betoonist korrust koos originaal viilotsaga.

Kantreküla tekkis ja hakkas arenema 1860ndatel. Nimi tuleb kantorist, mis vanas kõnepruugis tähendas kirikuõpetajat. Kantreküla oli väikeste majapidamiste piirkond, mõned neist on säilinud siiani. Kantreküla tööstuslik ja kinnisvara areng sai hoogu Tallinn-Viljandi raudteeühenduse tulekuga 1900. Hakati rajama suuremaid kortermaju töölistele, kuid püsisisid edasi ka tihedalt kõrvuti ehitatud väikesed, sageli otse tänavale avanevad üksikmajapidamised. Kantreküla oli koduks ka väikesele mustlaste kogukonnale. Tänaseks on paljud majad korda tehtud ja on säilinud hinnatav naabri- ja kogukonnatunne. Nõukogude perioodi uuemad majad on püsti pandud mõnedel vanemate hoonete asemel või omal ajal tühjaks jäänud platsile. Erinevatel aegadel ehitatud majade suurus ja arhitektuur varieeruvad mõnedel Kantreküla tänavatel suuresti. Kahjuks on osa vanemaid ja tollal lähestikku ehitatud puumaju läinud tuleroaks. 1913. aasta tulekahjus hävis 40 hoonet, milles 24 olid koduks inimestele.

Shortly after entering Köstri, there is a former grain mill, which formerly produced flour. It has been for sale as possible flats. Notice how the former two-storey stone main building has been raised by two further concrete storeys, incorporating the original gabled roof.

Kantreküla formed as a community around 1860. Its name means village of the kantor, an old name for a church minister. It was an area of smallholdings, a few of which still survive. The arrival of the railway from Tallinn in 1900 lead to the area becoming industrialised and developed with housing for the workers. It acquired a distinct identity of industrial buildings intermixed with homes, some having retained large gardens and small orchards, and some built close together and opening directly on to the street. It even had a small gypsy community at one time. Many houses have been restored and improved, creating a pleasant neighbourhood quite different from the large homes and wide avenues elsewhere in the town. The variety of different houses along this road is amazing. The more modern Soviet-period ones are likely to have replaced older buildings or been built on vacant land. Fire also regularly destroyed wooden properties, particularly as many were built so close together. In 1913 one fire burned down 40 buildings, including 24 homes.

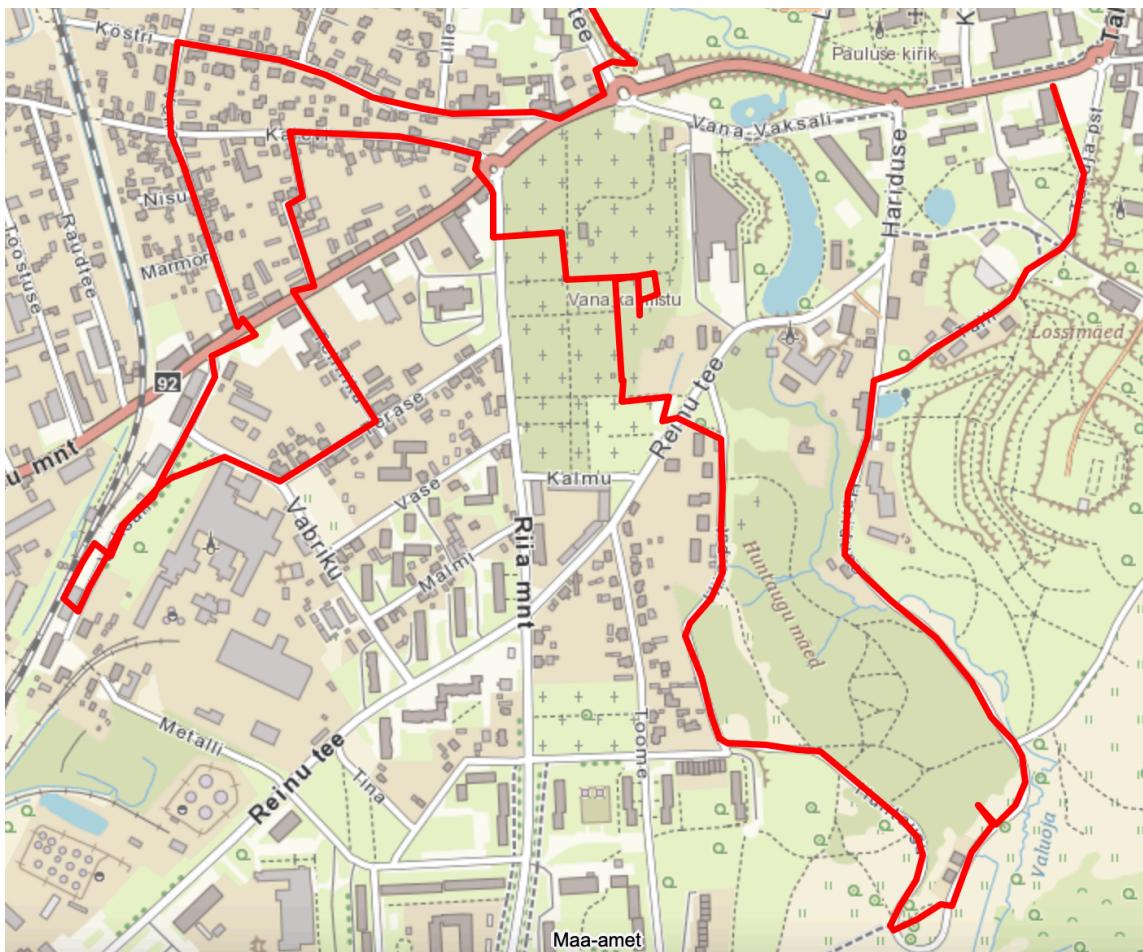
44 Tänavate ristumiskohas pööra vasakule Vene tänavale.

At a cross roads, turn left into Vene.

356m >

Maa, millele rajati Kantreküla eeslinn, kuulus Viljandi mõisnikele Ungern-Sternbergidele, kes maksimaalse tulu saamiseks rentis või müüs maad. Üldiselt esindasid Kantreküla asukad töölisklassi. Majade uksed avanevad otse tänavale ja aiad on küllalt väikesed. Suuremad majad jaotati väiksemateks korteriteks. Tänase Kantreküla võlu on selle tagahoovid, kõrvalhooned ja kuurid, mõned neist viivad meid tagasi aega viiskümmend ja enam aastat tagasi. Kõrvaltänavatel on huvitavad nimed: Kalevi, Nisu, Marmori jne.

The Kantreküla land belonged to the Unge-Sternbergs of Viljandi Manor. The value of the land was maximised in sale and rent terms. The residents would have been poor working people. The houses here open straight on to the street and the gardens are small. The few larger buildings were divided into multiple flats. Today, part of Kantreküla's charm is the backyards and outbuildings, and the tumble-down sheds, some looking like they probably did fifty or more years ago. The side streets here have evocative names such as Kalevi (from the hero of the national epic), Nisu (wheat), and Marmori (marble).

45 Kui jõuad Vaksali tänavale, mine ülekäigurajal üle tänav ja pööra paremale. Rada kaardub ja viib Viljandi raudteejaama.

When you reach Vaksali, go over the pedestrian crossing and turn right on the path that then curves round toward the station.

20m >

Siit edasi, üle raudteeületuskoha jätkub Kantreküla eeslinn. Kantreküla arendati ka nõukogude ajal. Segu tööstuhoonetest, huvitava arhitektuuriga eramajadest ja ka tänavanimed peegeldavad tollast arengut: siin on Tööstuse, Raudtee, Vilja, Tähe tänavad. Kui aeg lubab, siis selles piirkonnas tasub ringi vaadata. Raudteejaama viivad Paistu või Vilja tänav.

Beyond here, over the railway crossing, lies more of Kantreküla, some of which was developed during the Soviet era. It is the same mix of industrial and interesting domestic buildings, in Soviet streets named Tööstuse (industry), Raudtee (railway), Vilja (grain) and Tähe (star). If you have the time, the area is worth exploring, and you can return to the station directly on the short path from Paistu and Vilja streets.

46 Mine raudteejaama. Kui tahad raudteejaama vahele jäätta, siis 155 meetri pärast pööra vasakule Vabriku tänavale ja jätkä punktiga 51.

Continue to the railway station. If you want to miss it, turn left into Vabriku after 155m and go to 51.

304m >

**R Kui oled tulnud rongiga, saad matka alustada ja lõpetada Viljandi raudteejaamas.
R If you come by train, this walk can be started and finished here at Viljandi station.**

Raudtee jõudis Mõisakülast Viljandisse 1897 ühendades linna lõuna- ja edelasuunas Pärnu, Valga ja Lätiga. Kolm aastat hiljem saadi ühendus Tallinnaga. Sajand tagasi kestis reis Viljandist Tallinnasse enam kui kaheksta tundi, Pärnusse jõudmiseks kulus seitse tundi. Viljandi jaamahoone ehitati 1927, kuid sõjakeerises see hävis. Praegune stalini-stiilis hoone koos kahe stiilse kõrvalehitusega on aastast 1953. Tasub vaadata ringi jaamahoone keskel olevas ooteruumis, siin on ka kohvik-restoran. Jaama juures on säilinud mitmed endise raudtee infrastruktuuri juurde kuuluvad hooned -veetorn, kaubaait ja vedurite hoiuruum, mida on hoitud korras või millele on leitud uus kasutus.

Jaamas on tualettruumid. WC

The railway arrived in Viljandi from Mõisaküla in 1897, linking the town southward to Pärnu, Valga and Latvia. Three years later the line arrived from Tallinn in the north. We should be grateful for the speed of modern public transport: a century ago trains from Viljandi took over eight hours to reach Tallinn, and around seven hours to reach Pärnu. The present 1953 station building, and two nearby matching outbuildings, were built in the Stalinist style to replace the 1927 station, destroyed in the Second World War. It is well worth looking at the waiting room in the centre of the building and the adjoining cafe and restaurant. Whilst a new platform has been built, the freight yards beyond the station now lie unused. Around the station area, many of the former railway buildings and installations, such as the water tower, goods warehouse, and locomotive shed, have been maintained, and even found new roles.

The station has toilets. WC

47 Mine jaama platvormi lõpuni ja jätkä parkla juurest.

Walk along the train platform and continue to the platform end by the car park.

140m

Platvormi keskkohas vasakul on mälestuskivi 1897-1974 Viljandit läbinud kitsarööpmelisele raudteele. Kitsarööpmeline, 750-millimeetriline raudtee asendati laia, 1524-millimeetrisega, samal ajal suleti lõuna poole minev Mõisaküla liin. Mälestuskivi juures on ka jupike vana kitsarööpmelist raudteed. Paremal on endine vedurikuur, mille kitsad ukSED viitavad enne 1974. aastat kasutusel olnud väiksematele rongidele.

Half way along the railway platform to the left you can see a stone commemorating the rails being 750mm apart from 1897 to 1974, when the gauge to Tallinn was widened to 1,524mm, and the railway south to Mõisaküla was closed. Beside the stone is a short section of the old track. The small size of trains before 1974 is indicated by the doors of the former locomotive shed on the right.

48 Autoparklast mine üle tänavale kergliiklusteele ja pööra vasakule.

Cross the car park to the cycle track on the far side of the road and turn left.

149m

49 Gaasitoru asukohta märkiva oranži posti juures mine paremale jalgrajale.

Fork right on to a footpath which starts by an orange gas-line post.

76m >

Paremal on küünlavabrik Hansa Candle. Hoone ees on värviline piirdeaed. Siinse tänavakunsti loojad on Viljandi kultuuriakadeemia tudengid. Algselt toodeti vabrikus tuletikke. Vana vabrik on aastast 1904, kuid moderniseeriti põhjalikult 70 aastat hiljem, mil siia paigutati rootsi tootmistehnoloogia. Tollane Viljandi tikuvalvabrik varustas tuletikkudega Eestit ja suurt osa endisest Nõukogude Liidust. Ajad on muutunud ja aastal 2022 Hansa Candle'i 110 töötajat valmistasid miljon erinevat küünalt.

On your right is the Hansa Candle factory, bounded by a vivid wall of street art created by Viljandi Culture Academy students. The factory formerly manufactured matches. The water tower dates from 1912, but the original 1904 factory was demolished seventy years later to accommodate more modern Swedish match production facilities. Viljandi Match factory supplied matches for Estonia and largely to Soviet Union. Times have changed and in 2022 the 110 employees produced over half a billion candles of all kinds.

50 Pööra paremale Vabriku tänavale.

Turn right into Vabriku (factory).

76m

51 Pööra vasakule Terase tänavale.

Turn left into Terase (also factory).

117m >

52 Pööra vasakule Tehnika tänavale.

Turn left into Tehnika (engineering).

164m >

Vasakul on Kantreküla küllalt iseloomulikud viljapuuaiad. Siin olid tänavad nimetatud riikide järgi -Inglise, Belgia, Prantsuse tänav. Kohe jõuame Itaalia tänavale.

On the left is another feature of Kantreküla, the remnants of old orchards. All the streets here were once named after countries. You have just come from the former English and Belgian Streets, and are now in French Street, about to enter Italy!

53 Kui jõuad uuesti Vaksali tänavale, mine üle tänav, pööra paremale kohe vasakule Itaalia tänavale.

When you reach Vaksali once more, cross over, turn right and immediately left into Itaalia.

245m >

Itaalia tänav viib tagasi Kantreküla südamesse. Itaalia tänav sai oma nime 1918, oli nõukogude perioodil Side tänav, sai endise nime tagasi 2018. Tänav teeb järsu pöörde paremale ja ümber maja nurga pöörab vasakule.

Itaalia (Italian) returns you to the heart of Kantreküla. It was thus named in 1918, changed to Side (Communications) in the Second World War, and changed back to Itaalia in 2018. It is unusual for an Estonian street to have a 'kink' in the middle, where the road suddenly turns right and then left around a house.

54 Pööra paremale Kalevi tänavale.

Turn right into Kalevi.

230m >

55 Kui jõuad ringristmikule pööra paremale ja mine üle ülekäiguraja Vaksali tänavalt Riia maanteele. Teisel pool teed on kalmistu. Mine edasi mööda Riia maanteed.

As you approach the roundabout turn right and use the pedestrian crossing across Vaksali to reach Riia maantee, with the cemetery on the other side of the road. Continue along Riia maantee.

124m >

56 Supermarketi autoparkla juures pööra vasakule, mine üle Riia maantee ja sisene Viljandi Vanale kalmistule.

By the supermarket car park entrance, turn left across Riia maantee and go into the graveyard, Viljandi Old Cemetery.

86m >

45 meetri järel tänavavalgusposti juures vasakul on Johan Kallaste (1891 - 1999) haud. Johan Kallaste oli oma surma ajal teadaolevalt Eesti kõigi aegade vanim mees olles elanud 107 aastat ja 252 päeva. Haua koordinaadid: $58^{\circ} 21' 42.920''$: $25^{\circ} 35' 2.710''$.

Kalmistul on umbes 4 500 hauda, meie möödume vaid mõnest huvitavamast, aga kui on aega, siis tasub kogu surnuaeda veidi põhjalikumalt uurida. Kalmistu on asutatud suvel 1773, mil matmised kirikusse ja selle lähiümbrusesse keelati hügieenilistel põhjustel. Praeguseks on kogu Viljandi Vana kalmistu kultuuriväärtusega

kalmistu. Kalmistu kabel on rajatud 18. sajandi lõpul ja ümberehitatud sajand hiljem. Kabelist vasakul on kalmistu plaan, millel on märgitud 135 olulisemat hauda. Praegu kalmistule enam uusi hauaplatse ei anta. Paremale suunduva raja ääres on ka kuivkäimla. **WC**

Just beyond a street light on the left after 45m is the grave of Johan Kallaste (1891 - 1999), who at the time of his death was Estonia's oldest ever man, having lived 107 years and 252 days. Precise grave location: $58^{\circ} 21' 42.920''$: $25^{\circ} 35' 2.710''$.

This is a large cemetery with around 4,500 graves, which requires time to explore fully. The cemetery was founded in 1773, when burials around churches were banned for health reasons. The National Heritage Board has designated 135 tombs as having high artistic value. Our walk visits a few interesting locations, but you may wish to spend more time here. To the left of the late 18th-century chapel and administration building, is a map of the graveyard, with the grave locations of notable people. The graveyard is now closed to further burials. Along the path to the right of the building is an earth toilet. **WC**

57 Kui lähened valgele kabelile pööra paremale, pearajale.

As you approach the cemetery office, turn down the main path on the right.

55m >

58 Järgmisel ristuval pearajal mine vasakule.

At the next main path crossing, turn left.

84m >

59 Kui oled jõudnud prügikastide niine neljandast rajast paremale.

After you come to a waste collection point, take the fourth path on the right.

50m >

45 meetri järel on kaks hauda. Esimesel, Viljandi kunagise kaupmehe, Hans Sassi haual on üks neljast kalmistul olevast August Weizenbergi skulptuurist. Haual on naine ankruga, millel on pigem sümboolne tähindus, mitte otsene seos merega. Haua asend $58^{\circ} 21' 39.480": 25^{\circ} 35' 10.00"$. Järgmine on naiivkunstniku ja haridustegelase, Viljandi ja Suure-Jaaniga tihedalt seotud Paul Kondase (vaata punkt 3) puhkepaik.

After 45m, look out for two graves on your right. The first, of Hans Sassi, a tradesman, has one of four August Weizenberg statues in the cemetery. This depicts a female with an anchor, probably of symbolic rather than nautical significance. Precise grave location is $58^{\circ} 21' 39.480": 25^{\circ} 35' 10.100"$. Just beyond is the grave of the naive artist and educator, Paul Kondas, associated closely with Viljandi and Suure-Jaani (details at 3).

60 Mine valge kabeli suunas.

Head for the nearby white chapel.

36m >

See on Pallitsari pere hauakamber, mille rajas Jaan Pallitsari lesk. Jaan Pallitsar (1860 - 1900) oli elektriinsener, elas ja töötas Peterburis. Kabelis näeme August Weizenbergi tehtud Pallitsari büsti. Ükse kohal on saksakeelsed sõnad Piiblist: Sinu tahe sündigu, Jeesus ütleb meile, et Jumala soovid tulevad enne meie soove.... (Matthew 6:10). Kabelit on remonditud, varguste ärahoidmiseks oli Nõukogude ajal kabeli ümber piire.

The chapel-tomb is dedicated to the Pallitsari family. It was built by the widow of Jaan Pallitsar (1860 - 1900), an electrical technician who lived and worked in St. Petersburg. It includes a bronze bust of him by August Weizenberg. The German words over the door are from the Bible, Matthew 6:10, Your will be done, when Jesus tells us God's wishes comes before our own. The chapel was barricaded during the Soviet period, to protect it from thieves, and has since been repaired.

61 Kui jõuad pearajale, kohta kus olid punkti 59 juures, pööra vasakule, tagasi kalmistu keskme suunas.

Return to the main path you were on at 59 and turn left, back towards the centre of the cemetery.

75m >

62 Kui oled uuesti jõudnud prügikastide juurde, pööra vasakule, varsti näed vasakul madalat müüri.

When you come back to the waste point again, turn left. A wall appears on your left.

143m >

120 meetri järel paremal on tellistest Toomas Pihlaku (1862 - 1935) hauakabel. Kabeli sissekäigu kohal on kivist inglid, pisikesed altari all on püha tall. Otse kabeli taga puhkab Vello Lattik (1935 - 2007), kes lisaks mitmetele argiametitele oli tuntud viljaka kirjaniku-publisistina ja Viljandimaa kirjanduselu eestvedajana.

The distinctive chapel building you pass on the right after 120m, is a brick chapel-tomb dedicated to Toomas Pihlaku (1862 - 1935). It has appealing stone carvings of two angels over the door, and the holy lamb below the altar setting. Just behind the chapel is the grave of the local writer, Vello Lattik (1935 - 2007). He held various ordinary jobs whilst being a fruitful writer, essayist and leader of Viljandi County literary life.

63 Raja lõpus pööra vasakule.

When you come to the end of the path, turn left.

49m >

64 Heki sees paremal on ava. Mine läbi avause autoparkklasse.

Look out for a gap in the hedge on the right, and go through it into the car park.

40m >

Siin on Saksa kalmistu. Teise maailmasõja päevil maeti siia 700 saksa armee sõdurit, kellest enamus hukkus külma, mitte konflikti tõttu. Nõukogude perioodil kalmistu rüvetati, taastati 1994, mil haudadele asetatati lihtsad ristid.

This is the German Cemetery. Around 700 soldiers in the German Army during the Second World War are buried in the slopes above. A large number died from cold, rather than conflict. The cemetery was desecrated in the Soviet period, but restored in 1994, with simple crosses replacing the former graves.

65 Autoparkla juurest mine üle Reinu tee ja teisel pool teed otse üle rohuse ala.

From the car park, go over the road, Reinu tee, and straight on across the grass area ahead.

69m >

66 Pööra paremale Hiie puiesteele.

Turn right into Hiie puiestee.

406m >

Vasakul on Viljandi kõige väiksem, 90 hauaplatesiga Hiie kalmistu, mis asutati 1840ndatel ortodoksi matmispaigana. Kalmistule uusi hauaplatse ei anta.

On the left is Hiie kalmistu, the smallest graveyard in Viljandi, with ninety graves and at one time for Orthodox burials. It is now closed to further burials.

67 Kui jõuad kortermajade juurde, pööra vasakule Huntaugule. Järsk rada viib metsa alla.

As you approach some flats, turn left into Huntaugu, a steep path which goes towards the woodland below.

390m >

Siinsed kortermajad on 1970ndatel ehitatud Männimäe elamurajooni osa. Männimäe pidi majutama kõrvalasuva areneva tööstuspiirkonna töölisi. See osa Männimäest on

pisut kõrgemal Viljandi järvest pakkudes suurepäraseid vaateid, lumisel talvel on siin suusa- ja lumelaua rajad.

The flats are at the edge of the large Soviet Männimäe development, built from the 1970 onwards to house the workers at the nearby expanding industrial area. It benefits from its scenic position above Viljandi Lake, and possesses a small ski and snowboard centre.

68 Kohas, kus paremalt tuleb sisse rada pööra vasakule, kahe elumaja suunas viivale kitsale rohuslele rajale.

*As a track joins from the right, turn left on to a narrow, grassy path towards two houses.
77m >*

69 Pööra vasakule, Hariduse tänavale. Mine edasi. Tee kulgeb ülesmäge kitsas orus lossimägade jalamil.

Turn left on to the road, Hariduse (education). Continue along it as it turns up a narrow valley beneath the castle ramparts.

738m >

145 meetri pärast näed vasakul väikest jalakäijate silda. Sild viib memoriaali juurde, kus jaanuaris 1906 sõjaväelased hukkasid baltisaksa mõisnik Karl von Sieversi nõudmisel 45 inimest. Hukatavaid süüdistati osavõtus 1905.aasta revolutsionist ja mässus baltisaksa mõisnike vastu. Mäenõlvale on maetud veel 13 hukatut.

Paremalt on mäed, mis viivad Viljandi ordulinnuse varemete juurde. Edelasuunast oli linnus oli peaaegu ligipääsmatu. Edasi Valuoja orus, paremal on endine suur tööstushoone. 1933 - 1934 oli siin lennukitehas, milles toodeti kolm lennukit ja kuus purilennukit. Pärast surmaga lõppenud önnestust hakati siin valmistama busse. Nõukogude ajal oli siin Talleksi tsehh, valmistati ekskavaatoreid. Praegu on hoones kultuuri- ja meelelahutuskeskus, 2013 avati Viljandi Avatud Noortetuba.

Kui lähened Talli tänavale on paremal allikas, millele Viljandi Kultuuriakadeemia tudengid on ehitanud majakese.

After 145m you will see a footbridge on the left. It leads a short distance to a memorial to 45 people killed here by troops in January 1906, on the orders of the German overlord Karl von Sievers. They were accused without trial of being involved in the 1905 uprisings against the German landlords. 13 more individuals were killed nearby. They are buried on the hillside above.

On the right are the slopes leading up to the ruins of Viljandi Castle, which was virtually impregnable from this south-western side. Further up the Valuoja valley on the right, is a large industrial building. In 1933 - 1934 it was an aircraft factory, producing three planes and six gliders. After one of the planes had a fatal crash, the factory switched to making buses. In the Soviet period it became part of Tallinn Excavators Factory (Talleks). The building has become a cultural and entertainment centre, partly housing Viljandi Open Youth Club.

As you approach Talli, to the right is a spring. Craft students of the Viljandi Culture Academy have made an attractive canopy for it.

70 Kui möödud vanast kaevust paremal, hoia paremale Talli tänavale.

When you pass the old well on the right, fork right up Talli (stable).

282m >

Paremäl, mäe jalamil on Eesti suuremaid, Lõuna-Eestis levinud devoni liivakivi paljand. Paremal mäeveerel on Viljandi mõisa kunagine tall ja abihooned, ehitusaasta 1746. Vasakul on keskaegne väikese Katariina kabeli ase. Kabeli pearuumi toetas rikkalikult dekoreeritud kaheksanurkne post, mille säilinud osa on hoiul Viljandi muuseumis. Kunagise kloostri asukoha kaugemas nurgas, Lauluväljakу taga on Viljandi mõisnike Ungern-Sternbergide matmispai.

Natuke maad edasi on kindral Laidoneri kuju, millele talvekuudel võib olla pandud ümber eesti lipuvärvides sall. Viljandi oli väheseid linnu, kus nõukogude ajal polnud Lenini ja Stalini kujusid - selle üle ollakse päris uhked. 1938.aastani kuulus maa Viljandi mõisale.

At the foot of the hill on the right is one of the largest exposures in the area of Devonian sandstone, the underlying rock of all southern Estonia. At the top of the hill the buildings on the right were once the stables and outbuildings of the former 1746 Viljandi Manor House. On the left is the site of the Catherine Chapel, a small, late-medieval monastic building. The main room was supported by a highly decorated octagonal pillar, part of which is preserved in Viljandi Museum. On the far side of the chapel site, behind the Song Festival Stadium, is the burial place of the Ungern-Sternberg family who owned the nearby Viljandi Manor.

A short distance further on, up to the right, is a mounted statue of General Laidoner (details at 6). In winter he is sometimes thoughtfully given a woollen scarf in Estonian colours. Viljandi remains proud that it is one of the few Soviet towns never to have had a statue of Lenin or Stalin. Until 1938, this was the site of the substantial, wooden 1746 Viljandi Manor.

71 Mine mööda Tasuja puiesteed kuni jõuad Vabaduse väljakule (13,49 km).

Continue straight on into Tasuja puiestee and you come to Vabaduse väljak (13.49 km).

208m >

Vasakul on endine Viljandi mõis. Mõisahoone ehitati 1878, praegu on siin hotell. 1920ndatest on siin olnud lasteaed, politseijaoskond; nõukogude ajal majutusid hoones sõjaväe- ja sisejulgeolekuteenistused. Siit algas nõukogude võimu poolt represseeritute teekond Siberi vangilaagritesse. Teel hotelli juurde puude all on represseeritutele mälestuskivi.

Off to the left is the 1878 new Viljandi Manor, now a hotel. Since the 1920s it has served as a kindergarten, and been occupied by the police, and the Soviet military and security apparatus. From this building victims of the Soviet repressions began their journeys to Siberian prison camps. A memorial stone to them is among the trees between the road and the hotel.

Kirjandust piirkonna kohta
More information about the area

Ajalugu (ajakiri / [magazine](#)) 10/2017 lk 76-83

Eesti Loodus (ajakiri / [magazine](#)) 9/2017 lk 22-29

Hein, Ants *Eesti mõisad* 2002

Hein, Ants *Viljandimaa mõisad: the manor houses of Viljandi County* 1999 (tekst inglise keeles / [includes English text](#))

Helme, Mart *Lembitu, eestlaste kroonimata kuningas* 2010

Jürisson, Johannes *Hüpassaare* 1999

Jürisson, Johannes *Muusikud Kapid ja Suure-Jaani* 2003

Kuum, Jüri *Lembitu vaim* 2001

Laas, Jaan *Sakala lahinguväli I-II* (kaks köidet) 2017

Laul, Silvia ja Tamla, Ülle *Peitleid Lõhavere linnamäelt* 2014 (ulatuslik kokkuvõte inglise keeles / [includes comprehensive summary in English](#))

Linder, Kadri *Kõpu radadel: kogumik* 2013

Meie Suure-Jaani vald 2015

Raudla, Heiki (kogunud ja kirja pannud) *Pilistvere kihelkond - Eestimaa Taani* 2013

Rumessen, Vardo ja Laanepöld, Neeme *Mart Saar* 1983

Sala, Maire Viljandimaa kalmistute lugu 2007

Särg, Alo *Viljandimaa mõisad ja mõisnikud* 2007

Tomson, Elma Kõpu kihelkond 1995

Vahtre, Lauri *Meie elu: Lembitu* 2014

Viljandi 1918-2018 sõnas ja pildis I osa Viljandi 2018

Viljandi praostkonna kirikud (tekst eesti, soome ja saksa keeles / [text in Finnish, Estonian and German](#)) 1995